

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI**

**DOKTRİN VE LİDER EKSENİNDE CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ
MİLLET PARTİSİ'NİN MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NE
DÖNÜŞÜMÜ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**Hazırlayan
Enes Bahadır KIZAK**

KOCAELİ - 2018

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI**

**DOKTRİN VE LİDER EKSENİNDE CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ
MİLLET PARTİSİ'NİN MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NE
DÖNÜŞÜMÜ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**Hazırlayan
Enes Bahadır KIZAK**

**Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Gül Ceylan Tok**

KOCAELİ - 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

DOKTRİN VE LİDER EKSENİNDE CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ
MİLLET PARTİSİ'NİN MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NE
DÖNÜŞÜMÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Enes Bahadır KIZAK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 20.06.2018/16

Jüri Başkanı: Ünvanı Adı SOYADI (İmza)

Dr. Öğr. Üy. Gül Ceylan Tok

Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI (İmza)

Dr. Öğr. Üy. Yıldırım Turan

Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI (İmza)

Dr. Öğr. Üy. Ayşeşöl Gökçe Kutun

Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI (İmza)

Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI (İmza)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
TEŞEKKÜR.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİYASAL PARTİLER: TANIMI, KÖKENİ, İŞLEVLERİ VE ÇEŞİTLERİ.....	7
1.1. Siyasal Partiler	7
1.1.1. Siyasal Parti'nin Tanımı.....	7
1.1.2. Siyasal Partilerin Kökenleri	9
1.1.3. Siyasal Partilerin İşlevleri	13
1.1.3.1. Toplumla İlgili İşlevler	14
1.1.3.2. Siyasal Sisteme İlişkin İşlevler	17
1.1.3.3. Kendi Varlıklarını Devam Ettirmekle İlgili İşlevleri.....	18
1.1.4. Siyasal Partilerin Çeşitleri.....	19
1.1.4.1. Duverger'in Ayrımı: Kadro ve Kitle Partileri.....	20
1.1.4.2. Neumann'ın Ayrımı: Bireysel Temsil Partileri ve Sosyal Bütünleşme Partileri.....	22
1.1.4.3. Alternatifler ve Yeni Ayrımlar.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLET PARTİSİ, CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ VE CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ SÜREÇLERİ.....	27
2.1. Tek Parti Döneminden Çok Partili Hayata Geçiş Süreci.....	27
2.1.1. Çok Partili Hayata Geçiş Süreci.....	27
2.1.1.1. Çok Partili Hayata Geçişte İç ve Dış Faktörler.....	28
2.1.1.2. Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve İzlediği Siyaset	30
2.1.1.3. Demokrat Parti'nin Bölünmesi	36
2.2. Millet Partisi Dönemi.....	37

2.2.1. Millet Partisi'nin Kuruluşu	37
2.2.2. 14 Mayıs 1950 Seçimleri	43
2.2.3. Millet Partisi'nin Muhalefeti.....	44
2.2.4. Millet Partisi'nin Kapatılması	47
2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi Dönemi	50
2.3.1. Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Kuruluşu ve Programı.....	50
2.3.2. 2 Mayıs 1954 Seçimleri	51
2.3.3. Kırşehir'in İlçe Yapılması.....	53
2.3.4. Osman Bölükbaşı'nın Tutuklanması ve 1957 Seçimleri.....	55
2.4. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Dönemi.....	59
2.4.1. Siyasette Cepheleşmeler ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Kuruluşu	59
2.4.2. 27 Mayıs'a Giden Süreç.....	62
2.4.3. 27 Mayıs ve Sonrasında CKMP.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ'NİN MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NE DÖNÜŞÜMÜ	68
3.1. Dönüşümün Lideri Olarak Alparslan Türkeş.....	68
3.1.1. Irkçılık-Turancılık Davası	69
3.1.2. 27 Mayıs'ta Alparslan Türkeş.....	72
3.1.2.1. Başbakanlık Müsteşarlığı Dönemi	74
3.1.2.1.1. CHP'ye Karşı Alınan Tavır.....	75
3.1.2.1.2. "Milli Birlik Partisi" Fikri.....	76
3.1.2.1.3. Türkeş Ve "Radikaller" Grubunun Reform Çalışmaları.....	78
3.1.2.1.4. Orduda Ve Üniversitede Tasfiyeler: Eminsü ve 147'ler Olayları.....	80
3.1.2.1.5. Ülkü ve Kültür Birliği Projesi	82
3.1.2.2. 13 Kasım 1960 Tasfiyesi ve Yurt Dışına Sürgün.....	83
3.1.3. Alparslan Türkeş'in Sürgünden Dönüşü ve Siyasal Faaliyetleri	85
3.1.3.1. Adalet Partisi'ne Katılma İddiaları ve 21 Mayıs 1963'te Tutuklanması	87
3.1.3.2. Alparslan Türkeş ve Arkadaşlarının CKMP'ye Katılımı.....	90
3.2. Kurumsal Dönüşüm Süreci: Doktrin Ve Teşkilat.....	91
3.2.1. Alparslan Türkeş'in Liderliğinde CKMP	91

3.2.1.1. Alparslan Türkeş'in Genel Başkan Seçilmesi.....	92
3.2.1.2. Alparslan Türkeş'in Genel Başkan Seçilmesinin Etkileri.....	95
3.2.1.3. Yeni Program, Yeni Söylem ve 10 Ekim 1965 Seçimleri.....	97
3.2.1.3.1. Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye İçin CKMP Programı.....	97
3.2.1.3.2. Yeni Söylemler ve 10 Ekim 1965 Seçimleri.....	99
3.2.2. Dönüşüm Sürecinde Doktrin ve Teşkilat.....	104
3.2.2.1. İdeolojik Bir Doktrin Olarak “9 Işık”.....	106
3.2.2.1.1. 9 Işık'ın İçeriği ve Etkisi.....	108
3.2.2.1.2. Milliyetçilik.....	110
3.2.2.1.3. Ülkücülük.....	111
3.2.2.1.4. Ahlakçılık.....	112
3.2.2.1.5. Toplumculuk.....	113
3.2.2.1.6. İlimcilik.....	115
3.2.2.1.7. Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik.....	116
3.2.2.1.8. Köycülük.....	116
3.2.2.1.9. Gelişmecilik ve Halkçılık.....	117
3.2.2.1.10. Endüstricilik ve Teknikçilik.....	118
3.2.2.2. Doktrin Ekseninde Teşkilatlanma: Gençlik Yapılanmaları ve Komando Kampları.....	119
3.2.2.2.1. Ülkü Ocakları.....	120
3.2.2.2.2. Komando Kampları.....	123
3.2.3. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne Dönüşüm Sürecinin Tamamlanması.....	131
3.2.3.1. Eski Partililerin ve 14'lerden Bir Kısımının Tasfiyesi.....	132
3.2.3.2. “Bozkurtçular - 3 Hilalciler” Kavgası.....	133
3.2.3.3. 8 - 9 Şubat 1969 Büyük Kongresi.....	136
SONUÇ.....	140
KAYNAKÇA.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	148

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tez çalışmamın her aşamasında bilgileri, görüşleri ve eleştirileriyle beni yönlendiren ve destek olan danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Gül Ceylan TOK'a teşekkür ederim. Değerli eleştirileri ve görüşleriyle katkıda bulunan, İstanbul Gelişim Üniversitesi'nde görevli Dr. Öğretim Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma süresince ihtiyaç duyduğum kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi görevlilerine, Beyazıt Devlet Kütüphanesi görevlilerine, değerli dostlarım Şevket APUHAN'a, Sefa YILMAZEL'e, Alparslan DEMİR'e, Nihal UYAR'a ve tezin biçim olarak düzenlemesinde yardımcı olan Ersin AKTAŞ'a teşekkür ederim.

Çalışma süresince ihmal ettiğim fakat maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim değerli anneme, babama, aileme, dostlarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ÖZET

Bu tezin konusu, Türk siyasal yaşamında son derece önemli bir noktayı teşkil eden Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne dönüşümüdür. İki siyasal parti arasındaki dönüşüm; doktrin ve liderin merkez alındığı bir bakış açısıyla incelenecektir. Bu açıdan karşılaştırmalı bir analiz yöntemi de benimsenmiştir.

Tezin konusu ve içeriği, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi ile sınırlıdır. Ancak süreçleri daha detaylı inceleyebilmek adına, farklı siyasal partilere de değinilecektir. Çalışmada siyasal partiler odak noktası olduğundan, siyasal partilerle ilgili kavramsal bir çerçeve çizilmiş ve tanımlara yer verilmiştir. Bu tanımlar ışığında öncelikle Millet Partisi'nin ortaya çıkışı, TBMM'deki konumu, muhalefeti ve geçirdiği aşamalar neticesinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne dönüşümü de değerlendirilmiştir. Bu dönüşüm süreci kronolojik olarak değerlendirilirken, siyasetteki temel aktörlerin faaliyetlerine ve siyasal partilerin programlarına bakılmıştır. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne dönüşümü ise doğrudan lider ve doktrin ekseninde değerlendirilmiştir. Tezin temel sorusu, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne dönüşümünde liderin ve doktrin ne kadar etkili olduğudur. Elimizdeki veriler, bu dönüşüm sürecinin gerçekleşmesinde liderin ve geliştirdiği doktrin öncelikli faktörler olduğu yönündedir.

Anahtar Terimler: Siyasal Partiler, Milliyetçi Hareket Partisi, Türk milliyetçiliği, Ülkücülük

ABSTRACT

The thesis is about the transformation of the Republican Peasant Nation Party into Nationalist Movement Party, which constituted an extremely crucial phase in Turkish political life. This transformation between two political parties will be examined with a perspective putting the doctrine and leader on center. In this respect, a comparative analysis method has also been adopted.

The scope of this thesis is limited to the Republican Peasant Nation Party and the Nationalist Movement Party. However, in order to be able to examine the processes in more detail, different political parties will also be mentioned. Since the political parties are the focus of the work, a conceptual framework on political parties and different definitions of political parties have been introduced. In light of these definitions, first the emergence of the Millet Party, its position in the Turkish Grand National Assembly, its opposition and its transformation into the Republican Peasants' Nation Party have been investigated. This transformation process has been evaluated chronologically by analyzing the activities of the main actors in politics and the program of the political parties. Second, the transformation of the Republican Peasant Nation Party to the Nationalist Movement Party has been discussed on the axis of leader and doctrine. Political discourses, party programs and newspapers have been evaluated to reveal how this process is carried out and which factors predominate in its realization. The main research question of the thesis is what was the impact of the leadership and doctrine in the transformation of the Republican Peasant Nation Party into Nationalist Movement Party. This thesis demonstrates that the leadership and the doctrine developed in the realization of this transformation process had been primary factors.

Key Words: Political Parties, Nationalist Movement Party, Turkish Nationalism, Idealisticism

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AP	: Adalet Partisi
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
EMİNSU	: Emekli İnkılap Subayları Derneği
HP	: Hürriyet Partisi
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MP	: Millet Partisi
MTBB	: Milli Türk Talebe Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NAZİ	: Nasyonal Aktivite ve Zinde İnkişaf
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Köylü Partisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YTP	: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Türk siyasal yaşamında Cumhuriyet Dönemi, kurucu lider Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Halk Partisi öncülüğünde başlamış ve gelişim göstermiştir. Dönem dönem çok partili hayata geçiş denemeleri yaşanmış fakat bu denemelerde kalıcı başarı sağlanamamıştır. Çok partili siyasal yaşam denemeleri açısından erken bir dönemde ortaya çıkan ve Halk Fırkası'na karşı bağımsız bir nitelik taşıyan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, dönemin koşulları dolayısıyla kapatılmıştır. İnkılapların yerleşmeye başladığı süreçte kurulan ve Atatürk'ün de desteklediği Serbest Cumhuriyet Fırkası ise demokratik yaşam açısından oldukça tecrübesiz, genç Cumhuriyet'te yaşam şansı bulamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndaki süreç ve savaş sonrası ortaya çıkan yeni dünya düzeni, Türkiye'yi demokratik yaşama yeniden sevk etmek durumunda bırakmıştır. Savaşın yaratmış olduğu faktörler, iç faktörlerle birleştiğinde Türkiye'de yeni bir siyasal ortamın meydana gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının ve özellikle İsmet İnönü'nün de bu süreci desteklemesi, Türkiye açısından sorunsuz bir iktidar değişimini sağlamıştır. Kuruluşunun üstünden 27 yıl geçen Türkiye Cumhuriyeti, tam anlamıyla demokrasiye geçişi sağlamış ve Demokrat Parti iktidarının on yıl süren yönetimi başlamıştır.

Türk siyasal yaşamında demokrasinin tam anlamıyla hakim olduğu sürecin en belirgin özelliği, partilerin farklı ideolojik kimliklere bürünerek siyaset yapmamasıdır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan ortamda “komünizm”, Türk siyasetinde önemli bir suçlama aracı olmuştur. Demokrat Parti ve kurucuları, hatta milliyetçi-muhafazakâr kimliğiyle tanınan Mareşal Fevzi Çakmak bile bu suçlamadan kurtulamamıştır. Ancak komünizm ya da Türk milliyetçiliği, partilerin ve mensuplarının doğrudan savunduğu kimlikler olmamıştır. Özellikle Türk milliyetçiliği, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren rejim elitlerinin ve bürokrasinin egemenliğinde bir görünüm arz etmektedir. Devletin birer aracı konumundaki Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kurumların varlığı ve çalışmaları da bu durumu desteklemektedir. Özellikle Türk Ocakları kurumunun ve bu kurumun yayın organı konumundaki Türk Yurdu'nun 1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası'na iltihak ettirilmesi, yine bu durumu örneklemektedir. (Karabulak, 2017: 14) Türk

milliyetçiliğinin siyasal alanda doğrudan ilk yansıması, DP'nin CHP ile işbirliği içerisinde bulunduğunu iddia ederek DP'den kopan siyasetçilerin, Mareşal Fevzi Çakmak önderliğinde kurdukları Millet Partisi'nde görülmektedir. 27 Mayıs'ın ardından farklı siyaset anlayışlarının ve siyasal kimliklerin ortaya çıkışı, siyasetin de çeşitlenmesini sağlamıştır. Lideri Bölükbaşı'nı kaybeden ve giderek bir "tabela" partisine dönüşen Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, 1965 yılında Alparslan Türkeş'in ve yakın çalışma arkadaşlarının katılımıyla bambaşka bir yapıya bürünmüştür. Türk milliyetçiliği, siyasal yaşamda ilk defa doğrudan temsil edilmeye başlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, siyaset biliminin çok önemli bir konusu olan "Siyasal partiler" ile ilgili kavramsal bir çerçeve çizilecektir. Bu kapsamda, siyasal partilerin tanımlarıyla ilgili farklı görüşlere yer verilecek ve ortak değerlendirme ölçütleri ele alınarak net bir tanım yapılacaktır. Çalışmanın bütününde siyasal partiler ele alındığından, bu tanımlama dâhilinde bir çerçevenin çizilmesi uygun olacaktır. Bununla beraber siyasal partilerin kökenine ve ortaya çıkış sebeplerine de değinilecek ve bu faktörler çalışmanın bütünüyle birlikte değerlendirilecektir. Ayrıca siyasal partilerin işlevleri ve çeşitleri de ele alınacak, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin, Milliyetçi Hareket Partisi'ne dönüşümü sonucu yaşanan işlev farklılığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü, çok partili demokratik yaşamın dinamiklerini ve Millet Partisi geleneğinin bu dinamiklerdeki yerini ele almaktadır. Öncelikle partilerin yarattığı uzun süreli etkileri, "gelenek" olarak isimlendirmenin uygun olacağı düşünülmüştür. Esasında toplumsal yaşama ait bu kavramın, uzun süre etkili olması ve belirli bir kimlik edinmesiyle beraber siyasal partiler açısından kullanılabileceği değerlendirilmektedir. Yani partiler farklı değerler yaratmakta ve bu değerleri ardıllarına da aktarmaktadır. Bu açıdan iktidar değişiminin gerçekleştiği 1950 yılından itibaren şekillenen siyaset, Türk siyasal yaşamında CHP ve DP'nin öncülüğünde hâkim iki bakış açısının olduğu algısının güçlenmesine sebep olmuştur. Gerçekten de sağ siyaseti merkezde toplayan DP ve özellikle 1960 sonrası sol siyasetin çekim merkezi olan CHP geleneklerinin etkisi oldukça güçlüdür. Millet Partisi geleneğinin iddiası, bu iki parti arasında hiçbir fark olmadığı ve Millet Partisi'nin siyasetteki "üçüncü yol" olduğu üzerine kuruludur. Daha çok taşrada ve

özellikle Orta Anadolu'da yaşayan seçmenlere hitap eden, milliyetçi ve maneviyatçı duyguları ön plana çıkartan Millet Partisi, özellikle karizmatik önderi Osman Bölükbaşı'nın da etkisiyle siyasette kendisine alan açmıştır. Bu açıdan çalışmanın ikinci bölümü, Millet Partisi geleneğinin demokratik yaşamdaki yerini de ifade etmektedir. Zira Millet Partisi, faaliyetleri nedeniyle kapatılmış, yeniden kurulduktan sonra bu sefer liderini cezaevine yollamış ve önemli bir demokrasi mücadelesi vermiştir. Ayrıca Orta Anadolu'daki milliyetçi-muhafazakâr seçmen Millet Partisi'nin oy deposu olmuş, bu durum Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'ne de miras kalmıştır.

Çalışmanın son bölümü, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne dönüşüm sürecini ele almaktadır. Süreç, öncelikle "lider" boyutundan incelenecektir. Zira 1960 sonrası şekillenen siyaset, yeni liderlerin siyasette yer almasını sağlamış ve lider merkezli bir anlayışın baskın olduğu bir süreci ortaya çıkarmıştır. İnönü, Demirel, Bölükbaşı, Aybar ya da Türkeş yalnızca bir parti genel başkanı değil; aynı zamanda farklı kimliklerin de temsilcileri ve önderleri olmuşlardır. Bu açıdan Alparslan Türkeş figürü, birçok açıdan ve değerlendirilmesi gereken bir profile sahiptir. Zira 1940'lı yıllarda genç bir subayken ırkçı düşüncelerden etkilenmiş ve bundan dolayı hapis yatmış, 1960 yılında 27 Mayıs İhtilali'ne katılmış ve ihtilali gerçekleştiren komitedeki bir grubun da başını çekmiştir. Çalışmanın bütününde 27 Mayıs, bir ihtilal olarak değerlendirilecektir. Bunda, Şevket Süreyya Aydemir'in yorumu esas alınmıştır. Aydemir'e göre 27 Mayıs 1960 hareketi, o günün sabahında, bütün özellikleri ile bir hükümet darbesidir. Darbe sonrası aşamalar; siyasi kaos, kaosa karşı ilk reaksiyonlar, sorunlara karşı formüllerin üretilmesi, hedeflerin belirlenişi ve önder otoritenin varlığından oluşmaktadır. Bu aşamalar 27 Mayıs'tan sonra yaşandığından dolayı askeri darbe, bir ihtilale dönüşmüştür. (Aydemir, 1973: 332)

Türkeş ve arkadaşları, içinde buldukları cuntanın siyasal bir partiye dönüştürüldükten sonra hızlı bir şekilde reformlar gerçekleştirmesini istemiş, tepeden inmece ve radikal bir dönüşümü savunmuşlardır. Bu görüşe şiddetle karşı çıkan gruplar tarafından tasfiye edilen Türkeş, Hindistan'a sürgüne gönderilmiştir. Sürgün dönüşünde demokrasi dışı oluşumlara dâhil edilmeye çalışılmasına karşın meşru

siyasal yaşamı tercih etmiş ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne katılmıştır. Partideki beklentilere uygun olarak, kısa sürede genel başkanlığa seçilmiştir.

Alparslan Türkeş, MHP'nin tarihi ve Türkeş'in "Dokuz Işık" doktrini konularında, literatür açısından eksiklik göze çarpmaktadır. Bunda belirleyici bir etkenin, Türkeş'in ortaya çıkardığı siyasal ve ideolojik geleneğin yarattığı etki olduğu düşünülebilir. Zira MHP'nin etkinliği, CKMP'nin dönüştürülmesi sürecinde legal siyaset alanının yanında illegal bir sahada da zemin bulmuş ve siyasal şiddet olaylarının bir tarafında da yerini almıştır. Bununla beraber, MHP'nin ve Türkeş'in dönemin koşullarına göre yarattığı siyaset alanı, "faşizm" ya da "ırkçılık" gibi suçlamaların da oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum, konuya hangi açıdan yaklaşırsa yaklaşılsın bir ön yargının ya da tarafgirliğin oluşmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda Türkeş'in kişisel olarak tartışılmaz ve otoriter-karizmatik liderliği ve MHP'nin içerisindeki hiyerarşik disiplin, kendi içerisine kapalı bir yapının oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Yani aktif bir siyasal üretim ve tartışma kültüründen ziyade reaksiyoner bir mekanizma ve otoriter bir hiyerarşi kültürü ortaya çıkmıştır. Bu durum, incelenecek alanı daraltmakta ve sınırlamaktadır. Bu açıdan, "Doktrin ve Lider Ekseninde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne Dönüşümü" başlıklı çalışma, Türk siyasi tarihiyle ilgili çalışmalarda bir boşluğu dolduracaktır. Fakat bu çalışma, yalnızca kronolojik bir tarih çalışması olma amacını değil; aynı zamanda olaylar arasındaki neden-sonuç bağlarını kurma ve süreçleri siyasal ve sosyal açıdan inceleme amacını da taşımaktadır. Çalışmanın yönteminde sadece tarihsel veriler ve kronolojik gelişmeler değil, "lider" ve "doktrin" kavramları ana başlıklar olduğundan dolayı söylemler, politikalar ve değerlendirmeler ele alınacaktır. Böylelikle süreç içerisinde hem liderin hem de hâkim olduğu siyasetin dönüşümü gözlemlenebilecektir. Bu değerlendirmelerin ana eksenini, MHP'nin ortaya çıkışında liderin ve doktrin etkilerini tartışmaya açmaktır. Elde edilen veriler, liderin ve doktrin etkinliğinin oldukça belirgin olduğu ve hiyerarşik bir disiplinin sağlandığı yolundadır. Bu dönüşümü sağlama süreci, kendisini "lider-teşkilat-doktrin" üçlemesinde somutlaştırmış ve siyasi bir harekete destek veren bireyler, giderek kimliklerini ve aidiyetlerini bu siyasal partiden ve siyasal hareket üzerinden inşa etmeye başlamışlardır. Hatta bu dönüşüm, giderek "dava" olarak adlandırılan farklı bir

bilincin ortaya çıkmasını da sağlamış ve insanlar bu uğurda hayatlarını feda etmiştir. Özellikle 1975'ten sonra güçlenen siyasal şiddet ortamının temelleri, cephelerin bir tarafı açısından tam olarak bu dönüşüm sürecinde atılmıştır. O halde insanları soyut kavramlar üzerinden hayatlarını feda etmeye kadar götürecektir motivasyonun ana kaynakları nelerdir? Sıradan üniversite öğrencileri, hangi sosyal çevreden gelmekte, hangi sosyal çevrede yaşamakta ve ne uğruna hayatlarını ortaya koymaktadır? İşte bu çalışmanın asıl amacı toplumsal dönüşüm sürecinde siyasal bir partinin oluşumu ve bu oluşumun yarattığı etkilerdir. Milliyetçi Hareket Partisi, siyaset bilimi literatürü açısından kitle merkezli, ideolojik siyasi bir partidir. Öte yandan parti örgütü olarak dayandığı taban, belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşmış bir parti görüntüsü vermektedir. O halde yaşanan dönüşüm, siyaset bilimi açısından da belirli kavramları karşılamaktadır. Çalışmanın çıkış noktalarından birisi, bu dönüşümü bilimsel olarak da değerlendirmek ve açıklamaktır.

Bu çalışmada temel olacak verilerin bir kısmı, yakın tarih incelemesinde önemli bir yer edinen, gazetelerde yayınlanan haberlerden ve makalelerden elde edilecektir. Bu açıdan, haber ve makale değerlendirmesi ve analizi de önemli bir nokta olarak düşünülmektedir. Zira yakın tarih çalışmalarında gazeteler, kuşkusuz temel kaynaklar haline gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Milliyetçi Hareket Partisi gibi ana gündem maddesi olabilen ve Türk siyasetini etkileyebilen bir partinin medyada yer alma biçimi ve etkisi de önemli hale gelmektedir. Bu gazetelerin önemli bir kısmı Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki arşivlerden elde edilmiştir. Özellikle Milliyet gazetesi ve Yeni Gazete, üçüncü bölümde önemli bir yer tutmaktadır.

Milliyet gazetesi ve Yeni Gazete, Milliyetçi Hareket Partisi'ne fazlasıyla yer vermesi açısından kullanılmıştır. Yeni Gazete'nin tercihinde, Hakkı Öznur'un Milliyetçi Hareket Partisi'ni farklı yönleriyle ele aldığı ve altı ciltten oluşan "Ülkücü Hareket" serisi de etkili olmuştur. Çalışmada ifade edilecek olan "komando kampları", esasında başlı başına bir çalışmanın konusu da olmaktadır. Zira Türkiye'de gençleri özellikle 1965 sonrası süreçte silahlı, askeri eğitim almaya iten ortam ve koşullar, mutlaka her açıdan değerlendirilmesi gereken hususlardır. İşte bu çalışma, yaşanan süreci bütünüyle ele alacak ve özellikle üçüncü bölümde kronolojik bilgilerin dışına çıkacaktır. Birinci bölümde ele alınan kavramlar, ikinci ve üçüncü

bölümle birlikte değerlendirilecek ve ikinci bölüm, çalışmanın tarihsel temellerini ifade edecektir. Üçüncü bölümde ise çalışmanın esas noktası, tarihsel bir incelemeye tabi tutulacak ve değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİYASAL PARTİLER: TANIMI, KÖKENİ, İŞLEVLERİ VE ÇEŞİTLERİ

1.1. Siyasal Partiler

Bu bölümde, siyasal parti kavramının kökeni ve anlamı belirlenmeye çalışılacak, farklı siyasal parti tanımları değerlendirilecek, bu kavram ve köken çerçevesinde siyasal partilerin işlevleri belirlenecek ve değerlendirilecek ve sonuç olarak siyasal partilerin çeşitleri ve bu çeşitlerin belirlenmesinde kullanılan ölçütler ele alınacaktır.

1.1.1 Siyasal Parti'nin Tanımı

“Parti” kelimesi, köken olarak Fransızca’dan gelmekte ve Türkçe’de “parça”, “bölüm” anlamıyla karşılırken Osmanlıca’da “fikra” kelimesiyle karşılanmaktadır. Ancak “parti”, “hizip”, “cemiyet” ve “çıkar grubu” gibi farklı kavramların ortak anlam ifade ettiği bir dönemin de olduğunu belirtmek gerekmektedir. (Sarıbay, 2001: 4)

Siyasal partiler, modern siyasal yaşamın en önemli gerekliliklerinden biridir. Bu sebeple, böyle önemli bir konumdaki kavramın neden önemli olduğunun anlaşılabilmesi için “siyasal parti” kavramının tanımının yapılması gerekmektedir. Öte yandan bu kavramla ilgili birçok farklı tanımlama da yapılmıştır.¹ Türkiye’deki literatürde siyasal parti tanımları da çeşitlilik göstermektedir. Örneğin Erdoğan Teziç, siyasal partileri “*Ortak görüşleri paylaşan insanların siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla kurdukları örgüt*” olarak tanımlamıştır. (Teziç, 1976: 6) Ahmet

¹ Örneğin Sartori siyasal partiyi, “*Seçimlerde sunulan resmi bir nitelendirici isimle tanımlanabilen ve seçimler yoluyla siyasi makamlara adaylarını yerleştirebilen bir grup*” olarak tanımlarken, LaPalombara “*Temel amacı siyasi iktidara tek başına ya da bir koalisyon hükümetinin üyesi olarak gelerek devlet mekanizmasını denetim altına alacak kişileri görevlendiren resmi bir örgüt*” olarak tanımlamıştır. (Sayarı, 2014: 125) Duverger ise parti kelimesinin ilkçağ cumhuriyetlerindeki veya Rönesans İtalya’sındaki kullanımıyla benzerliğine dikkat çekerek gerçek partilerin ortaya çıkışının oldukça yeni olduğunu ifade etmiş ve modern partilerin karmaşık ve farklılaşmış yapısıyla ayırt edici olduğunu belirtmiştir. (Duverger, 1974: 10,15)

Taner Kışlalı ise siyasal partileri, *“Bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasal iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş kuruluşlar”* olarak tanımlamıştır. (Kışlalı, 1987: 227) Tarık Zafer Tunaya için siyasal parti, *“Belirli bir politik program üzerinde birleşmiş kişilerin, bu programı normal seçim yoluyla gerçekleştirme amacı güderek kurmuş oldukları bir topluluk”* tanımını ifade etmektedir. (Tunaya, 1952: 3) Münci Kapani'nin *“Bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar”* tanımı ise Tunaya'yla benzerlik göstermekte ve Teziç ile Kışlalı'dan daha kapsamlı bir görünüm sergilemektedir. (Kapani, 2012: 176) Fakat kapsam ve yorum açısından daha geniş bir tanım Ergun Özbudun tarafından yapılmıştır. Ergun Özbudun siyasal partileri *“Politik partiler, halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye ve sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip politik topluluklardır”* olarak tanımlamaktadır. (Özbudun, 1979: 4)

Siyasal partilerin tanımlarıyla ilgili yapılan bu farklı yorumlar, bir siyasal partiyi oluşturan faktörleri ve siyasal partinin amaçlarını da ortaya koymaktadır. Bu açıdan farklı siyasal parti tanımları, siyasal partileri “siyasal parti” yapan ölçütleri ortaya çıkarma noktasında önemli ipuçları vermektedir.

LaPalombora ve Weiner'e göre sürekli bir örgütün varlığı, bu örgütün merkezle düzenli ilişkiler içinde faaliyet gösteren yerel kuruluşlara sahip olması, iktidarı ele geçirme ve elde tutma hususunda bilinçli bir çabanın gösterilmesi ve halkın desteğini sağlamaya yönelik girişimlerin yapılması, partileri tanımlamada esas alınması gereken ölçütlerdir. (Sarıbay, 2008: 179) Heywood'a göre siyasal partiler, diğer toplumsal gruplardan; bir makamı kazanarak hükümet iktidarını kullanma amacı, üyeliklerle örgütlenme, geniş kapsamlı sorunlara odaklanma çabası ve belli ölçülerde birlik ve bütünlüğe sahip olma noktalarında ayrılmaktadır. (Heywood, 2012: 303) İlder Turan ise siyasal partilerin bir örgüt olması koşuluyla diğer siyasal katılma biçimlerinden, iktidara sahip olma amacıyla da diğer örgütlerden ayrıldığını ifade etmektedir. (Turan, 1986: 98)

Tanımlarda en dikkat çeken olgu, siyasal partilerin “iktidara gelme” amacıyla olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Zira “iktidara gelme” ya da “iktidarı paylaşma” amacı, siyasal partileri diğer baskı gruplarından ve sosyal gruplardan da ayırt etmektedir.

(Kapani, 2012: 176) Baskı gruplarının siyasal iktidarı etkileme yolu ise “iktidara gelmek” değil, devlet mekanizması içinde karar organlarına sızarak siyasal iktidarın faaliyetlerini belirli ölçüde denetim altına almak veya bu faaliyetleri engellemeye çalışmaktır. (Teziç, 1976: 10)

Sürekli bir örgütün varlığı, iktidara gelme amacı gibi unsurların yanında, siyasal partilerin tanımını oluşturan ve onu diğer topluluklardan ayırt eden bir başka unsur, siyasal partilerin iktidar için doğrudan yarışırken kendi adaylarını gösterebilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. (Sarıbay, 2008: 176) Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi baskı grupları, doğrudan iktidar için herhangi bir mücadeleye girmemekte ve bundan dolayı da iktidar için aday göstermemektedir. Ayrıca baskı grupları daha çok politik olmayan amaçlara yönelik örgütlenmiş kuruluşlar olarak dikkat çekerken, siyasal partiler tamamen politik amaçlara yönelen ve bundan dolayı doğrudan politikanın içerisinde yer alan örgütlenmelerdir. (Sarıbay, 2001: 11)

Siyasal partilerin tanımıyla ve özellikleriyle ilgili bir diğer tartışma noktası, tek parti sistemlerindeki mevcut partinin siyasal bir parti olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı üzerinedir. Sartori’ye göre rekabete dayanmayan tek partinin amacı, kamuoyunun dileklerini dile getirmesini bastırmaktır ve bu açıdan siyasi parti niteliği yanlıştır. (Sarıbay, 2008: 175) Neumann ise tek parti sisteminin terimsel olarak bir çelişki yarattığını ve en az bir tane daha yarışmacı grubun varlığının gerekli olduğunu ifade etmiştir. (Özbudun, 1983: 2) “İşlevsel” açıdan değerlendirildiğinde ise tek parti ile rekabetçi partiler arasında benzerlikler de söz konusudur. Yani gerek rekabetçi sistemdeki partiler gerekse tek parti sistemi benzer politik işlevleri görmektedir. Bu açıdan tek parti de fonksiyonel açıdan “parti” olarak kabul edilebilmektedir. (Sarıbay, 2008: 175)

1.1.2. Siyasal Partilerin Kökenleri

Kavramsal olarak “parti” kelimesinin kökenini ve “siyasal partinin” tanımını yaptıktan sonra, bu kelime grubunun kökenini ortaya koymak uygun olacaktır. Partilerin gelişmesi, iktidarın paylaşılması süreciyle oldukça ilgilidir. (Turan, 1986: 99) Bu açıdan siyasal partiler, iktidar mücadelesinde belli grupların çıkarlarını temsil etmekte ve bu doğrultuda da bir mücadeleye girişmektedir. (Teziç, 1976: 12)

Siyaset bilimi literatüründe, siyasal partinin kökeniyle ilgili incelemelerde başlangıcın 18. yüzyılda İngiliz Parlamentosu'ndaki temel ve rakip "Torys" ve "Whigs" gruplarına kadar götürüldüğü söylenebilmektedir. Sınırlı bir anayasal monarşiyi savunan Whigs hizbi ile güçlü bir monarşiyi ve muhafazakâr değerleri savunan Tories arasındaki mücadele; ilerleyen sürece Torys'in Liberal Parti'ye, Whigs'in ise Muhafazakâr Parti'ye dönüşeceği bir sürecin de kapısını aralamıştır. (Durgun, 2015: 339) ²

Parlamento içindeki gruplaşmaların giderek siyasi parti haline gelmesi, siyasal iktidarın kuruluşunda söz hakkına sahip geniş bir seçmen topluluğunun ortaya çıkışıyla ve bunun sonucunda dar bir yönetici elitin yönetimine son vermesiyle açıklanabilmektedir. (Kapani, 2012: 177) İngiltere'de bu durum; 1832, 1867 ve 1885'te yapılan reformlarla beraber oy hakkının genişletilmesi sonucu yaşanmıştır. Bu reformlara giden süreçte, Sanayi Devrimi'nin yaratmış olduğu etkinin ve bu etki sonucu ortaya çıkan işçi sınıfının vermiş olduğu iktidar mücadelesinin de yadsınamaz bir etkisi olmuştur. Burjuvazinin 17. ve 18. yüzyıllarda siyasal haklarını elde etmek için verdiği mücadelenin benzerini, 19. yüzyılda işçi sınıfı vermiştir. (Teziç, 1976: 17) Ortak çıkarlar için mücadele eden işçi gruplarının iktidar mücadelesi açısından siyasal partiler, ortak bir platform ve örgütlenme alanı olmuştur.

² Ancak başlangıç aşamasında, İngiliz Parlamentosu'ndaki bu grupları bir siyasal partiden ziyade "klik" olarak ifade etmek daha yerinde olacaktır. Bu açıdan bir "klik" olarak değerlendirildiğinde siyasal partiler, 18. yüzyıldan daha da geçmişe götürülebilmektedir. (Daver, 1993: 224) Hatta Kışlalı'ya göre siyasal partiler, kaba çizgileriyle Eski Yunan'da da bulunmaktadır. (Kışlalı, 1987: 227) Ancak bu grupların veya hiziplerin, parlamento içinde bir nitelik taşıdığı görülmekte ve parlamento dışında ayrıca bir örgütlerinin bulunmadığı dikkat çekmektedir. Siyasal temsilin ve oy hakkının son derece sınırlı olduğu bir dönemde, parlamento içinde kendi güçleriyle ve girişimleriyle seçilen temsilciler üzerinde bu kliklerin bir etkisi bulunmamaktadır. (Teziç, 1976: 13) Batı Avrupa'da ortaya çıkan bu gruplaşmaların temelinde, aristokrasi ile burjuvazi arasındaki mücadelede adayları desteklemek ve bu adayların seçim masraflarını karşılamak üzere oluşturulan yerel komiteler bulunmaktadır. Bu komitelerin desteklediği ve aynı dünya görüşünü savunan adaylar arasında, parlamento içerisinde gruplaşmalar ortaya çıkmıştır. (Kışlalı, 1987: 227) Ancak fraksiyonların veya fraksiyonculuğun, toplum içinde ayrılığa ve bölünmeye yol açan kavramlar olarak algılanmaları sonucu olumsuz çağrışımları da bulunmaktadır. (Sayarı, 2014: 126)

Siyasal partilerin ortaya çıkış noktası her ne kadar Batı Avrupa olarak gösterilse de modern nitelikteki ilk parti örgütleri ABD’de ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılın sonlarında anayasa hazırlanırken yaşanan federalizm yanlıları ile karşıtları arasındaki mücadele, ABD’deki siyasi partilerin de temeli sayılmaktadır. (Teziç, 1976: 17) Esasında ABD’nin kurucuları, siyasi partilere bölünme ve hizipçilik yaratması açısından olumsuz yaklaşırken, bazı koşullar bu durumu değiştirmiştir. Özellikle ABD gibi büyük bir ülkede başkanlık seçimleri, seçim koalisyonlarının oluşmasını kolaylaştırmıştır. Başkan adayları ise tüm ülkeyi dolaşırken, gittikleri yerlerde kendilerini destekleyen komitelerin oluşturulmasını sağlamışlardır. Sonuçta bu komiteler birbirlerine benzeşmeye başlamış ve federalizm yanlıları ile karşıtları arasındaki mücadele, komitelere de yansımaya başlamıştır.1828 yılından sonra Andrew Jackson’un başkan seçilmesinin ardından, seçilmesine yardım edenlere çeşitli makamları ödül olarak dağıtması, komitelerin maddi olarak da güçlenmesini sağlamıştır. Sanayileşmiş ve gelişmiş Kuzey Amerika’nın çıkarlarını savunan federalizm yanlısı parti, İngiltere’ye öykünerek “Whigs” adını alırken, sonraları köleliğin kaldırılmasında da önemli bir rol oynayan Cumhuriyetçi Parti’ye dönüşmüştür. Güney eyaletlerinin çıkarlarını savunan federalizm karşıtları ise Demokrat Parti’nin kuruluşuna öncülük etmişlerdir. Bu açıdan bazı yorumlar, dünyadaki en eski siyasi partinin Demokrat Parti olduğunu da iddia edebilmektedir. (Durgun, 2015: 339; Teziç, 1976: 19) Nitekim Duverger de “Siyasal Partiler” adlı eserinin “Giriş” kısmında 1850’li yıllara kadar ABD’nin dışında modern anlamda siyasi partilerin olmadığını ifade etmiştir. Bu yorumu benimsediği anlaşılan Erdoğan Teziç’e göre bu iki eğilimin siyasi parti halinde örgütlenmeleri, Avrupa’ya göre daha önce gerçekleşmiştir. Teziç, bu durumun belirli faktörlere bağlı olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, Avrupa’da henüz feodalite-burjuvazi çatışması yaşanırken, ABD’de sanayi devrimi gerçekleşmiş ve Amerika’da seçme hakkı üzerindeki kısıtlamalar, Avrupa’daki ülkelere önce kaldırılmıştır. Ayrıca ABD’de burjuvaziyle mücadeleye girişecek bir feodalite de bulunmamaktadır. Bu durum, aynı zamanda Amerikan toplumu açısından sosyal sınıflara ayrılmamış bir yapıyı da meydana getirmiştir. Bunlara ek olarak ABD’de modern yapıda bir sosyalist partinin gelişmemiş olması da ABD’deki yapıyı Avrupa’dan ayıran bir özellik olmuştur. (Teziç, 1976: 19)

LaPalombara ve Weiner, partilerin doğuşuna dair üç farklı teoriyi açıklamışlardır. Bunlar; “Kurumsal Kuram”, “Tarihsel Kriz Kuramı” ve “Gelişmeci Kuram”dır. (Sarıbay, 2008: 181) Kurumsal Kuram, siyasal partilerin parlamento içinden nasıl çıktığını açıklamaktadır. Duverger, bu süreci şu sözlerle ifade etmektedir:

“...Genellikle partilerin gelişimi, demokrasinin yetkilerinin genişletilmesine bağlı görünmektedir. Politik meclisler fonksiyonlarının ve bağımsızlıklarının genişlediğini gördükçe, bu meclislerin üyeleri, eylemlerinde ahenk sağlayabilmek için, ortak niteliklerine göre gruplaşma gereğini duymuşlardır. Oy hakkı genişletilip yaygınlaştırıldıkça adayları tanıtabilecek ve oyları bunlara yöneltebilecek komiteler yoluyla seçmenlerin örgütlenmesi zorunluluğu artmıştır. Dolayısıyla partilerin doğuşu, parlamento gruplarının ve seçim komitelerinin doğuşuna bağlıdır.” (Duverger, 1974: 16)

Duverger’in incelediği süreç, parlamento içerisinde parlamento gruplarının ortaya çıkması, yerel seçim komitelerinin kurulması ve bu iki grubun arasında iletişim kurulması şeklinde gelişmektedir. Öte yandan parlamento dışında doğan partiler de bulunmaktadır. Bunlar, parlamentoda temsil edilebilme olanağına kavuşmamış olan sosyal güçler olarak ifade edilebilmektedir. (Kapani, 2012: 178) Kapani, bu partilerin çekirdeğini; işçi sendikaları, tarım kooperatifleri, fikir kulüpleri vb. olarak açıklamaktadır.

Duverger’in yaptığı “parlamento içinde kurulan partiler” ve “parlamento dışında kurulan partiler” ayrımı, 20. yüzyılın başından itibaren ortaya çıkan farklı partileri açıklamakta yetersiz kalmıştır. Özellikle toplumsal grupların veya bireylerin, siyasal hayatta aktif bir şekilde yer almaya başlamasıyla beraber yeni bir süreç girilmiş, demokrasinin yaygınlaşmasıyla beraber siyasi organizasyonların, örgütlenmelerin ve partilerin gelişimi de hız kazanmıştır. Bu açıdan Duverger’in yorumu, 19. yüzyıla sınırlı kalan süreçleri içermektedir.

Siyasal partilerin doğuşuna ilişkin Tarihsel Kriz Kuramı, ülkedeki siyasi elitin karşılaştığı krizleri ve bu krizleri çözmek için kullandıkları yöntemleri ve amaçlarını ele almaktadır. 1789’da meydana gelen ihtilal ile Fransa’da yaşanan siyasi değişim sürecinin başlangıç aşamasında, krallık rejimine karşı milli egemenliği savunan

burjuvazinin mücadelesi bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. (Teziç, 1976: 16) Sarıbay, bu kriz sürecine örnek olarak monarşiye karşı meşrutiyet rejimi için mücadele eden İttihat ve Terakki Fırkası'nı da göstermektedir. (Sarıbay, 2008: 184)

Siyasal partilerin ortaya çıkışına ilişkin ortaya konan “Gelişmeci Kuram”, siyasal partilerin ortaya çıkmasıyla modernleşme süreci arasında ilişki kurmakta ve modernleşmenin bir sonucu olarak siyasal partilerin ortaya çıktığını ifade etmektedir. (Sarıbay, 2008: 185) Nitekim Kapani de bu sürecin etkenlerini açıklarken, “...Siyasal partilerin doğuşuna yol açan çeşitli etkenler saptanabilir. Toplumsal yapının değişmesi sonucunu yaratan sosyal gelişme (modernleşme) bunların en önemlilerinden biridir. Sanayileşme, kentleşme, ulaşım ve haberleşmenin yaygınlaşması, okur-yazarlığın artması, kültürün laikleşmesi, kişi başına düşen milli gelirin artması gibi değişimleri kapsayan modernleşme, sosyal grupların siyasal planda örgütlenerek iktidara ağırlıklarını koyma çabalarına yönelmesine yol açar. Başka deyişle, modernleşme siyasal katılmayı, siyasal katılma da siyasal örgütlenmeyi geliştirir.” İfadelerini kullanmıştır. (Kapani, 2012: 179)

Siyasal partilerin doğuşuna ilişkin değinilmesi gereken kategorik bir ayırım da Münci Kapani tarafından yapılmıştır. Kapani'nin kategorileştirmesi, mevcut partilerin bölünmeleri veya birleşmeleri sonucunda ortaya çıkan yeni partilerdir. (Kapani, 2012: 179) Özellikle Türk siyasal yaşamında örneği fazlasıyla bulunan partilerin bölünmeleri veya birleşmeleri, siyasal hayata damgasını vurmuştur. Türkiye'nin çok partili hayata geçişinde de Cumhuriyet Halk Partisi'nden kopan bir grubun Demokrat Parti'yi kurduğu, Demokrat Parti'den kopan bir grubun da Millet Partisi'ni kurduğu görülmektedir. Parti bölünmelerine verilecek bu örneklerin yanı sıra, Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi'nin birleşmeleri sonucunda Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin kuruluşu da parti birleşmelerine örnek verilebilmektedir.

1.1.3. Siyasal Partilerin İşlevleri

Siyasal partiler, belirli bir amaca ulaşmak için, belirli bir program dâhilinde çeşitli faaliyetler yürütmektedirler. Bu faaliyetler, aynı zamanda siyasal partinin var oluş amacını ve anlamını da ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan siyasal partilerin faaliyetleri, toplumsal ve siyasal yaşam haricinde bir ülkedeki demokratiklik

ölçütünün de belirleyicilerinden biri olmaktadır. Yani siyasal partilerin işlevleri konusunda siyasal sistem de büyük önem taşımaktadır. Öte yandan bazı işlevler her siyasal parti tarafından yürütülebilirken bazıları da siyasal partilerin bulunduğu siyasal sistemlere özgü olabilmektedir. Kapsamlı ve nitelikli bir değerlendirme yapabilmek adına, İlder Turan'ın siyasal partilerin işlevi konusunda yaptığı kategorileştirmeyi kullanmak faydalı olacaktır. Turan'a göre siyasal partilerin işlevleri, temelde üç ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar; toplumla ilgili işlevler, siyasal sistemin işleyişine ilişkin işlevler ve partilerin kendi varlıklarını devam ettirmekle ilgili işlevlerdir. (Turan, 1986: 100)

1.1.3.1. Toplumla İlgili İşlevler

Siyasal partilerin, bütün sistemlerde yerine getirdiği en temel işlevi, hitap ettiği veya oluşumuna katkı sağlayan topluma bir kimlik kazandırmasıdır. Siyasal partiler, esasında toplumda var olan farklılıkların ve bölünmelerin bir yansıması olarak da değerlendirilebilmektedir. Farklı çıkar grupları arasındaki bölünmeler, siyasal partilerin özünü de oluşturmaktadır. Öte yandan siyasal partiler de toplumdaki bölünmeleri ve çatışmaları yansıtmak ve ifade etmek gibi bir işlevi de görmektedir. (Özbudun, 2011: 3)Toplumdaki mevcut bölünme ve çatışma dinamikleri, zaman içerisinde uygun şartlara bağlı olarak siyasallaşabilmekte ya da herhangi bir siyasal örgüt çatısı altında kendisini ifade edebilmektedir. Toplumdaki çıkar eksenli bölünmelerin siyasallaşması ve siyasal bir parti çatısı altında temsil edilmesi, oluşan siyasal partiden en yüksek çıkarı elde edebilecek toplumsal grupların ilgisini çekecektir. Bu grupların parti içerisinde rol alması ya da siyasal yaşama katılım göstererek partiyi desteklemesi, bireylerin ve toplumsal grupların, siyasal parti etrafında bir kimlik kazanmasına da aracı olacaktır. Turan'ın siyasal kimlikle ilgili "milliyetçilik akımı" örneği, siyasal kimlik konusunu açıklamakta yardımcı olacaktır. Turan'a göre siyasal bağımsızlık mücadelesi veren milliyetçi partilerin temel sorunu, çevrelerine ulusun temel bir siyasal örgütlenme ilkesi olduğunu kabullendirmek, yani etnik gruba üyeliğin siyasal olduğunu aktarabilmek olmuştur. Bu durum, yalnızca bağımsızlık mücadelesi sürecinde değil; bağımsızlığın kazanılmasından sonra da mevcut siyasi parti aracılığıyla devam edebilmektedir. Böylelikle siyasal partiler ulusal bütünleşmenin de bir aracı olmaktadır. Bununla beraber kurulu bir düzen içerisinde toplumu kökten değiştirmek isteyen radikal ve totaliter partiler de topluma

ve bireylere yeni siyasal kimlik kazandırma amacını gütmektedir. (Turan, 1986: 101-102) Bu açıdan siyasal partiler, bireylerin ve toplumun siyasallaşmasında ve siyasal bir kimlik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle vatandaşlık açısından duygusal bağlılık veya karşıtlık yaratacak olguları barındırması, destekleyicilerin veya karşıtlarının üzerinde etki yaratmakta ve bunun sonucunda onları çeşitli davranış biçimlerine yönlendirmektedir. (Fedayi, 2011: 48)

Siyasal partilerin siyasal bir kimlik kazandırma süreciyle beraber en önemli işlevlerinden biri, siyasal toplumsallaşmaya önemli ölçüde katkı sağlaması olmuştur. Siyasal bir kimlik kazanan bireylerin siyasal partilerde görev almaları ya da siyasal parti üyelerinin seçme ve seçimle süreçleri ile politika oluşturma aşamalarında yer almaları, siyasal toplumsallaşmayı ve bunun sonucunda bir öğrenme sürecini de beraberinde getirmektedir. (Durgun, 2015: 340) Yine seçim kampanyaları sırasında yapılan siyasal faaliyetler, toplumun ülkeyle veya dünyayla ilgili sorunlar konusunda bilinçlenmesini ve fikir edinmesini sağlamaktadır. Bu süreç, siyasal toplumsallaşmayla beraber öğrenme sürecini de ortaya koymakta doğrudan bir kamuoyunun oluşmasına da yardımcı olmaktadır. Turan'a göre siyasal partilerin toplumsallaşmaya katkıları üç ayrı alanda olabilmektedir. Birincisi; siyasal partiler, siyasal sistemin nasıl işlediğine, seçim kuralları vb. konulara dair bilgileri topluma aktararak öğretici nitelikte işlevlerde bulunmaktadır. İkinci olarak; siyasal sisteme ilişkin değerlerin topluma iletilmesine ve benimsenmesine de aracı olabilmektedir. Üçüncüsü; siyasetle ilgilenen bireylerin veya grupların yetişmesine yardımcı olarak siyasal sistemin işleyişine de katkı sağlamaktadır. (Turan, 1986: 102)

Siyasal partilerin toplumla ilgili önemli işlevlerinden birisi de siyasal katılmayı sağlayan unsurlardan biri olmasıdır. Siyasal katılma, bir sivil toplum örgütüne katılma gibi çeşitli araçlar vasıtasıyla gerçekleşebilmektedir. (Sayarı, 2014: 130) Ancak demokratik açıdan değerlendirildiğinde, doğrudan demokrasinin gerçekleşme ihtimali ortadan kalkıp temsili demokrasilerin zorunlu hale gelmesiyle seçimler ve siyasal partiler siyasal katılmanın vazgeçilmez unsurları olmuşlardır. (Kışlalı, 1987: 248) Siyasal partiler, halk ile iktidar arasında köprü vazifesi görürken; seçmenleri harekete geçirmek, seçimlerde oy kullandırmaya teşvik etmek gibi mobilizasyon süreçlerinde de önemli bir rol oynamakta ve siyasal kültürün yayılmasında ve geliştirilmesinde önemli bir rolde konumlanmaktadır. (Kapani, 2012: 182-183)

Siyasal katılma süreci, siyasete ilgi duyan bir kişinin parti üyesi olarak görev alması ve partinin faaliyetlerine katılması noktasında siyasal toplumsallaşmayla da benzerlik göstermektedir. Ayrıca yukarıda da ifade edildiği gibi, siyasal partiler özellikle kendi seçmenlerine yönelik çeşitli faaliyetler de yürütmektedir. Bunlardan en önemlileri, seçim dönemlerinde seçmenlerinin oy kullanmasını sağlamak amacıyla seçmenleri sandığa yönlendirme, oy kullanmayan seçmenleri belirleyip oy kullanmalarını sağlamak için uyarma, sandığa gitmekte güçlük çeken insanlara ulaşım olanakları sağlamak olarak sayılabilmektedir. (Turan, 1986: 103) Bunların dışında, partilerin düzenlediği büyük mitingler de siyasal katılma ortamını sağlamakta ve vatandaşlar da bu mitinglere katılarak siyasal katılımı gerçekleştirmektedir. Teknolojide ve iletişimde yaşanan gelişmelere paralel olarak; radyo, televizyon, sosyal medya gibi araçlar da siyasal mobilizasyonu ve katılımı arttıran faktörler olarak öne çıkmaktadır. (Sayarı, 2014: 130)

Siyasal partilerin toplumla ilgili en önemli işlevleri, toplumdaki çıkarların birleştirilmesi ve aktarılması noktasında ortaya çıkmaktadır. Zira siyasal partiler, siyasal sisteme istek girdilerinin ulaşmasını sağlayan en önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir. (Turan, 1986: 103) Sayarı'ya göre çıkarları dile getirme işlevi, belirli toplumsal grupların siyasi, ekonomik ve sosyal taleplerini halka tanıtmak ve bunların peşinden gitmek olarak tanımlanabilmektedir. (Sayarı, 2014: 130) Siyasal partiler, bireylerden ve gruplardan gelen istekleri değerlendirir, birleştirir ya da böler ve son noktada ayıklayarak toplumun taleplerini değerlendirme ve iletme sürecinde rol oynar. Çıkarları birleştirme işlevi, aynı zamanda siyasal partilerin programlarına ve politikalarına yön vermesi bakımından da önem taşımaktadır. Toplumdaki gruplar arasında çeşitli bölünmelerin yansımaları olarak siyasal partiler, toplumsal taleplerin toparlanmasında ve birleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu işlev, siyasal partiler tarafından herhangi bir ülkedeki bölgeler ve gruplar arasındaki mesafeleri azaltma, çıkarları ve eğilimleri bir araya getirerek kategorize etme şeklinde gerçekleştirilmektedir. (Kapani, 2012: 182) Böylelikle toplumun ve taleplerinin temsilinin de siyasal partiler tarafından gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Toplumdaki farklı grupların çıkarları arasındaki bölünmenin yansımaları olarak değerlendirilen siyasal partiler, zamanla farklı talepleri toplayan bir mekanizmaya da dönüşmüştür. Özellikle daha sonra da ele alınacak olan “toplayıcı partiler”, aslında

bu talep mekanizmasının bir sonucu olarak da ortaya çıkmıştır. (Durgun, 2015: 340) Siyasal partilerin çıkarların birleştirilmesiyle ilgili diğer baskı gruplarından da ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Roskin'e göre baskı grupları spesifik ve dar bir grubu ilgilendiren çıkarlar için mücadele veren organizasyonlardır; bundan dolayı siyasal partilerdeki gibi çıkarları birleştirme ve ayıklama işlevini yerine getirememektedirler. (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012: 306) Çıkarların karşılanamaması ya da ifade edilememesi durumunda ise toplumsal huzursuzluklar ve çatışmalar da kaçınılmaz olmaktadır. Bu açıdan çıkarların temsil edilmesi, birleştirilmesi ve değerlendirilmesi, toplumsal ve siyasal barışın sağlanması konusunda da ayrıca önem taşımaktadır. (Kışlalı, 1976: 247)

1.1.3.2. Siyasal Sisteme İlişkin İşlevler

Siyasal partilerin toplumsal işlevlerinin dışında, siyasal sistemde edindikleri belirli görevler ve yerine getirdikleri işlevler de bulunmaktadır. Bunların başında, siyasal olarak sistemin meşruiyetini sağlama işlevi gelmektedir. Meşruiyeti sağlama işlevi, temsili demokrasiler için geçerli fonksiyonlardan birisidir. Ancak bu noktada siyasal sistemin niteliği de önem taşımaktadır. Meşruluk, Duverger'in tanımına göre, *"Belirli bir iktidar, otorite ve hiyerarşinin, topluluk üyelerinin büyük bir kısmı tarafından meşru -yani değer sistemine uygun- kabul edilmesi"* anlamına gelmektedir. Ancak bu tanıma göre toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından monarşinin kabul edilmesi, o rejimi meşru göstermektedir. Bu noktada modern Batılı rejimler özel bir nitelik taşımakta ve çoğulculuk, bunların meşruluk sisteminin bir unsuru haline gelmektedir. Duverger'e göre muhalefetsiz ve çoğulcu olmayan bir demokrasi, demokrasi sayılamamaktadır. (Duverger, 2011: 105) İşte modern demokratik rejimlerde siyasal partiler, varlığıyla ve faaliyetleriyle siyasal sistemin en önemli meşruluk kaynağı haline gelmektedir.

Siyasal partilerin siyasal sistem içerisindeki faaliyetlerinden bir diğeri, partilerin siyasal sistemdeki farklı mevkilere bireylerin yerleştirilmesini sağlayarak, yukarıda sayılan diğer işlevlerin yerine getirilmesini sağlamaktır. (Sayarı, 2014: 128) Partilerin kamu görevi için adayları saptaması süreci ve yöntemleri, ülkeler ya da partiler açısından farklılıklar gösterse de bu işlev evrensel bir olgu olarak kabul edilmektedir. (Turan, 1986: 104) Bu açıdan siyasal partilerin en önemli motivasyonlarından biri olarak merkezi ve yerel yönetimleri yönetecek kadrolar

oluşturmak olarak değerlendirilmektedir. (Durgun, 2015: 341) Bu işlev, esasında çeşitli aşamalardan oluşan ve farklı ihtimallere göre farklı özellikler gösteren bir sürece işaret etmektedir. Öncelikle, kamu görevi için bir adayın belirlenmesi süreci gelmektedir. Bu süreçte aday seçimi ve aday gösterilmesi, genellikle parti örgütlenmelerini içinde gerçekleştirmektedir. Adayların seçimi ve aday gösterilmelerinin ardından, seçimlere katılma faaliyeti gelmektedir. Yani bu sürecin içerisine, siyasal katılma ve siyasal sosyalleşme gibi çeşitli toplumsal işlevler de dolaylı yollardan girmektedir. Siyasal sistem açısından seçimlerin sonucunda siyasal partilere ülkeyi yönetecek hükümeti kurma ya da muhalefet etme olanağı ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bundan sonraki süreçte siyasal partilerin, farklı ihtimallere göre siyasal sistemde konumlandığı bir yapı ortaya çıkmaktadır. Hükümette bulunma imkânını elde eden parti, seçimlerden aldığı oyların sağladığı meşruiyetle ülke yönetimini elde etmektedir. Bazı durumlarda, ülkedeki siyasal sisteme göre birden çok siyasal partinin katıldığı koalisyonlar da kurulabilmektedir. Fakat bunlardan daha önemlisi, seçimlerde çoğunluğu elde eden partinin devlet yönetiminde, siyasal iktidarı kullanarak sorumluluğu üstlenme sürecinin başlamasıdır. (Teziç, 1976: 21)

Siyasal partilerin sisteme ilişkin işlevlerinden bir diğeri, siyasal sistemdeki mevkilere bireylerin yerleştirilmesi sürecinin de devamını teşkil etmektedir. Zira çeşitli aşamaların ardından son noktada, mevkilere yerleşme aşaması gerçekleşmiş ve yeni bir süreç başlamıştır. Bu süreç, “yönetme” veya “hükmetme” olarak isimlendirilebileceği gibi muhalefet partisi açısından da “denetleme” sürecinin başlangıcıdır. İktidar partisi, ülke yönetiminde belirli kararlar alıp bunları uygulamaktadır. Çok partili sistemlerde muhalefet partilerinin görevi iktidarın sınırlanması ve yurttaş hak ve özgürlüklerinin güvenlik altına alınması noktasında kendisini gösterebilmektedir. (Teziç, 1976: 21) Bununla beraber iktidar partisinin kararlarını, politikalarını ve uygulamalarını denetlemek, eleştirmek ve bunlara alternatifler sunmak da yine muhalefet partilerinin işlevleri olarak öne çıkmaktadır.

1.1.3.3. Kendi Varlıklarını Devam Ettirmekle İlgili İşlevleri

Siyasal partiler, yalnızca toplumda ve mevcut sistemde değil; kendileriyle ilgili belirli alanlarda da çeşitli faaliyetler yürütmektedirler. Bu faaliyetler, aynı zamanda siyasal partilerin iç yapısıyla ve örgütlenmesiyle ilgili konuları kapsamaktadır.

Özellikle yapı ve örgütlenme düzeyi bakımından siyasal partiler, varlıklarını korumak ve sürdürmek durumundadır. Bunu sağlayabilmek için de parti üyelerine ve maddi kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar.

Siyasal partilerin iktidar yarışında kalıcı ve etkili olabilmeleri için örgütlenmeleri zorunludur. (Teziç, 1976: 43) Siyasal partiler bu örgütlenme düzeyiyle ilgili farklı tutumlar ve politikalar geliştirebilmektedir. Bir sonraki konuda siyasal partilerin çeşitleriyle ilgili temel kavramlar ve tanımlar açıklanırken bu konu üzerinde durulacaktır. Fakat şunu söylemek gerekir ki siyasal partiler üye bulmak ve onları yetiştirerek partiye bağlamak zorunluluğunu duymaktadır. Bunun için de siyasal partiler; kamuoyunda tanınan, başarılı kişileri üye yapmak için çaba harcamakta veya gençlik kolları, siyasal dernekler gibi yan kuruluşlarla faaliyet yürütmektedir. (Turan, 1986: 106)

Siyasal partilerin kendileriyle ilgili yürüttükleri faaliyetler arasında, partiye maddi kaynaklar sağlama amacı güden faaliyetler de bulunmaktadır. Ancak bu durum, siyasal sisteme göre değişebilmekte ve partilere bu konuyla ilgili sınırlamalar getirilebilmektedir. Örneğin; Türkiye’de siyasal partilerin maddi çıkar sağlamak amacıyla ticari faaliyette bulunması yasaktır. Ancak genel bir kural olarak siyasal partilerin, farklı oranlarda da olsa aidat ve bağış toplamak gibi yetkileri ve faaliyetleri bulunmaktadır. Ayrıca siyasal partilerin gönüllüleri de ücret karşılığı görülebilecek bir hizmeti, maddi bir çıkar elde etmeden yerine getirdiklerinden dolayı siyasal partiye dolaylı yoldan maddi katkı sağlamaktadır. (Turan, 1986: 107)

1.1.4. Siyasal Partilerin Çeşitleri

Siyasal partilerin yapısı; resmi üyelik, parti içindeki iktidar dağılımı, liderlerin seçimi vb. konularda farklılık göstermektedir. (Sayarı, 2014: 131) Bundan dolayı da siyasal partiler arasında çeşitli ölçütler belirleyerek bir ayrıma gitmek faydalı olacaktır. Kavramsal olarak değerlendirildiğinde, siyasal parti çeşitlerini değerlendirmek için kullanılan en kapsamlı ölçütler, Münci Kapani tarafından belirlenmiştir. Kapani, siyasal parti çeşitlerinde kullanılan sekiz ölçütü şu şekilde ifade etmiştir:

- Parti içinde iktidar dağılımı ve merkezleşme derecesi,

- Liderin (veya liderler kadrosunun) rolü
- Parti disiplininin sıkı ya da gevşek oluşu
- Kararların alınmasına katılma olanakları
- İdeolojinin parti politikasındaki ağırlık ve etkenlik derecesi
- Partinin parlamento grubu ile diğer parti kurulları (özellikle merkez yönetim kurulu) arasındaki ilişkinin niteliği
- Parti tutarlılığı (Üyeler arasındaki tutum ve davranış birliği)
- Üyelerle parti arasındaki ilişkilerin niteliği (Kapani, 2012: 192)

Siyasal partilerin çeşitlerinin ortaya konulmasıyla ilgili şunu da ifade etmek gerekir ki siyasi partiler arasında yapılan ayrımlar sonucu elde edilen sonuçlar, bir siyasi partiyi tam olarak karşılayamayabilir. Bazı partiler, yapılan ayrımların ölçütleri değerlendirildiğinde farklı siyasi parti tipolojilerinde yer alabilir. Bundan dolayı siyasi partilerle ilgili en kapsamlı çalışmalar olan Duverger'in ve Neumann'ın tipolojileri değerlendirilecek, bunun ardından yeni tipolojiler ile alternatif kategorileştirmeler ele alınacaktır.

1.1.4.1. Duverger'in Ayrımı: Kadro ve Kitle Partileri

Siyasal partilerin çeşitleriyle ilgili yapılacak ilk değerlendirme, Duverger'in "kadro" ve "kitle" partileri arasında yaptığı ayrımdır. Duverger, bu ayrımında temel ölçüt olarak partilerin büyüklüğünü, üye sayısını ya da oylarını değil; partilerin yapısını belirlemiştir.

Duverger'e göre kadro partileri, parlamentolarda ve yerel meclislerde ortaya çıkmış, dar bir geleneksel elit önderliğinde örgütlenmiş ve yalnızca seçim dönemlerinde aktif olmuşlardır. Sayarı, 19. yüzyılda Avrupa'da kurulan liberal ve muhafazakâr partileri, bu parti tipinin öncüsü olarak değerlendirmektedir. (Sayarı, 2014: 133) Kadro partilerinin temel özelliği, üyelerin niteliğine öncelik vermek ve temel örgüt yapılarını minimum düzeyde tutarak seçimden seçime faaliyet yürütmektir. Kapani'ye göre burada güdülen başlıca amaç, bu kişilerden yararlanarak parti adaylarına maddi destek ve oy sağlamaktır. (Kapani, 2012: 185)

Kadro partilerinin bu özellikleri kazanmasında en belirleyici etken, tarihsel koşulların gerekliliklerinden kaynaklanmaktadır. Zira kadro partileri, genel oy ilkesinin kısıtlı olduğu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı da kadro

partilerinin mensupları genellikle varlıklı kesimden oluşmaktadır. (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012: 309) Ancak genel oy ilkesinin yerleşmesi ve demokratik değerlerin gelişmesine paralel olarak, kadro partileri de kitle partileri gibi sıradan kesimleri partiye kazandırma çabasına girmiştir. Bu açıdan günümüzde “saf” kadro tipi partilere rastlanamamaktadır. (Kapani, 2012: 186)

Duverger’in ayırımında ikinci parti tipi, “kitle partileri” olarak adlandırılmaktadır. Kitle partilerinin ortaya çıkış tarihi, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başları olarak değerlendirilmektedir. Bu sürecin temel dinamiğini ise geniş kitlelerin oy hakkını elde etmeleri oluşturmaktadır. (Teziç, 1976: 50-51)³

Kitle partileri, kadro partilerinin aksine çoğunlukla parlamento dışında kurulmuştur. Bu özellikleri, kitle partilerini kadro partilerinden ayıran ilk özellik olmaktadır. İkinci olarak, çok sayıda sahip olunan üye ve bu üyeler arasındaki güçlü örgütlenme, az sayıda üyeye sahip ve bu üyeler arasındaki örgütlenmenin zayıf olduğu kadro partilerinden ayrılmaktadır. Bu açıdan elitist özellikler barındırmamaktadır. Ancak kitle partilerinde, üyelerini siyasal açıdan eğitme, yetiştirme ve bilinçlendirme amaçlı faaliyetler de bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin temel amacı, ilerleyen süreçte ülkeyi yönetebilecek “kadroları” ya da “elitleri” yetiştirebilmektir. (Kapani, 2012: 187) Kadro partileriyle kitle partileri arasındaki üçüncü farklılık, üyeliğin niteliğinde ortaya çıkmaktadır. Teziç’e göre kitle partilerinde; partiye giriş belgesinin doldurulması, düzenli aidat ödenmesini gerektiren biçimsel kayıt işlemleri üyeliğin temel koşullarından biridir. Bundan

³ Kitle partileriyle ilgili ikinci bir genel görüş, bu partilerin ortaya çıkışında sosyalist akımların etkisinin büyük olduğu üzerinedir. Zira Teziç’e göre sosyalistler, ihtilâlciler sayıldıkları için bankerlerin, sanayicilerin parasal desteğinden yoksundur ve seçim mücadelesinde kampanyalar için gerekli maddi kaynağı sağlayamamaktadır. Bu zorunluluk sosyalist partilerin geniş kitlelerden az miktarda parayı düzenli bir şekilde istemesi sonucunu da doğuracaktır. Ayrıca kitle partileri, yoksul halk yığınlarına siyasi bir eğitim verme olanağı da sağlamaktadır. Bu açıdan kadro partileri, tarihsel olarak aristokrasi ile burjuvazi arasındaki mücadeleyi yansıtırken, kitle partileri burjuvazi ile sosyalistler arasındaki mücadeleyi yansıtmaktadır. (Teziç, 1976: 50-51)

dolayı da aidat, bağlılık ve sadakat kaynağı olması açısından üyeliğin ve partiye katılmanın psikolojik bir unsuru haline gelmektedir. (Teziç, 1976: 51) ⁴

1.1.4.2. Neumann'ın Ayrımı: Bireysel Temsil Partileri ve Sosyal Bütünleşme Partileri

Siyasal partilerin sınıflandırılmasında yapılan kapsamlı yorumlardan ikincisi, Neumann tarafından ortaya atılmıştır. Neumann, siyasal partilerin yapısı yerine siyasal katılım sürecinde oynadıkları rollere odaklanmıştır. (Durgun, 2015: 342) Neumann'ın yorumuna göre siyasal partiler, “bireysel temsil partileri” ve “sosyal bütünleşme partileri” olarak ikiye ayrılırken, sosyal bütünleşme partileri de kendi içerisinde “demokratik bütünleşme partileri” ve “toptan bütünleşme partileri” olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bireysel temsil partileri, dar ve sınırlı bir siyasal ortamda bulunmakta ve bu partilerin faaliyetleri de seçim dönemlerini kapsamaktadır. Gevşek bir parti örgütüne sahip olan bireysel temsil partilerinin başlıca işlevi, aday göstermekten ibarettir. (Kapani, 2012: 189) Yani bu partiler, üyelerinin davranışlarını kontrol altına almak gibi bir çaba sarf etmemektedir. Sarıbay'a göre bu partilerin, üyeleri üzerinde mutlak hâkimiyet kurmamasının ve gevşek bir ideolojik tutum içerisinde bulunmasının arka planında, seçim kaygılarının ideolojiye ağır basması bulunmaktadır. (Sarıbay, 2001: 12) Üyelerin partiyle ilişkileri, seçim kampanyasında partinin iktidarı elde edecek çoğunluğu elde etmesinden öteye geçmemektedir. (Fedayi, 2011: 50) Adaylar seçildikten sonra ise siyasal bir hareket serbestliğine ve Kapani'nin deyimiyle “açık

⁴ Duverger'in bu temel ayrımına yönelik yapılabilecek değerlendirme, tipolojinin kapsamının oldukça geniş olduğudur. Yani herhangi bir siyasal sistemdeki siyasi partileri yalnızca “yapı” ölçütünü esas alarak değerlendirmek, siyasal partilerin çeşitleriyle ilgili yapılacak ayırmada yetersiz kalacaktır. Bundan dolayı Duverger de bu iki temel kategori dışında, “ara partiler” olarak adlandırdığı üçüncü bir kategoriye yer vermektedir. Duverger, ara partileri de “dolaylı partiler” ve “az gelişmiş ülkelerin partileri” olarak ikiye ayırmaktadır. Dolaylı partileri, “*bireysel üyelerden çok; sendikalar, kooperatifler, fikir kulüpleri gibi topluluklardan oluşan ve kolektif üye temeline dayanan partiler*” olarak tanımlarken, az gelişmiş ülkelerin partilerini de “*kadro partileri ve kitle partileri arasında, kendine özgü bir yapı gösteren partiler*” olarak tanımlamaktadır. (Kapani, 2012: 188)

bonoya” sahip olmakta ve sorumlulukları da sadece kendi vicdanlarına karşı olmaktadır. (Kapani, 2012: 189)

Sosyal bütünleşme partileri, kitle hareketlerinin ve siyasal katılımın sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu partiler, bireysel temsil partilerinde olduğu gibi yalnızca siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla seçim dönemlerinde faaliyet yürütmemektedir. Bütünleşme partileri, üyelerini ideolojik ve örgütsel bir çatı altında toplayarak onlarla düzenli ilişkiler kurmakta ve sosyal hayatlarıyla yakından ilgilenmektedir. (Fedayi, 2011: 50-51) Kapani’ye göre bütünleşme partileri, sanayileşme ve kentleşme süreci sonucunda kendi ortamlarından uzaklaşarak büyük merkezlerde toplanan, bunun sonucunda da yalnızlaşan ve yabancılaşan kitleleri toplumla yeniden birleştirme ve bütünleştirme amacı gütmektedir. (Kapani, 2012: 190)

Sosyal bütünleşme partileri, daha önce de ifade edildiği gibi “demokratik bütünleşme partileri” ve “toptan bütünleşme partileri” olarak ikiye ayrılmaktadır. Aslında yukarıda sayılan özellikler, demokratik bütünleşme partilerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu partilerin ilk örnekleri kıta Avrupa’sındaki sosyalist partiler olarak değerlendirilirken, zamanla Katolik partiler de demokratik bütünleşme partilerinin özelliklerini benimsemeye başlamıştır. (Sarıbay, 2001: 13) Toptan bütünleşme partilerinin ilk örneklerini ise komünist ve faşist partiler oluşturmaktadır. Bu parti tipolojisinde parti ile üyeler arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Parti örgütü, ideolojiyi bir araç olarak kullanarak en alt kademelerden başlayarak bütün üyelerin davranışları üzerinde geniş bir düzenleme ve kontrol yetkisine sahiptir. Yani ideoloji, toptan bütünleşme partilerinde çok önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Partinin katı ve kapsayıcı nitelikteki ideolojisi, totaliter bir dünya görüşüne dönüşmektedir. Parti üyelerinden ise bu dünya görüşüne “iman” derecesinde bir sadakat ve bağlılık beklenmektedir. Bu açıdan ideolojinin dışında bağımsız davranışlara kesinlikle göz yumulmamaktadır. (Kapani, 2012: 190-191)

Duverger’in ve Neumann’ın parti tipolojileri, ölçüt olarak ayrılmakla beraber bazı özellikleri ve nitelikleri açısından da birbirlerine benzemektedir. Bu açıdan Duverger’in ayrımındaki kadro partileri, bireysel temsil partilerini karşılarken; kitle partileri de sosyal bütünleşme partilerini karşılamaktadır.

1.1.4.3. Alternatifler ve Yeni Ayrımlar

Siyasal partilerin çeşitli ölçütler kullanılarak yapılan tipolojilerinin dışında, farklı siyaset bilimciler tarafından kullanılan ölçütler ve yapılan kategorileştirmeler söz konusudur.⁵

Siyasal partilerin tipolojileriyle ilgili Duverger'den ve Neumann'dan farklı bir yoru Otto Kirchheimer'den gelmiştir. Kirchheimer'e göre siyasal partiler; kentsoylu bireysel temsil partileri, sınıf-kitle partileri, mezhepsel kitle partileri ve toplayıcı (catch all) partiler olmak üzere dörde ayrılmaktadır. (Durgun, 2015: 343) İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özellikle kitle partilerinin ideolojilerini yaymaktan ziyade kendi seçmen kitlelerini genişletmeye odaklanmaları, herkesi kapsayan partinin ya da diğer bir adıyla toplayıcı partinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. (Sayarı, 2014: 132) Bu partiler, yalnızca tek bir toplumsal sınıftan oy almaktan ziyade daha geniş bir seçmen kitlesini hedeflemektedir. Aynı zamanda kitle partilerindeki katı ideolojik tutum, toplayıcı partilerde görülmemektedir. Toplayıcı partilerin ideolojik eğilimi yumuşak, pragmatik yönü ise oldukça güçlüdür. Kircheimer, toplayıcı partilerin ortaya çıkışında, Batılı sanayileşmiş demokrasilerde artan zenginliğin ve yukarı doğru toplumsal hareketliliğin yarattığı yeni bir orta sınıfın etkisi olduğunu ifade etmiştir. Lipset'e göreyse siyasetin profesyonelleşmesi ve sınıf çatışmasının en aza inmesi, tüm büyük partiler arasında esaslı uzlaşımın yanı sıra pragmatik yönelimler

⁵ Örneğin İlder Turan; partilerin amaçları, üyelik örüntüsü, örgütsel yapısı, disiplin anlayışı ve siyaset olgusuna yaklaşımı arasında gözlediği farklardan yola çıkarak beş farklı parti tipini ortaya atmaktadır. Turan, bunları siyaset aracıları partiler, ideolojik (misyoner) partiler, çıkar grubu olan partiler, kişi partileri ve kalıntı partiler olarak değerlendirmektedir. Turan'a göre siyaset aracıları partiler, parti programlarını ve eylemlerini, seçmenlerin çoğunluğuna çekici gelecek biçimde düzenleyen, esnek ve toplumun her katmanı tarafından kabul edilebilecek tutumları benimseyen partiler olarak ifade etmektedir. İdeolojik partiler ise seçimleri kazanma amacının yanında düşünce, doktrin ve ideolojilerinden sapmamayı esas alan partilerdir. Çıkar grubu olan partiler, kamu görevlerinin bir kısmını ele geçirerek kendi amaçlarını daha kolay gerçekleştirmek isteyen partiler olarak tanımlanırken; kişi partileri ise bir liderin şöhreti, ona duyulan bağlılık ve yakınlığın etrafında gelişen partilerdir. Son olarak kalıntı partiler, bugün için anlamını yitirmiş sorunlara bağlı kalan, geçmişin sorunları üzerinde duran partiler olarak tanımlanmıştır. (Turan, 1986: 118-120) Bülent Daver de Turan'a benzer bir tipoloji kullanmış ve siyasal partileri; şahıs partileri, prensip (doktrin) partileri, iktidar partileri, kitle ve kadro partileri olarak ayırmıştır. (Daver, 1993: 230-233)

doğurmuştur. (Durgun, 2015: 344) Bu durum, toplayıcı partilerin ortaya çıkışında ve siyasal yaşamda belirleyici bir güç kazanmasında da kuşkusuz etkili bir faktör olmuştur.

Siyasal partilerin çeşitlerindeki farklılıklar ya da yeni yorumlar, siyasal partilerle beraber seçmenlerin tipolojilerinde de değişikliğin meydana geldiğini ve siyasal partilerin de buna göre yapı değiştirdiğini de işaret etmektedir. Katz ve Mair, bu süreçten yola çıkarak elde ettikleri değerlendirmelere göre iki yeni parti tipine işaret etmektedir. Bunlar; kartel partileri ve medya partileri olarak isimlendirilmektedir. (Durgun, 2015: 345) Katz ve Mair'e göre devlet ile büyük siyasi partiler arasında giderek artan bir yakınlaşma söz konusudur. Bu durum, karşılıklı bir düzenlemeyi de beraberinde getirmiştir. Siyasal partiler, devlet kaynaklarına giderek daha da bağımlı hale gelirken, devletler de yasalar ve siyasi parti kanunları yoluyla parti örgütlenmelerinin faaliyetlerini giderek daha çok düzenler hale gelmiştir. (Sayarı, 2014: 133)

Kartel partileri, geleneksel üyelik yapılarına ve aidatlara bağımlı olmaktan ziyade devlet desteğiyle ayakta kalmaya çalışan parti yapılarıdır. Bu partiler için devlet kurumlarında kadrolaşarak güç elde etmek önem taşımaktadır. Parti yöneticileri, son derece profesyonel ve uzman bir görünüm sergilerken aynı zamanda "teknokrat" olarak değerlendirilebilecek isimlerdir. Bu isimler, yönetimsel ilkelere uygun davranırken aynı zamanda kamuoyunu yönlendirmek için sonuç verici teknikleri de kullanmaktadırlar.

Medya partileri, esasında kartel partilerinin ortaya çıktığı aynı sürecin ürünleri olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum, genel olarak siyasal partilerden ve parlamenter siyasetten uzaklaşmanın bir neticesi olmaktadır. Medya partilerinin de ortaya çıkışında belirleyici unsurlar, klasik parti üyesi profilinin gerilemesi ve teknolojiye ilerlemelerin yaratmış olduğu fırsatlardır. Özellikle "sosyal medyada" yaşanan gelişmeler, bu alanda önemli değişikliklerin yaşandığıyla ve doğrudan demokrasiyi geliştirme adına önemli fırsatlar sunduğuyla ilişkilendirilmektedir. Medya partilerinde; parti liderleri sadece medyaya tepki veren, parti üyelerine ve yöneticilerine hesap vermeyen, medyatik bir profil sergilemektedir. Kampanya

yöneticileri, medya danışmanları ve iletişimciler, klasik parti yöneticilerinden daha önemli bir statüye kavuşmuşlardır. (Durgun, 2015: 345-346)

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLET PARTİSİ, CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ VE CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ SÜREÇLERİ

Bu bölümde, Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı’nın ardından başlatılan çok partili demokratik hayatın başlangıç adımlarına değinilecek, tek parti yönetimine karşı güçlenen siyasal muhalefetin genişlemesi ve genişleyen muhalefet içerisinde yaşanan bölünmeler ele alınacak, 1950 yılında ilk defa iktidar değişikliğinin yaşandığı Türkiye’de “üçüncü yol” iddiasıyla ön planda yer almaya çalışan Millet Partisi’nin, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi halini alana kadar Türk siyasal yaşamında edindiği yer ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nin 1960 yılından 1965’e kadar geçen süredeki konumu ve faaliyetleri değerlendirilecektir.

2.1. Tek Parti Döneminden Çok Partili Hayata Geçiş Süreci

Türkiye, 1924 yılında ilk kez yaşadığı çok partili siyasal sistem tecrübesinde çeşitli faktörlerden dolayı başarısız olmuş; 1930 yılında yeniden çok partili sistem için bulunulan girişim de benzer sonucu yaşamıştır. 1929’da yaşanan ekonomik buhranla beraber Türkiye’nin içe kapanması ve ekonomik olarak devletçi politikalara ağırlık vermesi, 1939’da başlayan İkinci Dünya Savaşı’yla doruğa ulaşmış ve 1945’e kadar geçen süre içerisinde Türkiye, toplumsal yaşam ve dış politik dengeler açısından oldukça hassas bir süreçten geçmiştir. Savaşın sebep olduğu ekonomik bunalım, CHP’nin tek parti yönetimi ve Milli Şef İsmet İnönü’nün dış politikada yaptığı manevralarla bir arada değerlendirildiğinde, savaşın bittiği 1945 yılından sonra Türkiye’nin çok farklı bir siyasal sürece girmesinin dinamikleri açıklanmaktadır. Gerçekten de 1945 yılı ve sonrası, Türkiye’de özellikle iç politik dönüşüm açısından oldukça hassas bir sürecin habercisi olmuştur.

2.1.1. Çok Partili Hayata Geçiş Süreci

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun üzerinden henüz 16 yıl geçmişken, ikinci bir dünya savaşı ile karşı karşıya kalmıştır. 1939-1945 yılları arasındaki savaş dünya üzerindeki dengeleri temelinden sarsarken, Türkiye de bu süreçten önemli ölçüde etkilenmiştir.

2.1.1.1. Çok Partili Hayata Geçişte İç ve Dış Faktörler

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nda dengeli bir dış politika izlemiştir. Savaş yılları boyunca Türkiye; bazen Mihver'den, bazen de Müttefikler'den yana tavır almıştır. Ülke içindeki politik dengeler de genellikle savaşın gidişatına göre belirlenmiş, Mihver'in veya Müttefikler'in savaştaki durumuna göre ülke içinde de çeşitli siyasetler izlenmiştir. Genel anlamda Türkiye'nin politikası, Batılı demokrasilere yakın bir "tarafsızlık" siyaseti olmuştur. Ancak Türkiye'nin savaş yılları boyunca izlediği ikircikli tutum, Müttefikler'in Türkiye'ye yönelik bir güvensizlik yaşamasına da sebep olmuştur. Bu durum Soğuk Savaş'ın henüz başlangıcındaki bir dünya düzeninde Türkiye'yi, Sovyetler Birliği'ne karşı yalnızlığa itmiştir. (Ekinci, 1997: 286) Bu yalnızlığın ardındaki asıl endişe, Sovyetler Birliği'nin, iki ülke arasındaki süresi 1945'te dolacak olan dostluk anlaşmasını yenilemeyeceğini açıklamasıyla açıklanabilmektedir. Ancak endişenin haklılığını ortaya koyan asıl gelişme, Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'un Türkiye Büyükelçisinden, 1878-1879 yılları arasında Ruslara ait olan Kuzeydoğu Anadolu'daki yerlerin Sovyetler Birliği'ne iadesini ve İstanbul Boğazı ile Çanakkale Boğazı bölgesinde bir Türk-Rus savunma gücünün kurulmasını istemesiyle olmuştur. (Zurcher, 2007: 307-308)

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Batı'ya doğru yaklaşmak ve özellikle Sovyetler Birliği'ne karşı yalnızlıktan kurtulmak amacıyla Mihver'e karşı 23 Şubat 1945'te savaş açmış ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı imzalamıştır. Türkiye'nin bu hamlesi, içinde bulunduğu politik yalnızlıktan kurtulmasına yetecek düzeyde bir girişim olmamıştır. Zira İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Mihver'in yenilgisi, aynı zamanda dünya genelinde de demokratik değerlerin totalitarizme karşı kazandığı bir zafer olarak algılanmış ve tek parti yönetimindeki bir Türkiye'nin de demokratik değerlerle ilgili yaşayacağı dönüşümün dinamiğini oluşturmuştur. (Ekinci, 1997: 286) 1945 yılında San Francisco Konferansı devam ederken Türkiye'deki siyasi muhalefetin baskıyı arttırması, buna karşılık Türk delegesinin konferans devam ederken Türkiye Cumhuriyeti'nin modern demokrasi yolunda ilerlediğini ve savaştan sonra Türkiye'de her türlü demokratik akımın gelişmesine izin verileceğini açıklaması da bu dinamiğin işlevini ortaya koymaktadır. Gerçekten de Birleşmiş Milletler Anayasası'nın onay için TBMM'ye getirilişinde muhalefet

yine açığa çıkmış, özellikle Adnan Menderes tarafından Birleşmiş Milletler Anayasası'nın halk egemenliği ve demokrasi için şart koyduğu gerekliliklere dikkat çekilmiştir. Birleşmiş Milletler Anayasası'nın kabulü de tek partili yönetime karşı koymaya oldukça elverişli bir ortamın hazırlanmasını sağlamıştır. (Karpat, 2012: 229-231)

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin iç politikasında, özellikle Atatürk'ün ölümünün ardından bürokratik küçük bir grubun iktidarı ele alması rahatsızlık yaratmış ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birleşik bir cephe oluşturmak amacıyla demokrasi ve hürriyet tartışmaları arka plana atılmıştır. (Karpat, 2012: 227) Buna rağmen 1939 yılının mayıs ayında gerçekleşen CHP Kurultayı'nda, parti içindeki 21 milletvekilinden oluşan "müstakil bir grubun" kurulması kararı alınmış ve bu grup yoluyla parti ve hükümet üzerinde bir denetim kurulması amaçlanmıştır. Ancak Müstakil Grup'un temel işlevi, hükümetin aleyhine bir tavır sergilemekten ziyade hükümeti destekler bir konumda yer almak olmuştur. (Koçak, 2003: 167-168) Bu açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye'nin savaş öncesi liberalleşme sinyalleri verdiği anlaşılmaktadır. Hatta 1939 yılında İnönü yaptığı bir konuşmada, yakın gelecekte halk iradesini daha özgür bir şekilde ortaya koyabilmeyi umduğunu da açıklamıştır. (Karpat, 2014: 66) Ancak 1939 yılının sonlarına doğru başlayan savaş, liberalleşme düşüncesinin askıya alınmasına sebep olmuştur. Savaş yıllarında siyasi olarak var olan görüntü, Milli Şef'in tam hâkimiyet sağladığı ve savaş sırasında uluslararası alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak iç politikada da manevraların yapıldığı bir dönemi sergilemektedir.

Savaş yılları boyunca Türkiye, CHP'nin tek başına yönetimi altında, özellikle ekonomik olarak zorlu bir süreçten geçmiştir. Savaşın seyrine paralel olarak ilan edilen seferberlik, özellikle kırsal kesimdeki üretici erkek nüfusun askere alınmasına ve buna paralel olarak tarımsal üretimde önemli ölçüde bir düşüşün yaşanmasına sebep olmuştur. Tarımsal ürünlerin ihraç oranı, savaş yıllarında uluslararası ticaretin de sekteye uğramasıyla 1940 yılının ilk 10 ayında miktar olarak 1939 yılına göre 276 milyon kg ve 1938 yılına göre 344 milyon kg daha azalmıştır. (Metinsoy, 2007: 53) Savaş yıllarında Türkiye nüfusunun %80'ini oluşturan kırsal nüfus; yaşam seviyelerinde, sağlıkta, eğitimde ve diğer alanlarda büyük bir iyileşme görmemiştir. Buna, savaş yıllarında otoriter yönetimin kırsaldaki nüfusu ve üretimi sert ve katı

yöntemlerle denetimi eklendiğinde, kırsal kesim açısından devlete yönelik öfkenin aşırılaşması da anlaşılabilir. (Zurcher, 2015: 303-305)

Türkiye'nin savaş yıllarında yaşadığı bu olumsuz tabloya karşı tek parti yönetimi, aşırı tedbirler almaktan da çekinmemiştir. Savaş yıllarındaki seferberlik dâhilinde büyük bir orduyu beslemekte yaşanan sıkıntılar, Merkez Bankası tarafından basılan paralarla karşılanmaya çalışılmış ve böylece enflasyonun da yükselmesine sebep olmuştur. (Zurcher, 2015: 303-305) Ancak ekonomik problemleri daha da ağırlaştırılan unsur, enflasyonist girişimlerle baskıcı ve kontrolcü önlemlerin bir arada yürütülmesi çabası olmuştur. Enflasyonist politikanın yanında izlenen baskıcı önlemler, toplumsal dengeyi de önemli ölçüde sarmıştır. (Timur, 1991: 24) 1940 yılında kabul edilen Milli Korunma Kanunu'yla hükümete ekonomiyi düzenlemek amacıyla geniş yetkiler tanınmış ve özel girişim adeta devlet vesayeti altına alınmıştır. Kanun, özellikle kentli nüfusu olumsuz ölçüde etkileyen karaborsacılığın ortaya çıkmasına ve yaygınlaşmasına da ortam hazırlamıştır. Öte yandan savaşı fırsat bilerek zenginleşen ve büyük kazançlar sağlayan gruplara karşı da yeni ve katı önlemler düşünülmüştür. Kentlerde yaşayan zenginlerden "Varlık Vergisi" ve kırsalda yaşayan zenginlerden "Toprak Mahsulleri Vergisi" alınması da bu dönemde kentli ve kırsal toplumsal grupları CHP'ye karşı tavır almak durumunda bırakan önemli gelişmelerdir. (Koçak, 2003: 168) Özellikle gayrimüslimlerin olumsuz yönde etkileyen Varlık Vergisi, Türk burjuvazisini de önemli ölçüde rahatsız etmiş ve Kemalist rejimin, Türk burjuvazisine karşı gerekli gördüğü noktalarda müdahalede bulunabileceğini ortaya çıkararak, güvensizlik ortamı yaratmıştır. (Zurcher, 2015: 305) Toprak Mahsulleri Vergisi ise özellikle 1945 yılında gündeme gelecek olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'yla beraber Türkiye'de kırsal kesimde siyasi bir kopuşu da beraberinde getirmiş ve çok partili hayatın temel dinamiğini oluşturmuştur.

2.1.1.2. Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve İzlediği Siyaset

Türkiye'de savaş yıllarında yaşanan huzursuzluk, esasında henüz savaş devam ederken de işaretlerini vermiştir. Savaş yıllarındaki aşırı pahalılık, yokluk, toplumsal yaşam standartlarının düşüşü ve bunların bir sonucu olarak toplumsal grupların rahatsızlığı bilinen bir gerçektir. Bu durumun ilk göstergesi, 1944 yılının mart ayında Saraçoğlu hükümeti için yapılan güven oylamasında, hükümete 251'e karşı 57 ret

oyunun çıkmasıyla ortaya çıkmıştır. (Koçak, 2003: 173) Ancak CHP içerisindeki siyasi muhalefetin sahneye çıktığı asıl olay, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun gündeme gelmesiyle olmuştur.

Bu kanun, Türkiye'nin gündemine 1945 yılında, ocak ayının sonlarında girmiştir. Kanununun 17. Maddesi, 5.000 dönümlük oldukça geniş bir üst mülkiyet tanımlamakla beraber, toprağın yetmediği yerlerde, topraksız ve az topraklılara dağıtılmak üzere 50 dönüme kadar arazinin kamulaştırılabileceğini öngörürken; 21. Madde de kamulaştırmaların gerçek bedel üzerinden değil, arazi vergisine matrah olan değere orantılı olarak yapılacağını ifade etmiştir. CHP'nin büyük toprak sahibi milletvekilleri tasarıya yönelik tepki göstermeye başlarken, 17. Maddeyi hedef alanların başında Adnan Menderes, 21. Maddeyi hedef alanların başında ise Refik Koraltan gelmiştir. (Eroğul, 1998: 26) 14 Mayıs 1945'de başlayan görüşmeler, TBMM'de ilk kez ciddi ve muhalif seslerin yükselmesine de sebep olmuştur. Bu tepkilerin liderlerinden biri olan Adnan Menderes, şiddetli geçen tartışmalar sırasında tek parti yönetiminin getirmiş olduğu tasarının Alman nasyonal sosyalist sisteminden alındığını iddia edecek kadar eleştirilerini ileriye götürmüştür. Neticede Çiftçiyi Topraklandırma Tasarısı, 11 Haziran 1945 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ve yasa haline gelmiştir. (Ekinci, 1997: 293)

Türkiye'de siyasal alanda üst üste önemli gelişmeler yaşanırken, gündemi bu sefer de TBMM'deki bütçe görüşmeleri meşgul etmeye başlamıştır. Henüz Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'yla ilgili görüşmeler bitmeden TBMM'ye sunulan bütçe, CHP içerisindeki muhalefetin eleştirilerine maruz kalmıştır. (Kabasakal, 1991: 164)

Türk siyasetinde 1945 yılının Mayıs ve haziran aylarında yaşanan hareketlilik; 7 Haziran 1945'te, İzmir Milletvekili Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü tarafından verilen ve 12 Haziran 1945'te Meclis'te görüşülen bir önergeyle daha da artmıştır. "Dörtlü Takrir" olarak da adlandırılan bu önerge, parti tüzüğü ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını amaçlamaktadır. (Cumhuriyet gazetesi: 13 Haziran 1945) Bu arada yeni siyasal partinin doğuşu, LaPalombara ve Weiner'in ifade ettiği şekliyle parlamento içerisindeki gruplaşmalara bağlı olarak ortaya çıkması bakımından kurumsal kurama dâhil edilebilmektedir.

Dörtlü Takrir; kanunlardaki ve parti tüzüğündeki anti-demokratik hükümlerin tasfiyesi, Meclisin hükümeti gerçekten denetlemesine imkân verilmesi ve seçimlerin serbestçe yapılması olmak üzere üç amacı içermektedir. Dört milletvekili tarafından CHP'ye sunulan önerge, imza sahipleri dışındaki vekillerin oy birliğiyle reddedilmiştir. (Eroğul, 1998: 28)

CHP içerisinde yaşanan bu gelişmeler ve parti yönetimine yönelik eleştiriler kamuoyunda da olumlu karşılanmıştır. Bu durumdan cesaret alan Fuat Köprülü ve Adnan Menderes, önergenin ardından Vatan gazetesinde ardı ardına hükümeti eleştiren yazılar kaleme alarak muhalefeti açığa vurmuşlardır. Nitekim CHP yönetimi, muhalif vekillerin bu tavrına karşı Köprülü'yü ve Menderes'i partiden ihraç etme yolunu tercih etmiştir. (Karpaz, 2012: 234)

CHP'de gerçekleşen ihraçların ardından, İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1945 tarihinde TBMM açılışındaki nutku, muhalefetin siyasal olarak harekete geçmesinde çok önemli bir aşamayı oluşturmuştur. İnönü 1 Kasım 1945 tarihli nutkunda, *“Demokratik karakter bütün cumhuriyet devrinde muhafaza olunmuştur. Diktatörlük, prensip olarak, hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka, zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak daima itham edilmiştir.”* İfadelerini kullanırken, *“Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır.”* Cümleleriyle muhalefet hareketine de cesaret verici sözler sarf etmiştir. (Vatan gazetesi: 2 Kasım 1945)

CHP içerisindeki muhalif vekillerin ihraçı ve İsmet İnönü'nün nutku, muhalefetin beklediği asıl ses olan Celal Bayar'ın da harekete geçmesi için önemli olmuştur. Nitekim 1 Aralık 1945'te Celal Bayar'ın ve arkadaşlarının yeni bir parti kuracağı ilan edilirken, Bayar da 3 Aralık'ta CHP'den istifa etmiştir. Bayar, ertesi gün İnönü tarafından yemeğe davet edilmiş ve yeni partiyle ilgili İnönü'den de onayı almıştır. (Kabasakal, 1991: 167) Bu koşullar altında parti programıyla ve tüzüğüyle ilgili çalışmalar tamamlanmış ve Demokrat Parti, 7 Ocak 1946'da kurulmuştur. Hukuki formalite tamamlanmadan önce Celal Bayar parti programını İnönü'ye

götürmüş ve İnönü'nün soruları üzerine laiklik, eğitim ve dış politika konularında güvence vermiş ve gerekli onayı almıştır. (Timur, 1991: 20) ⁶

DP'nin başlangıçtaki programı, iktidar partisinin programına benzerlik göstermektedir. Parti, anayasa gereğince Kemalizm'in altı ilkesini benimsemiş; ancak bunları zamanın gerekliliklerine göre değerlendireceklerini ve yorumlayacaklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu durum biraz da zorunluluktan kaynaklanmaktadır; zira DP'nin bu ilkeleri kabul etmemesi, anayasanın ihlali anlamına gelmekte ve partinin kapatılması için bir sebep oluşturması anlamına gelmektedir. (Ahmad, 2010: 30) DP siyasal olarak pratikte CHP'ye kızgınlık duyan; köylüler, iş adamları, savaş zamanının enflasyonundan zarar gören işçiler ve memurlar, laiklik politikasından dolayı dini muhafazakârlar gibi farklı toplumsal grupların bir araya getirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. (Hale, 2014: 126) DP, bu noktada CHP gibi sınıflar koalisyonuna dayansa da CHP'den farklı olarak asker, sivil ve aydın zümre ile yoksul gruplar tarafından daha fazla tutulmuştur. Böylelikle geniş ve farklı kesimlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir toplumsal konsolidasyonun DP açısından sağlandığı söylenebilmektedir.

CHP, İsmet İnönü'nün çağrısıyla 10-11 Mayıs 1946 tarihlerinde CHP Olağanüstü Büyük Kurultayı'nı toplamıştır. Kurultayda, İnönü'nün de isteği ve talebiyle kendisine ait “Değişmez Başkan” sıfatı kaldırılmış, sınıf esasına göre dernekler kurulabileceği kabul edilmiş, tek dereceli seçim sistemi onaylanmış ve CHP içerisindeki “göstermelik” muhalefet olarak nitelendirilebilecek Müstakil Grup kaldırılmıştır. (Timur, 1991: 69) İnönü'nün bu süreçte CHP içerisindeki otoritesini azaltarak, parti içinde demokratik değerlere önem verildiğine yönelik bir algı oluşturmaya çabaladığı anlaşılmaktadır. Öte yandan “sınıf esasına göre dernek kurulabilmesi” hususunda verilen izin, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana benimsenen temel ilke olan halkçılıktan da taviz verildiğini ortaya koymaktadır.

⁶ DP'nin muhalefetinin, CHP'yle uyumlu ve anlaşmalı bir şekilde olacağı, hükümet açısından yalnızca “Müstakil Grup” benzeri bir denetim aracı olacağı beklentisi, kuruluşundan itibaren oluşmaya başlamıştır. Ahmad'a göre İnönü'nün, Celal Bayar'ı muhalefetin başına geçmeye zorlamasının nedeni de bu olmuştur. DP, halk tarafından bir “denetim partisi”, halktan gelen düşmanlığı ve olası bir halk ayaklanmasını önleyecek bir emniyet vanası olarak değerlendirilmiştir. (Ahmad, 2014: 128)

CHP çok partili siyasal yaşamda kendi bünyesine yönelik önlemler alırken, Türkiye'deki toplumsal gruplara yönelik, başta ekonomik olmak üzere yeni yasalar sunmuş ve bazı yasaları da kaldırmıştır.⁷ Ancak CHP'nin göstermelik bu hamlelerinin yanında, DP'ye karşı iktidarı elinde tutma isteğini de hâlâ güçlü bir şekilde barındırdığı unutulmamalıdır. Zira belediye seçimlerinin 1946 yılının Mayıs ayına alınması ve bu kararın seçimlere çok kısa bir süre kaldığında açıklanması, bunun en bariz göstergesidir. Zira 1 Mayıs 1946'da seçimlerin yapılacağı kararının açıklanması, 27 Nisan 1946'daki gazetelerde yayımlanmıştır. (Bozdağ, 1986: 53) Henüz örgütlenme aşamasında olan ve fikirlerini halka aktaramayan DP'nin bu seçimlere hazırlıksız yakalanacak olması, CHP'nin erken seçim kararı almasında belirleyici faktörlerden birisi olmuştur. Neticede DP, bütün bu faktörleri göz önünde bulundurarak belediye seçimlerine katılmamıştır.

Türkiye'de yaşanan hızlı siyasal dönüşüm, CHP kurultayında alınan karar gereği Seçim Kanunu'nu değiştirmek üzere gelen bir teklifle daha da hızlanmıştır. Seçim Kanunu'nun kabul edilmesinin ardından, Meclis'te 10 Haziran 1946 tarihinde yapılan oturumla seçimlerin 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılması kararı alınmıştır. DP, ikinci bir erken seçim karşısında seçimlere katılıp katılmama konusunda kararsızlık yaşasa da Haziran ayının ortalarında üç gün süren toplantılar neticesinde seçimlere katılma kararı almıştır. (Ekinci, 1997: 324-325)

21 Temmuz 1946 seçimleri, Türkiye genelinde %85'lik bir katılımı gerçeğe dönüşmüş ve halkın katılımının önceki seçimlere göre oldukça yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak usuller konusunda 21 Temmuz 1946 seçimleri, üzerinde oldukça tartışılan bir seçim olmuştur. Zira seçim sonuçlarına göre 456 milletvekilliğinden 395'ini CHP, 64'ünü DP ve 6'sını da bağımsızlar kazanmıştır.

⁷ İşçilere yönelik olarak Çalışma Bakanlığı'nın kurulması ve İşçi Sigortaları Kurumu'nun örgütlenmesi, İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu'nun çıkartılması, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun kurulması gibi yenilikler göze çarparken; köylülere yönelik Toprak Mahsulleri Vergisi'nin kaldırılması önem teşkil etmektedir. Kentli ve aydın zümre için de birtakım liberal önlemler alınmıştır. Basın Birliği Kanunu'nun kaldırılması, Matbuat Kanunu'nun Bakanlar Kurulu'na gazete kapatma yetkisi veren maddesinin değiştirilmesi ve basın suçlarının affedilmesi gibi gelişmelerin yanında, üniversitelere bilimsel ve idari özerklik veren bir kanun da çıkartılmıştır. (Timur, 1991: 68-70)

Ancak Bayar'a göre, seçim işlerine fesat karıştırılmış ve seçim evrak ve mazbatalarında tahribat yapılmıştır. (Karpat, 2012: 250-251) Ancak yine de “baskın” olarak nitelendirilebilecek bir erken seçim kararına karşı yeni kurulmuş ve teşkilatlanma aşamasında olan bir partinin, usulsüz olduğu iddia edilen seçimlerde 64 milletvekili kazanması önemli bir başarıdır ve halkın CHP'ye yönelik tepkisini de ortaya koymaktadır.

TBMM açıldıktan sonra Meclis Başkanlığı'na CHP'nin adayı Kâzım Karabekir seçilirken, Cumhurbaşkanlığı seçiminde DP'nin adayı Fevzi Çakmak'a karşı İsmet İnönü 388 oy alarak galip gelmiş ve Recep Peker'i kabineyi kurmakla görevlendirmiştir. Peker'in otoriter ve tek partili sistem taraftarı kişiliği, DP muhalefetini şüphelendirmiştir. (Karpat, 2012: 258, 259)

Recep Peker'in otoriter kişiliği karşısında demokratik bir düzene geçiş aşamasındaki Türkiye'de muhalefet, oldukça sert ve tartışmalı bir döneme de kapı aralamıştır. Bu tartışmaların ana eksenini, Peker Hükümeti'nin izlediği ekonomik program oluşturmuştur. Peker'in ekonomik programında, devlet teşebbüsleriyle özel sermaye arasında iş birliği, özel teşebbüslerin güvenle çalışmalarına ve gelişmelerine yardım etmek gibi birtakım liberal tedbirlerden söz edilmektedir. (Öztürk, 1968: 294) Peker hükümetinin belirlediği ekonomik tedbirlerden en önemlisi, dış ticaretle ilgili olan ve “7 Eylül Kararları” olarak adlandırılan program olmuştur. Ancak bu tedbirler ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiş ve DP'nin şiddetli tepkisine ve eleştirilerine de maruz kalmıştır. (Ekinci, 1997: 329-330) Ayrıca Matbuat Kanunu'yla ilgili değişiklik önerisinin, muhalefete karşı bir baskı unsuru olarak kullanılması da DP'nin tepkisine sebep olmuştur. (Koçak, 2003: 184)

Siyasi gerginliğin yükseldiği bir ortamda DP'nin Birinci Büyük Kongresi, 7 Ocak 1947'de Ankara'da gerçekleşmiştir. Kongreye damgasını vuran olay, Ana Davalar Komisyonu raporunun görüşülmesi sırasında gerçekleşmiştir. Komisyon raporu, 1946 seçimleri karşısında DP'nin tavrı ve tutumuyla ilgili olarak Adnan Menderes'in yönetiminde çalışmıştır. Raporla ilgili görüşmede, DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in liderliğini yaptığı ve Samet Ağaoğlu, Osman Bölükbaşı gibi isimlerin bulunduğu sertlik yanlısı bir hizip, CHP iktidarının gayrimeşru olduğunun ilan edilmesini istemiştir. Komisyon raporunun görüşülmesi neticesinde uzlaşma

sağlanmış ve anayasaya aykırı kanunların değiştirilerek yerlerine demokratik kanunların getirilmesi, bu konuyla ilgili olarak Meclis Grubu tarafından TBMM'ye verilecek önerenin kabul edilmemesi durumunda sine-i millet kararının alınabileceği ifade edilmiştir. Önerge oy birliği ile kabul edilirken, tarihe geçecek bu bildiri de “Hürriyet Misakı” olarak adlandırılmıştır. (Goloğlu, 2013: 188-189)

DP'nin Birinci Büyük Kongresi'nde kabul edilen “Hürriyet Misakı”, siyasi ortamın daha da gerginleşmesine sebep olmuştur. Peker Hükümeti, bu süreçte muhalefeti yasa dışına çıkarmak halkı isyana teşvik etmekle suçlarken; Bayar ise Peker'i, DP üzerinde baskı uygulamakla ve tek parti geleneklerini sürdürmekle itham etmiştir. (Koçak, 2003: 185) Nisan 1947'de ABD Kongresi'nde görüşülen ve Yunanistan ile Türkiye'ye askeri yardım yapılmasını öngören Truman Doktrini karşısında, Senato'da Türkiye'deki demokratik sisteme yönelik sert eleştirilerin yöneltildiği de Türkiye'deki siyasi gelişmeleri etkilemiştir. (Karpat, 2012: 275-276) Nitekim Peker, Bayar ve İnönü ile DP ve CHP'li siyasetçiler arasında görüşmeler gerçekleşse de bir sonuç alınamamış ve Cumhurbaşkanı İnönü, tarihe “12 Temmuz Beyannamesi” olarak geçecek bir bildiri yayımlamıştır.

Cumhurbaşkanı İnönü'nün muhalefeti ve iktidarı uzlaştırma amacı taşıyan bu beyannamesi, CHP ve DP tarafından olumlu karşılanmıştır. Ancak bu yumuşak geçiş süreci, her iki partideki sertlik yanlısı hizipleri rahatsız etmiş ve eleştirilere de sebep olmuştur. Özellikle CHP içerisinde Recep Peker'in başını çektiği sertlik yanlısı grup ile muhalefete karşı yumuşak bir tutum içerisine girilmesini savunan ılımlı grup arasındaki rekabet belirginleşmeye başlamıştır. Sonuçta Peker, giderek artan rahatsızlık ve gerilim karşısında daha fazla direnemeyerek 9 Eylül 1947'de istifa etmiş, yerine de liberal eğilimleriyle bilinen Hasan Saka geçmiştir. (Koçak, 2003: 186-188) Böylece CHP içerisindeki sertlik yanlılarının bastırıldığı ve liberal bir ismin öncülüğünde DP'ye karşı yeni bir “normalleşme” sürecinin başladığı söylenebilmektedir.

2.1.1.3. Demokrat Parti'nin Bölünmesi

İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi yalnızca iktidar partisini değil, muhalefetteki DP'yi de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkinin arka planında, DP'nin kuruluşundan beri sürdürdüğü ve CHP'nin anti-demokratik uygulamalarını hedef

alan politikanın, yine CHP'nin hamlesiyle işlevsiz hale gelmesi yatmaktadır. Karpat'ın ifadesine göre hükümetin gerçek muhalefet partilerini istemediği iddiası, muhalefet üzerindeki hükümet baskısının kalkmasıyla son bulmuş ve DP içindeki grupların birliğini sağlayan unsur da etkisiz hale gelmiştir. Bundan sonraki süreçte, DP içindeki gizli kişilik çatışmaları açığa çıkmaya başlamıştır. (Karpat, 2012: 298) Goloğlu'na göre DP içindeki ayrışmanın ilk yansımasını başlatan olay, 12 Temmuz Beyannamesi'nin yayınlanması olmuştur. Gerçekten de bundan sonraki süreçte CHP'yle bütünüyle bir mücadeleye girmek isteyen ve DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in öncülüğünü yaptığı "sertlik" yanlısı grup ile Fuat Köprülü öncülüğündeki "ılımlılar" arasındaki mücadele damgasını vurmuştur. Yaşanan bu mücadelenin sonucunda DP'deki ilk istifa, Demokrat Parti Müfettişi Osman Bölükbaşı'ndan gelmiştir. Partideki görevinden istifa eden Bölükbaşı, bir süre sonra parti üyeliğinden de istifa etmiştir. (Ağaoğlu, 1992: 433-435)

2.2. Millet Partisi Dönemi

2.2.1. Millet Partisi'nin Kuruluşu

Demokrat Parti'de yaşanan bu bölünme süreci, partiden ihraç edilenlerin ve ayrılanlardan bazı isimlerin bir araya gelerek yeni bir parti kurmasıyla sonuçlanmıştır. Bağımsız Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak'ın⁸ önderliğinde Millet Partisi; Hikmet Bayur, Kenan Öner, Osman Nuri Köni, Sadık Aldoğan, Mustafa Kentli, Osman Bölükbaşı tarafından kurulmuştur. 1949 yılında ise Meclis'te DP ile bağları kopan Müstakil Demokratlar Grubu ve Afyon'daki Öz Demokratlar Partisi de MP'ye katılmıştır. (Artvinli, 2007: 42)

⁸ Mareşal Fevzi Çakmak'ın da yeni bir siyasi atılım yaptığı dikkat çekmektedir. 1944 yılında yaş haddinden emekli edilen Mareşal Çakmak, bu olayın kendisinde yarattığı hayal kırıklığı ve kırgınlığı uzun süre üzerinden atamamıştır. 1946 yılında DP listesinden bağımsız olarak seçime giren Çakmak, milletvekilliğini kazanmış ve DP lehine de oldukça olumlu katkılar yapmıştır. Ancak bir süre sonra DP'nin önde gelen isimlerinden habersiz bir şekilde, Cami Baykurt ve Zekeriya Sertel gibi aşırı sol görüşleriyle bilinen isimlerle beraber İnsan Hakları Derneği'nin kuruculuğunu yapması hem parti içerisinden hem de halk tarafından oldukça sert tepkiyle karşılanmasına sebep olmuştur. İnsan Hakları Derneği konusu, Çakmak'ın başını oldukça ağrıtmıştır. DP içerisinde yaşanan gelişmelerden rahatsızlık duyan Çakmak, MP'nin önderliğini yapmayı bu sürecin sonunda kabul etmiştir. (Baban, 1970: .99-121)

MP, programına göre; cumhuriyet, adalet ve liberallik hedefleriyle milliyetçilik esasına bağlı olduğunu ifade ederken, dine ve milli geleneklere bağlı olduğunu da belirtmiştir. Buna paralel olarak, laiklik esasını benimsemesine karşın MP çeşitli din ve mezheplere mensup olan cemaatlerin dini örgütler kurabilme haklarını savunmaktadır. (Teziç, 1976: 275) Bunun yanında parti, “Ben Türküm” diyen herkesi Türk olarak kabul etmiş ve Türklüğün çok eski ve şerefli bir mazisiyle beraber ümit dolu bir geleceğinin olduğunu ifade etmiştir. (Artvinli, 2007: 40) Bu noktadan değerlendirildiğinde MP’nin anlayış olarak milliyetçi, muhafazakâr ya da mukaddesatçı olarak ifade edilebilecek bir programa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zaman zaman “irtica” suçlamalarıyla da karşı karşıya kalacak olan parti, esasında “laiklik” anlayışını benimsemiştir. Ancak özellikle tek parti döneminde toplumsal yaşamdaki dini uygulamalara aşırı müdahalenin var olması ve bu müdahalenin de belli toplumsal tabanları rahatsız etmesi, MP’nin muhafazakâr ve dini hassasiyeti yüksek seçmen grubuna yönelik politikalar geliştirme gayretinin var olduğunu da göstermektedir.

MP, programında TBMM’nin yanında seçilmiş bulunacak bir Ayan Meclisi’ni, cumhurbaşkanının partiler dışında kalmasını ve bağımsız olması gerektiğini ve aynı zamanda bir dönem için seçilmesi gerektiğini ifade etmiştir. MP ekonomik olarak da “ılımlı liberalizm” anlayışını savunmuş ve partinin ekonomik ideolojisi “kişisel mülkiyet, kişisel girişim ve serbest ticaret” esaslarına dayandırılmış, devletin sosyal politikadaki düzenleyici rolü ise kabul edilmiştir. Bu noktada parti, devletin ekonomik alandaki rolünü açıklarken, *“İlke olarak devlet sanayi, ticaret ve tarımla uğraşmaz. Ancak, savaş sanayi ile bireysel ve yerli sermayeden rağbet görmeyen limanlar, baraj ve enerji tesisleri, demiryolları, PTT tesisatı yapılması gibi işler devlet eliyle kurulup işletilebilir.”* İfadelerini kullanmıştır. (Bölükbaşı, 2009: 107)

MP kurulur kurulmaz DP’ye ve CHP’ye yönelik muhalefete başlamıştır. Özellikle DP ve CHP arasında bir “danışıklı dövüş” olduğu iddiası MP’nin ana söylemi olmuştur. MP’nin bu söylemi, DP iktidarının bütününde devam etmiş ve MP de politik konumunu bu söylemle ön plana çıkartmıştır. Hatta TBMM’deki bir görüşme sırasında MP Sözcüsü Arif Hikmet Pamukoğlu’nun, *“Eğer CHP ana muhalefet partisiyse MP baba muhalefet partisidir. Şimdi onun erkek sesini dinleyeceksiniz.”* Sözleri, bu durumu çok iyi yansıtmaktadır. (Toker, 1991: 222)

Goloğlu'na göre bu durum, halk nezdinde MP için olumsuz bir tutum takınılmasına sebep olmuştur. Zira halk, MP'nin bir yandan DP'yi güçlü muhalefet yapmamakla ve hatta muvazaa ile suçlamasını, öte yandan iktidarı bir tarafa bırakarak DP ile uğraşmasını doğru bulmamıştır. (Goloğlu, 2013: 305) Ancak DP'nin bu yeni muhalefetten rahatsızlık duyduğu ve bunu ciddiye aldığı da söylenebilmektedir. Celal Bayar MP'nin kuruluşunun ardından yayınladığı bildiride, asıl amacın DP'nin muhtelif parçalara ayrılarak, kolaylıkla yutulabilecek bir lokma haline getirilmesi olduğunu ifade etmiştir. (Ağaoğlu, 1992: 583) Adnan Menderes ise İzmir'de yaptığı bir konuşmada, *“Elbiseler, rütbeler hiçbir zaman cesaretin, hamiyetin, itidal, dirayet ve zekânın şaşmaz ölçüsü olmamıştır.”* Diyerek açık bir şekilde Mareşal Fevzi Çakmak'ı hedef almıştır. (Eroğul, 1998: 67) Menderes, bir başka konuşmasında yine Mareşal Fevzi Çakmak'ı ve MP'deki “fahri başkanlık” konumunu eleştirmiş ve CHP'deki “değişmez başkanlık” ile MP'deki fahri başkanlık arasında hiçbir fark olmadığını belirterek, *“Artık millet üniformalı idare istemiyor, kendi dertleriyle uğraşacak sivil idare istiyor.”* İfadelerini kullanmıştır. (Erer, 1963: 473-474) CHP'nin ise DP'ye yönelik ikircikli bir tavrının olduğu anlaşılmaktadır. Bu ikircikli tavrın sebebi MP'nin, DP'yi bölebilmeye ihtimalinden kaynaklanmıştır. MP ise gerçekten de CHP'yle beraber DP'ye de önemli ve sert eleştiriler yöneltmiştir. Öte yandan CHP'nin MP'ye yönelik olumsuz bir tutumu da söz konusu olmuştur. Bu tutumun arka planında ise iki temel faktör yatmaktadır. Bunlardan birincisi, DP ve CHP'ye göre MP'nin dine ve dinin toplumsal hayattaki yerine yönelik tutumdaki farklılıktır. Yukarıda da ifade edildiği gibi MP'nin, dine toplumsal yaşamda daha geniş bir alan açmaya yönelik bir programının olduğu dikkat çekmektedir. Zaten bu durum, ileride MP'nin karşılaştacağı “irtica” suçlamalarının da temelini oluşturmuştur. İkinci olarak, MP'nin önde gelen isimleri CHP'ye ve özellikle İnönü'nün kişiliğine yönelik düşmanlık beslemiştir. Bu iki temel faktör, DP'nin ve CHP'nin zaman zaman MP'ye karşı birleşmesine de sebep olmuştur. (Karpat, 2012: 306)

MP, kuruluşunun üç aydan kısa bir süre geçtikten sonra ilk seçim mücadelesiyle karşı karşıya kalmıştır. Seçimlerden önce gündemi oluşturan seçim kanunu tasarısı, Celal Bayar'ın da etkisiyle yetersiz bulunmuş ve DP, 17 Ekim 1948'de gerçekleştirilecek milletvekilliği ara seçimlerine katılmama kararı almıştır.

(Eroğul, 1998: 70) MP'nin seçimlere katılma kararıyla ilgili tutumu ise çelişkiler göstermiştir. MP yöneticilerinin bir kısmı, seçimlerin denetimi mahkemelere bırakılmadan önce yargıçların görevlerini tespit eden, Anayasanın 57. maddesinin değiştirilmesi gerektiğini ileri sürerken; diğer bir kısmı ise örgütlenme aşamasında bulunan siyasi partilerin seçim kurullarına katılmaması konusunda CHP ve DP'nin anlaşarak MP'yi hedef tuttuğunu ifade etmiştir. (Karpat, 2012: 312) Neticede MP, seçimlere katılmama kararı almış ve bu kararın gerekçesini, *'Tek partili zümre saltanatının devamının arzu edildiği ve demokrasinin bir etiket kullanılarak millet iradesinin sandık başında çiğneneceği'* ifadeleriyle açıklamıştır. (Kudret: 30 Temmuz 1948) Böylece 17 Ekim 1948 ara seçimlerinde muhalefet partileri yer almamış, katılım da %40 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır.

MP'nin CHP'ye ve DP'ye yönelttiği aktif ve sert muhalefet, özellikle DP'yi önemli ölçüde etkilemiştir. MP'nin, DP içinden koparak siyasal yaşamda yer edinmesi ve iki partinin de aynı seçmen grubuna, yani uzun yıllar süren CHP yönetiminden rahatsız kitlelere hitap etmesi, DP'nin muhalefete yön verme kabiliyetini değiştirmiştir. MP'nin, DP üzerinde yaratmış olduğu "muvazaa" algısı, DP'nin bundan sonraki süreçte daha sert söylemler geliştirmesine de sebep olmuştur. Bu söylem değişikliğinin ilk göstergesi, DP'nin 20 Haziran 1949'da gerçekleşen DP İkinci Büyük Kongresi'nde gözlenmiştir. Birinci kongrede Ana Davalar Komisyonu Raporu'nun sonucunda "Hürriyet Misakı" nasıl ortaya çıktıysa, ikinci kongrede de yine Ana Davalar Komisyonu Raporu'yla ilgili görüşmeler neticesinde "Milli Ant" ortaya çıkmıştır. Demokrasiye aykırı yasaların değiştirilmesini talep eden raporda, seçimlerin güvence altına alınması gerekliliği ifade edilmiş ve bunun gerçekleşmemesi durumunda vatandaşların yasal savunma haklarının ortaya çıkacağı; ayrıca vatandaşları bu durumda bırakan yönetimin de milletin husumeti ile karşılaşacağı ifade edilmiştir. CHP'nin bu belgeye karşı tutumu oldukça sert olmuş ve bundan dolayı da CHP'liler, belgeyi "Milli Husumet Andı" olarak isimlendirmiştir. (Fersoy, 1971: 243)

DP'nin, MP'nin iddialarına yönelik geliştirdiği bu sert ve etkili söyleme karşın CHP'nin de cevabı aynı ölçüde sert olmuştur. Ancak yine de demokrasiye geçiş sürecinde kararlı olan hükümet; muhalefetin radyodan yararlanması ve İstiklal Mahkemeleri'nin resmen kaldırılması gibi önemli değişikliklerin gerçekleşmesini de

sağlamıştır. Ayrıca yeni seçim kanunu tasarısı da dört profesöre, Yargıtay ve Danıştay'dan ikişer üyeye ve üç avukattan kurulu bir bilim heyetinin incelemesine sunulmak üzere tamamlanmıştır. Ancak bütün bu gelişmeler siyasetteki gerginliği dindirmemiş ve partiler arasındaki ilişkiler yeniden bozulmaya başlamıştır. 16 Ekim 1949'da gerçekleşen ara seçimlerde muhalefet yine yer almamış, CHP seçimlere tek başına katılmıştır. (Goloğlu, 2013: 354-356)

MP ve yöneticileri, yeniden gerginleşen siyasetin daha da gerginleşmesine sebep olan iki olayla gündeme gelmiştir. Bu olaylardan ilki, MP'nin önde gelen hatiplerinden Osman Bölükbaşı, Fuat Arna'nın ve Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan'ın, İsmet İnönü'ye ve Celal Bayar'a yönelik bir suikast tertip etmek için gizli örgüt kurmak iddiasıyla tutuklanmasıdır. 1950 seçimlerine 6 ay kalmışken, MP Denizli Milletvekili Reşat Aydın'ın bu üç ismi, Bayar'a ve İnönü'ye suikast hazırlığında oldukları iddiasıyla ihbar etmiştir. Aydın'ın iddiasına göre, Bayar ve İnönü öldürülecek; ardından Mareşal Fevzi Çakmak'ın imzasıyla bir beyannameyle yayımlayacak ve iktidarı MP ele geçirecektir. Bölükbaşı ve Arna tutuklanırken, milletvekilliği görevini sürdüren Sadık Aldoğan'ın dokunulmazlığı olmasına rağmen evi aranmıştır. Reşat Aydın'ın, her ne kadar olayı ihbar etmediğini ifade etse de 25 Ekim 1949'da önce Milli Emniyet Müfettişine sözlü olarak ihbarda bulunduğu, ardından konuyu Celal Bayar'a da duyurduğu ve Bayar'ın da bunu, CHP Milletvekili Kazım Özalp aracılığıyla İnönü'ye aktardığı anlaşılmaktadır. Bu arada Reşat Aydın hakkında MP içerisinde parti disiplinini bozduğu gerekçesiyle olaydan bir ay önce ihraç talebiyle Disiplin Kurulu'na verildiğine dair belgeler de yayımlanmıştır.

Hükümet, suikast iddialarının ardından Sadık Aldoğan'ın da dokunulmazlığının kaldırılmasını için harekete geçmiş ve 17 Kasım 1949'da Aldoğan'ın dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bu arada Aydın MP'den istifa ederken, Celal Bayar da 18 Kasım 1949'da savcılığa verdiği ifadede olayı kendisine Reşat Aydın'ın anlattığını ve kendisinin de bunu Kazım Özalp'e taşıdığını doğrulamıştır. Ancak olayla ilgili yapılan araştırmalar neticesinde ihbarın gerçek olmadığı anlaşılmış ve Fuat Arna ile Osman Bölükbaşı tahliye edilmiştir.

MP yöneticilerine yönelik ortaya atılan bu suikast iddiası, yöneticilerin aklanması ve ihbarda bulunan Reşat Aydın'ın dokunulmazlığının kaldırılarak

tutuklanmasına sebep olmuştur. Olaydan sonra, DP yayın organlarının Celal Bayar'ı haklı çıkarma çabalarına karşı Osman Bölükbaşı da "Suikast İftirasının İçyüzü ve Celal Bayar" başlıklı bir yazı yazarak, bu yazıda Celal Bayar'a ağır ithamlarda bulunmaya devam etmiş ve Bayar'ı "tertipçilik" ve "jurnalcilik"le suçlamıştır. (Bölükbaşı, 2005: 114-121) Olay, her ne kadar MP lehine sonuçlansa da yaşanan süreç ve parti yöneticilerine yönelik iddialar, MP'nin itibarına ve yaklaşmakta olan seçimlerdeki muhtemel başarısına çok ağır bir darbe indirmiştir.

MP'nin yaklaşmakta olan seçimler öncesi saygınlığına darbe vuran ve siyasi gerginleşmeden payına düşeni almasına sebep olan ikinci olay, Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatı ve cenazesinde meydana gelen olaylar sebebiyle olmuştur. Öncelikle, Mareşal gibi toplumda saygın bir yeri bulunan bir ismin seçimlere çok kısa bir süre kala vefat etmesi, MP'ye yönelik ilgiyi önemli ölçüde azaltmıştır. Bu arada 1949 yılında da partinin öncü isimlerinden Kenan Öner vefat etmiş, Çakmak'ın vefatıyla da parti ikinci darbeyi almıştır. Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatının ardından meydana gelen cenaze töreni büyük olaylara sahne olmuştur. 10 Nisan 1950'de hayatını kaybeden Mareşal Çakmak'ın vefat haberinin ardından Suriye ve Irak radyoları bile müzik yayınlarını tatil etmesine karşın, İstanbul ve Ankara radyoları vefat haberini verdikten sonra müzik yayınlarına devam etmiş; bunun üzerine radyo evleri önünde protesto gösterileri yapılmış ve olaylar geç saatlere kadar devam etmiştir. (Gök, 1997: 83) Cenazenin kaldırılacağı gün, 300 binin üzerindeki katılım ve cenaze alayı eski Harbiye binası önüne geldiğinde bayrak direğinin boş olması olayları daha da gerginleştirmiştir. (Bölükbaşı, 2005: 122) Cenaze ise düzenin sağlanamamasından dolayı, ellerde ve omuzlarda sürekli yön değiştirerek, bir sağa bir sola yalpalanarak mezarlığa götürülmüştür. Bu arada Hikmet Bayur'un başını çektiği bir grup, Arapça tekbir ve salavatlara nümâyîşe başlamış, bu grubu arkalarından on binlerce insan takip etmiş ve olaylar MP üzerindeki "irtica" algısının yeniden ortaya çıkmasına sebep olmuştur. (Baban, 1970: 125) Aradan kısa bir süre geçmeden Vatan gazetesi, MP'nin yeni bir plan hazırladığına ilişkin söylentiler olduğunu dile getirmiş ve seçimden üç gün önce; İstanbul'un yirmi semtindeki yirmi camide aynı anda Mareşal için mevlit okutturulacağını, halkın duygularının istismar edilerek İstanbul'da seçimlerin

baltalanacağını ve ayaklanma başlatılacağını bile iddia etmiştir. (Vatan gazetesi: 20 Nisan 1950)

MP, yaşanan bu gerilimli sürecin sonunda 14 Mayıs 1950 seçimlerinde önemli ölçüde güç kaybetmiştir. Özellikle partinin ve yöneticilerinin olumsuz olaylarla gündeme gelmesi, partiye önderlik eden Mareşal Çakmak'ın ölümü ve partinin kuruluşundan beri üzerinden atamadığı irtica suçlamaları, MP'ye seçimlerde darbe vuran en önemli faktörler olacaktır.

2.2.2.14 Mayıs 1950 Seçimleri

1946 seçimlerinin ardından sürekli olarak seçim kanunundaki eksikliklerden dolayı rahatsızlığını ifade eden muhalefetin baskısı, seçim kanununun değiştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Muhalefet, bu baskıyı özellikle ara seçimlere veya belediye seçimlerine katılmayarak ortaya koymuş; böylelikle iktidar partisine yönelik bir meşruiyet sorunu ortaya çıkmıştır. Sonuçta, 7 Şubat 1950'de yeni seçim kanunu tasarısı mecliste görüşülmeye başlanmıştır. Gizli oy, açık sayım ve yargı denetimi ilkeleri kabul edilirken; seçim kurulları başkanlığına da yargıçların getirilmesi ve Yargıtay ile Danıştay üyelerinden kurulacak bir Yüksek Seçim Kurulu öngörülmüştür. DP ilke olarak tasarıyı desteklerken; MP tasarıya tepki göstermiş ancak 16 Şubat 1950'de yapılan son oylamada DP ve CHP lehte oy kullanarak tasarı yasalaşmıştır. CHP Meclis Grubu, seçimlerin 14 Mayıs 1950'de yapılmasını uygun görmüş ve meclis, 24 Mart'ta alınan kararla kendini feshetmiştir. (Eroğul, 1997: 81-82)

MP seçimlere yönelik propaganda faaliyetini yürütmek için Mareşal Fevzi Çakmak adına açıkladığı seçim beyannamesinde; tahakkümün ve şahsi nüfuzun arttığını ifade etmiş, buna karşılık MP'nin hürriyet ve medeniyet yolunda yürüyüşü temsil ettiği belirtilmiştir. Buna karşın MP, ülkede hürriyet havası estirileceğini ve memleketin iyi bir şekilde idare edilerek maddi ve manevi güvenin sağlanacağını vaat etmiştir. (Kudret: 09 Nisan 1950)

14 Mayıs 1950 seçimleri, Türkiye'de ilk defa iktidar değişiminin gerçekleştiği seçim olmuştur. 8.905.743 toplam seçmenden 7.953.055'i oy kullanmış, böylelikle katılma oranı %89,3 gibi oldukça yüksek bir düzeyde çıkmıştır. DP, oyların

4.241.393'ünü alarak %53,3 oy oranında 408 milletvekili; CHP 3.176.561 oy alarak %39,9 oy oranında 69 milletvekili ve MP 250.414 oy alarak %3,1 oy oranında 1 milletvekili çıkarabilmiştir. (Koçak, 2003: 193) MP, 1950 seçimlerine 22 ilde katılmış; TBMM'ye yalnızca Kırşehir'den milletvekili seçilen Osman Bölükbaşı'nı sokabilmiştir. Osman Bölükbaşı, seçimlerdeki başarısızlığı açıklarken, DP'nin halk tabanındaki yerini sağlamlaştırdığını ve bundan dolayı halkın bir sefer DP'yi denemek istediğini, Mareşal Çakmak'ın ve Kenan Öner'in kaybını, MP'nin maddi imkânlarının kısıtlı olmasını, basının kendilerini desteklemediğini ve irtica suçlamalarını gerekçe göstermiştir. (Bölükbaşı, 2005: 124-125)

2.2.3. Millet Partisi'nin Muhalefeti

14 Mayıs 1950 seçimlerinde meydana gelen iktidar değişikliğiyle Türkiye, 27 yıllık bir sürecin ardından yeni bir döneme kapı aralamıştır. 1946'dan başlayarak tek parti yönetimine karşı verilen mücadele, dört yıllık bir sürecin sonunda başarılı olmuştur.

DP'nin iktidara gelmesiyle beraber TBMM'nin yapısında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Tek parti yönetimindeki "bürokrat" ağırlıklı Meclis yapısı, DP'nin iktidarıyla beraber farklı meslek gruplarından ve sosyal statülerden gelen milletvekillerinin oluşturduğu bir yapıya dönüşmüştür. Toker, 1950-54 arasında Meclis'teki DP grubunu sınıflandırırken dörtlü bir ayırım kullanmış ve DP grubunun; Meclis'ten gelenler, 1946-50 arasında bölgelerinde çetin demokrasi mücadelesi vermiş olan yerel yöneticiler, iyi okumuş, iyi yetişmiş, dil ve dünya bilen gençler ve listelere rastlantıyla giren, sokaktan derlenen insanlardan oluştuğunu ifade etmektedir. (Toker, 1991a: 27) Gerçekten de DP iktidarıyla beraber artık parlamentoda "bürokratik elit" olarak nitelendirilebilecek merkezi bir grup yerine, DP'yi oluşturan toplumsal grupların bir yansıması olarak çevredeki grupların hâkim olduğu söylenebilmektedir.

MP, 14 Mayıs 1950'deki seçimler sonucunda Osman Bölükbaşı'yla parlamentoda temsil edilmeye başlanmıştır. Bu noktada, Türk siyaseti açısından da önemli bir figür olan Osman Bölükbaşı'na değinmek de faydalı olacaktır. Zira bundan sonraki süreçte Osman Bölükbaşı, MP'de ve siyasal yaşamda önemli izler bırakacaktır. Baban'ın tabiriyle "su katılmamış 1946 demokrati" olan Bölükbaşı,

DP’de parti müfettişi olarak başladığı siyasal yaşamında, DP içindeki çatlamanın ardından partiden ayrılmış ve MP’ye katılmıştır. Oldukça güçlü bir hafızaya ve çok az kimsede var olan bir konuşma gücüne sahip olan Bölükbaşı, DP iktidarı boyunca Menderes’in de kâbusu olmuştur. (Baban, 1970: 441-449)

DP Hükümeti, on yıllık sürecin ilk yıllarında iç ve dış politikada önemli kararları hızlı bir şekilde alıp, uygulamaya koymaya başlamıştır. Bu noktada, 16 Haziran 1950’de Arapça ezan okunmasına yeniden izin verilmesinin kabul edilmesi dikkat çekmektedir. Özellikle laiklik gibi hassas bir alanda yapılan ve “radikal” olarak nitelendirilebilecek bu tasarı çoğunluk oylarıyla kanunlaşırken, İnönü’nün CHP grubunu serbest bırakması ise dikkat çekmektedir. (Toker, 1991: 49) 14 Temmuz 1950’de kabul edilen af kanunuyla geçmiş dönemde işlenen bazı suçların affedilmesi öngörülürken, MP’nin yaptığı itiraz dikkat çekmektedir. 1944’teki Irkçılık-Turancılık Davası sırasında, sanıklara “tabutluk” olarak ifade edilen alanlarda işkence uygulayan bazı kamu görevlilerinin de af kapsamına alınması, MP’nin bu tasarıya karşı çıkmasına sebep olmuştur. Ancak MP’nin karşı çıkışına karşın af kanunu DP’nin istediği şekilde çıkartılmıştır. (Bölükbaşı, 2005: 128) Fakat TBMM’de gerginliğe sebep olan asıl olay, Kore Savaşı konusunda yaşanmıştır.

DP yönetimi, Cumhuriyet sonrası benimsenen ve İkinci Dünya Savaşı sonrası resmileşen Batı yanlısı yönelimi devam ettirmiştir. (Findley, 2012: 309) Menderes Hükümeti, özellikle Batı’yla ilişkileri daha da ilerletebilmek ve bu arada Batı bloğunun savunma paktı olan NATO’ya da üye olabilmek için aradığı fırsatı Kore Savaşı’yla bulmuştur. Ancak DP Hükümeti’nin Kore Savaşı’na katılırken Meclis’e bilgi dâhil vermemesi oldukça tepki çekmiştir. Kore’ye gönderilecek 4.500 kişilik askeri birlik konusunda Meclis kararı alınmaması ve Bakanlar Kurulu’nun Meclis tatildayken aldığı kararın Resmi Gazete’de yayımlanmaması, iktidar ve muhalefet arasında oldukça sert geçen tartışmalara sebep olmuştur. (Bölükbaşı, 2005: 150) MP Milletvekili Hikmet Bayur’un bildirisinde de Cumhuriyet devrinde ilk defa Türk askeri savaşa gönderilirken hükümetin TBMM’yi toplayıp durumu bildirme gereği duymadığı ve hükümetin TBMM’yi derhal toplantıya çağırması gerekliliği ifade edilmiştir. (Toker, 1991a: 81) Neticede, DP’nin bu konuda yaptığı açıklama yeterli görülüş ve Meclis’ten ayrıca bir karar çıkartılmamıştır. Ancak DP’nin dış politikada böylesine önemli bir konuda Meclis’i ya da özel olarak muhalefeti

bilgilendirmeye dâhil gerek duymaması, ilerleyen sürecin demokratik açıdan oldukça zorlu geçeceğinin habercisi olmuştur.

MP, bu süreç zarfında ilk iki büyük kongresini de gerçekleştirmiştir. 17-19 Haziran 1950'de gerçekleşen ilk kongrede beş önemli konu üzerinde durulmuştur. Kongrede Millet Partisi'nin mahiyetinden bahsedilirken, MP'nin hakiki muhalefet partisi olduğu ifade edilmiş, Atatürk inkılâplarına karşı olunmadığı değerlendirilmesi yer alırken, MP'nin mürteci ve softalar partisi olmadığı da belirtilmiştir. İkinci olarak, DP ve CHP ile yapılan karşılaştırmada, MP'nin muhalefetteki gevşemeyi önlediği belirtilmiş ve "14 Mayıs Olayı" olarak adlandırılan iktidar değişikliğinin arkasında MP'nin olduğu değerlendirilmiştir. Üçüncü olarak, 14 Mayıs hadisesiyle şeflik sisteminin tasfiye olunduğu ve belki de dünya tarihinde ilk defa bir diktatörlüğün oy pusulalarıyla sona erdiği belirtilmiştir. Dördüncü başlıkta Anayasaya aykırı kanunlara karşı teminat oluşturacak kazaî bir müessesenin bulunmaması demokrasi açısından bir eksiklik olarak ifade edilirken, beşinci başlıkta bir delegenin, basın mensubuna karşı kullandığı ifadeler dolayısıyla partinin özür dilemesi kararlaştırılmıştır. (Millet Partisi, 1950: 19) Yapılan seçimlerde Hikmet Bayur, Millet Partisi'nin genel başkanı seçilmiştir.

MP'nin ikinci büyük kongresi 30 Mayıs - 2 Haziran 1951 tarihleri arasında gerçekleşmiş, bu kongrede DP iktidarı şiddetli bir biçimde eleştirilmiştir. MP'nin tek bir milletvekiline rağmen Meclis'te ciddi bir muhalefeti oluşturduğu savunulurken, partiye yönelik irtica propagandasına karşı din ve devlet ayrılığı ile vicdan hürriyetine bağlılık ifade edilmiştir. CHP'nin hakiki bir muhalefet yapamayacağı belirtilirken, dış politikanın Meclis'in ve halkın denetiminde olması gerekliliği ifade edilmiştir. Ayrıca bu kongrede, 150'liklerin partiye alınamayacaklarına dair bir madde de tüzüğe eklenmiştir. (Tunaya, 1952: 716-717) Millet Partisi'nin ikinci kongresi Türk siyaseti açısından bir ilke de sahne olmuş ve ilk defa seçimle bir partinin genel başkanı değişmiştir. Mustafa Kentli MP'nin yeni genel başkanı seçilirken, bir önceki Genel Başkan Hikmet Bayur ise Genel Yürütme Kurulu üyeliğine getirilmişti. (Bölükbaşı, 2005: 134)

DP'nin ilk dört yılı, özellikle ekonomik olarak alınan krediler ve tarımsal üretimdeki artış sayesinde verimli geçmiştir. Ancak demokrasinin varlığı ve geleceği

açısından aynı şeyi söylemek pek mümkün olmamaktadır. Özellikle CHP Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın Ulus gazetesinde yazdığı bir yazı dolayısıyla aleyhinde soruşturma açılması ve ardından dokunulmazlığının kaldırılması, DP'nin demokratik yaşamla ilgili olumsuz tutumunun ilk işaretlerinden olmuştur. (Eroğul, 1998: 124) 1951 yılında aslında kamu hizmeti gören fakat CHP ile özdeşleştiği iddia edilen Halkevlerinin ve Halk Odalarının devletleştirilmesi ise örgütün kültürlendirme ve halkı aydınlatma işlevine ağır bir darbe indirmiştir. Demokratik yaşamla ilgili bu sorunlar, DP grubu içinde de sorunlara yol açmış ve 1952 yılında altı DP milletvekili istifa ederek veya ihraç edilerek DP'den ayrılmak durumunda kalmıştır. Bu milletvekillerinden Abdurrahman Boyacıgiller, Arif Hikmet Pamukoğlu ve Nâzım Önen MP'ye katılmış; böylece MP'nin Meclis grubu dört milletvekiline ulaşmıştır. (Bölükbaşı, 2005: 135) Ancak DP'nin siyasal gerginliği arttıracak politik hamleleri bununla sınırlı kalmamıştır. DP'nin demokrasi dışı tutumuna yönelik iki olay, Türkiye'nin geleceği açısından da endişe verici olarak kabul edilmiştir. Bu iki olaydan ilki CHP'ye ait mallara el konulması, ikincisi ise MP'nin "irtica" suçlamasıyla kapatılmasıdır. Bu olayları, 1954 yılında MP'nin seçimi kazandığı tek il olan Kırşehir'in ilçe yapılması izleyecektir.

2.2.4. Millet Partisi'nin Kapatılması

DP'nin muhalefete yönelik hiddetinden CHP ile beraber MP de kurtulamamıştır. MP, kuruluşundan itibaren sistematik bir şekilde irtica suçlamasıyla karşı karşıya kalmıştır. DP Hükümetlerinin de "dindar" kesimlere yönelik politikalarının varlığına karşın MP, programının da etkisiyle böyle bir algıyla sürekli mücadele etmeye çalışmıştır. Ancak 1953 yılında Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'ın sağ görüşlü bir fanatik tarafından silahlı saldırıya uğraması, DP'nin de komünizmle beraber irtica suçlamalarını gündeme almasına ve doğal olarak MP'yi hedef almasına sebep olmuştur. Başbakan Menderes ise bu suçlamaların şiddetini arttırmış ve MP için "*Arkadaşlar, bu partiye şaki demek, eşkiya demek suç ise ben de onlara haydutlar, caniler diyorum.*" İfadelerini kullanmıştır. (Toker, 1991: 176)

Hükümetin DP'ye yönelik saldırıya geçmesinde, MP içinde yaşanan birtakım gelişmeler de etkili olmuştur. Özellikle 15 Mayıs 1952'de yapılan Üçüncü Büyük Kongre'ye damgasını vuran Hikmet Bayur ve Atatürk devrimleri tartışması, bu

noktada önem taşımaktadır. Bayur, bu kongrede yaptığı konuşmada parti içinde Atatürk inkılaplarına karşı bir grubun bulunduğunu ve durumun düzeltilmemesi halinde partide kalamayacağını ifade etmiştir. Bayur'un suçlamalarına Sadık Aldoğan ve Osman Bölükbaşı cevap vermiş, buna karşın Bayur da kongre salonunu terk etmiştir. (Bölükbaşı, 2005: 139-140) Böylelikle parti içerisinde “muhafazakârlardan” ve “inkılapçılardan” oluşan iki grubun var olduğu da açığa çıkmıştır.

MP içerisinde yaşanan ayrım ve gerginlik, partinin dördüncü kongresinde zirveye çıkmış ve parti içindeki çatışmayı gün yüzüne çıkarmıştır. Osman Bölükbaşı ve Hikmet Bayur arasında şiddetli tartışmalara sahne olan kongrede, inkılapçı grubun MP'nin Atatürk inkılaplarına bağlı bulunduğunun ilanını isteyen bir önerge verilme isteği reddedilmiş ve bunun üzerine başta Hikmet Bayur olmak üzere bazı delegeler istifa etmiştir. Partiden ayrılan isimlerin MP'ye yönelik irtica suçlamaları ve MP'nin eski Ankara il başkanının, dört ay öncesine kadar partinin genel merkezine Atatürk'ün bir resminin bile asılmadığına dair ihbarlar üzerine savcılık soruşturma başlatmış ve MP Genel Merkezi aranmıştır. (Toker, 1991a: 240)

DP Meclis Grubu, yaşanan gelişmeler karşısında 7 Temmuz 1953 tarihinde toplanmış ve toplantıda MP'ye yönelik çok sert suçlamalar yöneltmiştir. Menderes, MP'nin içine girmiş ve irticai hareketleri destekleyen kimselerin bir bir ortaya çıkartılması gerekliliğini ifade ettiği konuşmasında, MP'nin irticayı istismar ettiğini ve adli soruşturma sonucunda bütün gerçeklerin ortaya çıkacağını belirtmiştir. Neticede MP, 8 Temmuz 1953'te geçici olarak kapatılmıştır. (Bölükbaşı, 2005: 161) Ancak MP'nin geçici olarak kapatılması sürecinde, kararın DP Meclis Grubu'nun toplantısından hemen sonra alınması ve Ankara 5. Sulh Ceza Mahkemesi'nin, yani bir sulh ceza yargıcının parti kapatabilmesi de dikkat çekmekte ve DP iktidarının demokrasiyle ilgili niyetlerini ortaya koymaktadır.

MP'nin kapatıldığı gün, Meclis'te Osman Bölükbaşı'yla Adnan Menderes arasında sert tartışmalar da yaşanmıştır. Menderes, Adalet Bakanı'nın, Abdülhamit'in adalet bakanının bile düşmediği seviyeye düştüğünü ifade eden Bölükbaşı'na, *“Usulsüz, mübalâtsiz, en küçük vatandaşın hak ve şerefine riayet kaydını duymadan yaptıkları iftiraların Türk milleti tarafından nasıl yüzlerine*

çarpıldığını, şayet bu karmakarışık ivicacı yoldan yürüme neticesi partilerinin başına bir kaza gelmeyecek olursa, o zaman göreceklerdir.” Cümleleriyle cevap vermiştir. Osman Bölükbaşı, Menderes’in bu sert ve tehditkâr ifadelerine, çok sert ve kısa bir cevap vermiştir: *“Diktatör, ha şöyle kararını açıkla!”* (Bölükbaşı, 2005: 163-164) Bununla da yetinmeyen Bölükbaşı, *“Eğer, Adnan Menderes ‘memleketi bir pula satmak gayretini’ bize isnat etmiş ise rahmetli Başbakan Peker’in kendisi hakkında Meclis kürsüsünde koymuş olduğu ‘psikopat’ teşhisinin doğruluğuna bu memlekette itiraz eden kimse kalmaz. Bu güzel buluşundan dolayı Recep Peker’in ruhu şad olsun demek yerinde olur.”* İfadeleriyle Menderes’i eleştirmiştir. (Millet gazetesi: 9 Temmuz 1953) Neticede MP, yargılama sürecinin sonunda 27 Ocak 1954 tarihinde temelli kapatılmış, dokuz yöneticisine birer gün hapis cezası verilmiş ve tüm teşkilatları feshedilerek, sanıkların da 250’şer kuruş para cezasına çarptırılması kararı verilmiştir.

MP’nin kapatılması, çok partili yaşamda iktidar değiştikten sonra gerçekleşen ilk parti kapatma olayı olarak Türkiye’nin demokrasi tarihinde kara bir leke olarak yerini almıştır. Bu noktada, MP’nin ortaya çıkışını ve programıyla beraber söylemlerini değerlendirmek yerinde olacaktır. Türkiye’deki demokrasi mücadelesinde, alternatif söylemleriyle ve “üçüncü bir yol” iddiasıyla yerini alan ve Türkiye’nin üçüncü büyük partisi olan MP’nin, çok kısa bir süreçte ve siyasal aktörlerin de etkisiyle kapatılması, DP iktidarı ve Türkiye’nin geleceği açısından da önemli işaretler vermiştir. Üstelik bunun “irtica” suçlamasıyla gerçekleştirilmesi de ayrıca değerlendirmeye açıktır. Zira 1946’dan sonra başlayan siyasi rekabette gerek CHP gerekse DP hükümetleri Türkiye’deki muhafazakâr seçmenlere yönelik çeşitli politikalar geliştirmiş ve bunları söylem olarak kullanmıştır. Özellikle 1949’da Şemsettin Günaltay tarafından kurulan CHP Hükümetinin imam hatip kurslarını ve ilahiyat fakültelerini açması ya da ilkokullarda isteğe bağlı din derslerinin yer alması, CHP’nin bu tür politikalarına örnek olmuştur. DP iktidarı ise seçimi kazandıktan sonra ilk iş olarak ezanın yeniden Arapça okunmasını ve devlet radyosundan Kur’an yayınlarına başlanmasını sağlamıştır. MP de Türkiye’deki muhafazakâr seçmen gruplarına yönelik benzer politikalar ve programlar izlemiştir. Ancak daha önce de değinildiği gibi, Mareşal Çakmak’ın cenazesinde meydana gelen olaylar gibi toplumsal alanda ve kamuoyunda sivrilmeye sebep olacak faktörler, MP’ye yönelik

algının yerleşmesine ve güçlenmesine sebep olmuştur. Öte yandan MP, aynı zamanda farklı siyasi görüşlerin temsil edilebildiği bir görünüm de arz etmektedir. Gerçekleştirilen bütün kongrelerde genel başkan seçimle değişmiş ve partinin kuruluşundan, kapatılmasına kadar geçen sürede dört genel başkan göreve gelmiştir. Parti kongrelerdeki genel başkanlık seçimleri ise çok adaylı yapılmış ve Türkiye’de ilk defa bir partinin genel başkanı seçimler aracılığıyla değiştirilebilmiştir. Bu açılardan değerlendirildiğinde, Türk siyasal yaşamına önemli katkılar yapan bir partinin kapatılması, Türkiye’deki siyasal aktörlerin varlığı açısından önemli bir tehdit olarak tarihteki yerini almıştır.

2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi Dönemi

2.3.1. Cumhuriyetçi Millet Partisi’nin Kuruluşu ve Programı

MP’nin feshedilmesinin ardından, MP üyeleri 9 Şubat 1954’te Cumhuriyetçi Millet Partisi’ni kurmuşlardır.⁹ CMP kuruluşunun ardından amacını, *‘Türkiye’de insan haklarını hâkim kılabacak ve bunları güvenilir bir teminata bağlayacak bir devlet nizamı kurmak’* olarak açıklamıştır. CMP bu amaca; hürriyet, emniyet, müsavet ve adalet mefkûrelerine; millî hâkimiyet ve laik cumhuriyet esaslarına, garp örneği demokrasi hukukuna ve milliyetçilik akidesine samimi surette bağlanmakla varılabileceğini ifade etmiştir.

MP’nin irtica suçlamasıyla kapatılması, CMP’nin “laiklik” konusunda biraz daha hassas politikalar ve söylemler geliştirmesine sebep olmuştur. Partinin laiklik görüşü, programın 12. Maddesinde *“din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olması, devlet ve hükümet işlerinde kanunların millet ihtiyaçlarına ve ilmin esaslarına göre hazırlanması ve tatbik edilmesi, bunun yanında din ve vicdan hürriyetinin diğer hak ve hürriyetler gibi mukaddes tanınması ve teminat altında bulundurulması”* olarak belirtilmiştir. Partiye göre laiklik, hiçbir zaman din düşmanlığı anlamına gelmemektedir. (Cumhuriyetçi Millet Partisi, 1954: 3, 9)

⁹ Partinin kurucuları; Enis Akaygen, Ertuğrul Akça, Sadık Aldoğan, Fuat Arna, Suphi Batur, Lütfi Bornovalı, Abdurrahman Boyacıgiller, Osman Bölükbaşı, Mehmet Ali Derman, Cemal İşlak, Saadet Kaçar, Enver Kök, Ahmet Oğuz ve Ahmet Tahtakılıç’tan oluşmuş ve partinin genel başkanlığına da Ahmet Tahtakılıç getirilmiştir. (Artvinli, 2007: 63)

CMP'nin laiklik konusundaki hassasiyeti önem taşımaktadır. Zira MP döneminde karşılaşılan irtica suçlamalarına yönelik algıya karşı, partinin laiklik anlayışı, programda da önemle belirtilmiştir. Ayrıca CMP'nin programında, MP dönemindeki “çift meclis” söylemi savunulmaya devam edilmiş ve Anayasa Mahkemesi'nin kurulması savunulmuştur. Ayrıca Adalet Bakanı dâhil yürütmenin herhangi bir unsurunun müdahale edemeyeceği; hâkimlerin atanması, tayin, terfi ve nakiller ile bütün özlük hakları ve disiplin konularında tam yetkili olacak, yasama ve yürütme ile hiçbir ilişkisi bulunmayan bir Yüksek Hâkimler Meclisi'nin kurulması gerekliliği de ayrıca belirtilmiştir. (Bölükbaşı, 2005: 178) Programın bütünü değerlendirildiğinde CMP'nin, Türkiye'deki mevcut demokratik problemlere de köklü ve kalıcı çözümler üretecek uzun vadeli politikalar geliştirdiği de söylenebilmektedir.

2.3.2. 2 Mayıs 1954 Seçimleri

CMP, MP'nin kuruluşundan 3 ay geçmesinin ardından 1948'deki milletvekili ara seçimleriyle karşı karşıya kalmasına benzer bir şekilde, 2 Mayıs 1954'te gerçekleşecek milletvekilliği genel seçimleriyle karşı karşıya kalmıştır. MP'den kalan bütün teşkilatları kapatılan ve önemli bir prestij kaybına uğrayan CMP'nin henüz kuruluş ve toparlanma sürecindeyken bir seçimle karşılaşması, seçim çalışmaları ve parti propagandası için olumsuz olmuştur. Ancak muhalefetin, DP'nin giderek baskısı artan yönetimine karşı seçimlerde güç birliği yapmak için temaslara başlaması bu olumsuz havayı değiştirmeye başlamıştır. Özellikle CHP ve partinin yayın organı Yeni Ulus, muhalefetin seçimlerde ittifak yapması için oldukça çaba sarf etmiştir. CMP de bir bildiri yayımlayarak, önceliği DP iktidarının yıkılmasına verdiğini, sonrasında kuvvetler ayrımını, ikinci meclisi ve demokratik hak ve özgürlükleri içeren bir düzenin anayasasını çıkartmak istediklerini ve güç birliğinin de bununla sınırlı olacağını ifade etmiştir. (Toker, 1991: 281-282) Muhalefetteki güç birliği arayışı ve teması, özellikle DP iktidarını önemli ölçüde etkilemiş ve korkutmuştur. DP'nin bu tedirginliğine karşın, CMP ve CHP ortak liste ve aday tespitinde anlaşamadığından dolayı seçimde iş birliği gerçekleşmemiştir. (Bölükbaşı, 2005: 179)

CMP 1954 seçimleriyle ilgili yayımladığı beyannamede, özellikle anayasa ile ilgili yapılan vurgularla dikkat çekmiştir. Parti programında da sık sık yapılan

anayasa vurgusu, seçim beyannamesinde de gündeme gelmiş ve anayasanın hâlâ “kuvvetler birliği” ilkesini barındırdığı ve Türkiye’nin bundan dolayı savaş ve ihtilâl idaresi altında yaşadığı dile getirilmiştir. Dış ticaretin açık verdiği ve enflasyonist politikalar sonucunda hayat pahalılığının tohumlarının atıldığı ifade edilen beyannamede, dış politika meselelerinin iç politikaya malzeme yapılmaması gerekliliği ifade edilmiştir. CMP, aynı zamanda vatandaş hak ve hürriyetlerinin anayasada açıkça tarif ve ifade edilmesini ve bunların anayasa teminatı altına alınmasını istemiştir. (Cumhuriyet: 28 Nisan 1954)

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinde, DP oyların %58,42’sini alarak 503 milletvekili çıkarmıştır. Oyların %35,11’ini alan CHP, 31 milletvekili; %5,28’ini alan CMP, 5 milletvekilliği kazanmıştır. (Şeyhanlıoğlu, 2011: 209) Seçim sisteminin bir sonucu olarak, DP aldığı oylara karşılık Meclis’te %94,82 oranında temsil imkânı yakalamıştır. Toker’e göre, eğer seçimlerde nispi temsil esası bulunsaydı; DP’nin 281, CHP’nin 211, CMP’nin 32 ve KP’nin de 18 milletvekili bulunacaktı. (Toker, 1991b: 19)

Seçim sonuçları, özellikle CHP’de tam bir hayal kırıklığı yaratırken, yenilginin sorumlusu olarak İsmet İnönü ve Nihat Erim ikilisi gösterilmiştir. DP’de ise tam bir galibiyet havası hâkim olmuş ve hem parti yöneticilerinin hem de parti teşkilatının özgüveni zirveye ulaşmıştır. Meclis’te muhalefet, sayı olarak oldukça azınlık kalırken, DP Meclis’in tamamına hâkim olmuştur. Toker’in aktarımına göre, Cumhurbaşkanı Bayar, seçimin olduğu günün akşamında Menderes kabinesiyle beraber DP’nin Genel İdare Kurulu’nu yemeğe davet etmiş ve seçim değerlendirmesinde, “*Millet CHP’nin Meclis’teki milletvekillerinin sayısını daha da azaltıp bunu otuza indirmekle ne istediğini belli etmiştir. Artık bundan sonra, ince demokrasiye paydos.*” İfadelerini kullanmıştır. (Toker, 1991b: 26)

Seçim sonuçlarına göre, CMP 480,249 oy alarak üçüncü parti olmuş ve beş milletvekili çıkarmıştır. Bölükbaşı, seçim sonuçlarıyla ilgili yaptığı değerlendirmede, MP’ye yönelik iftiralara ve binlerce teşkilatının kapatılmasına karşın aldıkları yarım milyona yakın oyun, mağlup çıkılmasına karşın başarılı olduğunu belirtmiştir. CMP’nin kazandığı beş milletvekilinin tümünün Kırşehir’den çıkması ise dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Osman Bölükbaşı’nın memleketi olan Kırşehir’de CMP;

Osman Bölükbaşı, Ahmet Bilgin, Tahir Taşer, Mehmet Mahmutoğlu ve Osman Alişiroğlu'nu Meclis'e sokmuştur. (Bölükbaşı, 2005: 180) CMP'nin Orta Anadolu'da bir il olan Kırşehir'de kazandığı bu başarı, daha sonraları sürekli hale gelmiş ve önce CKMP, ardından MHP dönemlerinde bu partilerin Kırşehir'den başlayarak bütün bir Orta Anadolu'da oldukça etkin olmasını sağlamıştır. Ancak CMP'nin Kırşehir'de kazandığı bu başarı, DP iktidarının Kırşehir'i ve CMP'nin önde gelen isimlerinden Osman Bölükbaşı'nı cezalandırmasına da sebep olmuştur.

2.3.3. Kırşehir'in İlçe Yapılması

DP'nin seçimlerden aldığı büyük galibiyet, siyasi olarak biraz daha cüret kazanmasına ve demokrasiyle çelişen faaliyetlerini arttırmasına sebep olmuştur. Daha önce de ifade edildiği gibi, Bayar'ın "ince demokrasiye paydos" söylemi, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Seçimlerin hemen ardından Malatya verdiği oylar sebebiyle ikiye ayrılmış, Malatya ve Adıyaman olarak iki il ortaya çıkmıştır. (Eroğul, 1998: 164) Malatya, Kırşehir gibi ilçe olmaktan kurtulsa da Türk siyasetinde ilk defa "gerrymandering" olarak değerlendirilebilecek bir olay gerçekleşmiştir.

Malatya'nın siyasi gerekçelerle bölünmesinin ardından sıra Kırşehir'e gelmiş ve DP, sırf kullandığı oydan dolayı Kırşehir halkını ağır bir şekilde cezalandırmıştır. Deniz Bölükbaşı'na göre DP'nin bu konudaki ilk niyetini Refik Koraltan belli etmiştir. Koraltan 1950 yılının Eylül ayında ziyaret ettiği Kırşehir'de, İstiklal Mahkemesi tarafından idam edilen Kırşehir Milletvekili Hamitli Rıza ile Osman Bölükbaşı arasında bağlantı kurmuş ve şehirden ayrılırken, "*Gönül böyle olsun istemezdi. Ben Kırşehir'i çok severim. Kırşehirli hemşehrilerimin bizlerle beraber olmasını görmek isterdim.*" İfadelerini kullanmıştır. (Bölükbaşı, 2005: 184) DP Milletvekili Rıfki Salim Burçak ise olaydaki "Celal Bayar" faktörünü kabul etmiştir. Burçak'a göre Bayar'ın, MP'nin gerici fikirleri temsil etmesine rağmen Kırşehir'de seçimleri nasıl kazandığını bir türlü anlayamadığını söylediğini belirtmiştir. (Burçak, 1997: 224)

Kırşehir vilayetinin ilçe haline getirileceğine dair haberlerin basında yer almaya başlaması üzerine Osman Bölükbaşı, İçişleri Bakanı Namık Gedik'e bir telgraf çekmiş ve Kırşehir vilayetinin ilgası amacıyla kurulacağı söylenen yeni vilayetin, ismi ne olursa olsun milletin vicdanında "intikam vilayeti" olarak

adlandırılacağını belirterek, Gedik'ten açıklama istemiştir. Gedik haberin doğru olduğunu belirtirken, “Kırşehir Vilayetinin Kaldırılması ve Nevşehir Kazasında Nevşehir Adıyla Yeni Bir Vilayet Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı”, 16 Haziran 1954 tarihinde Meclise sevk edilmiştir. 23 Haziran 1954'te gerçekleşen görüşmelerde Bölükbaşı, Kırşehir'in sırf seçim dolayısıyla cezalandırılıyorsa, arkadaşlarıyla beraber istifaya hazır olduğunu ve Kırşehir'e kıyılmaması gerektiğini belirtmiştir. Tasarının Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmelerinde DP'li Ekrem Alican, İlhan Sipahioğlu ve İsmail Hakkı Akyüz de tasarıya karşı çıkmıştır. Ancak bütün çabalara karşın, 30 Haziran 1954 tarihinde Kırşehir vilayeti 259 kabul ve 39 ret oyuyla ilçe haline getirilmiştir. (Bölükbaşı, 2005: 184-190) Bu arada hükümet, tasarıya yazdığı gerekçede, Kırşehir'de köylerden il ve ilçe merkezlerine gelen vatandaşların işlerini bir günde bitirip yerlerine dönmelerini sağlamanın amaçlandığını ve Kırşehir'in bundan dolayı ilçe, Nevşehir'in il yapıldığını belirtmiştir. (Toker, 1991b: 38)

Kırşehir'in siyasal tercihinden dolayı bu şekilde cezalandırılması, MP'nin kapatılmasının ardından, CMP seçmenlerine ve demokratik yaşama vurulan bir başka ağır darbe olmuştur. Kırşehir'e verilen bu cezanın ardından CMP'ye yönelik baskılar da artarak devam etmiştir. CMP kurucularından Nurettin Ardıçoğlu, Millet gazetesinde yayımladığı bir yazı nedeniyle tutuklanmış, Fuat Arna hakkında da yazılarından dolayı soruşturma başlatılmış ve tutuklanan Arna, sekiz ay hapis ve para cezasına çarptırılmıştır. CMP Genel Başkan Vekili Sadık Aldoğan ise yine yazılarından dolayı tutuklanmış ve sonrasında kefaletle tahliye edilmiştir. (Artvinli, 2007: 72)

DP, seçimi izleyen iki ay içerisinde çıkardığı üç kanunla, muhalefete yönelik bu baskının şiddetini arttırmıştır. Kırşehir'in ilçe yapıldığı gün, yani 30 Haziran 1954 tarihinde kabul edilen bir başka kanunla seçim kanunu değiştirilmiş ve doğrudan muhalefet hedef alınmıştır. Bu kanuna göre; bir siyasal partiye başvurup adaylığı reddedilen bir kişinin, o seçim döneminde bir daha aday olamaması sağlanmış, DP bu yolla müracaatlarını reddettikleri adayın kendilerine karşı seçimlere girmesini önlemiştir. Memurlar, aday olabilmek için seçimden altı ay önce istifa etmek zorunda bırakılırken, muhalefet adayı olmak isteyen bir memurun işsiz kalabileceği korkusu yaratılmıştır. Kanuna göre siyasal partilerin karma liste yapması da yasaklanmış ve

böylece DP'ye karşı muhalefette oluşabilecek bir ittifakın önüne geçilmiştir. Ayrıca radyo da siyasal partilere kapatılmış; ancak buradaki yasak muhalefet partilerine uygulanmıştır. Kısa bir süre sonra çıkarılan kanunlarla, yirmi beş yıl hizmetten sonra emekliye sevk edilebilme kuralı istisnasız bütün memurları kapsamış ve hükümet, memurlara yönelik güvenceyi, herhangi bir resmi kuruluştaki görevli olan bir memurun, çalışma süresine bakılmaksızın işten atılabilmesiyle ortadan kaldırmıştır. (Eroğul, 1998: 164-166) Bu arada CMP, iktidarın radyo yasağına karşı ilginç ve özgün bir çözüm yolu da geliştirmiştir. CMP, radyo konuşmalarından mahrum kaldıkları için Osman Bölükbaşı'nın konuşmalarını plağa alıp her tarafına dağıtma kararı almıştır. (Milliyet: 25 Temmuz 1955)

2.3.4. Osman Bölükbaşı'nın Tutuklanması ve 1957 Seçimleri

CMP'nin "oy deposu" konumunda bulunan Kırşehir'in 1954'te ilçe yapılmasının üzerinden üç yıl geçtikten sonra, 1957 yılının mart ayında Kırşehir'in yeniden il yapılması gündeme gelmiştir. Bütçe görüşmelerinin ardından İçişleri Bakanlığı'nın yaptığı hazırlık bir sürpriz olarak değerlendirilmiş ve gelişmeler karşısında Osman Bölükbaşı, *"Kırşehir'in tekrar vilayet olmasından elbette memnunum. Ancak bir çiçekle yaz gelmeyeceğini unutmamak lazımdır. Bu hadisenin, rejimin normal hale getirilmesi için bir başlangıç olmasını temenni ederim."* ifadelerini kullanmıştır. (Milliyet gazetesi: 4 Mart 1957)

Kırşehir'in yeniden il yapılmasına dair tasarı, 1957 yılının haziran ayında Meclis'e gelmiştir. Ancak görüşmelerde Kırşehir'e bağlanacak ilçelerle ilgili şiddetli bir tartışma yaşanmıştır. Hükümetin tasarısında, Hacıbektaş ve Kozaklı kazalarının Kırşehir'e bağlanmaması öngörülmüştür. Bu karara sert tepki gösteren Bölükbaşı, Kırşehir'in ilçe yapılmasına Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın sebep olduğunu ifade etmiş ve *"Bu memlekette herkesin maskesini düşüreceğiz."* ifadesini kullanmıştır. DP milletvekillerinin şiddetli eleştirilerine ve tepkisine sebep olan konuşmanın ardından tartışma kavgaya dönüşmüş ve DP milletvekilleri, CMP lideri Osman Bölükbaşı'na yönelik fiziksel şiddet uygulamaya çalışmıştır. Kanun, Meclis'teki 273 vekilin 272'sinin lehte kullandığı oylarla kabul edilmiş, Osman Bölükbaşı'na ise 3 celse Meclis'ten çıkarılma cezası verilmiştir. (Milliyet gazetesi: 13 Haziran 1957)

Osman Bölükbaşı'nın Meclis'te yaptığı konuşma bir anda Türkiye'nin gündemine otururken, 24 Haziran 1957 tarihinde Bölükbaşı'nın yasama dokunulmazlığı 49 muhalif oya karşılık 247 lehte oyla kaldırılmıştır. Bölükbaşı'na isnat edilen suç, "Meclis'e alenen hakaret etmek" olarak belirtilmiştir. (Milliyet gazetesi: 25 Haziran 1957) 2 Temmuz 1957'de gözaltına alınan ve ardından tutuklanan Bölükbaşı, Keskin Ağır Ceza Mahkemesi'nin reddi hâkim talebini uygun bulması üzerine 23 Temmuz 1957'de tahliye edilmiştir. (Milliyet: 24 Temmuz 1957) Ancak aradan iki gün geçtikten sonra, 25 Temmuz 1957 tarihinde tekrar tutuklanmış ve Ankara Dördüncü Asliye Ceza Mahkemesi, 25 Temmuz 1957'de tevkif kararını onaylamıştır. (Bölükbaşı, 2005: 243) Bölükbaşı, 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerine kadar tutuklu kalmış; Kırşehir'den yeniden milletvekili seçilmesinin ardından serbest bırakılmıştır.

DP'nin otoriterleşmesi karşısında muhalefet, ilk defa 1954 yılında seçimlerde "güç birliği" için bir arayışa girse de bu girişim başarılı olmamıştır. 1955 sonrasında ise ittifak arayışı yeniden gündeme gelmiş ve partiler arasında temaslar da başlamıştır. 1955 yılının yaz aylarında, o dönem CMP'nin Genel Başkanı olan Ahmet Tahtakılıç, CHP lideri İnönü'yü ziyaret etmiş ve "*...Muhalefet partileri beraberce teminatlı bir demokrasi için çalışmalıdırlar. Ortada henüz iktisadi, sosyal prensip ayrılıkları yoktur. Bunlara sıra gelmiş değildir. Biz, demokrasinin en ilkel şartlarını koparmak için mücadele ediyoruz. Birlik, kuvvet olacaktır.*" ifadelerini kullanmıştır. Bundan sonra, iki parti arasında bir koordinasyon kurulması ve eleştirilerin doğrudan Menderes'in şahsına yöneltilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu görüşmenin ardından İnönü, CMP genel merkezine giderek Ahmet Tahtakılıç'a iade-i ziyarette bulunmuş ve muhalefetteki güç birliği ihtimali güçlenmiştir. Bu arada CMP'nin Kırşehir'deki bir programında meydana gelen olaylar ve CMP'li milletvekillerine yönelik saldırılar, ittifak arayışını daha da hızlandırmıştır. Bu şartlar altında, CMP'lilerin sevgilisi haline gelen Osman Bölükbaşı da CMP'nin başına geçmiş, iki parti arasındaki temaslar İnönü ve Bölükbaşı arasında yürütülmeye başlamıştır. (Toker, 1991b: 118-121)

CMP ve CHP arasındaki güç birliği arayışına, kuruluşunun ardından Hürriyet Partisi de katılmış ve üç parti arasında yakınlaşma artmıştır. Muhalefet partileri, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun çıkartılmasını protesto etmek amacıyla

Meclis'i boykot etmiş ve 8 Temmuz 1956'da bir bildiri yayımlayarak demokrasi için azimle mücadele etmeye devam edeceklerini ifade etmişlerdir. HP, diğer iki partiye demokratik hedefler üzerinde anlaşmayı teklif etse de partiler ayrıntılarda anlaşma sağlayamamıştır. (Eroğul, 1998: 197) Bu durumun yaşanmasında, üç parti arasındaki güvensizlik belirleyici bir rol oynamıştır. Toker'e göre muhalefet partileri arasındaki iş birliğine karşı en aleyhte etki CMP'den gelmiş, HP de zaman zaman buna katılmıştır. CMP'de böyle bir etkinin yaşanmasında en büyük faktör ise Osman Bölükbaşı olmuştur. DP ve yayın organı Zafer gazetesi de bu durumu kullanmış, zaman zaman Osman Bölükbaşı'nı öven haberlere bile yer vermiştir. (Toker, 1991b: 199)

Muhalefet arasındaki iş birliği arayışı, özellikle Osman Bölükbaşı'nın tutuklanmasının ardından hız kazanmıştır. 4 Eylül 1957'de CMP genel merkezinde toplanan muhalefet partileri; Meclis'in bir "Kurucu Meclis" gibi çalışıp rejimin temellerini altı ay attıktan sonra dağılması, nispi temsilin kabul edilmesi, iki Meclis'in kurulması, grev hakkının verilip özgürlüklerin yasal güvence altına alınması konusunda anlaşmaya varmıştır. (Toker, 1991b: 250) 6 Eylül 1957 tarihinde ise CHP lideri İnönü ve CHP Milletvekili Turgut Göle, cezaevindeki Osman Bölükbaşı'nı ziyaret etmiştir. (Milliyet gazetesi: 7 Eylül 1957) Ancak muhalefetteki bu ittifakın gerçekleşmesi karşısında oldukça endişelenen DP, 13 Eylül'de kabul edilen yeni seçim kanunu ile partileri, bütün seçim çevrelerinde tam aday listesi yapmaya mecbur bırakmış ve bir partinin diğer bir parti tarafından aday gösterilmesini yasaklamıştır. Ayrıca Fuat Köprülü'nün adaylığını engellemek için de bir partiden altı ay önce istifa etmiş bir kişinin, başka bir partiden aday olmasına izin verilmemiştir. (Eroğul, 1998: 199)

DP iktidarının Seçim Kanunu'nda yaptığı değişikliğe rağmen muhalefete ivme kazandıran asıl olay, 18 Eylül 1957'de gerçekleşen CMP genel kongresinde yaşanmıştır. Namık Kemal ve Mithat Paşa resimlerinin arasında Osman Bölükbaşı'nın demir parmaklıklar ardındaki resmi yer almış ve altına "*Hürriyetin müdafilerinden bazıları muvakkaten hapsedilebilirler. Fakat temsil ettikleri fikir ve prensiplerin akışını hapsedecek parmaklığı yapacak demirci doğmamıştır.*" Yazılmıştır. Oldukça heyecanlı geçen kongreye CHP lideri İnönü ve HP lideri

Karaosmanoğlu da katılmış, iki liderin kongredeki konuşmaları CMP'liler tarafından dakikalarca alkışlanmıştır. (Milliyet gazetesi: 19 Eylöl 1957)

Muhalefet partileri arasındaki iş birliği girişimi, yaşanan bu olumlu gelişmelere karşın başarılı olamamıştır. Bunda belirleyici faktör ise kuşkusuz değiştirilen kanun olmuştur. Zira bu kanunla partilerin önüne iki seğenek sunulmuştur. Ya bütün illerde seçime girilmesine karşın fiilen yalnızca birine oy verilecek ya da ölke genelinde seçimlere yalnızca bir tek muhalefet partisi girecektir. CMP'nin kongrede tek bir muhalefetin seçimlere girmesi kararını reddetmesi, ikinci yolu engellemiştir. Birinci yol ise iktidarın muvazaa iddiasını ortaya sunup, muhalefetin milletvekilliklerini iptal etme ihtimali gerekçesiyle kabul edilmemiştir. (Toker, 1991: 254) Neticede partiler arasındaki güç birliği arayışı suya düşmüş ve bütün partiler, kendi listeleriyle seçimlere katılmıştır.

CMP 1957 seçimlerinde propagandasını daha çok Osman Bölükbaşı'nın tutuklanması ve cezaevinde tutulması üzerinden yapmıştır. Bölükbaşı ise cezaevinde olmasına karşılık CMP'nin Kırşehir milletvekili adayı olarak yine listede yer almıştır. Bölükbaşı, seçilmesi halinde dokunulmazlığını yeniden kazanacak ve bu yolla da cezaevinden çıkacaktır. Bu durum, CMP'nin Osman Bölükbaşı'nın tutukluluğunu vurgulamasında önemli bir faktör olmuştur. (Artvinli, 2007: 90)

27 Ekim 1957'de gerçekleşen seçimler, DP'nin lehine sonuçlanmasına karşın 1954 seçimlerine göre DP açısından oldukça "uyarıcı" bir şekilde sonuçlanmıştır. %76,6 ile düşük bir katılımla sonuçlanan seçimlerde DP, oyların 4.405.190'ını alarak %47,70 oy oranı ve 424 milletvekili, CHP oyların 3.768.043'ünü alarak %40,82 oy oranı ile 178 milletvekili, CMP oyların 663.295'ini alarak %7,19 oy oranı ile 4 milletvekili, HP oyların 336.419'unu alarak %3,85 oy oranı ve 4 milletvekili çıkarılmış, bağımsızlar ise oyların 39.867'sini almalarına karşın milletvekili çıkaramamıştır. (Abadan, 1966: 391-393) DP, 1954 seçimlerine göre oylarının %10'unu kaybederken, CHP de milletvekili sayısını altı katına çıkarılmış ve önemli bir başarı sağlamıştır. HP ise aldığı oy oranı ve çıkardığı milletvekili sayısıyla beklentilerin çok altında kalmıştır. Seçimden önce genel başkanı tutuklanan ve bu durumun etkisini azaltmaya alışan CMP, oylarını arttırmış ve Kırşehir'de tam liste

kazanmıştır. Cezaevindeki Genel Başkan Osman Bölükbaşı ise hücresinde yemin etmiş ve 30 Kasım 1957 tarihinde tahliye olmuştur.

2.4. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Dönemi

2.4.1. Siyasette Cepheleşmeler ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Kuruluşu

1957 Seçimleri, Türk siyasal yaşamı ve DP iktidarının kaderi açısından dönüm noktası olmuştur. Özellikle DP'nin yaşadığı oy kaybını telafi etmek yerine daha baskıcı ve demokratik rejime aykırı faaliyetlere yönelmesi, muhalefetin de bunu bir fırsata çevirip, siyasetin aktörler ve kurumlar açısından çözümsüz bir noktaya taşınmasına sebep olmuştur. DP liderlerinin, “*Allah o gece gibi bir geceyi bir daha göstermesin.*” dediği 1957 seçimlerinin sonrasında yaşananlar, adeta bu sürecin başladığının işareti olmuştur. (Çavdar, 2008: 70)

DP iktidarının 1957 Seçimleri sonrasındaki otoriter tavrı, muhalefete yönelik baskının doğrudan arttırılmasıyla daha da sertleşmiştir. 27 Aralık 1957'de kabul edilen yeni iç tüzükle birlikte, milletvekillerinin Meclis'te denetim görevini zorlaştıran yeni hükümler yürürlüğe konmuştur. Bu iç tüzükle; sözlü soruların yalnızca cuma günleri ve en fazla bir saat müzakere olunması, bakanların bu sorulara istedikleri durumlarda cevap vermemesi, basit bir suçlamayla dokunulmazlığın kaldırılmasının mümkün hale gelmesi, meclisten çıkarma cezasının üç oturumdan 12 oturuma yükseltilmesi ve kürsüde konuşan milletvekillerinin hoşla gitmeyen sözlerinin istenildiği hallerde tutanaklardan çıkartılması gibi değişiklikler yapılmıştır. (Eroğul, 1998: 219) Burçak'a göre bu değişiklikler, Menderes'in gerçekleştirilmesini özellikle istediği değişikliklerdir. (Burçak, 1997: 255)

Meclis'te iç tüzüğün değiştirilmesine yönelik teklif kabul edilirken, bu değişikliğe itiraz sesleri yalnızca muhalefetten değil; üniversiteden de yükselmeye başlamıştır. Değişikliğin Anayasaya aykırı olduğunu söyleyen Profesör Hüseyin Nail Kubalı önce açığa, ardından da bakanlık emrine alınmış ve üniversite öğrencilerinin gösterileri de bu olaydan sonra başlamıştır. (Artvinli, 2007: 91) 1958 yılına girildiğinde, basının uzun süredir devam eden muhalif tavrına, aydınlar ve üniversite öğrencileri de eklenmiş ve DP iktidarına yönelik toplumsal muhalefet cephesi de giderek genişlemeye başlamıştır. Bu cephenin bir diğer ayağı ise orduda gelişmeye

başlamıştır. 16 Ocak 1958’de, Türk Silahlı Kuvvetleri’ne mensup dokuz subayın iktidara karşı bir darbe girişimi hazırladıkları iddiasıyla gözaltına alınıp tutuklanmıştır. (Milliyet gazetesi: 17 Ocak 1958) Ancak süreç, “darbe girişimi hazırlamak” iddiasıyla tutuklanan dokuz subayın beraat etmesi ve ihbarı yapan Binbaşı Samet Kuşçu’nun “yanlış ihbar” suçundan hüküm giymesıyla sonuçlanmıştır.

Akşin’e göre DP’nin muhalefete yönelik baskıyı arttırmasında iç ve dış faktörler etkili olmuştur. 1958’de meydana gelen ekonomik kriz karşısında hükümet, IMF’nin ve Dünya Bankası’nın dayatmalarını kabul etmek durumunda kalmış ve istikrar önlemleri ve devalüasyon sonrasında halkın perişan bir duruma gelmesi, bir sonraki seçimi CHP’nin kazanmasını muhtemel hale getirmiştir. Aynı yılın temmuz ayında, DP iktidarının çok yakın ilişkilerinin bulunduğu Irak’taki kraliyet ailesi askeri bir darbeyle devrilmiş ve Kral Faysal ile Başbakan Nuri Sait öldürülmüştür. Bu durum DP iktidarında, kendilerine yönelik bir darbe ya da devrim korkularını başlatmış veya arttırmıştır. Öyle ki ABD’yle 5 Mart 1959’da yapılan bir pakt ile Türkiye’ye yönelik bir “dolaylı saldırı” durumunda bile ABD’nin yardıma geleceğine dair güvence alınmıştır. Dolaylı saldırı kavramıyla kastedilenden, Türkiye’de bir ayaklanma ya da karışıklık durumlarının meydana gelmesi anlaşılmaktadır. (Akşin, 2003: 218-219)

Irak’ta meydana gelen askeri darbe ve sonrasında yaşanan gelişmelerin, DP iktidarında gerçekten de çok olumsuz etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bunun ilk yansıması, aynı yılın eylül ayında, Balıkesir’de konuşan Menderes’in sözleriyle olmuştur. Burada oldukça sert bir konuşma yapan Menderes, CHP’yi ihtilâl havası yaratmakla suçlamış ve *“Biz, onların bu mes’um maksadını seziyoruz. Allah’tan dilerim, bunun en küçük tezahürü bir yerde belirmesin ve o zaman bu yaptıklarının pahasını ödemek mecburiyetinde kalsınlar.”* ifadelerini kullanmıştır. (Milliyet gazetesi: 7 Eylül 1958) Menderes, 12 Ekim 1958 tarihinde yaptığı bir konuşmada, *“Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların, karşımızda kurulmuş olan kin ve husumet cephesine karşı vatanperverane gayretlerini birleştirip, eserlerinin müdafasına azmetmiş bir vatan cephesinin kurulması zarureti kendisini göstermiştir... Bu güzel ve masum eserleri, ihtirastan azade vatandaşların vatan ve terakki cephesinde birleşmek suretiyle, kin ve nifak yaratıcı, bozguncu, iptidai, geri*

ve tahripkâr propagandalara karşı aslanlar gibi müdafaa etmeleri lazım geliyor.” cümleleriyle, iktidarı ve onu destekleyen halkı cepheleşmeye davet etmiştir. (Milliyet gazetesi: 13 Ekim 1958) Nitekim aradan kısa bir süre geçtikten sonra, İstanbul’da ilk “Vatan Cephesi” ocakları kurulmuş ve bu ocaklar, büyük bir hızla ülke genelinde yaygınlaşmaya başlamıştır. (Eroğul, 1998: 229)

Siyasetteki sert ve gergin söylemler, iktidar cephesiyle beraber muhalefet partilerini de etkilemiştir. Bu noktada, muhalefet arasında daha önce de gündeme gelen güç birliği çabası yeniden gündeme gelmiştir. Menderes’in ekim ayındaki konuşmalarından kısa bir süre sonra, Türkiye Köylü Partisi bir beyannameyle CMP ve HP’nin birleşerek, DP ile CHP dışında üçüncü bir partinin kurulması gerekliliği açıklamıştır. TKP’nin çağrısını HP reddederken, CMP teklife olumlu yaklaşmış ve CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ile TKP Genel Başkanı Tahsin Demiray, 15 Ekim 1958’de iki partinin birleşme protokolünü imzalamıştır. (Bölükbaşı, 2005, S.259) Aradan kısa bir süre geçtikten sonra, 24 Kasım 1958 tarihinde HP de CHP’ye katılmış ve iktidarın cepheleşme çağrısının ardından, muhalefet de cepheleşme sürecini tamamlamıştır.

Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi arasındaki birleşme süreci, TKP’nin 1 Kasım 1958’de gerçekleşen kongresiyle resmi olarak da başlatılmıştır. 21 Kasım 1958’de toplanan CMP kongresinde, CMP’nin TKP ile birleşmesi kabul edilmiştir. “Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi” olarak adını değiştiren parti, bu kongrede ayrıca “Milli Mukavemet Andı” olarak isimlendirilen ve DP’ye karşı mücadele yöntemini açıklayan bir metni de oy birliğiyle kabul etmiştir. (Milliyet gazetesi: 22 Kasım 1958)

18-20 Kasım 1959’da gerçekleştirilen CKMP’nin 4. Büyük Kongresi’nde ise TKP’nin programla ve tüzükle ilgili bazı değişiklik talepleri kabul edilmemiş, bunun sonucunda bazı TKP’liler istifa etmiştir. (Artvinli, 2007: 94) CMP kanadı açısından da bu birleşme, bazı isimler açısından rahatsızlık yaratmıştır. Genel Sekreter Osman Alişiroğlu ve Suphi Batur partiden istifa ederken; Sadık Aldoğan, Hasan Dinçer ve Ahmet Tahtakılıç gibi isimler parti içi muhalefet grubu oluşturmuştur. Aralarında Alaattin Tiritoğlu, Yunus Koçak ve Şükrü Bıçakçı gibi bazı isimlerin bulunduğu bir başka grup ise Osman Bölükbaşı’nı partiden uzaklaştırmak için çaba sarf etmiş;

partinin sosyalist esasları benimsemesini sağlayarak ismini “Türkiye Sosyalist Köylü Partisi” olarak değiştirmesini istemişlerdir. Ancak bu talep, Genel İdare Kurulu tarafından kabul görmemiştir. (Bölükbaşı, 2005: 259)

2.4.2. 27 Mayıs’a Giden Süreç

İktidar partisi ile muhalefet partileri arasındaki olumsuz ilişki, partilerin siyasi programlarına ve faaliyetlerine de yansımıştır. CKMP’nin Milli Mukavemet Andı’nın ardından CHP, 14 Ocak 1959 tarihinde gerçekleşen 14. Kurultayında, “İlk Hedefler Beyannamesi” adlı ilkeleri kabul etmiştir. Bu ilkelerde; Türkiye’de gelişimi durduran, geriletken bütün anti-demokratik yasalar, yöntem, anlayış ve uygulamalar kaldırılması, ikinci bir meclisin kurulması, Anayasa Mahkemesi’nin kurulması, Anayasanın değiştirilmesi, yargıç güvenliğinin sağlanması, sosyal adaletsizliğin önlenmesi ve nispi temsil sisteminin getirilmesi gibi vaatler yer almıştır. (Cumhuriyet Halk Partisi, 1960: 3-7) Bu noktada, 1957’den itibaren CHP’nin Turhan Feyzioğlu, Ali İhsan Göğüş, Osman Okyar, Doğan Avcıoğlu ve Bülent Ecevit gibi aydınları parti bünyesine çektiği de anlaşılmaktadır. Bu durum, partiye yeni bir görünüm de kazandırmıştır. (Kaçmazoğlu, 2012: 145)

DP iktidarının muhalefete karşı bloklaştırma ve baskı uygulama politikalarının temel aracı olan Vatan Cephesi ülke genelinde yaygınlaştıkça, cepheyi destekleyenlere yönelik ödüllendirmeler ve desteklemeyenlere yönelik cezalandırmalar başlamıştır. Hatta radyoda Vatan Cephesi’ne katılanların isimleri okunmaya başlanmış, birçok kişinin ya da bebeklerin ve ölenlerin de adı bu listelerde yer almıştır. Yine CHP’liler ve CKMP’liler de zaman zaman radyoda isimlerini duymuştur. CKMP lideri Bölükbaşı, hakiki bir vatan cephesi kurulmak isteniyorsa, bunun DP dışında ve ona karşı kurulması gerektiğini ifade ederken, CKMP’nin Vatan Cephesi’ne zorla dâhil edilmeye çalışıldığını belirtmiştir. (Artvinli, 2007: 95-96) Vatan Cephesi, bu yönüyle DP iktidarının anti-demokratik faaliyetlerinin başında gelmektedir. Özellikle Vatan Cephesi’ne üye olanların sürekli olarak radyodan okunması, Türkiye’deki muhalif aktörlere yönelik psikolojik baskının çok önemli bir parçası olmuştur.

Siyasetteki gerilim, CHP’nin “Büyük Taarruz” adını verdiği propaganda seyahatleriyle yükselmiştir. Uşak, Kayseri ve Topkapı’daki ziyaretlerde gerilimin

sokaklara yansması ve şiddet olaylarının yaşanması, özellikle DP ile CHP arasında doğrudan çatışmalara sebep olmuştur. Çok partili siyasal yaşama geçildikten sonra halkın siyasete aktif katılım süreci, 1950'lerin sonlarında siyasal şiddet olaylarında yer almasıyla birlikte “partizan” bir sürece dönüşmüştür. CKMP ise bu süreçte ülkenin ve demokrasinin gidişatıyla ilgili endişelerini dile getirmiş ve partiler arasında “arabulucu” olmaya bile çalışmıştır. Bölükbaşı liderliğinde oluşturulan bir heyet, Menderes ve İnönü'yle ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bölükbaşı'nın CHP'lilere tavsiyesi Meclis toplantılarına katılma; DP'lilere tavsiyesi ise önergeleri gündeme alma şeklinde olmuştur. Ancak CKMP'nin bu çabası, bir süre sonra parti içerisinde ve tabanda rahatsızlık yaratmış ve arabuluculuk girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. (Artvinli, 2007: 99)

1960 yılının başlangıcından itibaren, siyasetteki tıkanıklığın açılmasının pek de mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Her şeyden önce muhalefet, uğradığı saldırılara karşı demokratik mücadeleye devam etmiş; bu arada aydınların, memurların ve diğer farklı toplumsal unsurların desteği de gözle görülür biçimde artmıştır. Olası bir erken seçimde muhalefetin kazanma ihtimali, artık saygınlığını ve daha da önemlisi kontrolünü kaybeden DP'ye göre oldukça olası hale gelmiştir. Bu ihtimal dolayısıyla da DP Grubu'ndan “*Hadiseler bu şekilde devam ettikçe, Türkiye'de seçim yapılması ihtimali mevcut değildir.*” sesleri yükselmeye başlamıştır (Aydemir, 2011: 352) Ancak Toker'e göre, Menderes 1960 yılının ocak ile mart ayları arasında “erken seçim” konusunda oldukça kararsızlık yaşamıştır. Fakat mart ayında Meclis'in tatile girmesiyle muhalefetin beklentisi gerçekleşmemiş ve 1960 yılının nisan ayından başlayarak Türkiye, doğrudan bir askeri müdahale sürecine girmiştir. (Toker, 1992: 296)

CHP'nin siyasi faaliyetlerine yönelik rahatsızlığı gittikçe artan DP Grubu ve Menderes, muhalefete yönelik öldürücü darbeyi 7 Nisan 1960'taki grup toplantısında almıştır. Aydemir'in aktarımına göre, daha sonra kurulan Tahkikat Komisyonu'nun da üyesi olan DP'li Bahadır Dülger, bu grup toplantısında, “*İsmet Paşa ölür. Ama leşi kalır ortada. Onu da bertaraf etmeye mecbursunuz.*” ifadelerini kullanmıştır. (Aydemir, 1973: 316) Neticede DP Grubu, “CHP'nin yıkıcı, gayrı meşru ve kanun dışı faaliyetlerinin memleket sathında cereyan tarzı ve bunların mahiyet ve

hakikatinin nelerden ibaret olduğunu tahkik ve tespit etmek üzere bir Meclis tahkikatı açılmasını” ittifakla karar almıştır. (Öztuna ve Gökdemir, 1987: 53-56)

DP'nin Tahkikat Komisyonu kurmaktaki amacı yalnızca CHP'ye yönelik bir soruşturma düzenlemek değil; başta CKMP olmak üzere diğer muhalefet gruplarına önemli bir gözdağı vermektir. Nitekim komisyon ilk aşamada; partilerin tüm etkinliklerini, komisyonun etkinlikleri ile ilgili yayınları ve TBMM'de komisyon ile ilgili görüşmeler ve bunlar hakkında yayınları yasaklamıştır. (Şeyhanlıoğlu, 2011: 221) Bu noktada CKMP lideri Osman Bölükbaşı, rahatsızlığı nedeniyle İnönü'yü ziyaret etmiş ve ziyaretin çıkışında huzuru tesis etmenin ilk şartının DP'yi iktidardan uzaklaştırmak olduğunu belirtmiştir. Bölükbaşı, komisyon oylamasında da muhalif oy kullanmıştır. (Artvinli, 2007: 106)

DP iktidarının anti-demokratik uygulamalarının ve faaliyetlerinin doruğa çıktığı bu dönemde üniversite gençliği, yaşanan gelişmelere karşı doğrudan tepkisini ortaya koymuştur. 28 Nisan'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde görevli Prof. Bülent Nuri Esen, hükümet uygulamalarını protesto etmek adına Anayasa Hukuku dersi vermeyi reddetmiş ve öğrencilerin bahçeye çıkmasıyla kitlesel gösteriler başlamıştır. İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmesinin hemen ardından, 29 Nisan'da da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri gösterilere başlamış ve Ankara'da da sıkıyönetim ilan edilmiştir. (Yılmaz, 2012: 358) Ancak süreç içerisinde rahatsızlık göstermeye başlayan asıl grup Türk Silahlı Kuvvetleri'nin alt kademeleri olmuştur. Durumdan rahatsızlığı çok açık bir şekilde belli olan Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, DP iktidarı tarafından emekliliğine kadar zorunlu izne çıkartılmış; bu arada bütün ordu birimlerine silahlı kuvvetlerin politikacıların tutkularına alet edilmesine izin verilmemesi gerektiğini ifade eden bir mektup yazmıştır. Gürsel, Bayar'ın ve Menderes'in istifa etmelerini ve Tahkikat Komisyonu'nun dağıtılmasını öneren başka bir mektup yazarak, bunu da Savunma Bakanı Ethem Menderes'e iletmış; hemen ardından da İzmir'e gitmiştir. Ordunun alt kademelerindeki rahatsızlık, 21 Mayıs 1960'ta 1000 kadar subay ve Harp Okulu öğrencisinin Çankaya'daki Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne yürüyüş yapmasıyla gözle görülür bir hale gelmiştir. (Hale, 2014: 149)

2.4.3.27 Mayıs ve Sonrasında CKMP

Türkiye’de siyasetin el değiştirdiği 14 Mayıs 1950 tarihinden, 27 Mayıs 1960’a kadar 10 yıl boyunca ülkeyi yöneten DP iktidarının sonu, bir grup subayın Ankara ve İstanbul’da idareyi ele alıp, ülke yönetimini ele aldıklarını açıklamalarıyla sona ermiştir. 27 Mayıs’a gelmeden iki gün önce, 25 Mayıs 1960 tarihinde Eskişehir’e gelen Menderes, burada Tahkikat Komisyonu’nun görevinin sona erdiğini açıklamış; ancak buna karşın ihtilâlciler subaylar kararlarından vazgeçmemiştir. (Kayalı, 1994: 63) 27 Mayıs, emir-komuta zinciri içerisinde ve hiyerarşik bir surette yapılmamış; yalnızca DP iktidarını hedef almıştır. Bu arada DP yanlısı bir görünüm sergileyen Genelkurmay Başkanı ve Hava Kuvvetleri Komutanı da tutuklanmıştır. (Burçak, 1988: 38)

DP iktidarına yönelik gerçekleştirilen askeri müdahale, muhalefet tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, özellikle 1957 seçimlerinin ardından siyasette “cepheleşme” döneminin başlaması ve DP iktidarının artan baskısı, başta CHP olmak üzere muhalefet grupları tarafından bir tahrik unsuru olarak kullanılmıştır. 27 Mayıs sabahı, özellikle İnönü’nün müdahaleden oldukça memnun olduğu ve askerlerin yönetimde kalıcı olup olmadığı hususunda nabız yokladığı anlaşılmaktadır. 29 Mayıs 1960 tarihinde İnönü’nün, yönetimi ele alan cuntanın başına getirilen Cemal Gürsel’i ziyaretinin ardından Gürsel, İnönü için “Yaşlı tilki, gerdeğe girecek delikanlı gibi heyecanlı.” İfadelerini kullanmıştır. (Özdağ, 1997: 261) Öztuna ve Gökdemir’e göre ise Gürsel, 28 Mayıs 1960 tarihinde İnönü’yü aramış ve “Emirleriniz bizim için daima peygamber buyruğudur paşam!” ifadelerini kullanmıştır. (Öztuna ve Gökdemir, 1987: 42)

İnönü’nün, Cemal Gürsel’i ziyaret ettiği gün CKMP lideri Osman Bölükbaşı da Gürsel’e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretin ardından yaptığı basın toplantısında Bölükbaşı, “İhtilali meşru bir hak haline getirenlerin, suçsuz olduğundan bahsetmek abes olur.” Diyerek sabık DP iktidarının ve yöneticilerinin tarafsız mahkemelerde hesap vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Bölükbaşı, 27 Mayıs’ı “Milli Hareket” olarak nitelendirirken, bu harekete yardımcı olmanın bir görev olduğunu da belirtmiştir. (Milliyet gazetesi: 30 Mayıs 1960) Ancak Bölükbaşı’nın bu dönemdeki asıl hedefi, hemen erken seçimlere gidilmesini önlemek olmuştur. Bölükbaşı’nın buradaki temel amacı, 27 Mayıs’la beraber CHP’ye yönelik sempatinin artması ve

olası bir seçimde CHP'nin bunu kullanarak kesin bir başarı sağlamasını engellemektir. (Güngör, 1992: 76)

7 Aralık 1960 tarihinde, yeni bir anayasa hazırlamak üzere ihtilâli gerçekleştiren MBK'den ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan bir Kurucu Meclis oluşturulmuş ve DP dışındaki siyasal partilerden ve çeşitli meslek gruplarından temsilciler bu meclise katılmıştır. 273 kişiden oluşan Kurucu Meclis'e CHP'nin 200 temsilci gönderirken, CKMP'nin yalnızca 25 temsilci göndermesi dikkat çekmektedir. Bu oranda yalnızca CHP'nin oy potansiyeli değil, ordu içerisinde CHP'ye yönelik bir sempati de etkili olmuştur. (Kayalı, 1994: 84)

27 Mayıs'ın ardından ilk genel seçimler, 15 Ekim 1961 tarihinde yapılmıştır. CHP, oyların yüzde 36,7'sini alarak 173 milletvekiliği, Adalet Partisi yüzde %34,7'sini alarak 158 milletvekiliği, Yeni Türkiye Partisi %13,9'unu alarak 65 milletvekiliği ve CKMP %13,7'sini alarak 54 milletvekiliği kazanmıştır. Seçim sonuçlarından anlaşılan, DP seçmenlerinin AP, CKMP ve YTP arasında paylaşıldığıdır. (Özdemir, 2003: 242) CHP, oy tabanını korumasına karşın oylarını arttıramamıştır. Bu açıdan, 27 Mayıs'a ve DP'nin önde gelen isimlerinden Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idamlarına karşı toplumsal tepkinin sandıklara yansıdığı da değerlendirilebilir. Öte yandan seçim sonuçlarına göre Türkiye'de ilk defa koalisyonlar dönemi başlamış ve CKMP de dönem dönem bu koalisyonların içerisinde yer almıştır.

27 Mayıs ve sonrasında yaşananlar, Türk siyasetinde kalıcı ve keskin etkiler bırakmakla birlikte, dönemin partilerinde de önemli kırılmalara sebep olmuştur. CKMP de bu süreçten oldukça olumsuz etkilenen partilerin başında gelmektedir. Nitekim henüz 1961 yılının ilk ayında, CKMP Genel İdare Kurulu ile Osman Bölükbaşı arasında ayrılık çıktığı basına yansımıştır. Bu ihtilafın ana sebebi olarak da Osman Bölükbaşı'nın keyfi tutum ve hareketleri gösterilmiştir. (Milliyet gazetesi: 29 Eylül 1961) 28 Ağustos 1961 tarihinde gerçekleşen CKMP Büyük Kongresi'nde ise Osman Bölükbaşı, yeniden Genel Başkan seçilmesine karşın eleştirilerin hedefi olmuş ve "diktatörlükle" itham edilmiştir. (Milliyet gazetesi: 29 Ağustos 1961) CKMP'deki gerilim, Bölükbaşı'nın memleketi ve CKMP'nin de yıllar boyu hâkim

olduğu Kırşehir'e de yansımış ve yüzlerce partili CKMP'den istifa etmiştir. (Milliyet gazetesi: 1 Ekim 1961)

CKMP'de yaşanan gerileme ve bölünme süreci, Osman Bölükbaşı'nın 1961 yılının son günlerinde genel başkanlık görevinden istifa etmesiyle hızlanmıştır. Nitekim 3 Nisan 1962'de sona eren AP-CHP koalisyon hükümetinin ardından CHP ile kurulacak bir koalisyon hükümetine CKMP'nin katılma isteği üzerine Osman Bölükbaşı, 29 milletvekili arkadaşıyla birlikte CKMP'den istifa etmiş ve 13 Haziran 1962'de Millet Partisi'ni yeniden kurmuştur. (Güngör, 1992: 77) Bölükbaşı, istifa gerekçesini de "*Bölükbaşı çürük koalisyona girmemek, sandalyeye oturmamak için imansız putperestlerin hâkim olduğu partiden istifa etmiştir.*" İfadeleriyle açıklamıştır. (Milliyet gazetesi: 24 Haziran 1962) Koalisyon konusunda yaşanan bu buhran, Bölükbaşı'nın partiden ayrılmasına sebep olurken, CHP'nin önderliğinde, 25 Haziran 1962'de 2. İnönü Koalisyonu kurulmuş ve bu koalisyona CKMP ile YTP katılmıştır.

On yıllık DP iktidarının olağan dışı yöntemlerle devrilmesi, Türk siyasetini ve siyasetteki aktörleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkinin boyutu yalnızca siyasetle kalmamış, başta ordu olmak üzere birçok kurum da önemli sarsıntılar geçirmiştir. Nitekim 1965'e kadar sürecek olan koalisyonlar dönemi içerisinde ordu, siyasetteki etkinliğini sürekli hissettirmiş; üstelik iki darbe girişimi daha atlatılmıştır. DP'nin toplum nezdindeki konumu, bundan sonraki süreçte partileri uzun bir müddet etkileyecektir. Fakat 1965 yılının ardından, 27 Mayıs sonrası siyasette yerini alan aktörler kalıcı hale gelmiş; ayrıca yeni aktörler de ortaya çıkmış ve uzun vadede siyasal yaşamda önemli izler bırakmıştır. Bu durumun yaşanmasında, toplumun yaşantısındaki değişiklikler de belirleyici faktör olacaktır. Siyasetteki en köklü dönüşümlerden birisi de CKMP'de yaşanacak ve bu dönüşüm, Türk siyasetinde "lider" odağının belirginleşmesini ve siyasal yaşamdaki gelişmelere paralel olarak "doktrin" vurgularının güçlenmesini sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ'NİN MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NE DÖNÜŞÜMÜ

Alparslan Türkeş'in yaşamı ve siyasete girene kadar olan faaliyetleri, siyasete atıldıktan sonra bunları sistematik bir hale getirip, geniş bir düzlemde yaygınlaştırmaya çalışmasına ve CKMP'nin de katı ideolojik bir dönüşüm geçirip doktrin merkezli bir parti olmasını sağlamıştır. Bu bölümde, CKMP'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne dönüşümü, Alparslan Türkeş'in CKMP'nin liderliğine getirildiği döneme kadar olan hayatı ve siyaset sahnesine girdikten sonra geliştirdiği doktrinle siyasal yaşamdaki etkisi üzerinden değerlendirilecektir.

3.1. Dönüşümün Lideri Olarak Alparslan Türkeş

1860'lı yıllarda Kayseri'nin, o zamanki adıyla "Aziziye" olan, günümüzün Pınarbaşı ilçesinde yaşayan Koyunoğlu Ailesi, Padişah tarafından Kıbrıs'a sürgün edilmiştir. Koyunoğlu Ailesi'ne mensup olan Alparslan Türkeş, 25 Kasım 1917'de Lefkoşe'de dünyaya gelmiştir. Ailesi Türkeş'in adını başlangıçta Ali Arslan koymuş, daha sonra Arslan ismiyle anılmış ve bu isim de zamanla Alparslan'a dönüşmüştür. Türkeş soyadı ise aile Kıbrıs'tan Türkiye'ye göç ettiğinde eklenmiştir. Türkiye'de bazı kaynakların, Alparslan Türkeş'in asıl adının "Feyzullah" olduğu iddiasını da Türkeş kesin bir dille reddetmiştir. (Turgut, 1995: 4)

İlk ve ortaokul eğitimini Kıbrıs'ta tamamlayan Alparslan Türkeş, bu yıllarda yeryüzünde yaşayan Türkler hakkında bilgi almış ve okuldaki Kıbrıs Türk'ü öğretmenleri, kendisinin milliyetçilik duygularının gelişmesinde etkili olmuştur. Türkeş'in okul yıllarındaki tartışmaları, her zaman Türk milletinin güçlü dönemlerine nasıl dönebileceği üzerine olmuştur. Özellikle Kıbrıs'taki Türk cemaatinin küçük bir azınlık olduğu bu dönemlerin, Türkeş'in gelişiminde derin bir etki bıraktığı değerlendirilmektedir. (Landau, 2008: 167)

1932 yılında Kıbrıs'tan Türkiye'ye göç eden Türkeş ailesi, İstanbul'da yaşamaya başlamıştır. Kıbrıs'taki geçim zorluğundan dolayı yaşanan bu göçün, Alparslan Türkeş'in subay olma kararı alması ve bunun için de askeri liseye

kaydolması gibi bir gerekçesi de bulunmaktadır. 1933 yılında Kuleli Askeri Lisesi'ne başvuran Türkeş, Türk pasaportu bulunmadığı dolayısıyla reddedilmiştir. Kıbrıslı bir eczacının araya girerek, CHP'li bir milletvekilinden ricacı olmasının ardından Türkeş, "geçici öğrenci" statüsüyle Kuleli Askeri Lisesi'ne kaydını yaptırmıştır. Türkeş, daha sonrasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olurken, geçici öğrenci statüsüyle kaydolması için talimatı veren, daha sonraları aynı siyasi geleneği temsil edecekleri Mareşal Fevzi Çakmak olmuştur. (Turgut, 1995: 16)

Kuleli Askeri Lisesi'ndeki eğitimini tamamlayan Alparslan Türkeş 1936 yılında Harp Okulu'na girmiş ve 30 Ağustos 1938 tarihinde asteğmen olarak Harp Okulu'nu bitirmiştir. 1939 yılında teğmenliğe terfi eden Türkeş, aynı yıl Isparta'ya takım subayı olarak atanmıştır. 1941 yılında görev yeri Bandırma bölgesine çıkan Türkeş, 1942 yılında üsteğmenliğe terfi etmiştir. (Nalbantoğlu, 2010: 18) Üsteğmen rütbesindeki Alparslan Türkeş'in hem hendi yaşantısına hem de siyasal yaşama damgasını vuracak önemli bir olay, 1944 yılında meydana gelmiştir. Üsteğmen Alparslan Türkeş, 1944 yılının 18 Haziran tarihinde Irkçılık-Turancılık Davası olarak bilinen davadan dolayı tutuklanmıştır.

3.1.1. Irkçılık-Turancılık Davası

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye, dış politikada aktif bir tarafsızlık politikası izlerken, iç politikadaki gelişmeler de dış politikadaki gelişmelere göre şekillenmiştir. Almanya'nın savaşta üstün geldiği dönemlerde Türk siyasetindeki söylemler de bu duruma göre şekillenmiştir. Örneğin, 1942 yılında Başbakanlık görevini yürüten Şükrü Saraçoğlu, Meclis kürsüsünde "*Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız.*" ifadelerini kullanmıştır. (Darendelioğlu, 1976: 10)

İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıç yıllarındaki bu durum, savaşın son dönemlerine doğru değişmeye başlamıştır. Özellikle Almanya'nın savaşı kaybedeceğinin yavaş yavaş ortaya çıkması, Türkiye'nin de iç politikada değişikliğe gitmesine sebep olmuştur. 1944 yılının Şubat ayında, CHP Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eminönü Halkevi'ndeki konuşması sol görüşlü bir grup tarafından

bastırılmaya çalışılınca, Irkçılık-Turancılık Davası'na sebep olan olaylar da başlamıştır. 1944 yılında Orhun dergisini çıkartan ve Türkçü görüşleriyle bilinen Hüseyin Nihal Atsız, Başbakan Saraçoğlu'na Orhun dergisinde açık bir mektup yazmıştır. Mektubunu, Saraçoğlu “Türkçü bir başvekil” olduğu için yazdığını ifade eden Atsız, Eminönü Halkevi'ndeki olayı ifade ettikten sonra, bazı devlet görevlilerini de komünistlikle suçlayarak şikâyet etmiştir. (Bâkiler, 2010: 47-51)

Hüseyin Nihat Atsız'ın Başbakan Saraçoğlu'na yazdığı mektup oldukça ses getirmiş ve bunun üzerine Atsız da ikinci bir mektup yazmaya karar vermiştir. Bu mektubunda, ilk mektupta belirttiği isimleri bu sefer doğrudan ifşa etmiş ve Sabahattin Ali, Pertev Naili Boratav, Sadrettin Celal ve Ahmet Cevat'ı Başbakan'a şikâyet etmiştir. Komünizmin yasak olduğunu ve devletin milliyetçi bir devlet olduğunu ifade eden Atsız, Başbakan'dan komünistlere mevki vermek usulünü kaldırmasını istemiştir. Atsız'ın bu mektubu, özellikle üniversite gençliği tarafından destek görülürken, mektupta adı geçenlerden Sabahattin Ali, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in ve Falih Rıfkı Atay'ın teşvikiyle Atsız'ı mahkemeye vermiştir. 26 Nisan 1944'te başlayan mahkemenin, 3 Mayıs 1944'teki ikinci celsesi olaylara sebep olmuş ve birçok Atsız'a destek veren birçok milliyetçi genç ile emniyet güçleri karşı karşıya gelmiştir. (Öznur, 1999a: 11) CHP'nin katı ve otoriter yönetimi altında, özellikle gençlerin alt yapısını oluşturduğu ve Türk milliyetçilerinin yer aldığı sokak gösterilerinin ortaya çıkması da dikkat çekmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren devletin kontrolünde, “ulus-devlet” inşası çerçevesinde oluşturulan Türk milliyetçiliğine karşı, alternatif ve sivil bir Türk milliyetçiliğinin taban bulduğu ve bu tabanın gerektiğinde devlet kurumlarıyla karşı karşıya gelebileceği de anlaşılmaktadır.

18 Mayıs 1944 tarihinde Orhun dergisi kapatılırken CHP Hükümeti'nin olaylar karşısındaki tavrı, İnönü'nün 19 Mayıs 1944 tarihli nutkuyla ortaya çıkmıştır. İnönü, 19 Mayıs için yayımladığı nutukta, ırkçıların ve turancıların gizli tertiplere ve oluşumlara başvurduklarını ve bu fesatlara karşı ülkeyi müdafaa edeceklerini açıklamıştır. İnönü, turancıların Türk milletini bütün komşularıyla onarılmaz bir surette düşman yapmaya çabaladığını ifade etmiştir. (Tan gazetesi: 20 Mayıs 1944) İnönü'nün bu konuşmasının ardından, basında da Türk milliyetçilerine karşı yoğun bir saldırı başlamış ve 7 Eylül 1944 tarihinde; aralarında Nihal Atsız, Zeki Velidi

Togan, Fethi Tevetoğlu, Reha Oğuz Türkkan, Nejdet Sançar ve Alparslan Türkeş gibi isimlerin de bulunduğu 23 Türk milliyetçisi, “gizli cemiyet kurmak” ve “hükümeti devirmeye teşebbüs etmek” suçlarından tutuklanmıştır.

İrkçılık-Turancılık Davası’nda tutuklanan isimlerin arasında, Üsteğmen Alparslan Türkeş de yer almıştır. Türkeş’e yönelik suçlamaların kaynağını, Nihal Atsız’a gönderdiği mektuplar oluşturmaktadır. Türkeş, Harp Okulu’ndan bir arkadaşı vasıtasıyla tanıştığı Atsız’a gönderdiği mektuplarda, “...Milletin içinde bulunduğu tehlikelerden kurtulması mümkündür. Atsız’ın kılıncından keskin olan kalemi bu işi herhalde muvaffakiyetlendirecektir. Kalem kifayet etmezse o zaman işi silahlara bırakacağız...” ifadesini kullanmış ve bu ifadeler Türkeş’e yönelik suçlamaların en güçlü kaynağını oluşturmuştur. Atsız ise Türkeş için, “Alparslan’ı Harp Okulu’nda iken tanıdım. Maltepe Atış Okulu’na subay olarak geldi. Ben ona ırkçılık ve turancılık hakkındaki görüşlerimi söyledim. İtimat ettiğim için Meclis, hükümet hakkındaki isnatlarımı da söylemişimdir. O da benim sözlerime iştirak ediyordu. Tamamen Turancı ve ırkçıdır...” ifadelerini kullanmıştır. (Darendelioğlu, 1976: 102)

20 Ekim 1944 günü görülen duruşmada Türkeş, kendisinin koyu bir milliyetçi olduğunu fakat ırkçı olmadığını ifade etmiştir. Hâkimin saf bir soydan gelmekle ilgili düşüncelerini sorması üzerine Türkeş, devletin kabul ettiği prensibi, yani Türklüğü her şeyden üstün görmekle beraber Türk olmayan unsurları da kültür ve telkin yoluyla temsil etmeyi en makul prensip olarak bulduğunu ifade etmiştir. Önemli işlerin tamamen Türk olmuş ya da Türk ırkından gelen kimselerin yürütmesi gerektiğini ifade eden Türkeş, Turancılıkla ilgili olarak Türkiye’nin nüfusunun az olduğundan, nüfusun Türk birliği ile arttırılabileceğinden; ancak bunun da gelecekle ilgili bir mesele olduğundan bahsetmiştir. Türkeş, tıpkı 1917’de olduğunu gibi 1965’te veya 1999’da Rusya’da bir ihtilalin oluşabileceğinden, Türkiye’nin bu fırsattan istifade edebileceğinden söz etmiştir. (Bakiler, 2010: 171)

İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi, davayla ilgili kararını 29 Mart 1945 tarihinde vermiştir. Mahkeme, Zeki Velidi Togan’a 10, Nihal Atsız’a 6,5 ve Nejdet Sançar’a 5,5 yıl hapis cezası vermiştir. Alparslan Türkeş ise mektupları ve yazılarıyla “Turancılığı övdüğü” gerekçesiyle 9 ay 10 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Ancak bir yıldan uzun bir zamandır hapisanede olduğundan dolayı, cezayı aldığı gün

tahliye edilmiştir. Türkeş, cezası bir yılı geçmediği için görevine dönerken, 1946 yılında Irkçılık-Turancılık Davası'nın kararı Askeri Yargıtay tarafından bozulmuş ve kısa bir süre sonra davadan yargılanan tüm isimler beraat etmiştir. (Turgut, 1995: 376)

Alparslan Türkeş, 1944 yılında görülen bu davayla kamuoyunda ilk kez adını duyurmuştur. Ancak bu durum ilerleyen yıllarda, özellikle 27 Mayıs sürecinden sonra kendisini olumsuz yönde etkileyecek ve hakkındaki spekülasyonların da ana kaynağını teşkil edecektir.

Türkeş, 1948 yılında Amerika'daki bir eğitim programı için açılan sınavı kazanmış ve 2 yıl boyunca askeri eğitime tabii tutulmuştur. ABD'den döndükten sonra Çankırı Gerilla Okulu'na "Gerilla Öğretmeni" olarak tayini çıkan Türkeş, kurmaylık sınavını kazanmış ve "Kurmay Binbaşı" rütbesiyle Ankara'da, Genelkurmay Başkanlığı Yayın Şubesi'nde görevine başlamıştır. Türkeş, Genelkurmay'ın dış görevler için açtığı sınavı kazanmış ve bu sefer Washington'da, NATO Türk Temsil Heyeti üyeliğine atanmıştır. (Turgut, 1995: 80) Alparslan Türkeş'in bu parlak askeri kariyeri, 27 Mayıs'ın ardından doruğa çıkacaktır.

3.1.2. 27 Mayıs'ta Alparslan Türkeş

Washington'daki görevi sona eren Türkeş, 1958 yılının başlarında Elazığ'daki Birinci Tabur Komutanlığı'na tayin olmuştur. Burada, 27 Mayıs'tan sonraki süreçte ismi yeni darbe girişimleriyle de anılacak olan Talat Aydemir'le tanışan ve yakınlık kuran Türkeş, 27 Mayıs'ı gerçekleştirecek askeri cuntaya katılma teklifini Aydemir'den almıştır. Türkeş, iktidarın devrildikten sonra ne olacağı sorusu üzerine Aydemir'den "Halk Partisi'nin başa getirileceği" cevabını almış ve Aydemir'e, ordunun politika dışı kalması gerekliliğini ifade ettikten sonra bir siyasi partiyi tutup, diğer bir siyasi partiye karşı harekette bulunmayı da doğru bulmadığını ifade etmiştir. Bu ifadelerle Aydemir'in teklifini reddeden Türkeş'e, farklı çevrelerden de askeri cuntaya katılması yönünde teklifler gelmiş; ancak Türkeş bunları reddetmiştir. (Metin, 2012: 126)

Askeri cuntadan gelen teklifleri reddeden Türkeş, ordu içerisinde böyle bir örgütlenme olduğuna dair herhangi bir ihbarda bulunmayacağını ifade etmiştir.

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra, Topçu Komutanı Kurmay Albay Faruk Ateşdağlı'nın Türkeş'i askeri cuntaya dahil etme teklifi, Türkeş tarafından kabul edilmiş ve Kurmay Binbaşı Alparslan Türkeş, DP iktidarını devirmek amacıyla kurulan askeri cuntaya dahil olmuştur. (Turgut, 1995: 94) Öte yandan daha sonra Milli Birlik Komitesi'nin içerisinde de yer alacak olan Suphi Karaman'ın iddiasına göre, Türkeş'le beraber dört subaya hitaben yazılmış bir metinde, 27 Mayıs'tan beş yıl önce iktidarı devirmek amacıyla bir cunta kurulduğu iddia edilmiştir. (Karaman, 2006: 112) Sürecin gidişatından anlaşılan, ordu içerisinde farklı zaman dilimlerinde, farklı cuntaların ortaya çıktığı ve birbirinden bağımsız hareket ettiği.

Türkeş'in cuntaya dahil olmasının arka planında, ülkedeki huzursuzluk ortamının yanı sıra DP'ye karşı olan askerlerin İsmet İnönü'yü yeniden iktidara taşıma arzusuna engel olmak da yatmaktadır. Zira Türkeş, 27 Mayıs'a dâhil olurken DP'yi devirip CHP'yi iktidara getirmenin doğru olmadığını belirtmiş ve TSK'nın milletin birliği temsil ettiğini ifade ederek DP'lilerle ilgili hükmün ancak mahkeme kararıyla tespit edileceğini söylemiştir. (Metin, 2012: 123) Esasında DP iktidarını devirmek amacıyla kurulan cunta içerisindeki ayrılık, İnönü'nün konumundan ziyade farklı grupların iktidara bakışında yatmaktadır. Zira 1959 yılına gelindiğinde, Vehbi Ersü'nün başını çektiği bir grup geçici iktidarı savunurken, Alparslan Türkeş'in başını çektiği bir diğer grup ise kalıcı iktidarda ısrar etmiştir. (Kayalı, 1994: 63) Bu ayrılık, 27 Mayıs sonrasında da önemli siyasi gelişmelere sebep olacaktır.

27 Mayıs'a giden süreç yaklaşırken, Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'in, Savunma Bakanı Ethem Menderes'e "muhtıra" niteliğinde bir mektup verdiği, bunun sonucunda da zorunlu izne ayrıldığı ve İzmir'e gittiği daha önce ifade edilmişti. Gürsel'in İzmir'e gidişi, askeri cuntayı oldukça olumsuz etkilemiştir. Yüksek rütbeli olan ve ordu içerisinde oldukça sevilip, "Cemal Ağa" olarak anılan Gürsel'in devre dışı bırakılması, cuntanın lidersiz kalmasına sebep olmuştur. Bu arada İzmir'e giderek, Cemal Gürsel'i sıklıkla ziyaret eden Türkeş'in cunta içerisinde devre dışı bırakılması kararlaştırılmış ve böylece Türkeş, 27 Mayıs günü Harp Okulu'nda karargâh kurulana kadar saf dışı kalmıştır. (Onuş, 2010: 81)

27 Mayıs'a yakın bir süreçte devre dışı bırakılan Türkeş, bu duruma karşılık 27 Mayıs'a damgasını vurmuştur. Harekâtın gerçekleştiği akşam Harp Okulu'ndaki

karargâha giden Türkeş, burada karamsar bir havanın olduğunu fark etmiş ve Gürsel'in izne çıkarılmasının ardından cuntanın başına getirilen Tümgeneral Cemal Madanoğlu'nun harekâttan vazgeçme talebini reddetmiştir. (Turgut, 1995: 138)

27 Mayıs sabahında radyoevini ele geçiren Kurmay Albay Alparslan Türkeş, radyoda okuduğu bildiriye demokrasinin içine düştüğü buhran ve kardeş kavgasına meydan vermemek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke yönetimini ele aldığını açıklamıştır. İktidarın en kısa zamanda adil ve serbest seçimlerle yaptırılacağını ve müdahalenin hiçbir kişiye ve gruba karşı yapılmadığını ilan eden bildiriye, uluslararası ittifaklara ve antlaşmalara sadık olunduğu ifade edilmiş ve NATO'ya ve CENTO'ya bağlılık belirtilmiştir. (Hale, 2014: 159) Türkiye, Türkeş'in sesini ilk defa 27 Mayıs sabahı radyolardan dinlemiş ve ilerleyen süreçte stratejik bir konumu elde etmesiyle Türkeş ismi de uzun süre gündemde kalmıştır.

3.1.2.1. Başbakanlık Müsteşarlığı Dönemi

27 Mayıs Harekâtı'nın ardından, daha sonra "Milli Birlik Komitesi" olarak adlandırılacak askeri cunta ilk toplantısını Cemal Gürsel başkanlığında gerçekleştirmiştir. Gürsel, bu toplantıda Devlet Başkanlığı, Başbakanlık ve Milli Savunma Bakanlığı görevlerini kendi elinde toplamış, Alparslan Türkeş'i ve Suphi Karaman'ı da yardımcı olarak belirlemiştir. Bu arada Gürsel, Alparslan Türkeş'e oldukça güven duymakta ve yakınlık göstermektedir. Ancak cunta içerisinde İnönü ve CHP'ye yakınlığıyla bilinen grup, kendilerinden Ekrem Acuner'in ismini de öne sürmüşler ve Rıfat Baykal da Gürsel'in özel kalem müdürlüğüne atanmıştır. Görevlendirmenin ardından Başbakanlığa giden Türkeş, ay başı geldiğinden dolayı memurların maaşlarını zamanında alabilmeleri için ita amiri olarak maaş bordrolarını imzalayacak bir yetkiliye ihtiyaç duyulduğunu fark etmiş ve belgeyi kendisi imzalamıştır. Böylece kendi kendini Başbakanlık Müsteşarlığına tayin eden Türkeş'in görevi, 30 Mayıs 1960 tarihli Resmi Gazete'de ilan edilerek kesinleşmiştir. (Taylak, 1994: 48)

Alparslan Türkeş, askeri harekâtın ardından basına verdiği demeçte, en kısa zamanda adil ve serbest seçimlere gidileceğini ve ülkede demokrasinin devam ettirilmesi amacıyla olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Türkeş, DP'nin de bu seçimlere katılacağını belirtmiştir. Ancak 28 Mayıs'ta Ankara'ya gelen Tarık Zafer Tunaya,

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve Sıddık Sami Onar'dan oluşan profesörler heyeti, askeri harekâtın meşruluğunun sağlanması için DP iktidarının meşruiyetini kaybettiğinin ve iktidarın bunu Anayasayı ihlal ederek gerçekleştirdiğinin vurgulanması gerektiğini belirtmiştir. (Özdağ, 1997: 249) Böylece, askeri harekâtı gerçekleştiren cuntanın bir süreliğine ülke yönetimini elinde tutmasına sebep olacak bir süreç de başlamıştır.

3.1.2.1.1. CHP'ye Karşı Alınan Tavır

27 Mayıs İhtilâli'ne karşı CHP'nin tutumu da önem arz etmektedir. Zira bundan sonraki süreçte İnönü bir an önce seçimlerin yapılması gerekliliğine vurgu yaparken, MBK içerisinde kalıcı bir yönetim yanlısı grubun da oluşmasına sebep olmuştur. CHP yöneticilerinde ise devlet yönetimine el koymak gerektiği ve iktidarın CHP'ye geçtiğine dair bir düşünce ortaya çıkmıştır. CHP'li Ferit Melen, üç gün sonra ay başı olduğunu ifade etmiş ve Maliye Bakanlığı'na giderek duruma el koymayı teklif etmiş, bazı CHP'liler ise kimlerin hangi bakanlıklara geleceğini tartışmaya başlamıştır. İnönü ise ordunun işine karışılmaması ve orduya yardımcı olunması gerektiğini ifade etmiştir. (Özdağ, 1997: 242) Buna karşılık ihtilâli gerçekleştiren subaylar arasında da bir kaos söz konusu olmuştur. Emir-komuta zinciri dâhilinde gerçekleşmeyen ihtilal, generallerin albayların emrine girdiği bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bu karışıklığın önüne geçmek isteyen ve 27 Mayıs'ta İhtilâli gerçekleştiren subaylar, aralarında bir kurul oluşturarak 38 kişilik bir liste çıkarmış ve bu liste "Milli Birlik Komitesi" olarak ilân edilmiştir. (Birand vd. 2005: 161) Bütün bu süreçte ise iki isim basın karşısına çıkarak, ön planda olmuştur: Orgeneral Cemal Gürsel ve Başbakanlık Müsteşarı Kurmay Albay Alparslan Türkeş.

Milli Birlik Komitesi'nin oluşturulmasıyla beraber, komiteye iki temel görüş ayrılığı damgasını vurmuştur. Komite üyelerinden Numan Esin'in aktarımına göre; ihtilâl kendi kadrolarını kurmalı, kendi fikir disiplini getirmeli ve kendi gücünü yaratarak ülkeye hizmet etmeliydi. Esin gibi düşünenlerin başında Türkeş gelmiş; Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı, Dünder Taşer, Muzaffer Özdağ, Mustafa Kaplan, İrfan Solmazer, Rifat Baykal ve Ahmet Er'den oluşan bu grup, kalıcı iktidarı savunan "radikaller" olarak adlandırılmıştır. Komite içerisinde Cemal Madanoğlu, Sami Küçük, Sezaki O'kan, Osman Köksal, Ekrem Acuner ve Mucip Ataklı'dan

oluşan diğer bir grup ise iktidarı bir an önce CHP'ye teslim etme fikrini savunmuştur. (Esin, 2005: 119)

MBK içerisindeki ayrılıkta “radikaller” olarak bilinen grubun liderliğini, Başbakanlık Müsteşarı Türkeş yapmaktadır. Türkeş, 27 Mayıs'ın ilk gününden itibaren bir erken seçime ve iktidarın CHP'ye devredilmesine karşı çıkmıştır. Bunun arka planında, ordunun tarafsızlığını koruma ve parti sürtüşmelerini yatıştırarak vatandaşlar arasındaki huzursuzluğu ve düşmanlığı yatıştırma amacı yatmaktadır. (Nalbantoğlu, 2010: 157) Türkeş'in, bunun için doğrudan İnönü'yü karşısına aldığı durumlar da olmuştur. 27 Mayıs sabahı kaza kurşunuyla hayatını kaybedenler için 10 Haziran 1960 günü yapılacak bir tören yapılması planlanmıştır. İnönü, bu törendeki yerini öğrenmek için damadı Metin Toker aracılığıyla Türkeş'e ulaşmış; Türkeş, yürüyüş yolunun uzun ve halkın da geniş katılımının olacağı gerekçesiyle Cemal Gürsel'in törene katılmayacağını ifade etmiş, açık bir şekilde İnönü'nün de katılmaması gerektiğini belirtmiştir. (Taylak, 1994: 51)¹⁰ Türkeş'in CHP'ye karşı açık bir tavır aldığı ortaya çıkarken, MBK'nin lideri konumundaki Cemal Gürsel üzerinde de oldukça nüfuzunun olduğu anlaşılmıştır.

3.1.2.1.2. “Milli Birlik Partisi” Fikri

CHP'nin 27 Mayıs sonrasındaki tavrı, yalnızca komite üyeleri üzerinde bir baskı oluşturmaya yönelik değil; aynı zamanda DP'liler üzerinde de bir baskı oluşturmaya yöneliktir. DP'nin kapatılması için yapılan teklifler MBK'de kabul görmezken, iki sene kongresini yapmadığı gerekçesiyle mahkemeye yapılan bir ihbar

¹⁰ CHP lideri İnönü ise bir an önce Cemal Gürsel'le görüşmek nüfuz alanını genişletmek istemiştir. Fakat Gürsel'in yakınındaki radikal subaylar, İnönü'yle Gürsel arasındaki görüşmelere engel olmuşlardır. Bu durum karşısında İnönü, Başbakanlığa sürpriz bir ziyarette bulunmuş ve Gürsel'le görüşmek istediğini ifade etmiştir. Kabibay, Erkanlı, Gürsoytrak, Özdağ ve Baykal'dan oluşan subay grubu ise bu görüşmeye karşı çıkmış, Gürsel'le yapılan karşılıklı konuşmalar ise sert bir tartışmaya dönüşmüştür. Hatta Gürsel, bu tartışmada silahını çıkartmış ve “*Beni bu tabanca ile öldürmedikten sonra istediğinizi yerine getirmeme imkân yoktur.*” ifadesini kullanmıştır. Böylelikle radikal subaylar geri adım atmış ve görüşme gerçekleşmiştir. Türkeş, kamuoyunda olası bir yanlış anlaşılmayı önlemek için CKMP lideri Osman Bölükbaşı'nı da Cemal Gürsel'le görüştürmüştür. (Taylak, 1994: 62-63)

neticesinde DP kapatılmıştır. Türkeş ve kendisine yakın MBK üyeleri, eski iktidar mensuplarından bir kısmı yurt dışına sürgüne göndermeyi düşünmüş; ancak yaşanan süreç bunun önüne geçmiştir. (Bahar, 2011: 141) Türkeş ve radikal grup ise CHP'li yöneticilerin aşırı tavırlarına karşı MBK olarak ilk defa açıkça vaziyet alınmasını sağlamış ve Cemal Gürsel imzalı 32 numaralı tebliği yayımlamıştır. Bu tebliğde, bazı kimselerin milli inkılap hareketini kendi partilerine mâl ederek diğer parti mensupları üzerinde baskı kurduğu ifade edilmiş ve 27 Mayıs'ın hiçbir şahsın ve zümrenin lehine yapılmadığı belirtilmiştir. Kısa bir süre geçtikten sonra Cemal Gürsel radyodan yaptığı konuşmada, bazı partilerin DP üyelerine karşı nahoş tavırlar takındıklarını ve bunu ileri götürdüklerini ifade etmiş, buna karşı çıkararak DP'li vatandaşlara sahip çıkmıştır. (Taylak, 1994: 64-65)

27 Mayıs İhtilâli, Türkeş'in de etkisiyle CHP'ye ve İnönü'ye karşı da tavır alan ve tarafsızlığını koruyan bir konuma dönüşmüştür. Bu durum, CHP'den Türkeş'e yönelik tavrın giderek sertleşmesine ve birtakım söylentilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlardan en etkili olanı, İnönü'nün damadı Metin Toker'in, Akis dergisinde Türkeş'i kastederek, "*Türkiye'de bir Nasır'ın ortaya çıkması ihtimalinden*" bahsetmesidir. (Özdağ, 1997: 273) Toker, Mısır'da Nasır'ın, General Necib'i devirerek yönetimi ele alması gibi Türkiye'de de Türkeş'in, Cemal Gürsel'i devirerek iktidarı ele geçireceğini ima etmiştir.

CHP iktidarı ele geçirmek için "erken seçim" konusunda ısrar ederken, MBK içerisinde Türkeş ve grubu buna karşı çıkmaya devam etmiştir. CKMP lideri Bölükbaşı da buna karşı çıkmakta ve partilerin yeni süreçte teşkilatlanabilmesi için zamana ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. İnönü'nün ısrarlı tavrına karşı Türkeş'in ortaya attığı formül, Milli Birlik Komitesi'nin bir siyasal partiye dönüştürülmesi olmuştur. Hükümet üyelerinden Ekrem Alican, Abdullah Gözübüyük, Selim Sarper ve Alparslan Türkeş, özellikle DP'li seçmenlere hitap edebilecek bir partinin kurulup teşkilatlanması ve "Milli Birlik Partisi" adıyla seçimi kazanmış bir iktidar olarak faaliyetine devam etmesi üzerine çalışmalarına başlamışlardır. Yeni parti kurma fikri Cemal Gürsel tarafından da desteklenmiştir. (Bahar, 2011: 147)

Milli Birlik Partisi'nin kurulmasıyla ilgili çalışmalar, MBK'de de tartışılmıştır. Komite toplantısında söz alan Türkeş, komitenin ihtilal hareketini başardıktan sonra

memlekette köklü reformlar yapmak, uygun seçim zamanını hazırlamak ve bu seçimlere Milli Birlik Partisi adıyla katılmak için kurulduğunu söylemiştir. Türkeş, reformlar gerçekleştirilene kadar idareyi ellerinde tutmak mecburiyetinde olduklarını da açık bir şekilde belirtmiştir. Başkanlığa verilen 25 imzalı önergede, ihtilal idaresinin dört yıl iktidarda kalması, bunun için de referandum yapılarak halkın isteğinin tespit edilmesi düşüncesi ortaya atılmıştır. Komitede yapılan seçim, 11'e karşı 26 oyla kabul edilmiştir. (Örtülü, 1966: 26) Türkeş, aynı dönemde cezaevindeki DP'li yöneticilerin yurt dışına sürgünü için de çalışmalara başlamış; ancak komite içerisindeki ayrılıkların iyice belirginleşmesiyle yapılan bütün çalışmalar başarısız olmuştur.

3.1.2.1.3. Türkeş ve “Radikaller” Grubunun Reform Çalışmaları

27 Mayıs ihtilalinin ardından yasama ve yürütme görevi MBK'ye kalmıştır. Bu arada hükümet henüz kurulmamışken, daha önce de ifade edildiği gibi ihtilali gerçekleştiren subaylar da herhangi bir görev kabul etmeyeceklerine dair yemin etmiştir. Ancak ihtilalden sonra bazı subaylar bakanlık paylaşımı yapmış, Tümgeneral Cemal Madanoğlu'nun araya girmesiyle daha önce DP'yle ilişkisi bulunmayan teknokratlardan bir hükümet kurulmuştur. Ancak yeni anayasayı hazırlamakla görevli profesörler heyeti ve MBK ile beraber bir de hükümetin kurulması, yetki ve görev dağılımını da zorlaştırmıştır. (Birand vd. 2005: 163)

MBK, her ne kadar ülke yönetimini doğrudan eline almasa da kurulan komisyonlar¹¹ aracılığıyla yapılması planlanan yeniliklere ve siyasete yön vermiştir. Özellikle Bakanlar Kurulu'nun, hükümet programını MBK'ye sunması da 27 Mayıs sonrası askeri bir vesayetin ortaya çıktığını göstermektedir.

¹¹ Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Ulaştırma Bakanlıkları ile ilgili tasarılar bakan Güvenlik Komisyonu; Maliye, Sanayi ve Ticaret, Tarım, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları ile ilgili tasarılar sorumlu İktisat Komisyonu ve Basın-yayın ve Turizm, Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Çalışma ve Adalet Bakanlıkları ile ilgili tasarılar sorumlu Sosyal İşler Komisyonu kurulmuştur. (Özdağ, 1997: 275)

MBK içerisindeki radikal grubun faaliyetleri¹² ve niteliği, bu grubun doğal lideri olarak yükselen Türkeş'in düşüncelerinin ve niyetlerinin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Zira "tarafsızlık" vurgusuyla başlayan ihtilal süreci, radikal grup tarafından giderek "kalıcı iktidara" dönüşmektedir. Bütün bunlar, MBK içerisinde Türkeş'in öncülüğünü yaptığı radikal kanadın psikolojik yapısını yansıtmaları açısından önem taşımaktadır. Bu subaylar, ülke yönetiminde söz hakları olduğunu iddia ederken, ihtilalde yer almanın onlara sağladığı meşruiyetle düşünce ve uygulama düzeyinde oldukça katı ve sınır tanımaz adımlar da atmışlardır.

27 Mayıs'ın ardından kalıcı iktidarı savunan Türkeş'in giriştiği bazı faaliyetler, bu düşüncesini oldukça açık bir şekilde yansıtmaktadır. İlk olarak, temmuz ayında başlayan çalışmalar sonucunda 17 Ağustos 1960 günü Türk Kültür Dernekleri'nin açılışı gerçekleştirilmiştir. Halkevlerinin ve Türk Ocakları'nın görevini üstlenecek bu derneğin amacı, milli kültürü ve manevi değerleri korumak olarak ifade edilmiştir. Köylere kadar uzanması planlanan bu derneklerle toplumsal olarak bir dönüşümün sağlanmak istendiği anlaşılmaktadır. Türkeş, kurumun başına da kendi akrabası olan Şahap Tomris'i atamıştır. Bunun yanında 27 Mayıs'ın felsefesini kitlelere iletecek bir gazetenin de oluşturulmasını düşünen Türkeş, bu gazeteyi kurması için İktisadi Haberler Ajansı'nın sahibi Ziya Tansu'ya görev vermiş ve kredi açmıştır. Kurulan şirkete Türkeş'in eşi ve arkadaşları da ortak olmuştur. "Yeni Işık" adıyla çıkarılması düşünen gazete, MBK'nin devreye girmesiyle "Öncü" adıyla çıkarılmış ve Türkeş'in eşi de itirazlar üzerine ortaklıktan ayrılmıştır. (Özdağ, 1997: 319)

Türkeş'in öncülüğündeki radikal subaylar; toprak reformunun yapılması, tarım kooperatifleri ile köy ünitelerinin kurulması, yedek subay öğretmenlik sisteminin

¹² "Radikaller" grubu, niyetlerini baştan itibaren belli eden bazı faaliyetlere imza atmışlardır. 27 Mayıs'ın ardından Geçici Anayasa hazırlanırken, komite üyeleri Muzaffer Özdağ'ın ve Numan Esin'in hazırladıkları "Milli Birlik Komitesi bağımsız Özel Mahkemeler teşkil edebilir." ilkesi yer almıştır. Hemen ardından Milli Birlik Komitesi içerisinde Orhan Kabibay, Suphi Karaman, İrfan Solmaz ve Numan Esin'den oluşan bir grup, "Emniyet Kontrol Koordinasyon Servisi" adıyla bir emniyet grubu kurmuş ve MBK'den gizli olarak; MİT, Jandarma Genel Kumandanlığı gibi oluşumları da gayri resmi bir şekilde kendisine bağlamıştır. Bu oluşumun lideri Kabibay, DP'lilerin olası bir karşı hareketine karşı "İnkılâp Mahkemeleri Kanunu" çıkarılmasını teklif etmiş ve bu teklif, 18 Ağustos 1960'ta kanunlaşmıştır. (İpekçi ve Coşar, 2012: 259)

kurulması, idari reformun gerçekleştirilmesi, mesleki ve teknik eğitim ile işçi seferberliğinin ele alınması, radikal sanayileşme yoluna gidilmesi, yerleşme ve yaşama düzeninin kurulması ve sağlık hizmetlerinin sosyalle edilmesi gibi uzun vadeli reformlar planlamışlardır. Ekonomiye ve sosyal yaşama oldukça ağırlık veren subayların, planlamaya dayalı bir ekonomik sistem benimsedikleri anlaşılmaktadır. Zira Türkeş'in önyak olmasıyla kurulan Devlet Planlama Teşkilatı, bunun bir örneğini oluşturmaktadır. Türkeş, bu reformların haricinde bir konservatuvar kanunu ile teşkilat projesi ve iş seferberliği adında bir kanun da hazırlatmış, DP döneminden kalan Basın Kanunu dönüştürülerek basına ispat hakkı tanınmıştır. Basın İlân Kurumu kurulmuş ve resmi ilânların dağıtımındaki keyfilikler ve usulsüzlükler engellenmeye çalışılmıştır. (Örtülü, 1966: 31) Ayrıca radikal subayların dış politikadaki düşünceleri de dikkat çekmektedir. 16 Eylül 1960 tarihinde, Resmi Gazete'de yayımlanan Hükümet Kararnamesiyle Türkiye, Fransız işgal kuvvetlerine karşı savaşı Cezayir milliyetçilerinin yanında yer aldığını ilân etmiştir. Türkiye radyolarında 27 Mayıs öncesinde Cezayir milliyetçilerinden "isyancı" olarak bahsedilirken, 27 Mayıs sonrası "Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi" ifadeleri kullanılmaya başlanmıştır. (Ekşi, 2007: 312)

3.1.2.1.4. Orduda ve Üniversitede Tasfiyeler: EMİNSU VE 147'ler Olayları

27 Mayıs'ın radikal reformlarından en önemlileri, kuşkusuz tasfiye hareketleriyle gerçekleşmiştir. Ordu ve üniversite, esas olarak 27 Mayıs'ın gerçekleşmesinde dayanak noktasını oluşturan unsurlardır. Fakat her iki kurumdaki düzensizlikler, MBK'nin radikal bir harekete girişmesine ve tasfiyeye gitmesine sebep olmuştur. Her iki tasfiye hareketi de Türkeş'in planladığı ya da içinde doğrudan yer aldığı faaliyetler değildir; ayrıca kalıcı iktidar yanlısı olmayan diğer MBK üyelerinden de destek görmüştür.

Orduda yapılacak tasfiye, TSK'nın özellikle İkinci Dünya Savaşı sürecinde yaşadığı dönüşümle açıklanmaktadır. Zira olası bir savaş ihtimaline karşı küçük rütbeli subayların yetiştirilmesi amacıyla Harp Okulu'nun mevcudiyeti arttırılmıştır. Zamanla bu subayların eşit şartlar altında yükselmesine paralel olarak, ordunun sahip olduğu değişmez piramidi de bozmuş ve piramit baş aşağı dönmüştür. Yani üst rütbeli subayların sayısında aşırı bir genişleme yaşanırken, alt rütbeli subayların sayısı oldukça azalmıştır. Bu durumu tersine çevirmek isteyen MBK, tasfiyeyle ilgili

çalışmalara başlamış ve ordudaki piramidin düzelmesi için çözüm önerileri sunmaya başlamıştır. Hatta bu öneriler arasında, “sıfır general” olarak adlandırılan ve ordudaki bütün generallerin emekli edilmesini içeren tasarılar da yer almıştır. (Onuş, 2010: 186)

MBK içerisinde oluşturulan komisyonun çalışmaları sonucunda, ilk aşamada ordudaki 255 generalden 235’i emekliye sevk edilmiştir. Generallerin ardından sınıf subaylarının tasfiyesine girilmiş ve albayların %80’inin, yarbayların %50’sinin ve binbaşılardan da %10’unun emekliye sevk edilmesi kararı alınmıştır. Neticede 25 Ağustos 1960 günü, emekliye ayrılan 4.171 subayın ismi radyodan açıklanmıştır. Bu subayların arasında, bizzat tasfiyeyi hazırlayan özel komisyonlarda çalışmış bazı subayların bulunması da dikkat çekmektedir. (İpekçi ve Coşar, 2012: 266) Bu arada emekli edilen subayların ikramiyelerini ve maaşlarını karşılamak için Başbakanlık Müsteşarı Türkeş tarafından NATO Başkomutanı Norstad’a başvurulmuş; ancak tasfiye için gerekli para ABD tarafından temin edilmiştir. Emekli edilen subayların bir kısmı, sonraları “Emekli İnkılap Subayları” (EMİNSU) adı verilen oluşumu kurmuşlardır. (Turgut, 1995: 215)

27 Mayıs sürecindeki ikinci tasfiye alanı üniversiteler olmuştur. Özellikle DP iktidarının devrilmesinde öğretim üyeleriyle ve öğrencilerle büyük bir pay sahibi olan üniversitelere yönelik bir tasfiye girişimi, özellikle öğrencilerden ve tasfiye edilmeyen öğretim üyelerinden büyük tepki toplamıştır. Tasfiyeyi bizzat hazırlayan MBK üyesi İrfan Solmazer, tasfiyenin gerekçesini “*çocukları ve gençliği mükemmel yetiştirmek amacıyla, yaşlı ve ilmi bakımdan yetersiz bazı öğretim üyelerinin görevlerinden affedilmesi*” olarak açıklamıştır. Ancak MBK’nin bu kararının gerekçeleri arasında; homoseksüellik, eşini zina halinde yakalayıp ihbarda bulunmak yerine birlikte yakaladığı erkekten para almak, üç sene sınavlarda aynı soruları sormak, çok uzun süreden beri kitap yazmamak gibi faktörler yer almıştır. (Özdağ, 1997: 354)

MBK üyesi Muzaffer Karan, 147 öğretim üyesinin görevden uzaklaştırılma nedenini açıklarken, bu öğretim üyelerinin “komünist” oldukları için uzaklaştırıldığını ifade etmiştir. Türkeş ise tasfiyede üniversite kadrosundaki diğer bir kısım profesörün verdiği raporların etkili olduğunu ifade etmiştir. MBK’nin

üniversiteyi tanımadığını ifade eden Türkeş, listelerin üniversiteden gelen raporlara göre oluşturulduğunu belirtmiştir. (Yetkin, 2011: 99)

147 öğretim üyesinin 28 Ekim 1960 tarihinde tasfiye edilmesi, MBK'nin hiç beklemediği bir tepkiye sebep olmuştur. Üniversite rektörleri görevlerinden istifa etmeye başlarken, öğrencilerin MBK aleyhine miting hazırladıkları iddiaları gündeme gelmiştir. Komite üyelerinden bir kısmı, öğrencileri yatıştırmak amacıyla öğrenci yurtlarını dolaşmış ve öğrencileri sakinleştirmeye çabalamıştır. Aynı zamanda önde gelen basın kuruluşlarının yöneticileriyle de toplantılar yapılmış ve basından, durumun yumuşatılmasını istemişlerdir. Ancak tepkilerin devam etmesi, MBK üyelerinin de kafalarında soru işaretleri oluşmasına sebep olmuş ve meselenin tekrar ele alınması kararlaştırılmıştır. (İpekçi ve Coşar, 2012: 362)

27 Mayıs'ın dayanağı olan iki kurumdaki tasfiye süreçleri, MBK içerisindeki ayrılıkları da derinleştirmeye başlamıştır. Özellikle üniversitelerdeki tasfiyenin ardından ekim ayının sonlarında Cemal Gürsel, Kurucu Meclis'in anayasasını hazırlamak ve gerekli düzeni sağlamak amacıyla Turhan Feyzioğlu, Enver Ziya Karal ve Emin Paksüt'ten oluşan üç kişilik bir kurul oluşturmuştur. Bu kuruldaki isimlerin CHP'ye oldukça yakın isimler olduğu da dikkat çekmektedir. (Bahar, 2011: 129) Komite içerisindeki radikal subaylar bu durumu eleştirmesine karşın bir sonuç alamamıştır. MBK'nin bir bütün olarak imza attığı tasfiye hareketleri, sonradan komite içerisindeki radikal subayların tasfiyesinde önemli bir aşamayı oluşturmuştur. Ancak radikal subayların tasfiyesini meşru hale getiren asıl reform tasarısı, "Ülkü ve Kültür Birliği" olmuştur.

3.1.2.1.5. Ülkü ve Kültür Birliği Projesi

MBK üyelerinin birçoğuna Harp Akademisi'nde Harp Tarihi hocalığı yapan ve oldukça sevilen bir isim olan Muhterem Seral tarafından hazırlanan "Ülkü ve Kültür Birliği" teklifi, 13 Kasım 1960'ta gerçekleşen tasfiye öncesinde tepkileri en çok çeken tasarı olmuştur. Bu tasarı, Türkeş'in ve radikal subayların bir teşebbüsü olarak görülse de tasarı MBK dışında bir subay grubunun inisiyatifiyle hazırlanmış ve Türkeş'in de bu tasarrının hazırlanmasında rolü olmamıştır. MBK içerisinde Ülkü ve Kültür Birliği tasarısıyla ilgilenen asıl isim Orhan Erkanlı olmuştur. (İpekçi ve Coşar, 2012: 370)

Ülkü ve Kültür Birliği Projesi'ne göre; Danıştay, Yargıtay, Sayıştay, Genelkurmay ve Askeri Yargıtay Başkanları ile Üniversite rektörleri ve teşkilata dâhil altı müessesenin başkanlarından oluşan bir seçim kurulu, altı yıllık bir süre zarfıyla başkan seçecektir. Başkanın ahlâki zaaf ve idari yetersizlik sebeplerinden biri ile kendini seçen heyet tarafından görevden alınması uygun görülmuş, azli ve bakanlık emrine alınması mümkün kılınmamıştır. Ülkü ve Kültür Birliği Teşkilatı'nın, gereken örgütlenmeyi köylerde, üniversitelerde, fabrikalarda, orduda ve il-ilçe bazında bütün şehirlerde gerçekleştirmesi gerekliliği öngörülmüştür. (Taylak, 1994: 127-130) Tasarının gerekçesinde, parti iktidarlarının değişikliklerine ve icra organizmasının siyasi davranışlarındaki değişikliklerden uzak, millete ait ve ülkenin en ücra köşelerine girip çalışarak, birbirini tamamlayan ülkü ve kültür kurumlarının koordinasyonunun bir çatı altında toplanmasının zorunlu görüldüğü ifade edilmiştir. (Bahar, 2011: 169)

Ülkü ve Kültür Birliği, her ne kadar Türkes'e ve radikal subaylara ait bir proje olmasa da bu subaylar tarafından benimsenmiştir. Numan Esin, Türkiye'de büyük bir fikir ve düşünce boşluğu olduğunu ifade ederken, Halkevleri'nin ve diğer kurumların bunu dolduramadığını, Ülkü ve Kültür Birliği'nin ise Kemalizm'e canlılık kazandıracağını ifade etmiştir. (Esin, 2005: 142) Türkes ise 27 Mayıs'tan dört yıl sonra Ülkü ve Kültür Birliği ile ilgili olarak, halka yeni bir dünya görüşü vermenin gerekliliğini ifade etmiş, bunun ancak sanat ve kültür çalışmalarının toplum için seferber etmekle gerçekleşeceğini belirtmiş ve Türk Kültür Dernekleri ile Ülkü ve Kültür Birliği'nin bunlar için kurulduğunu söylemiştir. (Taylak, 1994: 131)

13 Kasım 1960'ta radikal subayların tasfiyesi öncesinde gerçekleşen Ülkü ve Kültür Birliği tartışması, tasfiyenin meşruiyetini sağlayan faktör olmuştur. Özellikle CHP'li siyasetçiler ve basın tarafından "totaliter" eğilimli olmakla suçlanan tasarı, MBK'deki radikal subayların askeri bir "diktatörlük" istedikleri suçlamasının da arka planını oluşturmaktadır. Radikallerin reform tasarıları ve çalışmaları, 13 Kasım 1960'ta gerçekleşen tasfiyeyle büyük ölçüde rafa kaldırılmıştır.

3.1.2.2. 13 Kasım 1960 Tasfiyesi ve Yurt Dışına Sürgün

27 Mayıs'ı gerçekleştiren subayların oluşturduğu MBK, daha önce de ifade edildiği gibi iktidara bakış açıları bakımından ikiye ayrılmaktadır: İktidarda kalıcı

olmak isteyenler ve iktidarı devretmek isteyenler. Alparslan Türkeş'in başını çektiği ve "14'ler" olarak adlandırılan grup, komiteye kısa sürede hâkim olan ve istediği kararı çıkartabilen grup olmuştur. Bu grubun amacı, dört yıl boyunca iktidarda kalmak ve sonrasında siyasal bir partiye dönüşmektir. "11'ler" olarak adlandırılan diğer grup, seçimleri en kısa zamanda yaptırmak ve iktidarı CHP'ye devretmek istemektedir. "7'ler" olarak adlandırılan grup, karşıt iki grup arasında arabulucu rolü üstlenirken, çoğunlukla 14'lere yakın bir görünüm sergilemiştir. Çoğunluğu generallerden oluşan "5'ler" grubu ise bütün grupların üzerinde tarafsız ve uzlaşmacı bir politika takip etmiştir. (Örtülü, 1966: 27) MBK içerisindeki farklı grupların arasındaki ilişkileri gerginleştiren süreç, hükümetle ortaya çıkan uyumsuzluk ve CHP'nin yarattığı etkiyle açıklanabilmektedir.

CHP'nin etkisiyle Türkeş'e ve radikal subaylara karşı özellikle Irkçılık-Turancılık Davası'nın gündeme getirilmesiyle başlayan propagandalar, Türkeş'e karşı olumsuz etkisini göstermiştir. Bunun haricinde, ağustos ayının ortalarından itibaren Türkeş'in bazı DP'li çevrelerle temasa geçtiğinin iddia edilmeye başlanmıştır. Kendi aktarımına göre, sürekli hedef olmaktan ve dedikodulardan usanan Türkeş, 22 Eylül 1960 günü görevden ayrılma kararını Cemal Gürsel'e iletmiş ve Gürsel de bunu kabul etmiştir. (Turgut, 1995: 260) Türkeş'in görevden ayrılması, MBK'de radikallerin gücünü önemli ölçüde zayıflatmış ve CHP'ye yakın grubun elini güçlendirmiştir.

CHP bu süreçte iktidarı bir an önce ele geçirmek ve radikalleri de ikna etmek için yeni bir formül geliştirmiştir. Afet İnan'ın evinde, İnönü başkanlığında yapılan bir toplantıda MBK üyelerine "tabii senatörlük" teklif edilmesi kararlaştırılmış ve komite üyelerine iletilmiştir. Ekim ayında Bülent Ecevit'in Ulus gazetesinde konuyu gündeme taşımasıyla MBK içerisinde tartışma yaşanmış ve radikal grubun da etkisiyle reddedilmiştir. (Er, 2006: 78)

27 Mayıs'ı gerçekleştiren MBK'nin lideri Gürsel, İnönü'yle olan görüşmesinin ardından radikal subaylara karşı açıkça tavır almış ve giderek CHP'li gruba yakınlaşmaya başlamıştır. 9 Kasım 1960 tarihinde İstanbul'dan Ankara'ya dönen Gürsel, havaalanında Cemal Madanoğlu'yla görüşmüş ve radikal subaylardan 7'sinin yakalanıp, Erzurum Kalesi'ne kapatılması durumunda ne olacağını sormuştur.

Madanoğlu, Gürsel'e kararlı olup olmadığını sormuş ve Gürsel'den kararlı olduğu cevabını alınca, tasfiyeyle ilgili planlamaya başlamıştır. (İpekçi ve Coşar, 2012: 402) Gürsel'in başkanlığında yapılan toplantıda, toplamda 21 kişilik bir tasfiye listesi çıkarılmış; ancak tasfiyeyi yapan grubun, tasfiye edilenlerden sayıca az olmasının sorun teşkil edeceği düşüncesiyle yalnızca 14 kişinin tasfiye edilmesi kararı alınmıştır. (Örtülü, 1966: 60)

MBK içerisindeki beklenen tasfiye, 13 Kasım 1960 sabahı gerçekleşmiştir. MBK'nin radikal subayları olarak tanınan 14 isim, yurt dışında çeşitli görevlere zorunlu olarak gönderilmiştir. "14'ler" olarak adlandırılan subaylar, şu isimlerden oluşmaktadır: Alparslan Türkeş, Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı, Münir Köseoğlu, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Şefik Soyyüce, Fazıl Akkoyunlu, Rıfat Baykal, Dünder Taşer, Numan Esin, İrfan Solmazer, Muzaffer Özdağ ve Ahmet Er. Türkeş, Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'ye diplomat olarak gönderilmiştir (Özdağ, 1997: 377)

Alparslan Türkeş, 13 Kasım tasfiyesinin arka planını açıklarken, CHP lideri İnönü'nün iktidar hırsına özellikle vurgu yapmıştır. Türkeş, bazı MBK üyelerinin siyasi bir ülküden ve amaçtan yoksun olduklarını vurgularken, tabii senatörlük teklifinin de MBK üyelerini cezbedici bir yönü olduğunu ifade etmiştir. Bunların haricinde, Türkeş'e göre 13 Kasım'ın bir başka sebebinin 27 Mayıs'tan mümkün olduğunca çok faydalanmak isteyen Komünistler olduğudur. Türkeş'e göre Komünistler, 14'lerin Türkçü, radikal reformcu ve sosyal adaletçi planlarından korkmuş ve bundan dolayı 14'lerin aleyhinde propagandaya girişmiştir. Türkeş, kendisinin hakkındaki ırkçılık ve Turancılık suçlamalarının da olumsuz etkisine değinirken, 27 Mayıs sonrası bazı genç subayların İstanbul Mason Locası'nı basması sebebiyle kendilerinden ürken Masonların da bu tasfiyede rolü olduğunu söylemiştir. (Bahar, 2011: 101)

3.1.3. Alparslan Türkeş'in Sürgünden Dönüşü ve Siyasal Faaliyetleri

Alparslan Türkeş, Hindistan'a sürgüne gönderildikten sonra Türkiye'deki siyasal durumla ilgilenmeye devam etmiş, bu arada farklı ülkelere gönderilen arkadaşlarıyla da temaslarını sürdürmüştür. Bu noktada, 14'ler arasında tam olarak bir görüş birliğinin olmadığı da anlaşılmaktadır. Zira Türkeş'in, 14'lerden Orhan

Kabibay'a yazdığı bir mektupta, Kabibay'ın "*Türkeş hiçbir zaman bizim liderimiz olmamıştır ve liderimiz değildir. O da 14'lerden birisidir, işte o kadar. Irkçılığı ve Turancılığı ise biz asla kabul etmeyiz. Bu bakımdan da Türkiye'sin bize lider olmasına imkan yoktur.*" dediği anlaşılmaktadır. (Turgut, 1995: 320) Numan Esin de Türkiye ve Kabibay ile Erkanlı arasında liderlik kavgası olduğunu kabul etmiş, hatta Orhan Erkanlı'nın 14'lerin geri kalan üyeleri için "*Bu çocuklar bu kadar akıllı ama niye Türkiye'yi tutuyorlar?*" ifadesini kullandığını belirtmiştir. (Esin, 2005: 222) Yani 14'ler arasında tam olarak bir görüş birliği ve örgütlenme sağlanamamıştır. Nitekim sürgünden döndükten sonra, 14'lerden Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı ve İrfan Solmaz CHP'ye; Muzaffer Karan ise Türkiye İşçi Partisi'ne katılmıştır.

14'ler yurt dışındaki görevleri sırasında da Türkiye'deki siyaseti yakından takip etmişlerdir. Bu noktada, özellikle Türkiye'sin aleyhine kullanılan bir konuya da değinmek gerekmektedir. Türkiye ve arkadaşları yurt dışındayken, DP'lileri yargılayan Yüksek Adalet Divanı da 15 kişi için idam kararı vermiştir. Bu karara karşı olan Türkiye, 7 Eylül 1961'de Dışişleri Bakanı Selim Sarper'e, idam cezasının hafifletilmesiyle ilgili görüşlerini içeren bir mektubu Cemal Gürsel'e vermesi için yollamıştır. Türkiye, Gürsel'e gönderdiği mektubunda idam cezalarının huzursuzluğu arttıracığını, cezaların infazının milletin ve devletin aleyhinde tepkilere yol açacağını belirtmiş ve Gürsel'den idam cezalarına karşı durmasını istemiştir. (Turgut, 1995: 332) Ancak bütün girişimlere karşın Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam cezalarının infazı gerçekleşmiştir.

13 Kasım tasfiyesinin ardından 1,5 yıl süren sürgün döneminden sonra Türkiye, Avrupa üzerinden Türkiye'ye geçme kararı almış ve 1963 yılının şubat ayında Selanik'e gelmiştir. Türkiye, Selanik'te Orhan Erkanlı ve CHP Yozgat Milletvekili Celal Sungur'la buluşmuştur. Sungur, Türkiye'ye durumun nasıl olduğunu ve iktidarı ne zaman alıp, ne zaman darbe yapacaklarını sormuştur. Böyle bir durumun söz konusu olmadığını ifade eden Türkiye, "*Memlekete dönünce önce bir dernek kurup, daha sonra partiye dönüştüreceğiz.*" cevabını vermiştir. (Turgut, 1995: 340) Böylelikle 22 Şubat 1963 tarihinde Edirne'den Türkiye'ye giriş yapan Türkiye'sin, aktif siyasete gireceği de anlaşılmıştır. Türkiye, bu amaçla "*Huzur ve Yükseliş Derneği*" adında bir dernek kurmayı tasarlamıştır.

Alparslan Türkeş, Türkiye'ye dönüşünün ardından İstanbul'a gelmiş ve burada bir basın toplantısı düzenlemiştir. "Millete Beyanat" adlı bir metni basına dağıtan Türkeş, bu metinde ırk, din ve mezhep farkı gözetmeksizin, vatandaşların refahını ve mutluluğunu sağlamak ve ülkede huzuru ve istikrarı sağlamak için gayret gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. 27 Mayıs'la ilgili de açıklamalarda bulunan Türkeş'in, 14'ler olarak savundukları reformları savunmaya devam ettiği de anlaşılmaktadır. Toprak reformundan, köylüyü kalkındırmadan, aydın ve halk iş birliğini sağlamaktan ve Ülkü ve Kültür Birliği ile Türk Kültür Dernekleri'nden bahseden Türkeş, siyasette yer alacağını da mesajını vermiştir. (Taylak, 1994: 205-208) Türkeş'in bu süreç içerisinde Türkiye'deki milliyetçi çevrelerle olan teması devam etmiş ve kendisine önemli ölçüde bir saygınlık sağlamıştır. 14'lerden Numan Esin de bu durumu doğrulamış ve Türkeş'in bir dernek kurma fikrini ortaya attığını ifade etmiştir. Türkeş, *"Memlekette huzura, kalkınmaya ihtiyaç var. Kalkınma yıpranmış bir kelimedir. Onun yerine, yükseliş diyelim. Derneğin adı Huzur ve Yükseliş Derneği olsun."* diyerek, dernek önerisini ortaya atmıştır. (Esin, 2005: 237)

Huzur ve Yükseliş Derneği; Mustafa Kemal Erkovan, Zühtü Pehlivanlı, Alaattin Çetin ve İsmail Hakkı Yılanlıoğlu gibi farklı partilerden isimlerin katılımıyla kurulmuştur. AP'lilerle birlikte, YTP'li ve CKMP'li siyasetçiler de Türkeş'le ve dernekle temas kurmuştur. Türkeş ve arkadaşları, derneği bir siyasal partiye dönüştürmek isterken, yukarıda sayılan partilerden isimler de Türkeş'e ve arkadaşlarına kendi partilerine katılmaları için teklif götürmüştür. (Turgut, 1995: 368) Bu noktada, Türkeş'in derneği bir basamak olarak kullanıp, siyasete girmek istediği anlaşılmaktadır. Ya Huzur ve Yükseliş Derneği siyasal parti haline dönüştürülecek ya da Türkeş ve arkadaşları mevcut partilerden birisine katılacaktır. Bu partilerden en önde geleni, DP geleneğini temsil eden Adalet Partisi olmuştur. Fakat Talat Aydemir'in 21 Mayıs 1963'te ikinci bir askeri darbe girişimi, hem AP'ye katılım sürecini hem de derneğin faaliyetlerini askıya almıştır.

3.1.3.1. Adalet Partisi'ne Katılma İddiaları ve 21 Mayıs 1963'te Tutuklanması

Alparslan Türkeş sürgünden dönüp, siyasi faaliyetlerine başladıktan sonra mevcut partilerle bağlantı kurmuştur. Özellikle DP'nin kapatılmasının ardından kurulup, bu partinin mirasçısı olarak ifade edilen AP, Türkeş için teşkilatlanma düzeyi ve partinin mevcut durumu için oldukça uygun bir partidir. AP'nin Genel

Başkanı, eski Genelkurmay Başkanı Ragıp Gümüşpala olsa da partinin arka planında, Teşkilatlardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Sadettin Bilgiç yer almaktadır. Sadettin Bilgiç'in ağabeyi, Türk Milliyetçiler Derneği'nin kurucusu ve eski DP'li Said Bilgiç'tir. Sadettin Bilgiç, Türkeş'in Genel Başkan olması için çalışmalarına başlamış ve Türkeş'ten de partiye üye olmasını istemiştir. (Turgut, 1995: 366) Öte yandan Sadettin Bilgiç, o günün şartlarında AP camiasının Türkeş'i benimsemesinin imkânsız olduğunu belirterek, Genel Başkanlık teklifinin bir yana, kendisine üyelik teklifinin bile yapılmadığını ifade etmektedir. (Yanardağ, 2002: 30)

Aktif siyasete girmek isteyen Türkeş, AP içerisinde de gereken desteği sağlamıştır. AP'li 9 il başkanı Türkeş'e ulaşarak, yapılacak kurultayda kendisine destek vereceklerini ifade etmiştir. Türkeş, arkadaşlarıyla yaptığı değerlendirmelerde, AP'den böyle bir teklif ve istek geldiğini ifade etmiş ve bu doğrultuda AP'de siyaset yapmayı düşündüğünü de ifade etmiştir. (Öznur, 1999b: 81)

Alparslan Türkeş'in AP'deki siyasi kariyerine ve Huzur ve Yükseliş Derneği'ndeki çalışmalarına, 21 Mayıs 1963'te gerçekleşen askeri darbe girişimi engel olmuştur. Türkeş'in aktarımına göre, bu darbe girişiminden önce Türkeş, AP'nin Samsun ve Sinop İl Başkanlarından da destek almış, 18 Mayıs 1963 tarihinde AP'lilerle anlaşma sağlanmıştır. Bu arada 14'lerden bazıları AP'yi benimsememiş ve CKMP'ye sıcak baktıklarını ifade etmiştir. (Turgut, 1995: 368) Ancak Talat Aydemir'in 21 Mayıs'ta gerçekleştirdiği darbe girişimine Türkeş'in adının karışması ve bunun ardından tutuklanması, 14'lerin siyasi faaliyetlerinin bir süreliğine ertelenmesine neden olmuştur.

Talat Aydemir, daha önce de ifade edildiği gibi 27 Mayıs'tan önce Alparslan Türkeş'e cuntaya dahil olma teklifi yapan isimdir. 27 Mayıs'tan önce Kore'ye gönderilen Aydemir, Kore'den 27 Mayıs'tan sonra dönmüş ve MBK içerisinde yer alamamıştır. Harp Okulu Komutanlığı'na atanan Aydemir, 14'lerin dağılmasının ardından "Silahlı Kuvvetler Birliği" olarak adlandırılan ve ordunun büyük bir kesiminin katıldığı cuntada önemli bir konum elde etmiştir. 27 Mayıs'ın yarım kaldığını iddia eden Aydemir, 22 Şubat 1962'de darbe girişiminde bulunmuş, İnönü'nün yargılanmayacaklarına dair garanti vermesiyle teslim olmuş ve emekliye

sevk edilmiştir. Buna karşın yeniden darbe girişimi için hazırlıklara başlamış ve 14'lerle de temas kurarak, Türkeş ile bir araya gelmişlerdir.

Talat Aydemir ile Alparslan Türkeş arasındaki zirve, 10 Nisan 1963 tarihinde Ankara Dikmen'deki Taş ocağında gerçekleşmiştir. Türkeş, Aydemir'e kendi liderliği altında birleşerek beraber çalışmayı ve bir siyasi partiye girip, meşru siyasi faaliyette bulunmayı teklif etmiştir. Aydemir bu teklifi reddederken, Türkeş'in "Turancı" olarak tanındığı ve DP sempaticanı, AP'li olarak bilindiği için liderliğinin kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Aydemir, demokrasi yoluyla ve partilikle memlekete hizmet edilemeyeceğini, memlekete yalnızca ihtilal yoluyla hizmet edilebileceğini söylemiştir. Taraflar bu anlaşmazlıkla ayrılmış ve Aydemir'in ekibiyle 14'ler arasında uzlaşma sağlanamamıştır. (Turgut, 1995: 352)

Talat Aydemir, 20 Mayıs 1963 tarihinde ikinci bir darbe teşebbüsü başlatmıştır. Darbe teşebbüsünün gerçekleştiği akşam, Talat Aydemir'in olası bir başarı durumunda kendilerini de hedef alacağını düşünen Türkeş ve arkadaşları gece boyunca yer değiştirmiş; darbenin başarılı olamayacağı anlaşılınca Türkeş'in evine dönmüşlerdir. Türkeş, Aydemir'in darbe teşebbüsünü gerçekleştirdiği akşam, CKMP'li Milli Savunma Bakanı Hasan Dinçer'e Talat Aydemir'in darbe girişiminde bulunacağını ihbar etmiştir. Türkeş'in emekli bir subay olan Fuat Uluç'tan aldığı bu bilgi, Dinçer aracılığıyla İsmet İnönü'ye de iletilmesine karşın İnönü tarafından ciddiye alınmamıştır. Türkeş, 14'lerden Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal ve Fazıl Akkoyunlu'yla birlikte tutuklanmıştır. (Esin, 2005: 242)

Alparslan Türkeş, 1944'teki Irkçılık-Turancılık Davası'nın ardından yeniden cezaevine girmiştir. Hazırlanan iddianameyle idamı istenen Türkeş'in, 10 Nisan 1963 tarihinde Talat Aydemir'le gerçekleştirdiği zirve de ortaya çıkmış ve kendisine yönelik suçlamaların ana hattını da bu zirve oluşturmuştur. 5 Eylül 1963'te tamamlanan mahkeme sonucunda Talat Aydemir ve Fethi Gürcan idama mahkûm edilirken, Türkeş ve onunla birlikte tutuklanan Özdağ, Baykal ve Akkoyunlu beraat etmiştir. Ancak bu beraat kararına karşın, tutukluluk süreci ve yargılamalar Türkeş'in AP'deki siyasi kariyerine ve Huzur ve Yükseliş Derneği'ndeki çalışmalarına engel olmuştur.

3.1.3.2. Alparslan Türkeş ve Arkadaşlarının CKMP'ye Katılımı

Alparslan Türkeş cezaevinden tahliye edilmesinin ardından, dönemin CKMP yöneticileri Mehmet Altınsoy, Ahmet Oğuz ve İrfan Baran'dan CKMP'ye ve genel başkan olma teklifi almıştır. 1964 yılının ilk aylarında, CKMP Çankırı Milletvekili ve Meclis Başkan vekillerinden Nurettin Ok'un evinde düzenlenen geniş katılımlı bir toplantıda Türkeş'in partiye girmesiyle ilgili görüşmeler gerçekleştirilmiştir. CKMP'liler bu toplantıda CKMP'nin bütün partiler içinde en milliyetçi parti olduğunu ifade ederken, Türkeş ve arkadaşlarının partiye girmeleriyle yeni bir hareketin meydana geleceğini ve Türk siyasi hayatında milliyetçilik ülküsünü hâkim kılacaklarını ifade etmişlerdir. Toplantıda Türkeş'i temsil eden üç eski subay, CKMP'ye girmekte istekli olduklarını ifade etmişler; ancak konunun zamana bırakılması gerektiğini söylemişlerdir. (Ötüken dergisi: 15 Mayıs 1965)

CKMP yöneticileri, Osman Bölükbaşı'nın genel başkanlıktan ayrılıp, Millet Partisi'ni yeniden kurmasının ardından lidersiz kalmış; parti de popülerliğini yitirmiştir. Bu durum karşısında Türkeş'e yönelik baskılar artmış ve partiye katılımı için ısrarlar yoğunlaşmıştır. CKMP'nin olağan kongresinin gerçekleşeceği sırada Türkeş, genel başkanlık için Ahmet Oğuz'u önermiş ve Ahmet Oğuz da altı aylık bir süre için genel başkanlığı kabul edeceğini açıklamıştır. Oğuz'un genel başkan seçilmesinin ardından Türkeş, 14'lerden arkadaşlarına 27 Mayıs sürecinin artık kapandığını ve CHP ile AP'nin kendilerine mesafeli olduğunu, bundan dolayı CKMP'ye girmeleri gerektiğini söylemiştir. 14'ler olarak adlandırılan grupta yer alan on kişi, bu sürecin sonunda CKMP'ye katılmıştır. (Turgut, 1995: 389)

Türkeş, CKMP'ye katılma gerekçesini açıklarken, ülkenin içinde bulunduğu durumun çok üzücü olduğunu, kin ve garezin yaygınlaşarak şahıs ve zümre çıkarlarının sağlanması uğruna yapılan politika kavgalarının huzur kaçırdığını belirtmiştir. Bu arada Türkeş, henüz 1965 yılında aşırı akımların yıkımına dikkat çekmiş ve bunun endişeleri arttırdığını da ifade etmiştir. Köylülerin kalkındırılması ve işçilerin haklarının korunması adına sosyal adalet vurgusu yapan Türkeş, sanayileşmenin ve toprak altı ve toprak üstü kaynakların önemine vurgu yapmıştır. Dünyanın atom ve uzay çağına adım attığını ifade eden Türkeş, milli eğitim kurumlarının tam milliyetçi bir niteliğe kavuşturulmasını ve “zehirli”, “ayırıcı” faaliyetlerle bilimsel olarak da mücadele edilmesi gerektiğini söylemiştir.

Konuşmasında, “Atatürk milliyetçiliğine” de vurgu yapan Türkeş, konuşmasını “...Özellikle komünizmin karşısında bulunan bütün milletçi, ahlakçı, köylücü ve sosyal adaletçileri saflarımızda toplanmaya çağırıyoruz.” Diyerek sonlandırmıştır. (Yeni Gazete: 1 Nisan 1965) Türkeş’in konuşmasında, henüz İslami muhafazakâr bir vurgunun bulunmadığı dikkat çekmektedir. Konuşmada Atatürk milliyetçiliğine vurgu yapılırken, özellikle “sosyal adalet” ve “köylücülük” vurgularıyla sınıfsal bir söylemin geliştirildiği ve “milletçilik” ve “ahlakçılık” vurgularıyla da “mukaddesatçı” bir yapının oluşturulmak istendiği anlaşılmaktadır.

Alparslan Türkeş ve partiye katılan dokuz yeni üye, CKMP’de oldukça dinamik bir süreç başlatmışlardır. Partiye giren güçlü ve genç ekip çevresinde bir çekim merkezi oluşturarak, partinin genç kadroları ile parti dışındaki birçok genç CKMP’de birleşmiş ve ciddi bir siyasal hareket başlatmıştır. (Esin, 2005: 246) CKMP’deki bu gelişimin arka planında, Türkeş’in 21 Nisan 1965 tarihinde Parti Genel Müfettişliği görevine getirilmesi yatmaktadır. Türkeş’le birlikte Parti Müfettişi olan yeni üyelerin aktif çalışması, CKMP’ye yönelik ilgiyi de arttırmıştır. Öte yandan bu durum, Türkeş’in CKMP içerisinde de güç kazanmasını sağlamıştır. Zira görevi gereği ülke genelindeki teşkilatlarla temas eden Türkeş, burada kendi otoritesini sağlamış ve teşkilatlarda kendisine yönelik ekipler oluşturmaya başlamıştır. Bu arada milliyetçi gençler de CKMP etrafında toplanmaya başlamış ve Türkeş’e yönelik ilgi artmıştır. Bu durum parti içerisinde Türkeş’e yönelik bir grubun muhalefetine sebep olurken, Türkeş’in CKMP’de hâkimiyetini kurup genel başkanlığa seçilmesi sürecinin de arka planını oluşturmuştur. (Öznur, 1999b: 85)

3.2. Kurumsal Dönüşüm Süreci: Doktrin ve Teşkilat

3.2.1. Alparslan Türkeş’in Liderliğinde CKMP

CKMP, özellikle Osman Bölükbaşı’nın istifa etmesinin ardından önemli bir güç ve prestij kaybı yaşamıştır. Parti içerisindeki zayıflama, birbirine karşıt grupların oluşmasına sebep olmuş ve Türkeş ile arkadaşlarının CKMP’ye üye olması, bu ayrılığı derinleştirmiştir. 1965 yılının mayıs ayında, CKMP Genel Başkanı Ahmet Oğuz’un, Celal Bayar ile görüşmesi büyük tepki toplamış ve Oğuz, genel başkanlık ve milletvekilliği görevlerinden istifa etmiştir. Ancak CKMP’li bakanların ısrarıyla istifasını geri almıştır. Yaşanan bu süreç, CKMP Genel İdare Kurulu’nun temmuz

ayında olağanüstü kongreye gitme kararını almasına sebep olurken, parti içerisinde Ahmet Oğuz'un ve Alparslan Türkeş'in başlarını çektiği iki grubun olduğu da ortaya çıkmıştır. (Milliyet: 25 Mayıs 1965)

Olağanüstü kongreye gidilmesi kararının ardından Başkanlık Divanı kongrenin gündemini tespit emiş ve gündem tasarısında Genel Başkan ve ayrıca programda değişiklik yapılması da yer almıştır. Programda yapılmak istenen değişikliğin arka planında, sanayi çağının açtığı üretim düzenine girilmesi gerekliliğinin ortaya çıkması, iş ve işçi seferberliğinin zorunlu hale gelmesi yatmaktadır. Bu duruma uygun olarak CKMP programının da değiştirilmesi istenmektedir. (Yeni Gazete: 27 Mayıs 1965) Parti içerisinde yaşanan bu durum karşısında CKMP Genel Başkanı Ahmet Oğuz, görevinden istifa etmiştir. Oğuz istifa mektubunda, “... Genel Merkezde suni olarak yaratılan huzursuzluk, müteakip devrelerde, birtakım tabii olmayan davranışlar ve partiye yeni katılan arkadaşların da tutumu ile gittikçe artmakta ve düşünülen verimli bir çalışmaya imkân verilmemektedir.” İfadelerini de kullanarak Türkeş'i ve arkadaşlarını hedef almıştır. (Yeni Gazete: 18 Haziran 1965)

3.2.1.1. Alparslan Türkeş'in CKMP Genel Başkanlığına Seçilmesi

Ahmet Oğuz'un istifasının ardından parti içerisindeki çekişmeler gün yüzüne çıkmış ve Türkeş aleyhtarı grubun öne çıkan yeni üyelerini Milli Savunma Bakanı Hasan Dinçer ve eski genel başkanlardan Ahmet Tahtakılıç oluşturmuştur. Dinçer ve Tahtakılıç, 20 Haziran 1965'te gerçekleşen Çankaya İlçe Kongresi'nde Türkeş'e ve arkadaşlarına yönelik ağır eleştiriler getirmişlerdir. Türkeş ise partisinin hareketsizliği ve demagojiyi kendilerine hüner sayan politikacıların karşısında olacağını ifade ederken, toprak reformunun süratle çözüm yolu haline getirilmesinin şart olduğunu belirtmiş ve konuşmasını “Arabaya taş koyduk, biz bu yola baş koyduk.” diyerek bitirmiştir. (Milliyet: 21 Haziran 1965)

Alparslan Türkeş, olağanüstü kongre yaklaşırken ülke içerisindeki seyahatlerini de arttırmış ve partisinin kongrelerine katılım göstermiştir. Türkeş'in bu kongrelerdeki konuşmalarının ana temasını Türk milliyetçiliği ve Komünizm karşıtlığı oluşturmaktadır. Bursa'daki kongrede bir konuşma yapan Türkeş, “CKMP şimdi daha aktif olarak kalkınma ve yükselme savaşına katılacaktır. Bu savaşta karşıma çıkacak komünizmi çok kuvvetli fikir ve aksiyonumuzla ezip geçeceğiz.”

ifadelerini kullanmıştır. (Milliyet: 28 Haziran 1965) Yine Çankırı’da konuşan Türkeş, *“Türk milliyetçiliği, Türk milletini derin bir aşk ile sevmek, yapılacak her işi onun yararına yapılmasını ve yürütülmesini istemek fikridir.”* demiştir. Konuşmasında liyakate ve adalete de vurgu yapan Türkeş, vurgunculuğa, hileye ve kurnazlığa karşı halk için refahlı geçim düzeyinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. (Milliyet: 3 Temmuz 1965) Erzurum’daki ziyaretinde Komünizmle Mücadele Derneği’ni de ziyaret eden Türkeş, *“Türkiye’nin aleyhinde çalışmayı kendilerine iş edinmiş olanların memleketi parçalamak için giriştikleri fitne ve fesat faaliyetleri hüsrarla neticelenecek.”* derken, Kastamonu Milletvekili İsmail Hakkı Yılanlıoğlu da *“Gayemiz milliyetçilik ve mukaddesatçılık fikirlerini yaymak, bu fikirler etrafında yekvücut olarak çalışmak ve Türk milletine çoktan beri arzuladığı huzur ve refahı sağlamak olacaktır.”* ifadelerini kullanmıştır. (Milliyet: 10 Temmuz 1965)

30 Temmuz 1965 tarihinde gerçekleşecek kongre öncesinde, CKMP içerisindeki iki grup il ve ilçe kongrelerinde sürekli karşı karşıya gelmiştir. 18 Temmuz 1965 tarihinde gerçekleşen Ankara İl Kongresi’nde, Dinçer CKMP’nin bir şahıs partisi olmadığını ve olamayacağını ifade etmiş, Türkeş ise böyle bir durumun yaşanmayacağını söyleyerek Dinçer’e karşı çıkmıştır. Konuşması taraftarlarınca yoğun ilgi gören Türkeş, tezahüratlar eşliğinde, *“Bugün Türkiyemiz yeni bir aksiyona ihtiyaç duymaktadır. Biz on sekiz yıldır bu partide çalışanlarla birleşerek bir aksiyon yaratacağız. Partiye girdiğimiz andan beri kısır düşünceler, hasis duygular önümüze çıkmıştır. Bunlarla mücadele edecek ve elbette bertaraf edeceğiz.”* ifadelerini kullanmış ve CKMP’nin bu tarihten sonraki siyasi konumuyla ilgili önemli ipuçları vermiştir. (Milliyet: 19 Temmuz 1965) Öte yandan CKMP içerisinde Türkeş’e muhalefetiyle bilinen ve Adalet Bakanlığı görevini de yürüten İrfan Baran, Türkeş ve arkadaşları partiye girdikten sonra CKMP içerisinde nasyonal sosyalizm hayranlarının türediğini iddia etmiş ve Türkeş’ten de *“Yeni Führer”* olarak bahsetmiştir. (Milliyet: 29 Temmuz 1965)

CKMP’nin üç gün sürecek 7. Olağanüstü Büyük Kongresi, 30 Temmuz 1965 tarihinde başlamıştır. Kongreden kısa bir süre önce Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’i ziyaret eden Türkeş, CKMP kongresinde yapacağı konuşmayla ilgili Gürsel’den tavsiye istemiştir. Gürsel, Türkeş’ten mevki ve makamda gözü olmadığını, bir nefer

olarak aralarına geldiğini söylemesini ve konuşmasını yumuşak bir üslupla yapmasını tavsiye etmiştir. (Tekin, 2011: 208) Kongrede gruplardan birini Türkeş ve taraftarları oluştururken, diğerini Ahmet Tahtakılıç, Hasan Dinçer ve Ahmet Oğuz'dan oluşan Türkeş'e muhalif grup oluşturmuş ve genel başkanlığa aday olarak da Ahmet Tahtakılıç gösterilmiştir.

Kongrenin ilk gününde salona Türkeş taraftarları hâkim olmuş ve Türkeş salona geldiğinde tezahüratlarla karşılanmış ve bir grup tarafından "*Milliyetçi Lider*" ve "*Milliyetçi Türkiye*" sloganları eşliğinde omuzlarda taşınmıştır. Milliyet gazetesinin Ankara Temsilcisi Orhan Tokatlı, kongreyi anlatırken, "*CKMP Kongresi değil de Komünizmle Mücadele Derneği'nin kongresiydi sanki... Bölükbaşı'nın uğruna her şeyini feda edeceği terazi amblemi, yerini Komünizmle Mücadele Derneği'nin bastırıldığı duvar afişlerine terk etmişti. Kulaktan kulağa genel başkanlık seçimini Türkeş kazandığı takdirde, terazi ambleminin "bozkurt" olarak değiştirileceği fısıldanıyordu.*" ifadelerini kullanmıştır. (Milliyet: 31 Temmuz 1965) Kongrede divan başkanlığına, Türkeş taraftarlarının aday gösterdiği Gökhan Evliyaoğlu seçilmiştir. Kongrenin ilk gününde konuşmaya başlayan Tahtakılıç'ın konuşması, ikinci günde de devam etmiştir. Bu arada Türkeş muhaliflerinin salonda "*Faşist Türkeş*" adlı bir yazının bulunduğu broşürü delegelere dağıtması üzerine gerginlik yaşanmıştır. Tahtakılıç konuşmasında, Türkeş'in Batılı bir insan olarak partiye damgasını vurmak gibi bir iddianın sahibi olamayacağını ve partiye yeni bir şahıs gölgesi düşürülemeyeceğini ifade etmiştir. (Öznur, 1999b: 100)

CKMP Kongresinin ikinci gününde, Ahmet Tahtakılıç'ın uzun süren konuşmasının ardından kürsüye Genel Başkan Adayı Alparslan Türkeş çıkmıştır. Türkeş, konuşmasında, henüz Fevzi Çakmak zamanında küçük rütbeli bir subayken MP'ye kalbi bağlarla bağlandığını hatırlatmıştır. "*Türk vatanının bölünmez kutsal varlığını korumak için her çeşit mücadeleyi yapacağız.*" diyen Türkeş, toplumsal adalet ve güven konularına vurgu yapıp; kalkınmak için eğitim, vergi ve idare başta olmak üzere geniş bir reform sürecinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Konuşmasında Türkiye'nin yüzde doksanının Müslüman olduğunu söyleyen Türkeş, ilmi bir şekilde halkın manevi yönünün kuvvetlendirmek gerekliliğini ifade etmiş ve "*Din seferberliği lazımdır.*" ifadelerini kullanmıştır. Kürsüde yalnızca yarım saat konuşma

yapan Türkes, delegelerin 698'inin oyunu almış ve 512 oy alan Ahmet Tahtakılıç'ı geride bırakarak CKMP'nin yeni genel başkanı olmuştur. (Milliyet: 1 Ağustos 1965)

CKMP'nin 7. Olağanüstü Büyük Kongresi'nde, Türkes ve arkadaşları tarafından hazırlanan "Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye Programı" da kabul edilmiştir. Daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olan bu programa, Türkes muhalifi delegeler tarafından itiraz edilmiş ve muhalefet şerhi koyulmuştur. Gençliğin siyasi bir eğitimle yetiştirilmesini öngören maddeye dair, bu hükümlere ancak Lenin Rusya'sında, Mussolini İtalya'sında, Hitler Almaya'sında ve Franco İspanya'sında rastlanabileceği ifade edilmiştir. Programın tümü için de "totaliter" ve "kolektivist" bir Türkiye yaratmayı hedef tuttuğu, CKMP'nin kuruluşundan bu yana siyasi olarak liberal, iktisadi olarak da neo-liberal hükümleri benimsediği şerhi düşülmüştür. Hatta bu durumun, CKMP'yi TİP'in yanında bir yerlere koyacağı da belirtilmiştir. (Yeni Gazete: 1 Ağustos 1965) Türkes'le birlikte hareket eden ve 14'lere dahil olan Numan Esin, CKMP'nin programının iktisadi bağımsızlık savaşını gerçekleştirmek üzere hazırlandığını belirtmiş ve *"Bu program Milli Mücadelenin devamından başka bir şey değildir. Bize faşist ithamında bulunanlar var. Biz, Atatürk'ün gittiği yoldan gidiyoruz. Atatürk'e faşist diyorlarsa biz de faşistiz."* ifadelerini kullanmıştır. (Yeni Gazete: 2 Ağustos 1965) Parti yönetimine ise Türkes taraftarları hâkim olmuş, 14'lerden 6'sı Genel İdare Kurulu'na girebilmiştir.

3.2.1.2. Alparslan Türkes'in Genel Başkan Seçilmesinin Etkileri

CKMP'de yaşanan lider değişimi, özellikle Türkes gibi bir figürün siyasete girdikten çok kısa bir süre sonra genel başkanlığa gelmesi bakımından önem taşımaktadır. Parti müfettişi olduktan sonra CKMP'ye hareket katan Türkes, bu yönüyle sağ ve sol partileri önemli ölçüde etkilemiş, CKMP içerisinde de bu değişikliğin etkileri hissedilmiştir. Öncelikle; siyasetin sağ yelpazesinde yer alan AP, YTP ve MP, Türkes'in CKMP'nin başına geçerek partiye hareket katmasına mesafeli yaklaşmaktadır. Zira aynı seçmen tabanından oy alan partiler için güçlü ve toparlanmış bir CKMP büyük bir sorun olacaktır. Özellikle AP ve Türkes'in CKMP'si arasında bundan sonraki süreçte karşılıklı bir gerilim yaşanacaktır. Bu arada CKMP'nin eski genel başkanı ve 1965 yılında MP'nin genel başkanlığını yapan Osman Bölükbaşı, CKMP'deki değişim için, *"Yahu orası ordu karargahına*

döndü. Çizme gıcirtısından, kılıç şakırtısından oraya girilmiyor.” ifadelerini kullanmıştır. (Turgut, 1995: 390)

Türkeş’in CKMP Genel Başkanlığına seçilmesi, CHP cephesinde de rahatsızlık yaratmıştır. Bu rahatsızlığın kaynağında, 1944’teki Irkçılık-Turancılık Davası ve 13 Kasım 1960 tasfiyesi etkili olmuştur. Askeri ve siyasi kariyeri boyunca İnönü’ye karşı mesafeli olan Türkeş, bundan sonraki süreçte siyasi pozisyonunu tamamen CHP karşıtı bir konuma yerleştirecektir. İnönü’nün damadı Metin Toker’in çıkartmış olduğu Akis dergisinin, 7 Ağustos 1965 tarihli sayısında Türkeş’in genel başkan seçilmesi, “1936’lar Almanya’sından bir ses olan Türkeş ile kafatasçıların çeşitli oyunlar aracılığıyla partiyi ele geçirmesi” şeklinde değerlendirilmiştir. (Öznur, 1996: 108) Sosyalist eğilimli Yön dergisi ise ağustos ayındaki sayısının kapağında Alparslan Türkeş’in portresini kullanmış ve “Türkeş, faşist değil romantiktir” yazısını kullanmıştır. Dergideki yazıda, Türkeş’in başarısında partinin gittikçe zayıflaması karşısında ümitsizliğe kapılan eski yöneticilerin gevşek tutumuna vurgu yapılmış; ayrıca Türkeş’in ve arkadaşlarının çözülen CKMP’ye gerçekten de taze kan getirdikleri, teşkilatı genişlettikleri ve canlandırdıkları belirtilmiştir. Türkeş’in kişisel çalışmalarına da vurgu yapılan yazıda, CKMP müfettişinin adım adım teşkilatları dolaşarak, partili olduğunu bile unutan eski CKMP’lileri bulduğu, mektuplar yazdığı, toplantılar düzenlediği ve onları yeniden partiye ısındırdığı belirtilmiştir. Türkeş’in bunu sağlamasında askerlikten gelen metodik bir çalışmanın rolü belirtilirken, sayıları az da olsa kendisini boşlukta hisseden muhafazakâr grupların aradığı lider olduğu intibasını da yarattığı da ifade edilmiştir. Ayrıca faşistlik suçlamaları karşısında CKMP’nin yeni programının ileri ve demokratik bir manzara taşıdığı, Türkeş ekibinin de geleneklere ve Anayasa hudutları içinde dine azami saygılı ve milliyetçi bir çerçeve içinde bir kalkınma görüşü getirdiği belirtilmiştir. (Yön dergisi: 6 Ağustos 1965)

Alparslan Türkeş’in CKMP genel başkanlığına seçilmesi, milliyetçi çevrelerde büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Nihal Atsız’ın kardeşi Nejdet Sançar, Türkçü yayın organlarından Ötüken’de kaleme aldığı bir yazıda, “Eskiden beri milliyetçi bir mayası olan CKMP ise yüksek kademesindeki son değişikliklerle tam bir milliyetçi parti olmak yolunda ilk ciddi adımı atmıştır.” ifadelerini kullanmıştır. 1944’te ve 1953’te Türk milliyetçiliğinin iki haksız darbe yediği ifade edilirken, Türkeş liderliğindeki

CKMP'nin Türk milliyetçiliği açısından büyük bir umut yarattığı da anlaşılmaktadır. (Sançar, 1965: 3) CKMP'de ise başlangıçta büyük bir karmaşaya ve olumsuz bir tabloya sebep olmuştur. Çok sayıda partili bu sürece itiraz ederek, partideki görevlerinden ve üyelikten istifa etmiştir.¹³

Osman Bölükbaşı'nın istifasının ardından oldukça sancılı bir süreç yaşayan CKMP'deki kriz, Alparslan Türkeş'in genel başkanlığa seçilmesiyle sona ermiştir. Parti içerisindeki muhaliflerinin istifasıyla konumunu daha da güçlendiren Türkeş, 10 Ekim 1965'te gerçekleşecek seçimler için de çalışmalara başlamıştır. Alparslan Türkeş'in CKMP'nin başına geçmesinin ardından savunduğu fikirleri ve lider figürünü anlayabilmek için, CKMP'nin yeni programını, seçim vaatlerini ve söylemlerini incelemek faydalı olacaktır.

3.2.1.3. Yeni Program, Yeni Söylem ve 10 Ekim 1965 Seçimleri

3.2.1.3.1. Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye İçin CKMP Programı

CKMP'de Türkeş ve ekibinin hazırladığı, eski CKMP'lilerin “faşist” ve “totaliter” olarak nitelendirdiği “Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye İçin CKMP Programı”, “Temel İlkeler” ve “Devlet Teşkilatı” olmak üzere iki ana bölümden ve 257 maddeden oluşmaktadır. Programda partinin amaçları ve hedefleri belirtilirken; devlete dair görüşleri; birey, millet ve devlet arasındaki ilişkilere bakış açısı, gençlik, adalet, din, laiklik, milliyetçilik ve uluslararası politikalar gibi önemli alanlarla ilgili temel ilkeleri yer almaktadır.

¹³ Ahmet Tahtakılıç CKMP Genel İdare Kurulu'ndan istifa ederken, CKMP'nin Urla, Bornova ve Bayındır teşkilatları MP'ye geçmiş, CKMP'nin Emirdağ İlçe Gençlik Kolları Başkanı da 18 bin partilinin AP'ye geçtiğini belirtmiştir. CKMP'den daha önce istifa eden Kadrican Kafılı ise AP'ye katılmıştır. (Milliyet: 3 Ağustos 1965) Kurultayın ardından ilk istifa ise İrfan Baran'dan gelmiş, hemen ardından Afyon Milletvekili Hasan Dinçer, Eskişehir Milletvekili Seyfi Öztürk, Çankırı Milletvekili Nurettin Ok, Afyon Senatörü Rasim Hancıoğlu, Afyon Milletvekili Veli Başaran ve Kütahya Milletvekili Mehmet Kesen CKMP'den istifa etmiştir. Partiden istifa eden isimler, Türkeş ve arkadaşlarını “zararlı ideolojilerini hâkim kılmakla” suçlamış ve CKMP'nin son kurultayla totaliter ve maceracı bir hüviyet aldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca Hasan Dinçer'in ve Seyfi Öztürk'ün koalisyon hükümetinde bakanlık görevini sürdürmeleri de krize sebep olmuş ve Başbakan Suat Hayri Ürgüplü'yü ziyaret eden Türkeş'in uyarısıyla iki bakan görevinden istifa etmiştir. (Öznur, 1999b: 111)

Parti programının ilk 44 maddesi, “Temel İlkeler” başlığı altında ifade edilmiştir. CKMP bu programda amacını, “*Türkiye’de insan hak ve hürriyetlerini, kişinin ve toplumun refah ve huzurunu, sosyal güvenliği gerçekleştirecek ve teminata bağlayacak bir devlet düzeni ve yönetimini bütün müesseseleri ile birlikte hızla kurmak*” olarak tanımlamıştır. Partinin bu gayeye milli, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti ülküsüne ve hürriyet, milliyet, ahlâk, ilim, toplumculuk, gelişme, halkçılık, köylücülük ve endüstrileşme ilkelerine bağlanmakla ulaşacağı belirtilmiştir. (CKMP, 1965: 3) Türkeş’in “Dokuz Işık” olarak adlandırılan doktrininin, parti programına bu ilkeler etrafında yerleştirildiği de dikkat çekmektedir. Laik ve demokratik hukuk devleti ilkelerine vurgu yapılırken, toplumculuk ilkesiyle de korporatist bir devlet düzenine dair vurgular yer almıştır.

Programda insan “kutlu” bir varlık olarak kabul edilirken, devletin, insan şahsiyetinin serbestçe teşekkülüne ve gelişmesine yardımcı olması gerekliliği ifade edilmiştir. Devlet ve birey münasebetlerinin adalet içinde uyumlulaştırılması gerekliliği belirtilirken, kişinin hak ve hürriyetlerinin özünün, toplum hakları ile aynı değerde olduğu belirtilmiştir. Bireyden yola çıkılarak tanımlanan “millet” anlayışına göre, millet devamlı ve manevi bir bütün olarak kabul edilmiş ve bu bütünü yaşatan değerlerin korunması gerekliliği belirtilmiştir. Programda partinin milliyetçilik anlayışı ise “*Partimiz, ‘Ben Türküm’ diyen ve kendini Türk sayan her insanı Türk kabul eder. İrkçılığı reddeder.*” ifadeleriyle açıklanmıştır. (CKMP, 1965: 4) Yani parti programına göre, birey ve devlet ile “adalet” temelinde bir ilişki kurulması gerekliliği belirtilirken, ırkçı milliyetçilik anlayışı da açık bir şekilde reddedilmiştir. Partinin bu açıdan Atatürk’ün milliyetçilik anlayışına uygun bir milliyetçilik perspektifi geliştirdiği dikkat çekmektedir. Parti programında da CKMP’nin milliyetçilik anlayışı, “*Türk milletine, kültürüne, devletine sevgi, bağlılık ve hizmet ülküsü*” olarak tanımlanmıştır. Programa göre CKMP’nin Türk milliyetçiliği anlayışı anti-empyralist, barışçı, hürriyetçi, demokratik bir milliyetçiliktir. Bu milliyetçilik anlayışında Türk tarihine ve Atatürk ilkelerine vurgu yapılırken, milliyetçilik hedefleri ise uluslararası camiada Türk milletinin varlığını devam ettirmek; Türk halkının dil, amaç, kültür ve kader birliği etrafında bölünmez bir millet olarak gelişmesini sağlamak ve hızla modern bir millet olmak olarak belirlenmiştir. (CKMP, 1965: 9)

Türkeş ve CKMP'ye katılan arkadaşları tarafından hazırlanan programda zümreleşme ve sınıflaşma doğal ve zaruri görülürken, sınıf devleti fikri ve sınıflar arası savaş kesinlikle reddedilmiştir. Programa göre sınıfların çıkarları adalet temelinde birbirleriyle uyumlu hale getirilmelidir. Uluslararası alanda sömürünün ve baskının bulunmadığı bir dünya istendiği belirtilmiş, insanlık ülküsüne ve milletler arası barış ile iş birliği fikrine hizmet edileceği açıklanmıştır. Din ve laiklik konularında ise din ve vicdan hürriyetinin, insan hürriyetlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiş; kamu düzenine ve genel ahlâka aykırı olmadıkça dini inançlara uygun ibadet ve törenler ile din öğrenim ve öğretiminin, din ve vicdan hürriyetinin zorunlu bir sonucu olduğu dile getirilmiştir. Din istismarına karşı çıkılırken, laikliğin dinsizlik olarak değil; devlete dinin izafe edilmemesi ve devletin temel düzeninin, din kurallarına dayandırılmaması olarak tanımlandığı belirtilmiştir. (CKMP, 1965: 5, 8) CKMP'nin yeni programı, dine bakışı açısından laik bir görünümde. Doğrudan muhafazakâr bir bakış açısını yansıtmamasına karşın, ahlâkçılık ilkesinin var olması açısından “ılımlı-laik” bir anlayışın var olduğu anlaşılmaktadır.

CKMP programının “Devlet Teşkilatı” başlığı altında incelenen 233 maddesi ise partinin temel ilkeleri ışığında kapsamlı bir reform programını içermektedir. Bu reform programı, kalkınmayı temel alan bir yaklaşımla hazırlanmış ve sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri birçok alanda partinin sorun tespitlerine ve bu sorunları ortadan kaldıracak çözüm önerilerine yer vermektedir. Millet Partisi adıyla kuruluşundan itibaren Orta Anadolu'daki orta-alt sınıflara hitap eden CKMP'nin, ekonomide köye ayrı bir önem verdiği de anlaşılmaktadır. Türk köylüsünün yaşam tarzını ekonomik ve sosyal olarak iyileştirme amacını taşıyan programda, modern tarım kentlerinin kurulacağı vaat edilmiş ve kooperatifçilik başlığı altında köylülerin teşkilatlandırılacağı ifade edilmiştir. (CKMP, 1965: 38-41) Sanayi politikası açısından bağımsız bir millet olabilmek için iktisadi geriliğin ve yoksulluğun aşılması gerekliliği belirtilmiş, atom çağına vurgu yapılmış ve özel teşebbüs ile sanayileşmenin uyumlu bir şekilde sağlanacağı belirtilmiştir. (CKMP, 1965: 50-52)

3.2.1.3.2. Yeni Söylemler ve 10 Ekim 1965 Seçimleri

Alparslan Türkeş'in siyasete girdikten sonra bir parti lideri olarak yarıştığı ilk seçim, 10 Ekim 1965 tarihinde gerçekleşmiştir. CKMP bu seçimde, “*CKMP ırkçılığı*

şiddetle reddeder”, *“Faşizm, Nazizm ve Komünizmin karşısındayız”*, *“Türküm diyen herkes Türk’tür”*, *“Kutlu olan insandır”* gibi sloganları kullanmıştır. Seçim kampanyasında “Müreffeh ve Kuvvetli Bir Türkiye İçin CKMP” programının 34 sayfalık bir özetini ve 29 sayfalık bir seçim bildirisini kullanan CKMP, ideolojik ve politik söyleme ağırlık vermiştir. Türkeş, seçim kampanyası boyunca birçok farklı şehirde miting düzenlemiştir. (Öznur, 1999b: 114)

CKMP’deki lider ve kadro değişimi, partinin söylemlerine de yansımıştır. Partinin özel teşebbüsü önceleyen, dini muhafazakâr ve net olmayan politik çizgisi, Türkeş ve arkadaşlarının yönetime gelmesiyle değişmiş ve bu değişim 1965 seçimleri için hazırlanan bildiride de gözlemlenmektedir. Bildiride dünyanın değişimi ve gelişimi dile getirilirken, Türkiye’nin geri kalmış bir ülke olduğu açıkça ifade edilmiştir. 1961-1965 dönemi için AP’ye ve CHP’ye yönelik sert eleştiriler kullanılırken, CKMP’nin yeni kadrosuyla modern milli devlet ve medeniyetin savunucusu olduğu belirtilmiştir. 1965 seçimleri için hazırlanan bildiri, temel olarak parti programının bir özeti niteliğindedir. Programda belirtilen amaç ve ilkeler, bildiride de aynı şekilde yer alırken, ayrıca Atatürkçülük başlığı altında *“Atatürkçülüğü barışa, hürriyete, insan değerine sevgi, Türklüğe aşk, ilmin önderliğine inanış olarak görüyor ve kabul ediyoruz.”* ifadeleri kullanılmıştır. Programda, Atatürkçülük başlığıyla laik-milliyetçi seçmene hitap edildiği gibi, *“Biz, Allah’a inandığımız gibi Türk milletinin yüksek kabiliyetine, sağduyusuna ve başarıya ulaşacağımıza inanıyoruz.”* denilerek milliyetçi-muhafazakâr seçmene çekici gelebilecek ifadeler kullanılmış ve ahlâkla temellendirilen bir din görüşü açıklanmıştır. Bu görüşte; sevgi, saygı ve vazife temeline dayanan bir ahlâk sisteminin savunulduğu vurgulanmış, toplumsal ve siyasal yaşamda bu ruhun hâkimiyetinin istendiği açıkça belirtilmiştir. Bildiride ayrıca doğum kontrolüne karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir. (CKMP, 1965: 6, 10, 11) CKMP’nin bildirisi, bu özellikleri bakımından milliyetçilik temelinde şekillenen laik ve muhafazakâr seçmen gruplarına aynı anda hitap etme çabasında olan bir görünüme sahiptir. Ayrıca sosyal yaşamı düzenleyici kimi muhafazakâr vaatlerin de (Doğum kontrolüne karşı çıkılması gibi) yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca CKMP’nin eski yöneticilerine göre, özel teşebbüse kıyasla devletin biraz daha öncelendiği bir yapının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

CKMP'nin kalkınmacı ve korporatist tutumu, partinin yeni yöneticilerine de yansımıştır. Parti yöneticilerinden Numan Esin, plan fikrinin hâkimiyetini kabul ettirdiğini belirtirken, ekonomik olarak halk arasında birlik fikrinin geliştirilmediğini ifade etmiştir. Esin, TİP'le CKMP arasında “sosyal gelişmeyi organize etme” iddiası açısından benzerlik olduğunu kabul etmiş ve CKMP'nin fakir köylüye, işçiye, küçük esnafa ve aydınlara dayandığını belirtmiştir. Türkeş ise sınıflaşmanın toplum içinde herhangi bir sınıfın lehine ve diğerlerinin aleyhine gelişmemesi gerektiğini, TİP'le aralarında sınıflara bakış açısından bir ayrılık olduğunu açıklamıştır. “Sosyal adalet” vurgusu dikkat çeken Türkeş, bu kavramı “*Toplum içerisinde külfet ve nimetlerin, mükellefiyetlerin ve tazminatların, ödevlerin ve ödeneklerin vatandaşlar arasında çalışma, gayret, liyakat ve kabiliyet esasına göre bölüşülmesi*” olarak açıklamıştır. (Aslan, 1965: 45-46)

Alparslan Türkeş'in ekonomi temelli ideolojik söylemi, seçim kampanyası boyunca devam etmiştir. 15 Ağustos 1965 tarihinde Ankara'da konuşan Türkeş, “*Partimize katılanlar; aşınmış politikacılar, milletvekilliği ticareti ile meşgul siyasi simsarlar değil; halkın temsilcileridir. Zaten biz de halka değer veriyoruz. İşçi davalarını kendi davamız biliyoruz. CKMP köylünün ve işçinin partisidir. İnsan emeğinin kutsal olduğuna inanıyoruz. Bu inançla çalışacak ve başarıya ulaşacağız.*” ifadelerini kullanmıştır. (Yeni Gazete: 15 Ağustos 1965) Türkiye'nin milli menfaatlerini ön planda tutmak ve sömürge emellerine imkân vermemek şartıyla yabancı sermayeyi kabul eden Türkeş, Ahmet Emin Yalman'a verdiği röportajda ilmi planlamanın gerekliliğini ifade etmiş ve “*İktisadi faaliyetlerde plan sınırları içinde özel teşebbüse ve devlet sektörüne hedefleri verilmeli ve bilhassa özel sektör gerekli şekilde teşvik edilmelidir.*” ifadelerini kullanmıştır. (Yeni Gazete: 12 Eylül 1965)

CKMP, bu seçim sürecinde 27 Mayıs süreciyle ilgili ithamlarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Özellikle 27 Mayıs'ı gerçekleştiren on kişilik radikal grubun CKMP'ye dahil olması, CKMP'yle aynı seçmen grubuna hitap eden AP, YTP ve MP'nin eleştirilerine sebep olmuştur. Bu eleştirilere karşı savunma refleksi geliştiren Türkeş ve arkadaşları, seçim kampanyasında 27 Mayıs'la ve ayrıca 1944'teki Irkçılık-Turancılık Davası'yla ilgili de açıklamalarda bulunmuşlardır. Hatta Muzaffer Özdağ ve Fuat Uluç'un hazırladığı 15 sayfalık bir broşürde İnönü'nün kafatasçı olduğu ifade edilmiş ve Türkeş'in millet anlayışının Ziya

Gökalp ve Atatürk gibi olduğu belirtilmiştir. (Yeni Gazete: 19 Eylül 1965) Ayrıca Türkeş ve arkadaşları, AP'nin Menderes'in idamıyla ilgili kendilerine yönelik söylemlerine de karşı çıkmak durumunda kalmıştır.

CKMP'nin 1965 seçimleri öncesi söylemlerinin temelini oluşturan unsurlardan birisi de komünizm karşıtlığı olmuştur. Seçim bildirisinde komünizmle ilgili, *“Komünizm tehlikesini mutlak surette yok edeceğiz. Türkiye’de komünizmin kökünü kazıyacağız. Bunun için bütün iktisadi, hukuki, kültürel tedbirleri alacak, Türk milletinin demokratik, milliyetçi, ve maneviyatçı bir istikamette gelişmesine ve ilerlemesine çalışacağız.”* ifadeleri kullanılmıştır. (CKMP, 1965: 29) Bu bağlamda dış politikaya da değinen Türkeş, TİP'in Amerikan karşıtı söylemlerine karşı ABD ve NATO'yla olan ilişkilerinin, Sovyetler'in işgal tehdidine karşı zaruri olduğunu belirtmiştir. Türkeş bu görüşünü savunurken, Atatürk'ün “Batı uygarlığı” perspektifini ve idealini de kullanmış ve *“Bugün, iyi dostluk ve en az mahzurlu yardım, Türkiye için yine Amerika’dan elde edilebilir.”* demiştir. (Yeni Gazete: 27 Eylül 1965) Soğuk Savaş ortamını oldukça net bir şekilde yansıtan bu ifadelerde zaman zaman değişiklik de görülmektedir. *“Türkiye’yi parçalayarak memlekette enternasyonal kızıl bir idare kurmak isteyenlerin karşısında dikileceğiz ve onları yok edeceğiz.”* diyerek komünizm karşıtı konumunu koruyan Türkeş, aynı konuşmasında, *“...Türkiye, Amerika’nın uydusu değildir ve hiçbir zaman olmamıştır. Ama bazı sapıkların sürüklemek istedikleri gibi kızıl bloğun da asla peyki olmayacaktır...”* ifadeleriyle idealist bir görünüm de sergilemektedir. (Yeni Gazete: 29 Eylül 1965)

CKMP’de lider ve kadro değişiminin ardından söylemlerde ve politikalarda da değişim meydana gelmiş, 10 Ekim 1965 tarihinde 27 Mayıs sonrasının ikinci genel seçimleri yapılmıştır. Bu seçim, “Milli Bakiye Sistemi”nin uygulanması bakımından da önem taşımaktadır. Bu seçim sistemine göre, partilerin d’Ohnt sistemiyle illerde aldığı oyların nisbi temsili sağladığı gibi, partilerin ülke çapında aldığı genel oyla orantılı olarak parlamentoda temsil edilmeleri mümkün hale gelmiştir. Seçimlerde AP, 4.921.235 kişinin tercihiyle, %52,9 oranında oy almış ve 240 milletvekiliyle tek başına iktidar olmuştur. CHP, 2.675.785 kişinin oyuyla %28,75 oy oranı ve 134 milletvekili çıkarmıştır. Türkeş’in CKMP’si ise 208.696 kişinin oyunu almış ve %2,24 oy oranıyla 11 milletvekili çıkarabilmiştir. Seçimlerde ayrıca ilk ve son defa

sosyalist bir parti de Meclis'e girmiştir. TİP, 276.101 kişinin oyunu almış ve %2,97 oy oranıyla 15 milletvekili çıkarmıştır. (Taşkın ve Aydın 2015: 140) CKMP'nin seçilen 11 milletvekili şunlardır: Alparslan Türkeş, Kemal Çiracıoğlu, Ahmet Tahtakılıç, İsmail Hakkı Yılanlıoğlu, Kemal Aytaç, Cevad Odyakmaz, Cemal Karahan, Mehmet Altınsoy, Rıfat Baykal, Fuat Uluç ve Muzaffer Özdağ.

Alparslan Türkeş'in liderliğindeki CKMP, 10 Ekim 1965 tarihinde gerçekleşen seçimler neticesinde Meclis'te 11 milletvekilliğiyle temsil edilmiştir. Bundan sonraki süreç, Türkeş'in parti içerisindeki ağırlığını giderek yoğunlaştırdığı bir döneme denk gelmektedir. Türkeş'e ve Türkeş'in liderliğine karşı olan isimlerin CKMP'den ayrılması, Türkeş'in kendi denetiminde bir parti teşkilatı kurmasını kolaylaştırmış ve Türkeş'e geniş bir hareket alanı kazandırmıştır. (Uzun, 2005: 273) Parti içerisindeki hâkimiyetini güçlendiren Türkeş, ilk defa CKMP'nin 1967 yılındaki kongresinde “Başbuğ” sıfatıyla anons edilmiştir. (Bora ve Can, 2011: 360) İslamiyet öncesi Türk tarihinde, Türk topluluklarının liderlerini tanımlayan “Başbuğ” sıfatı, aynı zamanda Türkeş'in kişiliğinde bir “karizmatik lider” kültürünün ortaya çıkmasını da kolaylaştırmıştır. Türk devlet geleneğinde liderin büyük önem taşıdığına dair var olan algı, tarihsel bir kavramla temellendirilmiştir. Ancak parti içerisinde yaşanan bu süreç, CKMP'nin demokratik düzenle ilgili politikalarıyla ayrılmaktadır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in 1966'da rahatsızlanması ve görevine devam edemeyeceğine dair raporun 38 doktor tarafından imzalanması üzerine yaşanan seçim süreci, bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Siyasal partiler, ordunun da etkisiyle Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi konusunda mutabakata varmış, CKMP ise bunu reddetmiş ve Alparslan Türkeş aday gösterilmiştir. CKMP, konuyla ilgili yayımladığı bildiride Türk demokrasisinin uluslararası itibarına gölge düşürüleceğini ve Sunay'ın adaylık sürecinin, demokratik rejimin geleceği bakımından normal bir teamül başlangıcı olarak görülemeyeceğini ifade etmiştir. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren Türkeş ve arkadaşları, “...Cumhurbaşkanlığına giden yolun Genelkurmay Başkanlığından geçeceği yolunda bir teamül başlangıcı demokratik rejimin temel ilkelerine uygun düşmeyecektir.” ifadeleriyle ordunun etkinliğine ve demokratik olmayan bir teamül sürecine karşı çıkmışlardır. (Tekin, 2011: 215)

3.2.2. Dönüşüm Sürecinde Doktrin ve Teşkilat

CKMP'nin MHP'ye dönüşümü, uzun ve aşamalı bir süreci işaret etmektedir. 1966'dan sonra başlayan dönüşüm süreci, 1969'daki Adana Kongresi'nde büyük ölçekte tamamlanmış ve 1975'te kurulan Birinci Milliyetçi Cephe hükümetiyle de sonuç vermeye başlamıştır. CKMP içerisinde başlatılan bu süreç, esas olarak Türkiye'deki dönüşümün de bir yansımasıdır. AP'nin tek başına iktidarına karşılık, TİP ve CKMP gibi doktrin sahibi, ideolojik partilerin Meclis'te temsil edilebilmeleri dikkat çekmektedir. Bununla beraber Meclis dışındaki muhalefet de giderek güçlenmeye başlamış ve özellikle üniversite öğrencileri arasında giderek yayılan sol hareketler, zaman içerisinde örgütlenmeye başlamıştır. Ekonomik olarak yaşanan sanayileşmenin etkisi, Türkiye'de bir işçi sınıfının ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Bu ekonomik dönüşümün sosyal karşılığı olarak, Anadolu'daki köylerden büyük kentlere yönelik göç akımı önemli olmaktadır. Hızlı nüfus artışı, tarımdaki fırsat yokluğu ve yeni sanayilerin cazibesi ile birlikte kırsal kesimden kentlere yönelik göç hareketlerini arttırmış ve bunun neticesinde "gecekondu" adı verilen yapılar yayılmaya başlamıştır. (Zurcher, 2008: 388) 1960'lar, aynı zamanda burjuva sınıfının da kendi baskı grubunu ortaya çıkarmasına yol açmış ve Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği bu şekilde kurulmuştur. 27 Mayıs 1960 sonrası siyasileşen Türkiye'de, 1961 Anayasası ideolojik tartışma için yeni bir çerçeve oluşturmuştur. Bunun, özellikle sol siyasete önemli ölçüde katkı yaptığı anlaşılmaktadır. Ancak Soğuk Savaş ortamı, Batı Bloğu'nda yer alan Türkiye'de sol harekete reaksiyon gösteren yeni hareketlerin de ortaya çıkmasına yol açmıştır. Orta Doğu ve Asya'da yükselen milliyetçi hareketlere karşı ise "İslâm" faktörü bir panzehir olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Ahmad, 2007: 158) Türkiye özelinde 1965'ten sonra gündemi sürekli meşgul eden Kıbrıs Meselesi ise Türk milliyetçiliğinin güçlenmesinde bir basamağı oluşturmuştur.

Yukarıda ifade edilen siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşüm süreci, siyasal partilerin dönüşüm sürecini de açıklamaktadır. CHP'nin 1965 seçimleri için geliştirdiği "ortanın solu" söylemi, her ne kadar kısa vadede başarılı olamadıysa da uzun vadede CHP'yi iktidara taşımıştır. CKMP ise bu dönüşüm sürecinden hem kitleleşme hem de doktrin ve söylemleri açısından etkilenmiştir. Kemal Can, CKMP'nin kitlelerini tanımlarken, giderek hızlanan kapitalistleşme sürecine vurgu

yapmakta ve “lkc” hareketin kitesini, “*Hayat alanlarının daralacağı korkusuna kapılan; iktisadi, kültürel, sosyal değişim karşısında zorlandıkları için kendilerini tehdit altında hisseden geleneksel orta sınıflar; özellikle mlkszleşerek sınıfsal hiyerarşide gerilemenin eşiğine gelen kesimler, taşra ile bağları kopmamış kent yoksulları ve iktisadi ya da sosyal olarak kategori atlamanın eşiğinde olup daha çok kültürel bir engelle durdurulduklarına inanan küçük, orta sermaye ve tahsilli meslek grupları.*” olarak tanımlamaktadır. (Can, 2009: 663) Türkiye’de yaşanan dönüşüm süreciyle birlikte değerlendirildiğinde, bu nitelendirmenin doğru olduğu anlaşılmaktadır.

CKMP’nin dönüşümü, parti içi dinamikler ve politikalar açısından da erken sayılabilecek bir tarihte başlamıştır. 27 Mayıs’tan itibaren toprak reformunu savunan CKMP, 1965 sonrasında büyük tarım mlklarının dağıtılmasına karşı çıkmış ve çözümün, tarımı geliştirmekte ve topraksız köylüleri başka sektörlere kaydirmakta olduğunu savunmuştur. Böylece bazı büyük toprak sahiplerinin desteğinin sürmesi sağlanmıştır. Türkiye Milliyetçiler Birliği, Vatansever Türk Teşkilatı ve Komünizmle Mücadele Dernekleri gibi kuruluşlar, CKMP’nin ideolojik dönüşümünde işlev görürken, 1967 yılındaki kongrede “Dokuz Işık” doktrini de resmen kabul edilmiştir. 1966 ve 1968’deki Kısmi Senato Seçimleri sürecinde saldırgan bir anti-komünist söyleme yönelen Türkeş’in, din ve laiklik konularındaki tutumu da değişmeye başlamıştır. 1960’ların sonuna kadar muhafazakâr söylemlerle birlikte önemli ölçüde laikliği savunan CKMP, bu süreç içerisinde Türk milliyetçiliğinin tanımlanmasında İslamiyet’i de vurgulamaya başlamıştır. Bu dönüşüm, “*Biz Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslümanız.*” söylemiyle vücut bulurken, birer araç olarak Türk Milliyetçiliği ve İslamiyet, komünizme karşı birlikte kullanılmıştır. (Bora ve Can, 2007: 54) Bu arada yaşanan dönüşüm neticesinde, laik bir hareket olarak gelişen ve bu niteliğini koruyan Türkçülük ana unsur olmaktan çıkmış, marjinal ve elitist bir hareket olarak kalmıştır. (Bora, 2012: 128) Bu dönüşüm aynı zamanda, 1969 yılında Necmettin Erbakan’ın Meclis’e girmesi ve 1970 yılında Milli Nizam Partisi’nin kurulmasıyla da açıklanabilir. Zira Türkiye’de yükselmeye başlayan ve daha önce de ifade edildiği gibi komünizme ve milliyetçiliğe karşı yükselen “İslamcı” siyasete karşı muhafazakâr seçmenleri

etkileyecek söylemlerin geliştirilmesi ve bu yolla seçmen kitlesinin genişletilmesi de söylem değişikliğinde etkili olmuştur.

1965 seçimlerinin ardından Türkeş, partiye yeni dönemde uzun vadeli plan ve programlar doğrultusunda yeni bir yön vermek istemiş ve bu konuda iki konuya ağırlık vermiştir: Gençlik ve fikri yapılanma. Özellikle yükselen sol hareketlere karşı 1960'ların sonuna doğru gelişen ve reaksiyoner bir nitelik taşıyan faaliyetlerin temeli bu süreçte atılmıştır. Gençliğe verilecek eğitim, "Dokuz Işık" olarak adlandırılan doktrin temel alınarak oluşturulmuştur. Çalışmanın bu kısmında, konunun daha iyi anlaşılması ve fikri yapının dinamiklerinin ele alınması için doktrin ve bunun doğrultusunda gençlik faaliyetleri incelenecektir.

3.2.2.1. İdeolojik Bir Doktrin Olarak "9 Işık"

"Dokuz Işık" doktrini, CKMP'nin MHP'ye dönüşümünde oldukça önemli bir konumu teşkil etmektedir. Zira 1960'ların ortalarına kadar iktidar ve muhalefet kimlikleriyle ifade edilebilen siyaset, daha önce de ifade edilen faktörlerden dolayı farklılaşmış ve yeni siyaset tarzları ve söylemleri gelişmeye başlamıştır. Buna paralel olarak siyasal partilerin yapıları ve programları da değişmeye başlamıştır. 1960'tan önce kurulup, legal siyaset düzleminde yer almayan radikal sol görüşlü partiler dâhil edilmezse, Türk siyasetinde belirli bir ideoloji ve doktrin ekseninde gelişen siyasal hareketlere ilk defa 1960 sonrasında, TİP ve CKMP örneklerinde rastlanabilmektedir. Bu noktada CKMP, siyasal yelpazenin sağında konumlanırsa da iddiaları ve programı açısından kendisini "üçüncü bir yol" olarak sunmuştur. Bu sunuşun arka planını ise Dokuz Işık oluşturmaktadır.

Dokuz Işık, Alparslan Türkeş tarafından hazırlanmış ve önce CKMP'nin, ardından MHP'nin düşünsel alt yapısını oluşturmuştur. Milliyetçilik, Ülkücülük, Ahlakçılık, İlimcilik, Toplumculuk, Köycülük, Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik, Gelişmecilik ve Endüstricilik ve Teknikçilik olmak üzere dokuz ana başlıktan oluşan programın benzerine, 1962 yılında Nihal Atsız'ın bir makalesinde rastlanmaktadır. Atsız'ın hazırladığı dokuz maddelik program, Türkçülük, Arınmış Türkçecilik, Yasacılık, Toplumculuk, Milli gelenekçilik, Demokrasiye taraftar olmak, ahlakçılık, bilimcilik ve teknikçilikten oluşmaktadır. Türkeş, 9 Işık'ı 1964'te 14 sayfa halinde yayımlamış, 1967'deki kongrede bu program kabul edilmiştir. (Tekin, 2011: 222)

Alparslan Türkeş 1967 yılında gerçekleşen kongrenin açılışında yaptığı konuşmada, yabancı memleketlerin şartları altında meydana getirilmiş bulunan yabancı doktrinlerin ve yönetim sistemlerinin taklit edilerek Türkiye'nin kalkındırılmayacağını belirtmiştir. Türkeş, “*Ne kapitalizm ne liberalizm, ne de komünizm, Türkiye için yararlı olamaz. Türkiye’yi kalkındıracak sistem ve görüş ancak Türk milletinin özelliklerine uygun, Müslüman Türk milleti realitesini göz önünde bulunduran ve modern ilim ve tekniği ve yol gösterici kabul eden milli bir doktrin Türkiye’yi ulaştırmak istediğimiz kudretli, ileri, büyük Türkiye’ye kavuşturabilir.*” sözleriyle Dokuz Işık’ı sunmuştur. (Öznur, 1999b: 147) Türkeş’in konuşması, komünizme ve kapitalizme aynı anda bir karşı çıkışı ifade ederken, sunulan yolun temel nitelikleri açısından da ipuçları vermektedir.

27 Mayıs sonrasında, Başbakanlık Müsteşarlığı görevini sürdürürken radikal reform taslaklarını savunan Türkeş’in, siyasete girdikten sonra da kalkınmacılığı temel alan bir düzlem üzerinde görüşlerini savunduğu anlaşılmaktadır. Bora ve Can, kalkınma ve gelişme hedefinin Türkeş için baştan beri merkezi önemde olduğunu ifade ederken, Türkeş’in teknik akla itimat ettiğini ve seçkin uzman öncülerin inisiyatifine inandığını belirtmektedir. Bu durumun arka planında yatan subay formasyonunun ise Türkeş’in, Atatürkçülüğün temel söylemlerini içselleştirmesini sağladığı ifade edilmektedir. Buna göre, Türkeş’in 9 Işık programı, Kemalizm’in ortaya koyduklarından köklü bir fark taşımamakta, milliyetçiliğin yön verdiği solidarist ve korporatist bir otoriter düzen içinde teknikçi, ilimci ve kalkınmacı modernizmi sunmaktadır. (Bora ve Can, 2011: 368-372) Zürcher de benzer bir durumu ifade etmiş ve Türkeş’in programının, 1930’ların Kemalizminden uzak düşmediğini belirtmiştir. (Zürcher, 2015: 372) Gerçekten de Kemalizm’in “Halkçılık” ve “Milliyetçilik” ilkelerine Dokuz Işık’ta da rastlanmaktadır. Ancak bu durum, Dokuz Işık’ın doğrudan Kemalizm’i yansıttığı anlamına da gelmemektedir. Buna ek olarak, program esas itibarıyla “dayanışmacı” bir anlayış içerisinde “toplumcu” görüşleri savunmaktadır. 1965 seçimleri için hazırlanan bildiride yer alan “tarım kentleri” gibi vaatler, korporatist temelin arka planını oluşturmaktadır. Bu durum ülkücülüğün, merkez sağ siyasetten ayrıldığı noktaya da temas etmektedir. Türkeş’in 1967’deki konuşmasında vurguladığı “*Ne kapitalizm ne liberalizm, ne de komünizm*” söylemi, korporatist temelle örtüşmektedir. Bu, Türkeş’i ve CKMP’yi

diğer sağ partilerden ayırarak Türkes’in “üçüncü yol” karşılamaktadır. Yine Alparslan Türkes’in 1970’li yıllarda söylediği iddia edilen, “*Solun ihanete varan davranışları neticesinde, sağla olan kavgamızı ertelemek zorunda kaldık*” sözü de bu durumu ortaya koymaktadır. (Can, 2009: 682) Ancak sağ ile olan kavganın ortaya çıkmasında yalnızca doktrin ve söylem farklılığı değil, milliyetçi-muhafazakâr seçmeni ikna edebilme kabiliyeti de yatmaktadır. Bu durum, daha sonra inceleneceği üzere, özellikle komünizmle mücadele eksenindeki AP ve CKMP arasında rekabete sebep olmuştur.

1967 yılındaki kongrede kabul edilmesinin ardından, zaman içerisinde detaylandırılan ve 600’den fazla sayfada ifade edilen Dokuz Işık doktrini anlayabilmek, CKMP’deki dönüşümü açıklamak açısından faydalı olacaktır. Çalışmamın bu kısmında Dokuz Işık’ın temel hatları ele alınacaktır.

3.2.2.1.1. Dokuz Işık’ın İçeriği ve Etkisi

“Dokuz Işık” olarak adlandırılan doktrinin içeriğine geçmeden önce, kavramla ve kullanıldığı alanla ilgili fikir yürütmek faydalı olacaktır. 1964 yılında, 16 sayfalık bir nüsha halinde yazılan Dokuz Işık’ın, 1967’deki CKMP kongresinde kabul edildiği daha önce ifade edilmişti. Türkes, bu kongrede üniversitelerdeki sol faaliyetleri de hedef almış ve komünizm zararlı faaliyetlerinin, masum üniversite öğrencilerini zehirlediğini belirtmiştir. Türkes, CKMP’nin Türk milletinin varlığına, birlik ve bütünlüğüne karşı olan hareketlere savaş açtığını ilan ederken, özellikle üniversitelerdeki komünist hareketlere karşı imanlı bir milliyetçilik cephesinin yükseldiğini ifade etmiştir. Türkes, “*Bu gençler Dokuz Işık milli doktrini ile her çeşit yabancı taklidi zararlı düşüncelere karşı saf tutmaktadırlar.*” ifadeleriyle, Dokuz Işık’ın gençler için bir rehber haline getirileceğini de belirtmiştir. (Öznur, 1999b: 146) Bu noktada, Türkiye’deki gençlik hareketlerinin yükselişinin fark edildiği anlaşılırken, bu hareketlerin belirli bir plana ve programa dayandırılmak istendiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan Dokuz Işık, üniversitelerde yükselen komünizme karşı gençler için bir “kalkan” vazifesini de üstlenecek ve ideolojik olarak bir cevap olarak değerlendirilecektir. Ayrıca İslamiyet öncesi Türkler için simgesel ve mitolojik bir kavram olan “ışık” kelimesinin ve yine Türkler tarafından kutsal sayılan “dokuz” sayısının bu doktrini açıklamak için sembolleştirilmesi ve kullanılması, Türkes’in ifadeleriyle birlikte değerlendirildiğinde doğrudan milliyetçi görüşlü gençleri

konsolide edebilecek ve milliyetçi olmayan gençlere de cazip gelebilecek bir etkinin yaratılmak istendiğini ifade etmektedir. Bora ve Can, Dokuz Işık'ın, Türkeş ve CKMP için bu önemli niteliğine vurgu yaparken, “...*Dokuz Işık, metin olarak o kadar önemli değildir; içeriğinden bağımsız olarak, bir kutsal kitap gibi sahiplenilecektir. Liderin vaaz ettiği doktrine duyulan sadakatin simgesi olacaktır onu zikretmek.*” ifadelerini kullanmışlardır. (Bora ve Can, 2011: 372) Ayrıca aslen Ermeni bir Türk vatandaşı olan ve Türkeş'in uzun yıllar yakınında bulunan Levon Panos Dabağyan'ın Türkeş'le yaşadığı bir diyalog da bu durumun önemini ortaya koymaktadır. Dabağyan, 27 Mayıs ve idamlarla ilgili Türkeş'e yöneltilen eleştirilere karşı çıkan bir kitaptan bahsetmiş ve Türkeş'e, bu kitabın bastırılması gerektiğini söylemiştir. Türkeş, Dabağyan'ın teklifini reddederken, “...*Şahsımı alâkadar eden bir meseleyi, politik maksatlara karıştırmak istemem. Halk şahsımı değil, Dokuz Işık'ı beğenip, benimsesin yeter. Sen bilhassa bu nokta üzerinde dur ve çalış. Benim için önemli olan budur.*” cevabını vermiştir. (Dabağyan, 2009: 257) Türkeş'in Dokuz Işık'a verdiği önem, bir doktrin olarak sunulması ve “üçüncü yol” fikriyle birlikte değerlendirildiğinde anlaşılmaktadır. Dokuz Işık, Türkeş'in iktidara gelmesi halinde uygulayacağı kısa ve uzun vadeli programı ifade ederken, aynı zamanda CKMP'nin sahip olduğu tabanı ve özellikle gençleri konsolide edecek, partiye bir kimlik kazandırmada önemli bir rol oynayacak ve geniş kitlelere ulaşmada bir araç olarak kullanılacaktır.

Alparslan Türkeş, Dokuz Işık'ın ortaya çıkışını ifade ederken, “*Bütün dünyada bir fikir savaşı yapılıyor. Bir sürü doktrin çarpışıyor. Türkiye'de son zamanlarda kapitalistler ile komünistlerin fikri bir çatışmaya girdiklerini gördük. Bu iki felsefe de ithal malı, ikisi de maddeci, ikisi de Türk milletine yabancıdır.*” Demiş ve Dokuz Işık'ı “*yüzde yüz yerli, yüzde yüz milli, maneviyatçı*” bir doktrin olarak nitelendirmiştir. Türkeş'in bu vurgusu, programın bütününde de devam etmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi komünizme, kapitalizme ve liberalizme karşı çıkan Türkeş'in, Türkiye'yi kalkındıracak “reçete” olarak sunduğu formül Dokuz Işık'tır. Türkeş bu formülü, “*Türk emek potansiyelinin, milli üretim faktörlerine rasyonel bir şekilde bağlanması, devletin vatandaşlara üretim yollarını açarak bütün tedbirleri alması ve kolaylıkları temin etmesi ve milli gelirin artmasında kendisine düşen esas rolü oynaması*” olarak açıklamıştır. (Türkeş, 1996: 13-16)

Dokuz Işık'tan "Milliyetçilik" başlığı, "*Her şey Türk milleti için, Türk milleti ile beraber ve Türk milletine göre sözleriyle özetlenebilecek, Türk milletine bağlılık, sevgi ve Türkiye devletine sadakat ve hizmettir.*" şeklinde özetlenmiştir. "Ülkücülük", "*Türk milletini en ileri, en medeni, en kuvvetli bir varlık haline getirme ülküsü*" olarak tanımlanırken, "Ahlakçılık" başlığında Türk milletinin ruhuna, örf ve adetlerine vurgu yapılmış ve bunların korunması ve geliştirilmesi öngörülmüştür. "İlimcilik" başlığında, "*her çeşit faaliyette ilmi önder yapma prensibi*" vurgulanmış, olayların ve varlığın ön yargılardan bağımsız bir şekilde incelenmesi gerekliliği belirtilmiştir. İçtimai ve iktisadi olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenen "Toplumculuk" ise "*Her çeşit faaliyetin toplumun yararına olacak şekilde yürütülmesi*" olarak ifade edilmiştir. Köyleri tarım kentleri halinde birleştirerek kalkındırmayı öngören program, "Köycülük" başlığı altında toplanmış, "Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik" ilkesi ise Birleşmiş Milletler Anayasası'nda yazılı bütün hürriyetlerin sağlanmasını amaç edinmiştir. Türk milletinin tarihi ve milli benliği esas alınarak hedeflenen yükselme ve ilerleme "Gelişmecilik ve Halkçılık" başlığıyla karşılanmış, sanayileşmeyle ilgili bütün program ise "Endüstricilik ve Teknikçilik" başlığı altında incelenmiştir. (Türkeş, 1996: 16-18)

3.2.2.1.2. Milliyetçilik

Alparslan Türkeş, Dokuz Işık'ta "Milliyetçilik" başlığını açıklarken, Türk düşünce hayatındaki önemli fikir akımlarını incelemiş ve İslamcılık, Osmanlıcılık, Milliyetçilik olmak üzere üç temel fikir akımını dile getirmiştir. Türkeş, bu üç fikir akımına "Turancılık", "Türk Birliği" ve "Anadoluculuk" olmak üzere üç başlığı daha eklemiştir. Milliyetçilik anlayışını, "*Türklük şuuruna erişmiş, samimi olarak 'Ben Türküm' diyen herkes Türk'tür.*" ifadesiyle dile getiren Türkeş, antropolojik ırkçılığı ise kesinlikle reddettiğini belirtmiştir. Türkeş, milliyetçilik anlayışının maneviyatçı, akılcı, demokratik ve çağdaş bir milliyetçilik olduğunu açıklamıştır. (Türkeş, 1996: 59) Bu açıdan, Türkeş'in savunduğu milliyetçilik anlayışının zaman içerisinde Ziya Gökalp'in temellendirdiği ve cumhuriyet döneminin kuruluşuna oldukça etki eden, kültürel temelli bir milliyetçilik anlayışına dönüştüğü anlaşılmaktadır.

Milliyetçilik anlayışında antropolojik milliyetçiliği ve ırkçılığı reddeden Türkeş, "yabancı" olarak nitelendirdiği akımlara ise doğrudan karşıt bir konum belirlemiştir. Yabancı akımlara karşı şiddetle ve baskıyla mücadele edilemeyeceğini

ifade eden Türkes, Türk milleti için güç kaynağının Türk milliyetçiliği olduğunu belirtmiş ve yabancı faaliyetlere karşı üç tedbir belirlemiştir: Milli ülkü ve milliyetçilik şuuru vermek, hızla sosyal adalet tedbirleri almak ve yoksulluğu, haksızlıkları gidermek ve kanuni tedbirleri almak ve hiç müsamaha göstermeden uygulamak. (Türkes, 1996: 71) Dokuz Işık'ın bütünü incelendiğinde, daha önce de ifade edildiği gibi yabancı fikir akımlarından kastın komünizm ve kapitalizm olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan Türkes, siyasi alanda komünizm karşıtı söylemlere ağırlık verse de fikir alanında kapitalizme ve liberalizme de karşıt bir doktrin geliştirmiştir. Bu karşıtlık, sonrasında faşizm ve nazizm de dahil edilerek geliştirilmiş ve Türk milliyetçiliğinin “saldırgan” niteliğinin bulunmadığı vurgulanarak, Türkes özelinde de suçlamalara sebep olan faşizm ve nazizm de reddedilmiştir. (Türkes, 1996: 123)

Türkes'in savunduğu milliyetçilik anlayışı, milli şuur ve semboller açısından Türk tarihiyle desteklenmektedir. Türklerin şanlı ve şerefli tarihlerine yapılan vurgu, başka milletleri taklit etmeye gerek olmadığına dair bir sonuca ulaşmış ve hem bireysel hem de grup olarak bir güven aşlamıştır. Mete Han, Cengiz Han, Timur, Yavuz ve Alparslan gibi liderler de örnek gösterilerek okuyucuya bireysel bir özgüven verilmek istenmiştir.. Okuyucuya aşılacak istenen bu özgüven, İslamiyet öncesi Türkler tarafından da kutsal sayılan “bozkurt” sembolünün kullanılması ve savunulmasıyla da dikkat çekmektedir. Nitekim Türkes, bozkurt sembolünü savunurken, *“Hakanlar, hanlar, komutanlar askerlerine ‘Bozkurtlarım’ veya ‘Kurtlarım’ diye hitap etmişlerdir. Biz de bugün Türk gençliğine yeni bir atılım ve şahlanış hareketi getirirken bozkurtluğu salık vermekteyiz.”* ifadelerini kullanmıştır. (Türkes, 1996: 105-108) Bu ifadelerle zaten asker kökenli bir siyasetçi olan Türkes, kendisini bir komutan konumuna yükseltirken, hedef kitlesi olan gençleri de birer asker konumuna yerleştirmiştir.

3.2.2.1.3. Ülkücülük

Ülkücülük ilkesi, Dokuz Işık'ı benimseyen ve kabul eden Türk milliyetçilerine özel bir kimlik ve isim kazandırması bakımından önem taşımaktadır. Zira ülkücülük, bundan sonraki süreçte bir siyasal parti olarak CKMP'nin ve MHP'nin de önüne geçmiş ve insanların kendilerini ifade ettikleri bir kimliğe dönüşmüştür. Ülkücülük ilkesinin bu niteliğinde, kelimenin karşıladığı anlamla birlikte Türkes'in yüklediği anlamın da payı vardır. Türkes, ülkücülüğü “idealizm” kelimesiyle açıklarken, bu

kavrama verdiği önemi “*Ülküsüz insan çamurdan bir varlık gibidir. Ülküsüz insan dümensiz, pusulasız bir gemi gibidir.*” sözleriyle açıklamaktadır. (Türkeş, 1996: 143) Yani ülkücülük, Türk milliyetçilerine gidecekleri yönü göstermekte ve böylelikle bir mobilizasyon sağlamaktadır. Ülkücülük ilkesinin aksiyoner bu yönü, “*Türk milletini en kısa yoldan ve en kısa zamanda modern uygarlığın en üst seviyesine çıkarmak; mutlu, müreffeh hale getirmek, bağımsız, hür, kendi haklarına sahip bir hayata kavuşturmak*” hedefiyle somutlaştırılmıştır. Bu somutlaştırma, Türk tarihinde yine sembolik bir anlamı “Kızıl Elma” kavramıyla da simgeleştirilmiştir. (Türkeş, 1996: 146)

Ülkücülük ilkesi, bireyin yaşantısını manevi olarak düzenlemesi açısından da önem taşımaktadır. Türkeş, hitap ettiği gençlere kendilerini çok iyi tanıdıklarını ve bu uğurda “fedakârlıkta” bulunmaları gerektiğini belirtmiştir. “Gönül seferberliği” olarak da adlandırılan bu sürece göre; fikir, ülkü ve dava bakımından en güçlü ve asil fikir Dokuz Işık’tır. Ülkücü de bundan emin olmalı, bunun heyecanıyla dolu olmalı ve bunun yüklediği görevleri cesaretle yerine getirmelidir. Türkeş, burada gerekli motivasyonu biraz daha ileriye götürerek, “*Türkler olarak milletimiz cesurdur, millet için, vatan için, yüksek davalar için, idealler için gerektiğinde canını feda etmekten çekinmeyecek kadar cesurdur.*” diyerek, ülkücü olabilmek için büyük bir özveriye de işaret etmektedir. Türkeş’e göre bu özveri, benzer özveriye sergileyenlerle bir araya geldiğinde başarılı olacaktır. Bundan dolayı da Türkeş’e göre ülkücü, ülkücünün öz kardeşidir. (Türkeş, 1996: 174) Bu manevi bağlanma, birey halindeki ülkücülerin sosyalleşmesini sağlamış ve oluşturulan bağ, Dokuz Işık’ın temellendirdiği bir doktrinle somutlaştırılmıştır. Duygusal olarak birbirleriyle “öz kardeşlik” temelinde ilişki kuran bireyler, Dokuz Işık’ın savunulmasında ve yaygınlaştırılmasında da bu motivasyonu kullanmışlardır.

3.2.2.1.4. Ahlakçılık

Ahlakçılık, Dokuz Işık’ta ülkücülük ile birlikte soyut bir biçimde bulunan ve maneviyata hitap eden ilkelerden diğeri. Aynı zamanda laik bir görünüm sergileyen programın, dini alanla ilgili açık bir şekilde yapılmayan vurguları ve söylemleri de bu başlık altına yerleştirilmiştir. Dokuz Işık’ın Türk milleti için kabul ettiği iki güç kaynağından biri milliyetçilik, diğeri ise İslamiyet’tir. (Türkeş, 1996: 180) Bu açıdan İslamiyet’e, Türklük için bir görev biçilmiş ve “Türk-İslam Sentezi”

olarak adlandırılan olgu da somutlaştırılmıştır. Türk milletini “sokaklarda ıspanak fiyatına satılan demokrasiye”, rüşvet ve hile ile çiğnenen, çiğnetilen hukuk düzenlerine çağırmadığını ifade eden Türkeş, daha önce kapitalizme ve liberalizme karşı ekonomik olarak ortaya attığı üçüncü yol tezine manevi bir katkı da yapmış ve “Türklük gurur ve şuuru” ile “İslam ahlâk ve faziletinin” temellerini oluşturduğu “Allah yolu”nu dile getirmiştir. Bunu yaparken “modern medeniyeti” vurgulamayı da ihmal etmeyen Türkeş, bu süreci “yeniden maneviyata dönüş” olarak adlandırmıştır. (Türkeş, 1996: 187)

Dokuz Işık'ta yer alan Ahlakçılık ilkesi, yalnızca İslamiyet'ten değil aynı zamanda Türk töresine de dayanmaktadır. Türk töresini, “*Evvela Türk milletini sevmek ve Türk milletinin kuvvetine, büyüklüğüne inanmak*” olarak tanımlayan Türkeş, ülkücülerin de buna uygun bir şekilde yaşaması gerektiğini dile getirmiştir. Türkeş'e göre bir ülkücü; oturmasına ve kalkmasına dikkat etmeli, kendisinden nefret ettirmemeli ve en önemlisi disiplinli olmalıdır. (Türkeş, 1996: 203) Sosyal yaşantıyı düzenlemesi bakımından da önem taşıyan bu ilke, Türkeş'in asker kökenli olması ve daha önce de ifade edildiği gibi kendisini bir komutan, kendisine bağlı ülkücülerini ise birer asker olarak konumlandırmasıyla da açıklanabilmektedir. Bu noktada Türkeş'in asker kimliğine değinen Bora ve Can, Türkeş'in gerek kendi anı anlatımında gerek hakkında oluşturulan mitolojide, olağanüstü mahir bir “super-subay” olarak tasvir edildiğini belirtmiştir. (Bora ve Can, 2011: 370)

İslâmiyet ve laiklikle ilgili görüşlerini de “Ahlakçılık” ilkesi altında ifade eden Türkeş, laikliğin yanlış yorumlandığını belirtmiş ve Türkiye’de bu ilkenin, uzun zaman boyunca dine baskı olarak kullanıldığını iddia etmiştir. Laikliğin bir ilke olarak korunması gerekliliği belirtilirken, Türk toplumunda dinin mutlaka gerekli olduğu ve çocuklara din eğitiminin verilmesi gerekliliği de Türkeş tarafından vurgulanmıştır. (Türkeş, 1996: 211) “Türklük gururu ve şuuru” ile “İslâm ahlak ve fazileti” birleşimiyle formüleleştirilen bu anlayış, ümmetçi ve doğrudan siyasal İslamcı vurgulardan ziyade, manevi değerleri dile getiren ve katılıktan uzak “ılımlı-laik” bir görünüm sergilemektedir.

3.2.2.1.5. Toplumculuk

Toplumculuk ilkesinin, geniş bir çerçeveden incelendiğinde Dokuz Işık'ın temelini oluşturduğu ve diğer ilkelerde ele alınan konulara temas ettiği anlaşılmaktadır. Siyasi, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç ana başlıkta ele alınan toplumculuk, aynı zamanda kapitalizme ve komünizme karşı çıkılırken savunulan politikaların da temelini oluşturmaktadır.

Toplumculuk ilkesinin birinci kısmında dile getirilen siyasi yapıya göre, milliyetçi Türkiye'nin siyasi yapısı "milli devlet" ilkesine dayanmaktadır. Devletin bir "kuvvet ve otorite" timsali olarak ele alındığı bu ilke için şahsiyetli ve dirayetli devlet başkanları gerekmektedir. Milletın sosyal yapısına göre işçi, köylü, esnaf, memur, serbest meslek sahibi ve işveren olmak üzere altı sosyal dilimden meydana gelen bir milli meclis oluşturulacak ve bu meclis tek yapılı olacaktır. Hızlı bir yasama organı için çift meclisli yapıya karşı çıkılırken, 300 kişilik tek meclisin hızlı atılımlar yapacağı da iddia edilmiştir. Yürütme organında da "hızlı icraya" vurgu yapan Türkeş; kuvvetli, adil ve hızlı uygulama için başkanlık sistemini savunmuş, yürütme organının ikiye bölünmesine kesinlikle karşı çıkmıştır. (Türkeş, 1996: 267-269)

Türkeş'in özellikle vurguladığı "demokratik milliyetçilik" ilkesi, Türkeş'e göre sınıflar toplumu yerine milleti, sınıf mülkiyeti yerine de millet mülkiyetini savunmaktadır. Bu noktada millet hızla teşkilatlandırılacak ve yukarıda ifade edilen altı sosyal dilime uygun sigorta sistemleri kurulacaktır. Sosyal yapıyı altı meslek grubu üzerinden açıklayan Dokuz Işık, mutlak ferdiyetçi veya sınıfları esas alan sistemlere karşı olduğunu doğrudan ifade etmektedir. (Türkeş, 1996: 280) Üçüncü yol tezinin sosyal yapısını oluşturan bu ilke; devlet-birey ve devlet-toplum ilişkilerine dair yeni bir alternatif sunmaktadır. Korporatist ve dayanışmacı anlayış, Atatürk'ün "Sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir millet" sözüyle de desteklenmiş ve "milli bütünleşme", bu anlayışı somutlaştırmıştır.

Dokuz Işık'taki korporatist ve dayanışmacı anlayış, "Toplumculuk" ilkesindeki ekonomik programda da ortaya çıkmaktadır. Kalkınmanın tasarruf ve yatırım olmak üzere iki hareketten ibaret olduğunu dile getiren Türkeş, ortaya attığı bu toplumcu ekonomik modelde, altı sosyal dilimi yeniden teşkilatlandırmakta ve üretim araçlarını da bu sosyal teşkilatlara bırakmaktadır. Bu teşkilatlar, kendi meslek

gruplarına ait üretim birliklerini oluşturacak ve Türkes'in ifadesiyle ortaya "millet sektörü" çıkacaktır. Devlet, özel sektör ve millet sektörünün bileşimi, milliyetçi-toplumcu düzendeki karma ekonomi düzenini oluşturmaktadır. Ekonomik alandaki bu düzenli teşkilatlanma, ticarete de kendini göstermiş ve "Milli Dış Ticaret Kurumu" öngörülmüştür. Altı sosyal dilimden seçilecek yöneticilerle devlet teşkilatından atanacak yöneticiler, bu kurumun yöneticisi olacaktır. Yabancı sermayeye karşı ise "milli fayda" ölçüsü belirlenmiş ve yabancı sermayeye doğrudan karşı çıkılmamıştır. Ortak pazar ise sanayileşme için ciddi bir tehdit olarak görülmüş ve yabancıların arazi ve imkân edilmelerinin önüne geçilmesi için kesinlikle reddedilmiştir. (Türkes, 1996: 307, 329)

3.2.2.1.6. İlimcilik

İlimcilik, Türkes'in ideolojik eğitim ve kültür programını açıklaması bakımından önem taşımaktadır. Subaylığı döneminde savunduğu Türk Kültür Dernekleri ve Ülkü ve Kültür Birliği Projesi, esasında bu anlayışın da habercisi durumundadır. Kaliteli insan gücü yetiştirmek ve bu yolla ülkede kalkınmayı sağlayacak kadroları oluşturmak, bu ilkenin temelini oluşturmaktadır. Kadro yetiştirmenin önemine değinen Türkes; milli eğitimin, Türk milletinin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi amacını da bu şekilde açıklamıştır. Bu kadro yetiştirme hareketi, genelde "kültür emperyalizmi" kavramıyla ifade edilen, özelde ise komünist ideoloji karşıtlığıyla da desteklenmiştir. (Türkes, 1996: 380)

Türkes, İlimcilik ilkesi altında ele aldığı milli eğitime ise iki görev belirlemiştir: Milli kültür ve milli şuuru yaratmak ve bu kültür ve şuur içinde ekonomik kalkınmaya, çevre kalkınmasına, milli kalkınmaya katkıda bulunmak. (Türkes, 1996: 400) Bu noktada Türkes'in eğitim ve kalkınma arasındaki bağlantıyı vurguladığı da dikkat çekmektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi kalkınmayı sağlayacak kadroların yetiştirilmesi, eğitimdeki düzenlemelere bağlıdır.

Dokuz Işık'ın genelindeki otoriter ve toplum mühendisliği düzeyindeki reform önerilerinin, İlimcilik ilkesi altındaki söylemlerde tam olarak yer almadığı da anlaşılmaktadır. Her şeyden önce, eğitim ve kültür alanında doğrudan ve spesifik öneriler yer almaktadır. İkincisi, yine bu başlık altında incelenen basın ve gazetecilik konusunda oldukça özgürlükçü bir tutumun benimsendiği anlaşılmaktadır. "*Basın*

özgürlüğünün toplumun mutluluğu ve gölgesi bir hukuk düzeninin gelişmesi için şart olduğu inancındayız. Bugünkü basın çeşitli baskılara, tesirlere ve engellere rağmen şerefli vazifesini yapma gayreti içinde olduğuna inanmaktayız.” ifadeleriyle basın özgürlüğüne vurgu yapılmış ancak dış politikayla ilgili konularda bu özgürlüğün sınırlandırılabilmesi de belirtilmiştir. “Milli birliğimizi, Türk vatanının ve devletinin bütünlüğünü ve milli menfaatleri ilgilendiren konularda basınımızın tarafsız değil; tersine bütün gücüyle Türk milletinin yanında olması gerekir.” ifadesi, bu durumu yansıtmaktadır. (Türkeş, 1996: 444)

3.2.2.1.7. Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik

Dokuz Işık doktrinin korporatist ve dayanışmacı yönüne karşın “Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik” ilkesini bulundurması da dikkat çekmektedir. Ancak bu ilkenin geniş ve sınırsız bir anlamda kullanıldığını ifade etmek de zordur. Özellikle hürriyetin sınırları konusunda disipline vurgu yapılmış ve “Disiplinsiz bir hürriyet anarşi, hürriyetsiz bir disiplin anlayışı ise diktatörlüktür.” ifadesiyle bu kavramlarda sınırlamaya gidilmiştir. Ancak kavramın kendisine yapılan sınırlamaya bakış açılarında rastlanmamaktadır. Yani hürriyet kavramı yalnızca siyasi değil; ekonomik, sosyal, ilim gibi alanlarda da değerlendirilmiş ve İnsan Hakları Beyannamesi ile Birleşmiş Milletler Anayasası’nın esas alındığı ifade edilmiştir. (Türkeş, 1996: 464-467)

“Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik ilkesi, demokrasi ve emperyalizm karşıtlığıyla da açıklanmaktadır. Dokuz Işık’a göre Türkeş, milletin yönetim yolunun hür demokratik olduğuna inanmakta, hürriyet ve demokrasiyi reddeden marksist, kapitalist, faşist ve nazist yönetim sistemlerine kesinlikle karşı çıkmaktadır. Türkiye ise yıllar boyunca bu yabancı kuvvetlerin, kültür ve ideolojilerin saldırısı altındadır. Bu noktada ideolojik gerekçelerle Rus emperyalizmine özellikle değinen Türkeş, çıkış yolunun, “hürriyetçi ve şahsiyetçi” niteliğe sahip milliyetçi bir ideoloji olduğunu ifade etmektedir. (Türkeş, 1996: 472)

3.2.2.1.8. Köycülük

Dokuz Işık doktrinin ekonomik programını yansıtan ilkelerden biri de “Köycülük” ilkesidir. Siyasi gelenek açısından Orta ve Doğu Anadolu’daki orta-alt sınıflara hitap eden MP’nin taşra temelli siyaset anlayışı Türkeş sonrası CKMP’de

devam etmiş ve sonrasında MHP’de de etkileri görülmüştür. Fakat Dokuz Işık, köylere ve köylüye yönelik politikalar açısından yeni bir söylemi ortaya çıkarmaktadır. Dokuz Işık’taki korporatist anlayış bu ilkede de ortaya çıkmakta ve Türk köylüsünün teşkilatlandırılması amaçlanmaktadır. “Planlama”, “yatırım”, “pazarlama”, “kooperatifleştirme” ve “vurgunculuğa son” olmak üzere beş aşamalı bir teşkilatlanma programı önerilmiş ve bunun sayesinde kalkınmanın sağlanacağı vurgulanmıştır. (Türkeş, 1996: 528)

27 Mayıs sonrasında Türkeş’in de dahil olduğu radikal subayların gerçekleştirmek istediği programlardan birinin de “toprak reformu” olduğu daha önce de ifade edilmişti. Can’a göre, CKMP’nin Orta ve Doğu Anadolu’da orta ve büyük toprak sahiplerinin desteğini araması, bu politikanın terk edilmesine sebep olmuştur. (Can, 2009: 691) Dokuz Işık’a göre, Köycülük ilkesi altında incelenen toprak reformuna yönelik vurgunun devam ettiği anlaşılmaktadır. Ancak Türkeş’e göre toprak reformu diğer partilerden farklı bir şekilde savunulmaktadır. Burada farklılaşmayı sağlayan unsurlar; kolektivizme geçiş aşaması oluşturulmaması ve sanayileşmeye yardımcı olabilecek bir tarım ve toprak reformunun yapılmasıdır. Türkeş bu noktada “toprak toplulaştırılması” kavramını ortaya atmakta ve kooperatifleşmeyi bu sürecin tamamlayıcı unsuru saymaktadır. Yani küçük parçalara bölünmüş toprak toplulaştırılacak, birleşme ve dayanışma yoluyla oluşturulacak kooperatiflerle “tarım kentleri” adı verilen ve köy-sanayi düzenine dayanan yerleşmeler oluşacaktır. Ancak demokratik düzen ve hürriyetlere de vurgu yapmayı ihmal etmeyen Türkeş, hürriyetin garantisinin özel mülkiyet olduğunu dile getirmiş ve kooperatife girecek köylünün toprağın özel ve ferdi mülkiyetine sahip olacağını da dile getirmiştir. (Türkeş, 1996: 537-538) Türkeş’in oy tabanının dayandığı orta ve büyük toprak sahiplerini ürkütmeme çabası, bu garantiyle açıklanabilmektedir.

3.2.2.1.9. Gelişmecilik ve Halkçılık

Dokuz Işık’ın kalkınmacı yönünü vurgulayan ve bunu millete dayandıran ilke, “Gelişmecilik ve Halkçılık” olarak adlandırılmıştır. Esas olarak programın en zayıf yönünü oluşturmaktadır; zira içeriği ve vurguları diğer ilkelerde yer alan programın kaba bir özeti niteliğindedir. Türkeş, bütün bir program boyunca dile getirmeden ifade ettiği kalkınmacı anlayışını, “gelişmecilik” kavramıyla bağdaştırmıştır. Türkeş’e göre gelişmecilik, “*Daima daha iyiyi, daha güzeli, daha gelişmiş bir*

durumu elde etmek için araştırma yapmak; daha iyiye, daha mükemmele varmak arzusu taşımak ve bunun için çareler aramak” olarak tanımlanmaktadır. (Türkeş, 1996: 559) Gelişmeciliğin özgün olan yönü, bir yöntem olarak devrimciliğin kalkınma için bir yol olarak görülmeyle reddedilmesi ve bu yolla gelişmeciliğin ön plana çıkmasıdır. Türkeş’in buradaki vurgusu, geçmişe ait kazanımların ve değerlerin yıkılması veya bunlardan vazgeçilmesi yerine, gelişme süreci içerisinde bunların korunmasına dayanmaktadır.

Gelişmecilikle beraber ele alınan halkçılık ise dayanışmacılığın doğrudan somutlaştırılmasına ve ifade edilmesine dayanmaktadır. Türkeş’e göre halkçılıktan maksat; her şeyin halk için, halkla beraber ve halka doğru olmasıdır. Sosyal ve kültürel bütünlüğünü tamamlamış ve kendi milli kültürünü yaşayan halklar da “millet” haline gelmiştir. (Türkeş, 1996: 585) Halk ve millet, bu noktada birbirinden ayrılmaz kavramları ifade etmektedir. Yani Türkeş halk ve halkçılık kavramlarını, millet ve milliyetçilik kavramlarını açıklamakta ve desteklemekte bir araç olarak kullanmaktadır. Öte yandan “Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye” programı ile 1965 seçimleri sürecindeki söylemlerin ana temasını oluşturan “sosyal adalet” kavramı, bu noktada ortaya çıkmaktadır. Türkeş, halkın birlik ve beraberlik duygusunun sağlanması için fırsat eşitliğinin sağlanmasını gerektiğini vurgulamakta ve bu şekilde sosyal adaletin sağlanacağını ifade etmektedir. (Türkeş, 1996: 594)

3.2.2.1.10. Endüstricilik ve Teknikçilik

Alparslan Türkeş’in kalkınmacı ve dayanışmacı programı Dokuz Işık’ın son ilkesini, “Endüstricilik ve Teknikçilik” oluşturmaktadır. Bu ilke sanayileşme eksenindeki kalkınma programını oluşturmakta ve ekonomik olarak sanayileşme sürecinin aşamalarını ortaya koymaktadır. Türkeş, ağır sanayiye Türkiye için zorunlu görmektedir. Daha önceki konuşmalarında da “atom ve füze çağı” vurgusunu oldukça çok kullanan Türkeş, Dokuz Işık’ta da bu vurguyu kullanmış ve diğer ülkelerle Türkiye arasında ekonomik olarak rekabet ilişkisi kurmuştur. Türkeş bu ilerici-kalkınmacı anlayışını, tarihsel ve kültürel değerlerle de desteklemiş ve kalkınma formülünde geçmiş-gelecek bağlantısını kullanmıştır. Buna göre gücünü geçmişten alan Türk milleti ve devleti, içinde bulunduğu çağın gerekliliklerini yerine getirmeli ve nihayetinde “büyük ve güçlü Türkiye” hedefine ulaşmalıdır. (Türkeş, 1996: 601)

Alparslan Türkeş'in hazırladığı ve büyük önem verdiği Dokuz Işık doktrini, CKMP'ye ve MHP'ye ideolojik bir kimlik kazandırması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu kimlik, siyaset yelpazesindeki sağ ve sol partilerden farklılaşan CKMP'nin dönüşümünü hızlandırıcı bir etki de sağlamıştır. Zira programın parti mensupları tarafından okunması ve yaygınlaştırılması süreci, bir süre sonra "partililiğin" önüne geçecek ve "Dokuz Işıklık" kavramı kullanılmaya başlanacaktır. Bu açıdan Dokuz Işık'ın içeriği ve ifade ettikleri, kimlik olarak karşıladığı anlamın gerisinde kalmıştır. Oluşturulan bu kimlik, Türkiye'de aktif bir şekilde siyasi olaylara ilgi gösteren ve ideolojik nitelikler kazanmaya başlayan gençlerde karşılığını bulacak ve kişilik kazanacaktır. Çalışmanın bu kısmında, liderini ve doktrinini kazanmış siyasi hareketin örgütlenmesine değinilecektir.

3.2.2.2. Doktrin Ekseninde Teşkilatlanma: Gençlik Yapılanmaları ve Komando Kampları

Alparslan Türkeş'in katılımıyla radikal bir dönüşüm sürecine giren CKMP, örgütlenme ve teşkilatlanma düzeyi açısından da önemli bir değişim geçirmiştir. Bu değişimin temelini, Türkiye'de dönüşen siyaset karşısında CKMP'nin kendini yeniden konumlandırışı ve buna paralel olarak gelişen siyasi tepkiler oluşturmaktadır. 27 Mayıs'ın gerçekleşme sürecinde oldukça etkin bir rol oynayan akademisyenler ve üniversite öğrencilerinin siyasallaşma süreci, 1960'ların ortalarından itibaren artarak devam etmiştir. Özellikle 1960'ların sonlarına damgasını vuran ve bütün dünyada etkisini gösteren sol hareketler, Türkiye'de de karşılığını bulmuştur.

27 Mayıs'ın ve 1961 Anayasası'nın yaratmış olduğu ortam, sol hareketin güçlenmesine de olanak sağlamıştır. Ayrıca TİP örneğinde görüldüğü gibi sol hareket artık siyasal düzeyde de örgütlenmeye başlamıştır. Yükselen sol harekete karşılık sağ siyasetin temel söylemi, "anti-komünizm" vurgusuyla geliştirilmiştir. DP tabanının 27 Mayıs'a ve onunla özdeşleştirdiği CHP'ye tepkisi, TİP'in kurulması, sosyalist düşüncenin yayılması ve işçi hareketleri karşısında kırsal-kentsel orta sınıfların tepkileri, bu anti-komünist söylemi desteklemiştir. Öte yandan 1960'ların ortalarına kadar anti-komünist söylem, Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği ve kısmen de Milli Türk Talebe Birliği gibi örgütlenmeler aracılığıyla sivil alanda savunulmuştur. İktidarda bulunan AP'nin anti-komünist söylemi ve iktidarın gücünü elinde

bulundurarak bu sivil oluşumlarla ilişki kurması, bu oluşumların kontrolünün AP'nin elinde bulunmasını sağlamıştır.

Alparslan Türkeş'in CKMP'ye geçip, parti liderliğine girmesi bu örgütlenmelerin tutumunda da değişikliğe sebep olmuştur. TKMD'nin genç ve dinamik kadroları, Türkeş'in CKMP'yi ele geçirmesinde ve dönüşüm sürecinde önemli katkılar sağlamışlardır. Buna karşılık TKMD'nin yönetiminde AP ve CKMP rekabeti baş göstermiş ve anti-komünist iki parti, bu örgütlenmenin hakimiyeti üzerinde mücadele etmişlerdir. Gençler açısından CKMP'nin radikal ve otoriter söylemi, AP'nin yapılanmasına ve söylemlerine göre daha cazip hale gelmeye başlamış ve TKMD kadroları bu süreçte Türkeş'e yakınlaşmaya başlamışlardır. (Bora ve Can, 2007: 56-58)

AP ve CKMP arasında rekabete sebep olan anti-komünist söylem, Türkeş'in stratejik ve radikal bazı hamlelerine ve siyasi düzenin gidişatına bağlı olarak Türkeş'in politikalarında somutlaşmıştır. Programı ve söylemleriyle doğrudan Türk milliyetçiliği vurgusu yapan Türkeş, bu açıdan AP'ye göre daha çekici hale gelmiştir. Bu noktada özellikle gençleşen ve dinamikleşen bir kitleye hitap etmeye başlayan Türkeş'in hedefi, katı disiplin ve mutlak bağlılık talep eden bir örgütsel kültür oluşturmaktadır. CKMP'nin 1967 kongresinde dağıtıldığı iddia edilen bir bildiriye yer alan, "*Emanet olan davayı kucakladım. Ardıma bakmadan yürüyorum. Davaya katılıp ihanet edenleri vurun. Ben edersem beni de vurun.*" sözleri bu durumu yansıtmaktadır. (Bora ve Can, 2011: 375) Daha önce de ifade edildiği gibi asker kökenli bir siyasetçi olması bakımından Türkeş, mutlak disiplin vurgusunu siyasette daha fazla kullanmıştır. Bu disiplin gerek legal bir görünüm sergileyerek, partinin gençlik teşkilatı gibi çalışan Ülkü Ocakları'nda gerekse daha illegal bir görünüm çizen ve bir "sokak gücü" olarak değerlendirilen komando kamplarında görülmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında, bu iki teşkilatlanma yapısı incelenecektir.

3.2.2.2.1. Ülkü Ocakları

Ülkü Ocakları teşkilatları, özellikle üniversitelerdeki sol hareketlere karşı bir gençlik kuvveti olarak kurulmuş ve organize olmuştur. 1965 seçimleri sonrası Demirel'i ziyaret eden Türkeş, üniversitelerde yükselen sol dalgaya karşı tedbirler

alınmasını istemiş ve “Siz iktidar partisisiniz. Belki bazı tedbirler almakta iktidar olduğunuz için daha yavaş hareket etmek ihtiyacını duyabilirsiniz. Ama biz muhalefet partisiyiz. Bölücülüğü, marksist teşkilatlanmayı, özellikle üniversitelerde baskı kurulmasını, boykot ve işgal yapılmasını memleket için tehlikeli sayıyoruz. Bunlara karşı gençleri uarmayı düşünüyoruz.” ifadeleriyle, gençliğe yönelik yeni bir söylem ve program geliştireceğinin de işaretini vermiştir. (Turgut, 1995: 400) CKMP’nin geldiği bu nokta, partinin yapısı ve teşkilatlanması için kritik bir öneme de sahiptir. Gençlerin siyasi bir programla kuşatılıp, siyasete dahil edilmesi ve aynı anda mobilizasyonun başlaması, ilerleyen yıllarda MHP’nin hiyerarşik bir şekilde örgütlenmesini ve “parti içinde yaratılan değerlere” bağlı bir tabanın oluşmasını sağlamıştır.

Ülkü Ocakları’nın kuruluş süreci ve teşkilatlanması incelendiğinde, dağınık ve birbirinden bağımsız küçük oluşumların ortaya çıkması ve bunların daha sonra birleşmesiyle ortak bir yapının oluştuğu anlaşılmaktadır. İlk Ülkü Ocağı, 1966 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde kurulmuştur. Kuruluş çalışmalarını CKMP Gençlik Kolları Başkanı Namık Kemal Zeybek yürütürken, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi ile Ziraat Fakültesi’nde de Ülkü Ocakları açılmıştır. Bu yapılanmaları İktisadi Ticari İlimler Akademisi, Yüksek Öğretmen Okulu, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde Ülkü Ocakları’nın kurulması izlemiş, kısa süre sonra da İstanbul’daki bazı fakültelerde teşkilatlanılmaya başlanmıştır. (Yanardağ, 2002: 38) Ayrıca 1968 yılında kurulan Genç Ülkücüler Teşkilatı da Ülkü Ocakları’nın yan kuruluşu gibi faaliyet göstermiştir. AP’nin 1970 yılında hazırlattığı rapora göre dernek, amacını “gençliği ülkücü, milliyetçi bir ruhla yetiştirmek, her türlü bölücü ve zararlı faaliyetlerle mücadele etmek” olarak açıklamıştır. Genç Ülkücüler Teşkilatı; başta Adana, Samsun, Kars, Gaziantep, Mersin, Elazığ, Sakarya, Erzurum ve Bursa olmak üzere 35 il ve ilçede şube açmıştır. (Ülkücü Komando Kampları, 1997: 12)

Ülkü Ocakları ve Genç Ülkücüler Teşkilatı gibi küçük ve yerel kuruluşların dışında, MTTB ve TKMD gibi derneklerde de faaliyet yürüten ülkücüler, bu yapılanmalar içerisinde hâkimiyet mücadelesi vermişlerdir. MHP Genel Başkan Yardımcısı Dündar Taşer, 16 Ekim 1969 tarihinde yaptığı bir çağrı ile bütün milliyetçi gençlerin, artık yozlaşan örgütlerinden ayrılarak Ülkü Ocakları’nın çatısı

altında birleşmelerini istemiştir. Şube sayılarını oldukça arttıran Ülkü Ocakları ise zamanla “üst birlikler” kurmaya başlamıştır. İlk Ülkü Ocakları Birliği İstanbul’da kurulmuş, bunu Ankara’daki birlik takip etmiştir. 13 Aralık 1970 tarihinde Ülkü Ocakları Birliği Genel Kurulu Ankara’da toplanmış ve bölgesel birliklerin bir araya gelmesiyle ulusal ölçekte 200 şubesi bulunan, merkezi bir yapılanmaya dönüşmüştür. (Yanardağ, 2002: 39)

Gençliğin teşkilatlanıp, örgütlenmesine büyük önem veren Türkeş, bu süreci yakından takip etmiş ve bizzat katılım göstermiştir. Parti genel merkezinde, 15-20 kişiyle başlayan eğitim faaliyetleri giderek genişletilmiş ve gençlerle Türkeş’in kişiliğinde duygusal bir bağ kurulmaya başlanmıştır. Eğitimlerin içeriğini ise büyük oranda komünizm karşıtlığı ve Türk tarihi oluşturmaktadır. Komünizm karşıtlığı, gençlere yönelik ideolojik bir bilgilendirmeden ziyade uyarı niteliği taşımaktadır. Türkeş, bu durumu, *“Biz, özellikle üniversite gençliğini Marksizme karşı daima uyardık. Marksizmin toplumlara acı çektirdiğini, iddia edildiği gibi mutluluk vermediğini daima anlatmaya ve ispatlamaya çalıştık.”* sözleriyle dile getirmiştir. Türkeş’e göre bu eğitimden geçen gençlerin sayısı 250 bine ulaşmıştır. Eğitime katılan gençlerin sayısı arttıkça daha geniş bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuş ve Türkiye on bölgeye ayrılarak, yeni bir teşkilatlanma formu oluşturulmuştur. Bu form, “eğitimi” olarak adlandırılan yeni bir statünün de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kendilerine otomobil sağlanan eğitimciler, bu on bölgede şehir şehir dolaşarak ideolojik eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir. Eğitimcilere MHP’nin yayın organı Hergün gazetesinin sürümünü sağlayıp, reklamını yapmak ve ülkücü gençlere yönelik seminer faaliyetleri olmak üzere iki görev belirlenmiştir. (Turgut, 1995: 404) Bu yapılanma biçimi, ülkücü hareket içerisinde tepeden örgütlenen bir hiyerarşinin ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Bu hiyerarşinin üst yapısını, yüksek bir karar ve uygulama mercii olarak lider ve yakın ekibi ile eğitimcilerin oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Ülkücü hareketin tabanının niteliği değerlendirildiğinde, taşrada ve kentlerde yaşayan profillerin birbirinden ayrıldığı dikkat çekmektedir. Taşra kitlesi, komünizme ve kentli kozmopolit kültür unsurlarına karşı tepki duymaktadır. Geleneksel değerlere bağlı ve yakın çevresiyle etkileşime giren ve bu etkileşimi bozduğunu düşündüğü unsurlara karşı mücadele eden bir görünüm arz etmektedir.

Bu açıdan Anadolu'daki kitle, saldırgan olmayan fakat sadık bir potansiyel oluşturmuştur. Kentlerdeki taban, genellikle okumak ya da iş bulmak için taşradan yeni gelmiş unsurlardan oluşmaktadır. Bu noktada, Anadolu'da edindiği geleneksel değerleri koruma eğilimi gösteren fakat kent yaşamının değerlerine de uyum göstermeye çalışan bir profil ortaya çıkmaktadır. Yani kentsel değişim süreci, kentlerdeki tabanın bir çatışma yaşamasına sebep olmuş ve tabanın yaşadığı statü kaybı, yoksulluğa ve eşitsizliğe karşı tepkilerin gelişmesine sebep olmuştur. Bu süreç, parti politikası üzerinde etkili olmamasına karşın pratiği ve günlük işleyişi belirleyen, saldırgan ve katı bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bora ve Can'ın bu yapıyı tanımlarken vurguladıkları özellikler dikkat çekmektedir: *“Kapıldıkları macera ruhu, abartıyla bağlandıkları erkek değerleri, şiddetin hâkim olduğu gündelik hayatın verdiği tatmin, daha üst aşamada silahşörlük, kendine özgü bir “delikanlı/çete” kültürünü yaşatıyor; üstelik bu yaşantıyı, üzerine giydirdiği “dava adamlığı” kisvesiyle daha gizemlileştiriyordu.”* (Bora ve Can, 2007: 65-68)

Ülkü Ocakları, yükselen öğrenci hareketleri karşısında Türkeş'in legal siyaset faaliyetleri açısından önemli bir araç olmuştur. Ocaklar, teşkilatlanma düzeyi ve yapısıyla parti haricinde ayrıca bir kimlik yaratmış ve taşranın ve kentin değerleri arasında çatışma yaşayan gençlerin kendilerini ifade etmesine olanak sağlamıştır. Eğitim faaliyetleri, gösteriler, mitingler ve bir süre sonra başlayan siyasal şiddet, Ülkü Ocakları'na mensup gençlerin sosyalleşmelerini de sağlamıştır. Partinin gençlik kollarından ziyade ayrı ve özerk bir yapının kurulması, özellikle parti açısından fayda sağlamıştır. Parti ve Ülkü Ocakları, organik bir bağa sahip olmalarına karşın ayrı iki yapılanma olarak teşkilatlanmıştır. Bu durum özellikle partinin, Ülkü Ocakları üyelerinin karıştığı şiddet olaylarında doğrudan bir sorumluluk üstlenmemesini sağlamıştır. Ayrıca 1960'lı yıllardaki iletişim ve ulaşım olanakları düşünüldüğünde, merkezîyetçi ve hiyerarşik görünüme karşın yapılan her faaliyetin, parti yetkililerinin kontrolünde olması da mümkün gözükmemektedir. Ancak 1968 yılında kurulmaya başlanan “komando kampları”, bu açılarından farklılık göstermektedir. Çalışmanın bu kısmında, komando kampları incelenecektir.

3.2.2.2.2. Komando Kampları

Komando kampları, ülkücü hareketin doğuş aşamasında ve CKMP'nin MHP'ye dönüşümü sürecinde oldukça önemli bir aşamayı temsil etmektedir. Zira

komando kampları ve buralarda eğitim gören, “ilk nesil” olarak nitelendirilebilecek ülkücüler bundan sonraki süreçte etkili olmuştur. Bu etki, hem parti içerisinde hem de Türk siyasetinde olmak üzere iki alanda incelenebilmektedir. Kamplar ve komandolar, Türkeş’in parti içerisindeki otoritesini arttıran ve meşruluğunu güçlendiren bir unsur olmuştur. Komandoların etkin ve somut varlığı, otoriter lider Türkeş’in parti içerisindeki gücü olarak yansıma bulmuştur. CKMP’nin MHP’ye dönüştüğü ve 8-9 Şubat 1969 tarihinde, Adana’da gerçekleşen Büyük Kongresi buna iyi bir örnektir. Komandolar bu kongre öncesinde, Türkeş için yürüyüş yapmışlar ve salondaki kavganın taraflarından birini oluşturmuşlardır. (Milliyet gazetesi: 9 Şubat 1969)

Komandoların ikinci etkisi, Türk siyasetinin bütünü değerlendirildiğinde incelenebilmektedir. Komandolar ve kamplar, meşruiyetlerini doğrudan “anti-komünizm” misyonundan sağlamaktadır. Zaten kampların ve buralarda yetişen komandoların temel amacı, üniversitelerde ve hatta liselerde yükselen sol harekete karşı bir cephe oluşturabilmek ve bu hareketin faaliyetlerine engel olabilmektir. CHP lideri İnönü’nün kamplara ve komandalara yönelik şikayetlerini Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a ilettiğinde, Sunay’dan aldığı cevap bu durumu iyi bir şekilde yansıtmaktadır: “*Canım onlar komünizme karşı mücadele eden çocuklar.*” (Bora ve Can, 2007: 59) Bu cevap, devletin ülkücü harekete ve onun misyonuna bakışını da ifade etmektedir. Anti-komünist misyon, komandalara devlet açısından da oldukça büyük bir meşruiyet ve hareket alanı sağlamıştır. Bu alan, devletin doğrudan ipleri eline aldığı 12 Mart 1971 tarihine kadar genişleyecek ve ülkücü harekete imkân sağlayacaktır.

Komandoların anti-komünist misyonu, hükümet karşıtlığını da geride bırakmamaktadır. Yani komandolar yalnızca sol hareketlere değil; sağ siyasete de karşı faaliyet yürütmüşlerdir. Bu durum, ülkücü hareketin oluşturduğu ve popüler bir söylem haline gelen “*Kahrolsun düzen, yaşasın devlet*” sloganıyla da açıklanabilmektedir. “Kutsal devlet” tasavvuruyla, devlete ve diğer kutsal değerlere karşı karşı bir saldırıyı temsil eden komünizme karşı mücadele refleksiyle harekete geçen ülkücü hareket, “düzenin temsilcisi” olarak değerlendirdiği sağ siyasete karşı da mücadele etmiştir. Daha önce ifade edildiği gibi, Türkeş’in üçüncü yol tezinin temelini oluşturan ve sağ siyasete bayrak açan tavır bu noktada da

gözlemlenmektedir. Bu mücadelenin niteliği siyasal şiddet içermemekte; fakat hükümet üzerinde bir baskı unsuru oluşturmaktadır. Komandoların hedefinde AP lideri ve Başbakan Süleyman Demirel yer almıştır. Özellikle sol harekete karşı geliştirilen komünizm karşıtı söylem, Demirel’le ilgili konularda “masonluk” karşıtı söyleme dönüşmüştür. (Milliyet gazetesi: 5 Ocak 1969) Demirel ise kamplara karşı doğrudan tavrı almamış, “Komünizmle mücadele sokak gürültüleriyle olmaz. Ekonomik tedbirler alınmalıdır.” gibi cümlelerle konuyu geçiştirmiştir. (Milliyet gazetesi: 6 Ocak 1969)

Komando kampları, ortaya çıkışından itibaren siyasette tedirginliğe sebep olmuştur. CHP kamplara bütünüyle karşı çıkarken, devletin güvenlik kurumlarını sürekli olarak uyarılmış ve göreve çağırmıştır. CHP’nin Merkez Yönetme Kurulu, kamplar için “faşist komandolar” ifadesini kullandığı bildiride, devlet kurumlarının kamplara müsamaha gösterdiğini iddia etmiştir. (Milliyet gazetesi: 3 Ocak 1969) CHP’ye yakın gazetecilerden Abdi İpekçi, Milliyet gazetesindeki yazısında CKMP yöneticilerinin maceraya kalkıştığını ifade ederek, “CKMP yöneticilerinin maceraya kalkışmamasını beklerken, bugüne kadar seyirci durumunda kalmayı tercih eden yetkililerin de son olaydan sonra artık uyanacaklarını umarız.” demiş ve yetkilileri göreve çağırmıştır. (İpekçi, 1969: 7) Kamplarla ilgili dikkat çekici bir çıkış, genel başkanlığını CKMP’nin eski genel başkanı Osman Bölükbaşı’nın yaptığı MP’den gelmiştir. MP’nin Millet Meclisi Grup Başkan Vekili Reşat Özarda, komando kamplarının “vatana ihanet” olduğunu belirtmiş ve “Girişilen bu kanunsuz hareketler, düpedüz vatana ihanettir. Devleti yıkmaya matuf harekettir.” ifadeleriyle kamplara karşı çıkmıştır. (Milliyet gazetesi: 15 Ağustos 1969)

Türk siyasetinde uzun bir süre tartışılan komando kampları, AP hükümetinin 1970 yılında hazırlattığı özel rapora göre 1968 yılında kurulmaya başlanmıştır. 1968 yılında CKMP milletvekili olan ve aynı zamanda 14’lerde de yer alan Rıfat Baykal’ın İzmir’deki arazisinde, yine Rıfat Baykal yönetiminde 150-200 genç eğitilmiştir. Hemen ardından Ankara’da, CKMP yöneticilerinden ve yine 14’ler içerisinde yer alan Dünder Taşer’in denetiminde bir kamp kurulmuştur. Bu kampları İstanbul, Gaziantep, Adana, Kayseri, Mersin, Sakarya, Konya, Çankırı, Tokat, Bursa, Malatya, Kars ve Antalya gibi şehirler takip etmiştir. AP raporunun hazırlattığı rapor,

kampları Hitler Almanya'sındaki SS ve Fırtına Birlikleri'ne benzetmiş ve kampların günlük çalışma programları şu şekilde aktarılmıştır:

03:30 - Kalkış ve temizlik

03:30-03:45 - İçtima ve iyi günler

03:45-03:50 - Kamp yemini

03:50-04:15 - Sabah namazı

04:15-05:30 - Koşu, kültür fizik

05:30-06:30 - Sabah kahvaltısı

06:30-07:15 - Dinlenme

07:15-08:45 - Judo, karate ve güreş çalışmaları

08:45-09:45 - Yürüyüş

09:45-10:30 - Marş çalışmaları

10:30-11:30 - Günlük aktüalite ve tartışmalar

11:30-13:00 - Öğle namazı ve öğle yemeği

13:00-14:15 - Dini konularda sohbet ve ikindi namazı

14:15-16:00 - Judo, karate ve güreş çalışmaları

16:00-17:00 - Serbest dinlenme

17:00-18:00 - Dini konularda sohbet

18:00-19:00 - Miting dağıtma ve düzenleme usulleri

19:00-20:00 - Akşam namazı ve akşam yemeği

20:00-21:00 - Akşam yürüyüşü

21:00-22:15 - Yatsı namazı, içtima, iyi geceler ve yatış (Ülkücü

Komando Kampları, 1997: 14-20)

CKMP'nin desteklediği ve finanse ettiği komando kampları, yalnızca partiden destek görmemiştir. Türkiye; komando kamplarının nasıl finanse edildiğini açıklarken, öncelikle bölgede bir komando hazırlık komitesinin oluşturulduğunu, bu komitenin kampın yerini ve kampa katılacak gençlerin sayısını tespit ederek, bunların ihtiyaçlarını tedarik etmeye çalıştığını belirtmiştir. İhtiyaçlar; halktan,

partililerden ya da partiyi sevenlerden erzak veya para olarak temin edilmektedir. (Milliyet gazetesi: 5 Kasım 1969) Kamplarda yöneticilik yapan Yılmaz Yalçiner de bu süreci doğrulamış ve komisyonların oluşturularak, esnaftan yardım toplandığını ve malzeme alındığını belirtmiştir. Yalçiner'in aktarımına göre komandolar, esnafla tanışmak için geceler düzenlemiş ve burada kurulan bağlantıyla kamplar finanse edilmiştir. Ayrıca MTTB'den de destek alınmıştır. (Tekin, 2011: 242)

Komando kamplarıyla ilgili CKMP'nin tutumunda ikirciklik olduğu anlaşılmaktadır. Bunun ana sebebi, komandoların illegal bir faaliyete karışması durumunda CKMP'nin zor durumda kalacağıdır. Ancak parti yöneticileri kampların lideri ve eğitmeni olmuş, yani CKMP ile komando kampları arasında doğrudan bir bağ da oluşturulmuştur. CKMP'yi destekleyen Milli Hareket dergisinin, 25 Ağustos 1968 tarihli sayısında yer alan, *"Sağlam kafanın sağlam vücutta bulunduğunu bilen CKMP Gençlik Kolları üyeleri parti büyüklerine rica ederek kendilerini yetiştirmelerine yardımcı olunmasını istemişlerdi. Bu isteği makul karşılayan yöneticiler, Ankara ve İzmir'de iki kamp kurulmasına yardımcı oldular."*, *"...Ankara'daki kampta ise daha fazla genç bulunuyordu ve bunlara Genel Başkan Yardımcısı Dündar Taşer ve Gençlik Kolları Genel Başkanı Sadi Somuncuoğlu nezaret ediyordu."* İfadeleri, parti ile kamplar arasındaki resmi bağlantıyı da yansıtmaktadır. (Tekin, 2011: 230) CKMP Genel Sekreteri Mustafa Kemal Erkovan ise CKMP ile komando kampları arasındaki bağlantıyı açık bir şekilde reddetmiştir. (Milliyet gazetesi: 4 Ocak 1969) Türkeş ise komando kamplarını savunurken, *"Gençlik kolları çeşitli sportif, kültürel faaliyetlerde bulunuyorlar. Bu arada, kendilerine judo da öğretiliyor. Komünistler memleketi sahipsiz sanıp da sokak hakimiyeti kuramazlar. Onların anlayacağı dilden konuşacak memleketçi, milliyetçi çocuklar vardır. Bunun için gençlerimizi, mücadeleci olarak yetiştiriyoruz. Gençlerimiz, memleket vazifelerine hazırlıklı bulunuyorlar. Bulunacaklardır."* İfadelerini kullanmıştır. (Tekin, 2011: 231) Türkeş, Türkiye'de Marksist bir rejim kurmak isteyenlerin bulunduğunu ve bunlara karşı koyacaklarını açıkça dile getirirken, sol hareketin özellikle üniversiteyi ele geçirmek için çaba sarf ettiğini de açıklamış ve bu konuşmasında komandoları desteklediğini de açık bir şekilde dile getirmiştir. (Hürriyet gazetesi: 10 Ocak 1969) Ancak Türkeş'in yaptığı bu konuşma, savcılık tarafından "soruşturma konusu" olarak ele alınmış ve Türkeş bu konuyla

ilgili olarak ifade vermiştir. (Milliyet gazetesi: 11 Ocak 1969) Daha önce de ifade edildiği gibi, kampların illegal bir faaliyet olarak Siyasal Partiler Kanunu'na aykırı olması ve bu durumun CKMP'yi zor durumda bırakacak olması, Türkeş'in geri adım atmasına sebep olmuştur. İfade verdikten sonra yeni bir açıklama yapan Türkeş, CKMP ile kampların bağıını reddetmiştir. (Milliyet gazetesi: 12 Ocak 1969) Türkeş'in bundan sonraki süreçte olayların yatışmasını beklediği anlaşılmaktadır. Zira aradan yedi ay geçtikten sonra komandoları “sevimsiz” göstermek isteyenlerin Türklük düşmanları olduğunu belirtmiş ve “...Eğer onlar demokrasinin canına kastetmek maksadıyla bir kızıl ihtilal hareketinin provasını yapmaya kalkışmamış olsalardı Türk gençliği bu şekilde karşılıklarına mı çıkardı? Onların bu hareketleri son bulmayacaktır. Bunu biliyoruz. O takdirde milliyetçi gençler, bozkurtlar da daima karşılıklarında olacaktır.” sözleriyle komando kamplarının devam ettirileceğini belirtmiştir. (Milliyet gazetesi: 28 Ağustos 1969) Türkeş daha sonra “komando” kelimesi yerine “bozkurt” kelimesini kullanmaya başlamış ve 7-8 bin partili gencin eğitildiğini, 20 bin gencin daha yetiştirileceğini de açık bir şekilde dile getirmiştir. (Milliyet gazetesi: 13 Eylül 1969) Kampların kurucularından ve yöneticilerinden Rıfat Baykal ise gençlik kamplarının bizzat parti tarafından kurulduğunu ve gelen talepler doğrultusunda ülke çapında yaygınlaştırıldığını açıklamıştır. Bu arada CKMP içinde yeni bir gerilimin başladığı da anlaşılmaktadır. Baykal'ın aktarımına göre, kamplarda “namaz kılanlar” ve “namaz kılmayanlar” olarak başlayan ayrılık, “Müslüman olanlar” ve “Müslüman olmayanlar” formatına bürünmüş ve programlara zorunlu olmadığı halde günde beş vakit namaz koyulmuştur. (Soylu, 1975: 82-84) Bu durum, CKMP'nin dönüşüm sürecini açıklamak için önem teşkil etmektedir. Zira MHP'den ayrılarak “Nasyonal Aktivite ve Zinde İnkişaf” (N.A.Z.İ.) adında bir dernek kurmak isteyen ırkçı gençler, basın toplantısında komandolar tarafından saldırıya uğramıştır. Saldırıya uğrayan isimlerden Gündüz Kapani, “Türkeş, Türk ırkçılığına ihanet etmiştir. Gençleri kendi hırsı uğruna sokaklara dökmüş ve hepsinin hayatına mal olacak bir macera yolu açmıştır. Nasyonalizmin reddettiği partililik ve politikacılığı tamamen kaybetmiş ve Yahudi mekanizmasının alçakça oyunlarına gelmiştir...” ifadeleriyle Türkeş'i suçlamıştır. (Yanardağ, 2002: 36) Bu saldırının gerekçesi, CKMP'de yaşanan dönüşümle açıklanabilir. Ancak aynı zamanda, ülkücülerin kendi siyasi alanlarında alternatif gruplara ve örgütlenmelere karşı aldıkları sert ve otoriter önlemlere de bağlanabilmektedir.

CKMP'nin komando kampları, etkileri ve sosyal yapısı bakımından da önem teşkil etmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi 1965'ten 1972'ye kadar geçen süreçte genç nüfusa dahil edilebilecek CKMP'liler, "ilk nesil ülkücüler" olarak değerlendirilebilmektedir. Ülkü Ocakları'nın yerel düzeyde kuruluşunu da sağlayan bu gençler, komando kamplarının organizasyonunu da sağlamış ve bu kamplara katılım göstermişlerdir. 1968'in ortalarından, 1970 yılına kadar sürdürülen kamp faaliyetleri, "ortodoks" nitelikteki ülkücülüğün çıkışı için önemli bir mobilizasyon ortamını oluşturmuştur. Anti-komünist reaksiyon ve değerlerin muhafaza edilmek istenmesi, bireyleri ocaklarda ve kamplarda sosyalleştirmiş ve kamplar bu sürecin geçici ama baskın yanını oluşturmuştur. Zira 1970'lerin başlarında silahlı eylemlere girişen sol hareketlere karşı silahlı mücadeleye girişmek, ülkücülere göre fedakârlığın ve inancın duygusal yönünü de oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili ilginç örnekler ve ifadeler de yer almaktadır. Samsun'un Terme ilçesinde yaşayan ve "Komando Selim" olarak bilinen MHP'li bir genç, partisine oy toplamak için her gün motosikletiyle gösteriler yapmaktadır. Selim, bu davranışıyla MHP'nin "cesur insanlar partisi" olduğunu ifade etmek istemektedir. (Milliyet gazetesi: 7 Ekim 1969) 6 Temmuz 1969 tarihli bir gazete haberi ise daha ilginç özellikler taşımaktadır. "Yüzlerce genç kızın" komando olmak için MHP'ye katıldığı ifade edilen haberde; Emine Özkan, Sevgi Akın ve Fatma Doğan isimli üç genç kıza yer verilmiştir. Türkiye'nin en kritik günlerini yaşadığını ifade eden kızlar, Türkiye'nin mücadelesini yapmak istediklerini söylemişlerdir. Kızlar, gerekirse "erkekler gibi" güreşeceklerini, boks öğreneceklerini ve dövüşeceklerini de iddia etmişlerdir. (Saklambaç gazetesi: 6. Temmuz 1969)

Komando kamplarındaki gençlerin psikolojik ve fikrîsel durumlarını tespit etmek, kampların niteliğini ve CKMP'nin dönüşümünü anlayabilmek açısından faydalı olacaktır. Yukarıda da ifade edildiği gibi kamplara katılan gençler arasında anti-komünist reaksiyonla beraber muhafaza edilmeye çalışılan bazı değerler dikkat çekmektedir. Bunlar, Türk töresiyle beraber İslamiyet'in getirmiş olduğu ahlaki normlar ve kurallardır. Ankara'da açılan ilk kamplardan birinin yöneticilerinden biri olan Mehmet Nedim Budak, kampta yaşanan bir olayı şu şekilde anlatmaktadır: *"Kampı kurduğumuz yerin 150 metre ötesinde ağaçlık bir yer vardı. Oraya birtakım otomobilli 'burjuva' kadınlarla gelir, gayrı ahlaki hareketlere tevessül ederlerdi.*

Bazen otomobillerin içinde, bazen ağaçların arasında. Biz buna mani olduk. Kamp sırasında bölgenin ahlaki durumu düzeldi. Bu gibi ahlaksızlıkların ayağı kesildi.”

Yine kamp yöneticilerinden Yılmaz Yalçın, Batı müziğinin, Batı emperyalizminin Türk gelenekleri üzerinde kurduğu baskı unsurlarından biri olduğunu belirtmiş, “Anadolu çocuğunun” müzik sevgisinin halk türkülerinde vücut bulduğunu ifade etmiştir. Gençlerden Şenol Demiröz ise balolara, gece kulüplerine ve dans edilen yerlere karşı olmalarının sebebini, “geleneklerle” açıklamaktadır. (Tekin, 2011: 243-246)

Sportif ve ideolojik eğitimin, anti-komünizm misyonuna önemli ölçüde katkı sağladığı düşünülebilir. Dini eğitim ve programa beş vakit namaz kılma kuralının eklenmesi gibi yenilikler ise İslami ahlak, Türk töresi ve gelenekleriyle birleştirilen manevi bir misyon oluşturmuştur. Örneğin; Manavgat'ta denize çıplak olarak girmek isteyen Fransız bir çift, MHP'li komandolar tarafından engellenmiş ve bu durumun sebebi, “Türk geleneklerine aykırı” olmasıyla açıklanmıştır. (Milliyet gazetesi: 18 Ağustos 1969) Ankara'da düzenlenen doğum kontrolüyle ilgili bir semineri basan komandoların gerekçeleri yine dikkat çekmektedir. “*Biz doğum kontrolünün karşısındayız. Türk milleti kısırlaştırılamaz.*” Diyen bir komando, doğum kontrolünün milleti fuhuş ve ahlaksızlığa sürükleyeceğini iddia etmiştir. (Milliyet gazetesi: 8 Nisan 1969)

Kamplarda askeri eğitimden geçen genç komandolar, üniversiteleri önemli mücadele alanlarına çevirmişlerdir. Buralardaki mücadele fikri tartışma boyutunu aşmış, dövüşmelere ve silahlı kavgalara varmıştır. 1968 yılından 1970 yılına kadar geçen sürede 15 kişi hayatını kaybetmiş, bu durum ilerleyen süreçlerde yaşanacak sorunların ve cepheleşmenin boyutunu da gözler önüne sermiştir. Ülkücü komandolar açısından durum bir süre sonra fikri temelli çatışmaları da aşmış ve bir hâkimiyet yarışına dönüşmüştür. Özellikle MTTB'nin genel kurulunda çıkan kavganın, Söğüt'teki Ertuğrul Gazi'yi anma gününde Alparslan Türkeş'e söz verilmemesi üzerine komandoların kaymakamı tehdit etmesi, MTTB'nin Kayseri'deki kurultayında nurcularla komandolar arasında çıkan çatışmalar bu yarışın örnekleridir. (Ülkücü Komando Kampları, 1997: 22) Yani sol hareketlerin yanında sağ kuruluşlarla ve zaman zaman resmi yetkililerle bile hâkimiyet kavgası verilmiştir.

Komando kampları ve Ülkü Ocakları, fikir ve doktrinin bireysel ve grup olarak aşılınmaya çalışıldığı ve bunda da başarılı olunan sosyal ve siyasal alanlar olarak kabul edilebilmektedir. Ocakların üniversite düzeyinde gelişmesi, özellikle gençlik hareketinin kontrolü ve yönlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu durum ilerleyen yıllarda liselere kadar genişletilecektir. Komando kampları ise siyasal şiddetin bir baskı unsuru olarak ortaya konması bakımından önem taşımaktadır. 1960'ların sonlarında sol hareketler de kendi ideolojik eylemleri için Filistin'deki El-Fetih kamplarında silahlı eğitim almış ve Türkiye'ye döndüklerinde bu eğitimi pratiğe dönüştürme imkânını sağlamışlardır. Komandoların Türkiye'deki kamplarda ve kamuoyunun tepkisine karşın eğitilmesi, siyasal baskı amacını ortaya koymaktadır. Ayrıca kamplarda eğitim alan gençlerin kendi sosyal çevrelerindeki yaşamları devam etmiş ve "askeri eğitilmiş" bireyler olarak yaşantılarını sürdürmüşlerdir. Türkiye'de binlerce komandonun varlığı düşünüldüğünde, iktidar açısından bir baskının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Gençlik hareketinin güçlenmesi ve fikirsiz alt yapının oluşturulması, Türkeş'i ve CKMP'yi bir sonraki adıma sevk etmiştir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında, kitlesini oluşturan ve bu kitleyi ideolojik söylemlerle donatan CKMP'nin, kurumsal olarak MHP'ye dönüşümü incelenecektir.

3.2.3. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Milliyetçi Hareket Partisi'ne Dönüşüm Sürecinin Tamamlanması

Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının 1965 yılındaki katılımlarıyla başlayan CKMP'nin dönüşüm süreci, 1969 yılındaki kongreyle tamamlanmıştır. Aradan geçen dört yılda parlamentoda yer alan, özgün bir doktrin ve aktif bir gençlik hareketi geliştiren CKMP, Neumann'ın ayrımıyla bireysel temsil partisinden, toptan bütünleşme partisine dönüşmüştür. Bu dönüşüm süreci, parti içerisindeki farklı dinamiklerin ve grupların toptan katıldığı ve desteklediği bir süreç olmamıştır. Farklı kesimlerin desteğini barındıran CKMP'de, Türkeş'in yakın arkadaşları da olmak üzere birçok farklı grup ya partiden istifa etmiş ya da tasfiye edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında, CKMP'de farklı gruplar arasındaki mücadelelere değinilecek ve 8-9 Şubat 1969 tarihinde, Adana'da gerçekleşen büyük kongreyle CKMP'nin MHP'ye kurumsal olarak dönüşümü incelenecektir.

3.2.3.1.Eski CKMP'lilerin ve 14'lerden Bir Kısımının İstifaları

CKMP'de Türkeş'e yönelik tepkinin, henüz CKMP Genel Başkanlığına seçildiği kongreden daha önce olduğu daha önce ifade edilmişti. Türkeş CKMP'nin liderliğine seçildikten sonra tepki gösteren; Hasan Dinçer, Seyfi Öztürk ve İrfan Baran başta olmak üzere sekiz milletvekili ve senatör istifa etmişti. CKMP'de Türkeş'e yönelik tepkilerden kaynaklanan ikinci istifa dalgası, 10 Ekim 1965 seçimlerinin ardından gerçekleşmiştir. CKMP'nin kurucularından Ahmet Tahtakılıç, 22 Mart 1966 tarihinde partiden istifa etmiştir. Tahtakılıç'ın istifasını, 18 Nisan 1966 tarihinde bir basın toplantısıyla partiden ayrıldığını açıklayan Genel İdare Kurulu üyesi Gökhan Evliyaoğlu izlemiştir. Evliyaoğlu istifasının, Türkeş'in ve arkadaşlarının, kendisinin partide bulunmasından ve kendileriyle bir iç mücadeleye gireceğinden endişe duyduklarından ve tedirgin olduklarından dolayı gerçekleştiğini ifade etmiştir. (Öznur, 1999b: 131)

Eski CKMP'lilerin istifasıyla ilgili en önemli etken, AP'nin tavrı ve CKMP'li milletvekillerini ikna etmesi olmuştur. CKMP Genel Sekreteri Fuat Uluç'un istifası bu açıdan anlamlıdır. Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığı döneminde Müsteşar Yardımcısı yaptığı, sonrasında CKMP'ye girmesi için ısrarcı olan Fuat Uluç, CKMP'den istifa ederek AP'ye katılmıştır. Uluç, istifa gerekçesini, *"Türkiye için artık demokrasi bir kader-i mutlaktır. Dikta peşinde olan partilerin içinde olamazdım. Demokrasiyi temsil eden AP'de yer almaya karar verdim."* sözleriyle açıklamıştır. (Turgut, 1995: 398) Partiden istifa eden bir diğer isim, ticaret yapan ve işleri oldukça kötü durumda olan Sinop Milletvekili Cemal Karahan olmuştur. AP'li bakanların ve milletvekillerinin desteğiyle işlerini düzelten Karahan, AP hakkındaki bir gensoruyu reddetmiş ve 15 Ekim 1966'da da partiden istifa etmiştir. AP'den CKMP'ye geçen Reşat Özarda ve Abdülbaki Akdoğan ise AP ile olan temaslarını ve birlikteliklerini sürdürdükleri için CKMP'den ihraç edilmiştir. (Öznur, 1999b: 138)

CKMP'de meydana gelen kopuşların üçüncüsü, 1968 yılından sonra meydana gelmiştir. Bu sürece kadar parti içerisinde otoritesini arttıran Türkeş'in en yakınındaki isimler 14'ler üyesi 10 kişi olmuştur. Ancak CKMP'nin giderek muhafazakâr vurgusunu arttırmaya başlaması ve fikirsel olarak gündeme gelmeye başlayan Türk-İslam bileşimi, 14'lerin bazı üyelerini rahatsız etmiştir. Bu noktada CKMP'nin yaşadığı ideolojik dönüşümün, parti üst yöneticileri arasında gerilime ve

kopmalara sebep olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 14'ler içerisinde CKMP'den ilk kopan isim, Numan Esin olmuştur. Sosyalist Kültür Derneği'nde verdiği NATO ve ABD karşıtı bir konferansın Yön dergisinde yayımlanması üzerine şiddetli eleştirilere uğrayan Numan Esin partiden istifa etmiştir. (Esin, 2005: 250) Esin'in istifasını; Mustafa Kaplan, Şefik Soyyüce ve Münir Köseoğlu'nun istifaları takip etmiştir. Partide geriye kalan 14'lerden Rıfat Baykal ve Muzaffer Özdağ ise 1969'daki kongreden sonra MHP'nin "Türkçü" misyondan uzaklaştığını açıklamışlardır. 12 Ekim 1969 seçimlerinde de aday olmayan Baykal ve Özdağ, 1971 yılında MHP'den istifa etmişlerdir. Böylelikle MHP'de, 14'lerden geriye Alparslan Türkeş, Dündar Taşer ve Ahmet Er kalmıştır.

3.2.3.2.Bozkurtçular-Üç Hilalciler Kavgası

CKMP'nin MHP'ye dönüşümünde en gerilimli ve sorunlu süreç, parti içerisinde "Bozkurtçular" ve "Üç Hilalciler" olarak bilinen iki grubun rekabeti ve ayrışmasıdır. Bu ayrımın temelini, CKMP'ye yeni bir amblem arayışı oluşturmaktadır. Partinin amblemi ve isminin değiştirilmesi gündeme geldiğinde, bu iki kavramda sembolleşen farklı görüşlerin de karşı karşıya geldiği anlaşılmaktadır. Partinin ambleminin "üç hilal" olarak değiştirilmesi taraftarları; Osman Yüksel Serdengeçti, Dündar Taşer, Ahmet Er, İsmail Hakkı Yılanlıoğlu, Galip Erdem gibi muhafazakâr vurguları ve söylemleri daha ön plana çıkartan isimlerdir. Rıfat Baykal, Muzaffer Özdağ ve kendisini ırkçı-Türkçü olarak tanımlayan bazı dernekler ise parti ambleminin "bozkurt" olmasını savunmuştur. İstanbul'daki Türkçüler Derneği ise partinin isminin "Ulusal Birlik Partisi" olması gerektiğini önermiş; Türkçüler Derneği'ne göre daha muhafazakâr olan grup ise "Milliyetçi Hareket Partisi" ismini benimsemiştir. (Öznur, 1999b: 166) Yani ayrılıkta iki temel unsur ön plana çıkmıştır: Milliyetçiliğe bakış ve din.

Türk milliyetçiliğinin çok önemli bir aşamasını temsil eden tartışmanın ırkçı ve Türkçü tarafının başını, Türkeş'in 1944'te birlikte yargılandığı Nihal Atsız çekmektedir. Türkeş CKMP'nin başına geçtiğinde, Ötüken dergisi yoluyla kendisine destek olan Atsız, partinin söylemleri İslami vurguları ön plana çıkartmaya başladığı andan itibaren MHP'ye yönelik eleştiriler yöneltmiştir. Özellikle 1969 seçimleri öncesinde MHP adına radyo konuşması yapan Ahmet Er'in, konuşması sırasında "Muhammedi nizam" ifadesini kullanmasını oldukça sert ve alaycı bir şekilde

eleştiren Atsız, “‘Memlekette nizam-ı Muhammedi’yi kuracağız’ demiş. Bak hele yaramaza, bana kalırsa bu işte bir yanlışlık olmuştur. Ahmet Er eski bir jandarma subayıdır. Herhalde ‘Memlekette asayişini kuracağız.’ diyecek yerde, yanlışlıkla ve heyecanla nizam-ı Muhammedi’den bahsetmiştir.” ifadeleriyle MHP’deki dönüşüme açık bir cephe almıştır. (Atsız, 1992: 296) Atsız’ın bu tavrının arka planında, İslamiyet’e karşı aldığı tavır da yatmaktadır. 1969 yılında, Konya’daki Türkiye İmam Hatip Mezunları Derneği tarafından çıkarılan “İslam’ın Emri Oku” adlı dergide çıkan ve Türkçülük ve Ziya Gökalp’le ilgili ağır eleştirileri içeren bir yazı, Atsız’ın Ötüken dergisinde “Türkçülüğe Karşı Yobazlık” adlı bir makale yayımlanmasına sebep olmuştur. Atsız, bu makalede “Kur’an’ın Muhammed’in talimatı olduğunu” iddia etmiş ve İslamiyet’e açıkça cephe almıştır. (Öznur, 1999a: 26-27)

Nihal Atsız’ın İslamiyet’e yönelik kullandığı ifadeler, MHP çevrelerinde ve Türkeş tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Gazetecilerin, “Nihal Atsız’ın partinin gizli başkanı” olduğuna dair iddiaları sormasın üzerine Türkeş, partinin genel başkanının kendisi olduğunu belirtmiş ve Atsız’la aralarında görüş ayrılıkları olduğunu da açıklamıştır. Atsız’ın yazısındaki İslamiyet’le ilgili ifadeler katılmadığını açıklayan Türkeş, Atsız’ın yazıları sebebiyle gençlerin, “Türkçü” ve “Müslümancı” olarak bölündüğünü iddia etmiştir. Türkeş, Atsız’ın kendisinden dokuz maddelik bir istekte bulunduğunu açıklamıştır. Bu isteklerin arasında müslümanlığın bırakılıp, tamamen Türkçülüğün ele alınması, partinin adı daha kesin ifadeyi bir isim ile değiştirilmesi, yaz kamplarının daha sıkı bir disiplinle ve yalnızca Türklük, Türkçülük etrafında devam ettirilmesi gibi radikal bir program yer almaktadır. (Öznur, 1999a: 30) Bu açıdan din ve İslamiyet faktörü, Türk milliyetçiliğinin 1960’lı yıllarda yaşadığı kırılmanın birinci dinamiğini oluşturmaktadır.

Türk milliyetçiliğinin 1960’lı yıllardaki ikinci kırılması, Türk milliyetçiliğinin niteliği üzerinden yaşanmıştır. Bu noktada devreye “ırkçılık” faktörü girmiştir. Türkeş’in, siyaset yaşamına girdikten sonra ırkçılığı kesinlikle reddeden tavrına karşın, bir düşünce adamı olarak Atsız’ın, ırkçılığı yaşamının sonuna kadar sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Örneğin; Atsız’ın Ötüken dergisinde Kürtlerle ilgili yayımladığı ve hakaretlere varan ifadeler kullandığı yazılara katılmadığını açıklayan Türkeş, “...Sonra, ırkçı bir görüşe karşıyım. Yani insanları, işte şu etnik gruptandır,

dışlayalım demeyi yanlış bulurum. Bunda bir yarar da yoktur memleket için. Irkçılığa, emperyalizme daima karşı çıkmışumdur. Bu sebeplerden dolayı Atsız'la aramız açıldı.” demiştir. (Turgut, 1995: 412) Türkeş'in ifadelerinden, Atsız'ın ırkçı-milliyetçi dünya görüşü ve fikirleriyle uyuşmadığı ve düşünce olarak önemli bir ayrılığın yaşandığı anlaşılmaktadır.

İrkçılık ve din ekseninde gelişen ayrılık ve çatışma, yalnızca üst yetkililer ve isimler arasında değil; tabanda da tartışmalara ve çatışmalara sebep olmuştur. Bu çatışmaların ve tartışmaların bağlamını, Ülkü Ocakları ve komando kampları oluşturmuştur. Daha önce ifade edildiği gibi kamplarda din eğitiminin verilmeye başlanması gençler arasında ayrılığa sebep olmuştur. Ülkü Ocakları'nın kurucularından Erol Kılınç, bu ayrılığı “...*Sonra benim dönemimde birtakım hizipler çıktığı için, bu hizipleri yok etme meselesi benim gündemimin birinci maddesiydi. Bu da 'Türk-İslam sentezi olsun mu, olmasın mı?'*, Hani Hilalciler-Kurtçular şeklindeki...” sözleriyle dile getirmiştir. Yine Ülkü Ocakları kurucularından Mehmet Şandır ise yaşanan ayrışmanın iki şekilde olduğunu ifade etmiş ve bunları, “*insan mı, toplum mu*” ve “*Türkçü ve Türk-İslamcı*” olarak belirlemiştir. (Tekin, 2011: 251-253) Yaşanan ayırmda güçlenen ve etki gösteren taraf, siyasal faaliyetlerin ve hızlı örgütlenmenin de etkisiyle “Üç Hilalciler” ya da Ülkü Ocakları olmuştur. Bu süreçte Türkçüler Derneği, marjinal bir yapılanmaya dönüşmüş ve etkisini kaybetmiştir. Buna karşılık her iki taraf arasındaki sürtüşme ve rekabet uzun bir dönem daha devam etmiştir. Özellikle 1973 yılında, Türkçü gruba yakınlığıyla bilinen Ali Balseven'in Ülkü Ocakları mensubu olduğu iddia edilen bazı kişiler tarafından öldürülmesi, bu sürecin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Olayın hemen ardından Ötüken dergisinde bir yazı yazan Atsız, “...*1948 Maraş doğumlu olup, sıkıntılı bir hayat mücadelesinden sonra Ankara Ziraat Fakültesi'ne giren ve gözü pek, katıksız bir Türkçü genç olan Ali Balseven, 'milliyetçi partidir' diye MHP'ye girip, bu partiden Türkçü olmadığı kesinlikle anlaşıldıktan sonra çıktığı için, üstüne çektiği düşmanlıklar sebebiyle ve kahpece öldürülmüştür.*” ifadeleriyle MHP'yi suçlamıştır. Atsız bu ifadelerin ardından Türkeş'i de sert bir şekilde eleştirmiş ve olayın sorumluluğunu Türkeş'e yüklemiştir. (Atsız, 1973: 3)

1960'lı yılların sonunda, hem kurumsal ve özel olarak CKMP'de hem de genel olarak Türk milliyetçiliğinde yaşanan tartışmalar ve ayrışmalar, uzun bir süre devam

etmiş ve Türk milliyetçiliğinin niteliği ile din anlayışı çerçevesine dayanmıştır. Bu tartışmalar 8-9 Şubat 1969 tarihinde, Adana'da gerçekleşen CKMP Büyük Kongresi'nde de devam edecektir. Kongrenin sonucu, tartışmaların galibini de ilan etmektedir. Çalışmanın bu kısmında, CKMP'nin resmen MHP'ye dönüştüğü 1969 kongresi değerlendirilecektir.

3.2.3.3. 8-9 Şubat 1969 Büyük Kongresi

CKMP'nin MHP'ye resmi olarak dönüşümü, 8-9 Şubat 1969 tarihlerinde gerçekleşen kongreyle gerçekleşmiştir. Esas olarak CKMP'deki dönüşüm, yukarıda ifade edildiği gibi 1965'ten 1969'a kadar geçen süre içerisinde altyapı olarak sağlanmış ve partinin siyasi yönü belirlenmiştir. Bu açıdan kongre, bir anlamda “resmi dönüşüm” anlamına gelmektedir. Ancak kongredeki tartışma ortamı ve kongrenin neticesi, 1948'de kurulan MP'nin vardığı noktayı ve Türk siyasetindeki değişimi tespit etmek açısından da önem taşımaktadır.

CKMP'nin Adana'da gerçekleşen Büyük Kongresi, yeni bir dinamizmi temsil etmesi açısından da önem taşımaktadır. Zira partinin ismi ve amblemiyle ilgili yaşanan tartışmalar bu kongrede gerçekleşmiş ve ideolojiyi temsil eden kavramların ve sembollerin kullanımı gündeme gelmiştir. CKMP Adana İl Başkanı, kongre öncesinde partinin adının “Milli Hareket Partisi”, ambleminin de “üç hilâl” olarak değiştirilmesi teklifinde bulunacaklarını açıklamıştır. (Milliyet gazetesi: 6 Şubat 1969) CKMP Genel Başkan Yardımcısı İsmail Hakkı Yılanlıoğlu ise partinin ismiyle ilgili, “Milli Hareket Partisi”, “Milli Uyanış Partisi” ve “Milliyetçi Köylü Partisi” isimlerinin gündeme geldiğini açıklamıştır. Amblemler konusunda ise “üç hilâl” ve “hilâl içerisinde kurt başı” olmak üzere iki alternatif ortaya çıkmıştır. (Yeni Gazete: 6 Şubat 1969) Partinin ismiyle ilgili en ilginç öneri ise Rıfat Baykal'dan gelmiştir. Baykal, partinin isminin “Köylü İşçi Partisi” olması gerektiğini belirtirken, bunun gerekçesini şöyle açıklamıştır: “*Türkiye İşçi Partisi'nin kısaltılmışı TİP, bizimki de KİP olsun.*” (Turgut, 1995: 396)

CKMP'nin kongresi, 8 Şubat 1969 tarihinde başlamıştır. Kongre öncesinde, Dokuz Işık'ı temsil eden dokuz motosikletli gencin öncülüğünde “mavi gömlekliler” olarak da isimlendirilen komandalardan ve delegelerden oluşan büyük bir kalabalık yürüyüş yapmıştır. Divan Başkanlığına eski İstanbul İl Başkanı Orhan Kaleli'nin

seçildiği kongrede, divan seçiminde usulsüzlük olduğu iddiaları üzerine gerginlik çıkmış ve bu gerginlik büyük bir kongre boyunca devam etmiştir. CKMP lideri Türkeş, tek aday olarak girdiği kongrede Sovyet tehdidine karşı NATO'nun gerekliliğini vurgulamış ve Türkiye'nin ekonomik olarak geriliğine değinmiştir. Dokuz Işık'la temellendirdiği ekonomik görüşlerine ayrı bir vurgu yapan Türkeş, *“Biz Müslüman Türk'ün öz nizamını, milli nizamı temsil eden milli hareketiz.”* sözleriyle Türk-İslam anlayışını da ortaya koymuştur. Üniversitelerdeki eylemlere ve siyasal şiddetin ön plana çıktığı sokak eylemlerine de değinen Türkeş, *“Komünistlerin bazılarının dövuğüğü, köksüz fikirlerinin daha üstün milli fikirler tarafından baskıya alındığı doğrudur.”* ifadeleriyle komandalara da sahip çıkmıştır. (Öznur, 1999b: 168-169)

Kongrenin ikinci günü, partinin ismi ve amblemiyle ilgili yoğun tartışmaların yaşandığı bir ortamda gerçekleşmiştir. Daha önce Türk milliyetçiliği içerisinde *“Bozkurtçular”-“Üç Hilalciler”* başlığıyla incelenen ayrılığı isimlendirirken, 8-9 Şubat 1969'daki kongrede yaşanan amblem tartışmasının temel alındığı ifade edilmişti. Bu kongrede Abdülhaluk Çay, Niyazi Adıgüzel, Kürşat Özkan, Mustafa Ok, Ufuk Şehri gibi Türkçü grup ve bu gruba destek veren Rıfat Baykal ile Muzaffer Özdağ; tartışmanın bir tarafını oluşturmaktadır. Osman Yüksel Serdengeçti, Ahmet Er, Galip Erdem gibi isimlerin başını çektiği diğer grup ise muhafazakâr kanadı temsil etmektedir. Kongrede, konuşmacılardan İsmail Hakkı Yılanlıoğlu parti programında Atatürkçülükle ilgili bazı maddelerin değiştirilmesiyle ilgili düşüncelerini ortaya koymuştur. Bu konuşmayı eleştiren Muzaffer Özdağ ise *“Kemalizmin partiye yol gösterdiğini”* ifade etmiştir. (Öznur, 1999b: 174) Muhafazakâr kanadı temsil eden Osman Yüksel Serdengeçti ise *“Üç Hilal”* amblemine yönelik muhalefete karşı, *“İçimizde hilal düşmanları, din düşmanları var. Ben bundan sonra CKMP'de yokum. Burada üç buçuk sergerde bize tahakküm etmek istiyor. Bizi ümmetçi olarak, gerici olarak göstermek istiyor.”* diyerek kongreyi terk etmek istemiş ancak diğer partililerin araya girmesiyle sakinleşmiştir. (Milliyet: 10 Şubat 1969)

Kongrenin ikinci gününde yaşanan tartışmaların ardından; Alparslan Türkeş, Dündar Taşer, Kamil Turan ve Muzaffer Özdağ'ın imzalarıyla bir önerge verilmiş ve *“Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi”* adının, *“Milliyetçi Hareket Partisi”* olarak

değiştirilmesi teklif edilmiştir. Teklif, bütün partililer tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu teklifin ardından, MHP'ye amblem olarak “bozkurt” sembolünün kullanılması için teklif verildiği haberleri yayılmış ve kongre salonunda yeniden tartışmalar başlamıştır. Salondaki Türkçü grup; Ülkü Ocakları mensupları ve komandolar tarafından salondan dışarı çıkartılmıştır. Partinin amblemiyle ilgili seçimin ise Genel İdare Kurulu tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. Kongreden sonra toplanan yeni Genel İdare Kurulu, partinin amblemi olarak “Üç Hilal”, gençlik kollarının amblemi olarak ise “Bozkurt” sembollerinin kullanılmasını kararlaştırmıştır.

Milliyetçi Hareket Partisi ve Türk milliyetçiliğinin siyasal gelişimi açısından son derece önemli bir kırılmayı oluşturan kongre, din ve milliyetçilik eksenindeki farklılıklardan kaynaklanan “farklı milliyetçilikleri” temsil etmesi bakımından önem taşımaktadır. MHP, Dokuz Işık ekseninde savunduğu görüşleri korumaya devam ederken; kongrenin ardından bunlara İslami ve muhafazakâr söylemleri katmaya ağırlık vermiştir. Yani kongrenin galibinin, “Türk-İslam” anlayışı olduğu söylenebilmektedir. Nitekim Genel İdare Kurulu üyelerinden Ahmet Er, “*Milli İslami değerlere bağlı, Osmanlı misyonunun takipçisi olan Ülkücü harekete üç hilal yakışmıştır.*” sözleriyle bu durumu ortaya koymaktadır. Kongredeki ayırmda laik kanadı temsil eden Muzaffer Özdağ ise kongre sonrası Türkeş’le ters düştüğünü açıklarken, “*1969 genel seçimlerinde milletvekilliğine aday olmadık. Çünkü partinin aday tespitlerinde izlemiş olduğu metot yanlıştı. Bazı tarikat ve cemaatlerden özellikle Ankara’nın bazı ilçelerinde, dini istismar eden irticai görünüşe sahip kişiler aday yapıldı.*” ifadelerini kullanmıştır. (Öznur, 1999b: 186-187)

CKMP’nin MHP’ye dönüşümü, 1969 yılında gerçekleşen kongreyle tamamlanmıştır. 1965 yılından itibaren doktrin merkezinde örgütlenen kitleler, 1969 yılında resmileşen “İslam” söylemiyle yeni bir biçim kazanmıştır. 1965-1969 arasındaki ılımlı-laik görünüm, her ne kadar siyasal İslamcı bir boyut kazanmasa da İslami vurgulara yönelim ve muhafazakârlaşma bakımından bozulmuştur. Daha önce de ifade edildiği gibi geleneklere ve toplumsal yaşamın kurallarına dayanan ve “ahlak” ile somutlaştırılan söylem, bundan sonraki süreçte İslam’ı doğrudan referans almış ve kullanmıştır. 12 Ekim 1969 tarihinde gerçekleşen seçimlerinde yapılan bir propaganda konuşması, bu durumu doğrudan yansıtmaktadır. Konuşmacı Ahmet Er,

MHP'nin vaatlerini sıraladıktan sonra konuşmasını, “*Bu büyük düzenin adını büyük Türk milletine ve Türk milletinin yüce varlığında bütün cihana ilan ediyorum: Muhammedi Düzen.*” sözleriyle bitirmiştir. (Öznur, 1999b: 206) Ancak bu dönüşümün kısa vadede MHP'ye olumlu bir şekilde yansıdığından bahsetmek zordur. 1965 seçimlerinde 208.696 oyla, %2,24 oy alabilen CKMP, 1969'daki seçimlerde 274.225 oyla %3,02 oy alabilmiştir. (Taşkın, 2015, S.179) Dört yıllık dönüşüm sürecinin tamamlanmasının ardından çok az bir miktarda oy artışının olması, MHP'nin kısa vadede başarılı olarak değerlendirilmesini zorlaştırmıştır. Ayrıca Milli Bakiye Sistemi'nin kaldırılıp, d'hondt Sistemi'ne dönülmesiyle milletvekili sayısı da bire düşmüştür. Partinin tek milletvekili, Adana'dan seçilen Alparslan Türkeş olmuştur.

SONUÇ

Milliyetçi Hareket Partisi, aşamalı bir şekilde gerçekleşen bir dönüşüm sürecinin son noktasıdır. Bu dönüşüm sürecinin başlangıcı, Millet Partisi'nin ortaya çıkışı ve siyasetteki konumudur. Seçmen kitlesini belirli bir bölgede ve toplumsal grupta yoğunlaştıran, karizmatik önderi sayesinde siyasette yer alan Millet Partisi, kitle merkezli ve ideolojik bir siyasi partiye dönüşmüştür. 1948'de kurulan Millet Partisi, kuşkusuz milliyetçi ve muhafazakâr özelliklere sahiptir. Ancak bu özellikler radikal ve hatta marjinal olarak değerlendirilebilecek niteliklere sahip değildir. Popülist söylemlere sahip, karizmatik bir lider profili olarak Osman Bölükbaşı'nın milliyetçilik anlayışı da radikal bir çerçeveye çizmemektedir. 1969'daki Milliyetçi Hareket Partisi ise daha farklı bir milliyetçilik ve muhafazakarlık anlayışına sahiptir. MHP'deki Türk milliyetçiliği anlayışı daha radikal, daha marjinal ve resmi söylemden farklı bir milliyetçilik anlayışıdır. Bunun arka planında, özellikle 1960 sonrası farklılaşan siyaset anlayışı ve toplumsal grupların siyasete daha aktif katılımı yatmaktadır. Ayrıca köylerden ve kasabalardan, kentlere yönelik yoğun göç ile aynı dönemde ortaya çıkmaya başlayan sanayileşme, bu süreci hızlandırmıştır. Muhafazakarlık açısından ise İslami vurguların arttığı gözlemlenmektedir. İki parti değerlendirilirken, doğrudan bir bağlantı kurmanın doğru olacağı düşünülmüştür. Zira Bölükbaşı'ya göre 1948'de kurulan MP, MHP'nin "hukuki anası"dır. (Artvinli, 2007: 155) Ayrıca MP'nin hitap ettiği ve oy aldığı seçmen kitlesi yoğunlukla Orta Anadolu da yaşamaktadır. MHP'nin de bu bölgede yaşayan seçmenleri elinde tutmayı başardığı anlaşılmaktadır.

Siyasal bir parti olarak demokratik yaşamda ve Meclis dahilindeki iktidar yarışında yer alan MHP'nin, parlamento dışında da önemli etkileri olmuştur. Bu etkiler, özellikle başlangıç açısından gündelik yaşantıda kendisini hissettirmiştir. Millet Partisi'nin ve ardıllarının sahip olamadığı gençlik grupları, Türkeş'in etkisiyle beraber dinamikleşmiş ve siyasete katılmıştır. Bireylerin yer aldığı gençlik teşkilatları, il-ilçe binaları ve ocak yapılanmaları zamanla sosyalleşme ortamlarına dönüşmüş ve gençlere kimlik kazandırmıştır. Bu durum, zamanla mobilizasyonu da sağlamış ancak dönemin koşullarına göre karşı karşıya gelen farklı siyasal kutuplar arasında şiddet olayları da oldukça şiddetli bir şekilde yaşanmıştır. Bu olaylar asla

tek taraflı meydana gelmemiştir. Öte yandan başlangıcı ve ilk hangi tarafın suçlu olduğunu tespit etmek de anlamsızdır. Zira özellikle sosyal ve kültürel bir kriz yaşayan genç kuşaklar açısından partiler, ideolojiler ve gençlik örgütleri bir kimlik edinme sahasıdır. Türkeş'in etkisi, taraflardan birinin önderliğini yaparak, kendi taraftarları arasında birliği ve bütünlüğü sağlamasındandır. Bunun en büyük araçları ise gençlik teşkilatları ve "Dokuz Işık" olmuştur. Daha radikal, daha adanmış ve bir anlamda "öncü" olabilecek bu gençleri "ortodoks ülkücü" olarak nitelendirmek mümkündür. "Başbuğ"un sözünden çıkmayan, "Dokuz Işık" doktriniyle donanmış gençler "teşkilatlı" hale gelmiş ve "Lider-Doktrin-Teşkilat" anlayışı somutlaşmıştır. Ancak Türkeş'in parti içerisinde bütün kararları doğrudan kendisinin verdiği iddia etmek de zordur. Zira Türkeş'in ikinci defa evlenmesi gündeme geldiğinde, konu tartışmaya açılmış ve yaklaşan seçimler dolayısıyla bazı yöneticiler bu evliliğe karşı çıkmıştır. (Doğan, 2000: 20)

Milliyetçi Hareket Partisi'nin, devletle ve iktidarla olan ilişkileri de bu sürecin sonunda bir anlam kazanmıştır. Öncelikle, MHP'nin vurguları ve söylemleri, katı ve kutsal bir "devlet" anlayışını barındırmaktadır. Ancak değişmesi gereken bir "düzen" vardır ve ülkücüler devlet için düzeni değiştirmeye hazırlanmaktadır. İddialı söylemler, korportatizmle temellendirildiğinden dolayı hâkim anlayıştan farklı bir ekonomik program ve gerektiğinde şiddet olaylarına dahil olmaktan çekinmeyen bir kitlenin varlığı bu durumu kanıtlamaktadır. 1969 sonrası süreçte devletin çeşitli kurumları tarafından desteklenen, en azından görmezden gelinen ülkücülerin en büyük işlevi, komünizme karşı birer mücadele gücü olmasıdır. Ancak bu güç 12 Mart 1971 muhtırasının ardından, bizzat devletin kendisi tarafından sınırlandırılmış ve Ülkü Ocakları kapatılmıştır. MHP ise radikal söylemine karşın bu süreci zarar görmeden ve kapatılmadan atlatmıştır. MHP'nin doğum sürecini tamamlanması ve olgunlaşma sürecinin başlangıcı ise Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti sayesinde olmuştur. 1975 yılında üç milletvekiline sahip olan MHP, hükümette iki bakanlığı elde etmiştir. (Taşkın, 2015: 272) MHP, Türkeş'in Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olmasıyla bir anlamda iktidarla da tanışmıştır. Bundan sonraki süreç, kamu kurumlarında ve bürokraside ülkücü kadroların yer almaya başladığı bir dönem olmuştur. MHP'nin yönetme gücünü elde tutması, işte bu olgunlaşma sürecini karşılamaktadır. Ayrıca MHP, 1977 yılında kurulan İkinci Milliyetçi Cephe

Hükümeti'nde beş bakanlık elde etmiştir. Ticaret, Sağlık ve Sosyal Yardım, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarının MHP'nin elinde olması, buralardaki kadrolaşmayı hızlandırmıştır. Ancak güvenlik bürokrasisinde ve kurumlarında da hızlı bir kadrolaşma ortaya çıkmıştır. Sol görüşlü polislerin kurduğu POL-DER'e karşı, MHP'li polislerin kurduğu POL-BİR buna oldukça uygun bir örnektir. Ancak daha da ilginç, MHP'nin TSK içerisindeki kadrolaşma hızıdır. Bu durum, MHP'nin devlet kurumlarıyla ilişkisi açısından da önemli bir göstergedir. MHP'nin iktidar ortağı olduğu İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde CHP İzmir Milletvekili olan Süleyman Genç'in aktarımına göre, 1977 yılında MHP'nin de desteklediği bir darbe girişimi son anda engellenmiştir. Amerika'da yayımlanan Monitor adlı gazetede, *"...İhtilal teşebbüsüne neo-faşist eğilimli Milliyetçi Hareket Partisi'nin lideri Albay Alparslan Türkeş idaresinde, aşırı sağcı 200 kadar subay giriştiler. Kara ordusundan kıdemli, asgari üç general de bu teşebbüste yer aldılar. Halen bu subaylar ya nezaret ya da gözaltında tutulmaktadır."* ifadeleri yer almıştır. Gerçekten de Kara Kuvvetleri Komutanı Namık Kemal Ersun, vaktinden önce ve sebepsiz bir şekilde emekliye sevk edilmiştir. "Kontrgerilla" organizasyonunda adı geçen generallerden biri olan Musa Öğün de emekliye sevk edilen subaylar arasındadır. Genç'in iddiasına göre MHP'li komandolar, caddelerde çatışma çıkaracak ve resmi kurumlara saldıracak; böylelikle ordunun müdahalesinin önünü açacaklardı. (Genç, 1978: 239) Emekli Yarbay Talat Turhan da bu iddiayı doğrulamakta ve 1 Mayıs 1977'deki olayların arka planında da askeri müdahaleyi meşru hale getirmek amacının olduğunu ifade etmektedir. (Turhan, 1995: 31) İddiaların gerçeklik olasılığı her ne olursa olsun MHP'nin ve Türkeş'in, devletin bazı kurumlarıyla olan ilişkilerinde oldukça belirsiz ve gizemli bir yönün olduğunu söylemek mümkündür.

Milliyetçi Hareket Partisi, 1969'dan günümüze Türk siyasetinde önemli bir yer edinmiş ve bu konumu korumuştur. Siyasette doğrudan belirleyici olamasa da dolaylı yoldan ve önemli ölçüde etkili olabilmiştir. Bu etki, olgunlaşma sürecinin sonunu oluşturan 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle önemli bir darbe almıştır. 12 Eylül 1980 sonrası süreç, MHP'nin daha farklı ve siyasi manevralara daha geniş bir şans tanıyan, yeni bir değer yaratma sürecinin başlangıcıdır.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

Abadan, Nermin (1966) Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahli. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

Ahmad, Feroz (2007) Bir Kimlik Peşinde Türkiye. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Ahmad, Feroz (2010) Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980). İstanbul: Hil Yayınları

Ahmad, Feroz (2014) Modern Türkiye'nin Oluşumu. İstanbul: Kaynak Yayınları

Ağaoğlu, Samet (1992) Siyasi Günlük/Demokrat Parti'nin Kuruluşu. İstanbul: İletişim Yayınları

Akşin, Sina (2003) "Siyasi Tarih (1950-1960)": Şu kitapta: Haz. Sina Akşin. Yakınçağ Türkiye Tarihi 1908-1990 Cilt I. İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 215-226

AP Hükümetinin 1970'te Hazırladığı MHP Raporu (1997) Ülkücü Komando Kampları. İstanbul: Kaynak Yayınları

Artvinli, Fatih (2007) Osman Bölükbaşı: Seraba Harcanmış Bir Ömür. İstanbul: Kitap Yayınevi

Aslan, İffet (1965) İktidar Adayları: AP-CKMP-MP-YTP-SDP-TİP-CHP. Ankara: Gerçek Yayınları

Atsız, Hüseyin Nihal (1992) Makaleler - IV. İstanbul: Baysan Yayınları

Aydemir, Şevket Süreyya (1973) İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali. İstanbul: Remzi Kitabevi

Aydemir, Şevket Süreyya (2011) Menderes'in Dramı. İstanbul: Remzi Kitabevi

Baban, Cihad (1970) Politika Galerisi - Büstler ve Portreler. İstanbul: Remzi Kitabevi

Bahar, İlhan (2011) Alparslan Türkeş ve Ülkücü Hareket: Üçüncü Yol. İstanbul: Hareket Yayınları

Bakiler, Yavuz Bülent (2010) 1944-1945 Irkçılık-Turancılık Davasında Sorgular Savunmalar. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları

Bora, Tanıl, Kemal Can (2011) Devlet ve Kuzgun: 1990'lardan 2000'lere MHP. İstanbul: İletişim Yayınları

Bora, Tanıl, Kemal Can (2007) Devlet Ocak Dergâh: 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket. İstanbul: İletişim Yayınları

Bora, Tanıl (2012) Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik Muhafazakârlık İslamcılık. İstanbul: Birikim Yayınları

Bozdağ, İsmet (1975) Demokrat Parti ve Ötekiler. İstanbul: Kervan Yayınları

Bozdağ, İsmet (1986) Celal Bayar Anlatıyor: Başvekilim Adnan Menderes. İstanbul: Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları

Bölükbaşı, Deniz (2005) Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı. İstanbul: Doğan Kitap

- Burçak, Rıfık Salim (1988) Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları
- Can, Kemal (2009) “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”: Şu kitapta: Ed. Tanıl Bora. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt IV: Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları, 663-705
- Cumhuriyet Halk Partisi (1960) CHP 14. Kurultayı İlk Hedefler Beyannamesi. Ankara: Kurtulmuş Matbaası
- Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (1965) 1965 CKMP Seçim Bildirisi
- Cumhuriyetçi Millet Partisi (1954) Cumhuriyetçi Millet Partisi Ana Nizamname ve Programı. Ankara: Yeni Matbaa
- Çavdar, Tevfik (2008) Türkiye’nin Demokrasi Tarihi - 1950’den Günümüze. İstanbul: İmge Kitabevi
- Dabağyan, Levon Panos (2009) Başbuğ Türkeş ve Milliyetçilik: Siyasi Hayatım ve Düşüncelerim. İstanbul: Yedirenk Kitapları
- Darendelioğlu, İlhan Egemen (1976) Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga. İstanbul: Oymak Yayınları
- Daver, Bülent (1993) Siyaset Bilimine Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Doğan, Mehmet (2000) Alparslan Türkeş: MHP ve Gölgedeki Adam. Ankara: Ocak Yayınları
- Durgun, Sezgi (2015). “Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri”: Şu kitapta: Ed. Yüksel Taşkın. Siyaset-Kavramlar, Kurumlar, Süreçler. İstanbul: İletişim Yayınları, 335-353
- Duverger, Maurice (1974). Siyasi Partiler. Ankara: Bilgi Yayınevi (Çev. Ergun Özbudun)
- Duverger, Maurice (2011) Siyaset Sosyolojisi. İstanbul: Varlık Yayınları
- Ekinci, Necdet (1997) İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Ekşi, Rasim (2007) Amerikan, Fransız ve İngiliz Belgelerinde Alparslan Türkeş. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları
- Er, Ahmet (2006) Hatıralarım ve Hayatım: 27 Mayıs’tan 12 Eylül’e. Ankara: Biltek Yayınları
- Erer, Tekin (1963) Türkiye’de Parti Kavgaları, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası
- Eroğul, Cem (1998) Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. İstanbul: İmge Kitabevi
- Esin, Numan (2005) Devrim ve Demokrasi: Bir 27 Mayısçının Anıları. İstanbul: Doğan Kitap
- Fedayi, Cemal (2011) Siyaset Bilimi. Ankara: Kadim Yayınları
- Fersoy, Orhan Cemal (1971) Bir Devre Adını Veren Başbakan: Adnan Menderes. İstanbul: İpek Yayınları
- Findley, Carter Vaughn (2012) Modern Türkiye Tarihi - İslam, Milliyetçilik ve Modernlik (1789-2007). İstanbul: Timaş Yayınları (Çev. Güneş Ayas)
- Genç, Süleyman (1978) Bıçağın Sırtındaki Türkiye. İstanbul: Der Yayınları
- Goloğlu, Mahmut (2013) Demokrasiye Geçiş/Türkiye Cumhuriyeti Tarihi - IV 1946-1950. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

- Gök, Hayrullah (1997) Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askeri ve Siyasi Faaliyetleri (1876-1950). Ankara: Genelkurmay Basımevi
- Güngör, Celalettin (1992) 27 Mayıs ve Partileşme Sorunu. Ankara: Nurol Matbaası
- Hale, William (2014) 1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset. İstanbul: Alfa Yayınları (Çev. Ahmet Fethi)
- Heywood, Andrew (2012). Siyasetin Temel Kavramları. Ankara: Adres Yayınları (Çev. Hayrettin Özler)
- İpekçi, Abdi, Ömer Sami Coşar (2012) İhtilalin İçyüzü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Kabasakal, Mehmet (1991) Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960). İstanbul: Tekin Yayınevi
- Kaçmazoğlu, Bayram (2012) Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları. İstanbul: Doğu Kitabevi
- Kapani, Münici (2012). Politika Bilimine Giriş. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Karabulak, Ozan (2017) Atsız ve Türkçülüğün Yarım Asrı. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Karaman, Suphi (2006) Suphi Karaman'dan 14'lere İhtilal Mektupları. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Karpat, Kemal (2012) Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul: Timaş Yayınları
- Karpat, Kemal (2014) Türk Siyasi Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi. İstanbul: Timaş Yayınları
- Kayalı, Kurtuluş (1994) Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart. İstanbul: İletişim Yayınları
- Koçak, Cemil (2003) "Siyasi Tarih (1923-1950)": Şu kitapta: Haz. Sina Akşin. Yakınçağ Türkiye Tarihi 1908-1990 Cilt I. İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 127-214
- Koçak, Cemil (2016) Darbeler Tarihi: 27 Mayıs 1960, 22 Şubat 1962, 21 Mayıs 1963, 12 Mart 1971... . İstanbul: Timaş Yayınları
- Kışlalı, Ahmet Taner (1987). Siyaset Bilimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları
- Landau, Jacob M. (2008) "Alpaslan Türkeş": Şu kitapta: Der. Metin Heper, Sabri Sayarı. Türkiye'de Liderler ve Demokrasi. İstanbul: Kitap Yayınevi
- Metin, İbrahim (2012) İhtilalciler Hesaplaşıyor: 27 Mayıs - 14'ler ve Dündar Taşer. Ankara: Töre Devlet Yayınları
- Metinsoy, Murat (2007) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye - Savaş ve Gündelik Yaşam. İstanbul: Homer Kitabevi
- Millet Partisi (1950) MP I. Büyük Kongresi'ne Sunulan Genel Yürütme Kurulu Yıllık Çalışma Raporu. Ankara: Güven Basımevi
- Nalbantoğlu, Muhiddin (2010) Alparslan Türkeş İle Tarihi Aydınlatan Sohbetler. İstanbul: Toker Yayınları
- Onuş, Sinan (2010) Sıfır General/Parola İnkılap. Ankara: Dama Yayınları
- Örtülü, Erdoğan (1966) 3 İhtilalin Hikâyesi. İstanbul: Milli Ülkü Yayınevi
- Özbudun, Ergun (1979) Siyasal Partiler. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

- Özdağ, Ümit (1997) Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali. İstanbul: Boyut Kitapları
- Özdemir, Hikmet (2003) “Siyasal Tarih (1960-1980)”. Şu kitapta: Haz. Sina Akşin. Yakınçağ Türkiye Tarihi 1908-1990 Cilt I. İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 227-296
- Öznur, Hakkı (1999) Ülkücü Hareket - CKMP’den MHP’ye Cilt I. (2.b.). Ankara: Alternatif Yayınları
- Öznur, Hakkı (1999) Ülkücü Hareket - Portreler Cilt VI. (2.a.). Ankara: Alternatif Yayınları
- Öztuna, Yılmaz, Ayvaz Gökdemir (1987) Türkiye’de Askeri Müdahaleler. İstanbul: Tercüman Yayınları
- Öztürk, Kazım (1968) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları. İstanbul: Ak Yayınları
- Sarıbay, Ali Yaşar (2001). Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler. İstanbul: Alfa Basın Yayım Dağıtım
- Sarıbay, Ali Yaşar (2008) Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji. İstanbul: Everest Yayınları
- Sayarı, Sabri (2014). “Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri”: Şu kitapta: Der. Hasret Dikici Bilgin, Sabri Sayarı, Karşılaştırmalı Siyaset-Temel Konular ve Yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 123-143
- Soylu, Dündar (1975) Komando Sorunu - Gençler amaç mı, araç mı?. Ankara: Dağarcık Neşriyat
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin (2011) Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti. Ankara: Kadim Yayınları
- Taşkın, Yüksel, Suavi Aydın (2015) 1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları
- Taylak, Muammer (1994) 27 Mayıs ve Türkes. İstanbul: Hamle Yayınları
- Tekin, Arslan (2011) Alparslan Türkes ve Liderlik. Ankara: Berikan Yayınları
- Teziç, Erdoğan (1976). 100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler). İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Timur, Taner (1991) Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş. İstanbul: İmge Kitabevi
- Toker, Metin (1990) Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Toker, Metin (1991) Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: DP’nin Altın Yılları 1950-1954. (1.a) Ankara: Bilgi Yayınevi
- Toker, Metin (1991) Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: DP Yokuş Aşağı 1954-1957. (1.b). Ankara: Bilgi Yayınevi
- Toker, Metin (1992) Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: Demokrasiden Darbeye 1957-1960. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Tosun, Tanju, Ali Onur Tepeciklioğlu (2012). “Siyasi Partiler, Siyasi Katılım ve Propaganda”: Şu kitapta: Ed. Halis Çetin. Siyaset Bilimi. Ankara: Orion Kitabevi Yayınları, 304-330
- Tunaya, Tarık Zafer (1952). Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları Basımevi

Turan, İlder (1986) Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış. İstanbul: Der Yayınları
Turgut, Hulusi (1995) Türkes'in Anıları - Şahinlerin Dansı. İstanbul: ABC Basın Ajansı Yayınları
Turhan, Talat (1995) Özel Savaş, Terör ve Kontrgerilla. İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık
Türkes, Alparslan (1996) 9 Işık. İstanbul: Hamle Yayınları
Uzun, Turgay (2006) Türk Milliyetçiliği ve MHP. Ankara: Ebabil Yayıncılık
Yanardağ, Merdan (2002) MHP Değişti Mi? - Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi. İstanbul: Gendaş
Yetkin, Çetin (2011) Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika. Ankara: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları
Yılmaz, Hakan (2012) Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler. İstanbul: Timaş Yayınları
Zurcher, Erik Jan (2015) Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları

2.Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Atsız, Nihal (1973). "Ne Yaptığını Bilmeyenler." Ötüken, X/115, 3
İpekçi, Abdi (2 Ocak 1969). "Bu Tür Maceralardan Vazgeçmek Gerek". Milliyet, 7
"Milliyetçi Umumi Efkar Bir Açıklama" (1965). Ötüken, II/21, 5-6
Sançar, Nejdret (1965). "Türkiye'de Fikir Partileri." Ötüken, II/20, 3
"Türkes Nedir Ne Değildir" (1965). Yön: X/123, 4-5

3.Gazeteler

Cumhuriyet
Hürriyet
Millet
Milliyet
Saklambaç
Tan
Vatan
Yeni Gazete

ÖZGEÇMİŞ

Bu çalışmanın sahibi Enes Bahadır KIZAK, 1994 yılında İstanbul'da doğmuştur. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde başladığı lisans öğrenimini 2016 yılında tamamlamıştır. 2016 yılında Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Siyasi Tarih Programı'nda Yüksek Lisans Eğitimi'ne başlamıştır.

